

SPRAWOZDANIE FINANSOWE

JAKO NARZĘDZIE
EFEKTYWNEJ KOMUNIKACJI
SPÓŁKI PUBLICZNEJ

Edyta Łazarowicz

SPRAWOZDANIE FINANSOWE

JAKO NARZĘDZIE
EFEKTYWNEJ KOMUNIKACJI
SPÓŁKI PUBLICZNEJ

Recenzje

Joanna Krasodomska

Marek Masztalerz

Redakcja językowa

Agata Tryka

© Copyright by Edyta Łazarowicz & Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2022

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej publikacji bez zgody wydawcy zabronione.

Wydanie I

ISBN 978-83-8030-583-0

Oficyna Wydawnicza SGH – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

02-554 Warszawa, al. Niepodległości 162

www.wydawnictwo.sgh.waw.pl

e-mail: wydawnictwo@sgh.waw.pl

Projekt i wykonanie okładki

Magdalena Limbach

Skład i łamanie

DM Quadro

Druk i oprawa

volumina.pl Daniel Krzanowski

ul. Ks. Witolda 7–9

71-063 Szczecin

tel. 91 812 09 08

e-mail: druk@volumina.pl

Zamówienie 124/X/22

*Mojemu mężowi Marcinowi,
synom Michałowi i Mateuszowi,
mamie Bożenie i teściowej Annie*

Spis treści

Wstęp	9
1 O komunikacji ogólnie	11
1.1. Definicja i funkcje komunikacji	11
1.2. Badania naukowe dotyczące komunikacji	14
1.3. Modele teoretyczne komunikacji	16
1.4. Wybrane czynniki warunkujące skuteczność komunikacji	19
2 Komunikacja i rachunkowość	31
2.1. Pojęcie komunikacji rachunkowości	31
2.2. Badania naukowe w zakresie komunikacji rachunkowości – literatura zagraniczna	39
2.3. Badania naukowe w zakresie komunikacji rachunkowości – literatura polska	48
3 Inicjatywy sprzyjające efektywnej komunikacji spółek z wykorzystaniem sprawozdań finansowych	59
3.1. Raport roczny spółki publicznej	59
3.2. <i>A Plain English Handbook</i> – inicjatywa amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd	62
3.3. Zasady efektywnej komunikacji – dokumenty dyskusyjne EFRAG, FRC, FASB i IASB ...	66
3.4. <i>Lepsza komunikacja w sprawozdawczości finansowej</i> – raport Fundacji IFRS	81
4 Praktyki spółek publicznych w zakresie efektywnej komunikacji poprzez sprawozdanie finansowe – badanie własne	115
4.1. Cel i metoda badania	115
4.2. Charakterystyka próby badawczej	116
4.3. Pandora, ITV plc, Orange, Fonterra, Wesfarmers	118
4.4. PGNiG	128
4.5. Orlen	144
4.6. Wnioski z badania	162

Spis treści

Podsumowanie	167
Bibliografia	171
Spis rysunków	187
Spis tabel	189

Wstęp

Rachunkowość to system pomiaru działalności gospodarczej podmiotów i komunikowania wyników tego pomiaru różnym użytkownikom¹. Zdaniem T. A. Lee oba te elementy są ważne w rachunkowości, gdyż „[b]ez względu na to, jak efektywny jest proces kwantyfikacji w rachunkowości, wynikające z niego dane nie będą użyteczne, jeśli nie będą komunikowane odpowiednio”². Efektywna komunikacja podmiotów z otoczeniem poprzez sprawozdania finansowe sprawia, że informacje stają się bardziej przydatne, zwiększa się ich zrozumiałość i porównywalność³.

Dlaczego sposoby przekazywania informacji w sprawozdaniach finansowych to istotny problem? Jeśli prezentowane informacje są komunikowane nieefektywnie, użytkownicy mogą mieć trudności w ich zrozumieniu. W związku z tym mogą potrzebować więcej czasu na analizę sprawozdań finansowych. Ponadto nieefektywna komunikacja może spowodować, że użytkownicy przeoczą przydatne informacje lub nie zidentyfikują związków pomiędzy informacjami w różnych częściach sprawozdania finansowego⁴.

Podejmowane w ostatnich latach przez różne instytucje na świecie inicjatywy na rzecz poprawy efektywności komunikacji na gruncie sprawozdawczości finansowej oraz wprowadzane w ślad za tym zmiany w raportach spółek skłoniły autorkę do zbadania tego zagadnienia.

Głównym celem monografii jest przedstawienie problemu efektywnej komunikacji spółki publicznej z otoczeniem za pomocą sprawozdania finansowego oraz identyfikacja praktyk wybranych spółek w tym zakresie.

¹ A. Kinserdal, *Financial Accounting. An International Perspective*, Pitman Publishing, London 1995, za: S. T. Surdykowska, *Rachunkowość międzynarodowa*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Zakamycze 1999, s. 33.

² T. A. Lee, *Chambers and accounting communication*, „Abacus” 1982, vol. 18, no. 2, s. 152.

³ *Conceptual Framework for Financial Reporting*, IASB, <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/> (dostęp: 9.08.2022; po zalogowaniu), par. 7.2.

⁴ *Disclosure Initiative – Principles of Disclosure*, Discussion Paper DP/2017/1, IASB, March 2017, <http://www.ifrs.org/-/media/project/disclosure-initiative/disclosure-initiative-principles-of-disclosure/discussion-paper/published-documents/discussion-paper-disclosure-initiative-principles-of-disclosure.pdf> (dostęp: 9.08.2022), par. 2.3.

Sformułowano następujące pytania badawcze:

- jak jest rozumiane pojęcie „komunikacja” w nauce o komunikacji, jakie są tradycje badawcze w tej nauce i jakie są determinanty efektywnej komunikacji,
- jak jest definiowana komunikacja rachunkowości i jakie prowadzono badania w tym zakresie na świecie i w Polsce,
- jakie inicjatywy podejmowały różne instytucje związane ze sprawozdawczością finansową na rzecz efektywnej komunikacji spółek za pomocą sprawozdań finansowych,
- jakie praktyki stosują spółki publiczne w zakresie efektywnej komunikacji poprzez informacje dodatkowe (noty) w sprawozdaniach finansowych.

Do realizacji celu monografii i odpowiedzi na powyższe pytania przeprowadzono studia literaturowe oraz analizę treści not w sprawozdaniach finansowych wybranych spółek publicznych.

Monografia składa się z czterech rozdziałów. W pierwszym przedstawiono definicję i funkcje komunikacji. Scharakteryzowano syntetycznie tradycje badawcze w dziedzinie komunikacji oraz wybrane modele komunikacyjne. Ponadto opisano wybrane czynniki determinujące skuteczną komunikację.

Rozdział drugi jest poświęcony komunikacji rachunkowości. Opisano w nim pojęcie komunikacji rachunkowości. Następnie przedstawiono przegląd literatury zagranicznej oraz polskiej dotyczącej badań naukowych z tego zakresu.

Rozdział trzeci jest poświęcony różnym inicjatywom na rzecz efektywnej komunikacji poprzez sprawozdawczość finansową. Rozpoczyna się od krótkiej charakterystyki raportu rocznego spółki publicznej. Następnie opisano kilka dokumentów, w tym dokumenty dyskusyjne na temat ujawnień w sprawozdaniach finansowych oraz raport ilustrujący dobre praktyki spółek w zakresie efektywnego komunikowania tych ujawnień.

Ostatni rozdział zawiera wyniki badania empirycznego dotyczącego praktyk spółek publicznych w zakresie efektywnej komunikacji z otoczeniem poprzez sprawozdania finansowe. Pierwsza część badania dotyczy analizy not w sprawozdaniach finansowych spółek zagranicznych, zaś druga część – spółek z Polski.

Monografię zamyka podsumowanie zawierające główne wnioski wynikające z realizacji celu pracy oraz kierunki dalszych badań.

Mam nadzieję, że monografia będzie inspiracją dla Czytelników. Dla osób zajmujących się nauką rachunkowości – inspiracją do badań w obszarze komunikacji rachunkowości. Dla osób związanych z praktyką rachunkowości – inspiracją do zmian w sprawozdaniach finansowych spółek i innych raportach, dzięki którym zawarte w nich informacje będą lepiej komunikowane otoczeniu. Dla studentów – inspiracją do wykorzystania wybranych rozwiązań efektywnej komunikacji w różnych pracach pisemnych.

O komunikacji ogólnie

1.1. Definicja i funkcje komunikacji

„Komunikacja należy do tego rodzaju ludzkiej aktywności, z której wszyscy zdają sobie sprawę, ale tylko nieliczni potrafią ją zadowalająco zdefiniować. Lista tego, co jest komunikacją, może być długa: rozmowa z drugim człowiekiem, rozprzestrzenianie się informacji, nasze fryzury, krytyka literacka, telewizja ...”⁵.

Słowo „komunikacja” pochodzi od łacińskiego czasownika *communicare* i rzeczownika *communio*. *Communicare* oznacza być w relacji (w związku) z kimś, udzielić komuś wiadomości, naradzać się, natomiast *communio* oznacza wspólność, poczucie łączności. Forma *communicatio* pojawiła się w XIV w. w łacinie, a potem przyjęły ją języki narodowe. *Communicatio* oznaczało wejść we wspólnotę, utrzymywać z kimś stosunki. W XVI w. słowo *communicatio* zyskało drugie znaczenie – transmisja, przekaz; łączono je najczęściej z rozwojem poczty i połączeń drogowych⁶.

W języku polskim po raz pierwszy użyto tego słowa w XVI w. w pisowni *komunikacja* (wspólność ludzi lub Boga i ludzi) oraz *komunikować* (przyjmować komunikę, poznajmiać, porozumiewać się). Na początku XX w. słowo *komunikacja* miało dwa znaczenia: (1) porozumiewanie się ludzi, (2) transport drogami lądowymi czy wodnymi, a także pocztę, telegrafy al.⁷ Współcześnie w *Nowym słowniku języka polskiego* wyrazowi „komunikacja” przypisane są następujące znaczenia: „1. «łączność między bliższymi lub dalszymi miejscami utrzymywana za pomocą środków transportu, telefonu, telegrafu itp.; także: środki lokomocji i inne, służące do utrzymania łączności»: k. lotnicza. k. satelitarna. 2. «przewożenie ludzi i rzeczy» 3. «możliwość przedostania się z jednego miejsca na drugie» 4. «porozumiewanie się, przekazywanie myśli, udzielanie wiadomości»”⁸.

⁵ J. Fiske, *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 1999, s. 15.

⁶ E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2012, s. 26.

⁷ *Ibidem*, s. 26–27.

⁸ *Nowy słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 345.

We współczesnej literaturze przedmiotu komunikację najczęściej definiuje się i wyjaśnia poprzez odwołanie do terminu „porozumiewanie się”, czyli procesu prowadzącego do stanu zrozumienia i porozumienia się. Przez wielu badaczy komunikacja jest definiowana jako wymiana informacji, uczuć i myśli między ludźmi⁹.

Trudności z ogólnym i jednoznacznym zdefiniowaniem komunikacji wynikają z tego, że jest ona przedmiotem badań w różnych dyscyplinach oraz przyjmowane są różne perspektywy badawcze, które z kolei determinują sposób, w jaki komunikacja jest rozumiana i analizowana¹⁰.

E. Kulczycki stwierdza, że wszelkie sposoby definiowania komunikacji (charakteryzującej się współczynnikiem humanistycznym) odnoszą się zasadniczo do jednego z dwóch ujęć:

- 1) komunikacja jako proces służący do transmisji lub przekazywania informacji, wiedzy, idei, uczuć czy emocji (ujęcie transmisyjne),
- 2) komunikacja jako praktyka społeczna, służąca przede wszystkim tworzeniu związków i więzi społecznych w ramach interakcji społecznych, polega na społecznym tworzeniu znaczeń (ujęcie konstytutywne)¹¹.

Komunikacja pełni różne funkcje i z pewnością nie można jej ograniczyć tylko do funkcji informacyjnej¹². H. Lasswell, autor jednego z modeli komunikacji, wyodrębnił trzy funkcje¹³:

- nadzorowanie,
- podtrzymywanie relacji społecznych,
- transmisja dziedzictwa kulturowego.

Zdaniem M. Matulewskiego trzy zasadnicze role komunikacji to¹⁴:

- umożliwianie kontaktów z ludźmi,
- przekazywanie i pozyskiwanie informacji (rola informacyjna),
- przekazywanie wiadomości o podjętych decyzjach i pojawiających się problemach (rola decyzyjna).

Z kolei za R. Jakobsonem wyróżnia się sześć funkcji komunikatu i komunikacji¹⁵. Opisano je w tabeli 1.

⁹ K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiwicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, w: *Cyfrowa komunikacja organizacji*, B. Filipczyk, J. Gołuchowski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2020, s. 16–17.

¹⁰ M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, Wydawnictwo UEP, Poznań 2018, s. 49.

¹¹ E. Kulczycki, *Teoretyzowanie komunikacji*, *op.cit.*, s. 26–27.

¹² Szerzej: M. Wendland, *Działania komunikacyjne a przekazywanie informacji*, w: *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, E. Kulczycki, M. Wendland (red.), Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2012.

¹³ *Ibidem*, s. 144.

¹⁴ M. Matulewski, *Informacja, komunikacja a zarządzanie wiedzą*, „Język, Komunikacja, Informacja” 2007, t. 2, s. 95.

¹⁵ K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiwicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, *op.cit.*, s. 22.

Tabela 1. Funkcje komunikatu według R. Jakobsona

Lp.	Nazwa funkcji	Charakterystyka
1	Funkcja referencyjna (odniesienia, poznawcza)	Odnosi się do faktów i rzeczywistego kontekstu/uwarunkowań komunikacji, „dotyczy relacji, jakie zachodzą między przekazem językowym a obiektem zainteresowań komunikatu” [*] .
2	Funkcja ekspresyjna (emotywna)	Odnosi się do emocji nadawcy zawartych w komunikacie. Ukazuje relacje nadawcy z opisywanym podmiotem/przedmiotem, ujawnia uczucia, myśli, intencje nadawcy. Według J. Fiske’a funkcja ta odgrywa najważniejszą rolę w komunikatach typu poezja miłosna. Natomiast w programach informacyjnych jest praktycznie niezauważalna ^{**} .
3	Funkcja impresyjna (konatywna)	Dotyczy wrażenia, jakie komunikat wywiera na odbiorcy. Według autora <i>Wprowadzenia do badań nad komunikowaniem</i> funkcja ta jest najistotniejsza w przypadku „wydawania rozkazów lub w służbie propagandy” ^{***} . Funkcja ta odgrywa również istotną rolę w przekazie reklamowym.
4	Funkcja fatyczna	Polega na podtrzymywaniu kontaktu nadawcy z odbiorcą, potwierdzeniu, że trwa proces komunikacji pomiędzy interlokutorami. Jak podkreślił J. Fiske – to właśnie ta funkcja sprawia, iż „kanały komunikacyjne są stale otwarte” ^{****} .
5	Funkcja poetycka (poetyczna)	Odnosi się bezpośrednio do komunikatu, zwłaszcza jego wymiaru estetycznego.
6	Funkcja metajęzykowa	Dotyczy kodu i jego prawidłowej identyfikacji przez odbiorcę. W przypadku braku kompetencji umożliwiających identyfikację kodu komunikat nie zostanie przez odbiorcę zrozumiany.

* B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2007, s. 98.

** J. Fiske, *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2008, s. 54–55.

*** *Ibidem*.

**** *Ibidem*.

Źródło: K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiwicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, w: *Cyfrowa komunikacja organizacji*, B. Filipczyk, J. Gołuchowski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2020, s. 23.

Jak dowodzi R. Jakobson, w każdym akcie komunikacji można znaleźć pewną hierarchię funkcji¹⁶. Zdaniem J. Fiske’a funkcje referencyjna, ekspresyjna i konatywna są obecne w różnym stopniu we wszystkich aktach komunikacji. W komunikacji, o której się mówi, że jest „prawdziwa” i zgodna z faktami, najważniejsza będzie funkcja referencyjna, przy wydawaniu rozkazów – funkcja konatywna, zaś w poezji miłosnej – funkcja ekspresyjna¹⁷.

Komunikacja może odbywać się na różnych poziomach: wewnątrzsobowym (np. rozmowa z samym sobą), międzyosobowym (np. dialog), wewnątrzgrupowym (np. w ramach zespołu), międzygrupowym (np. między zespołami w danym przedsiębiorstwie), instytucjonalnym (np. na poziomie politycznym) i ogólnospołecznym

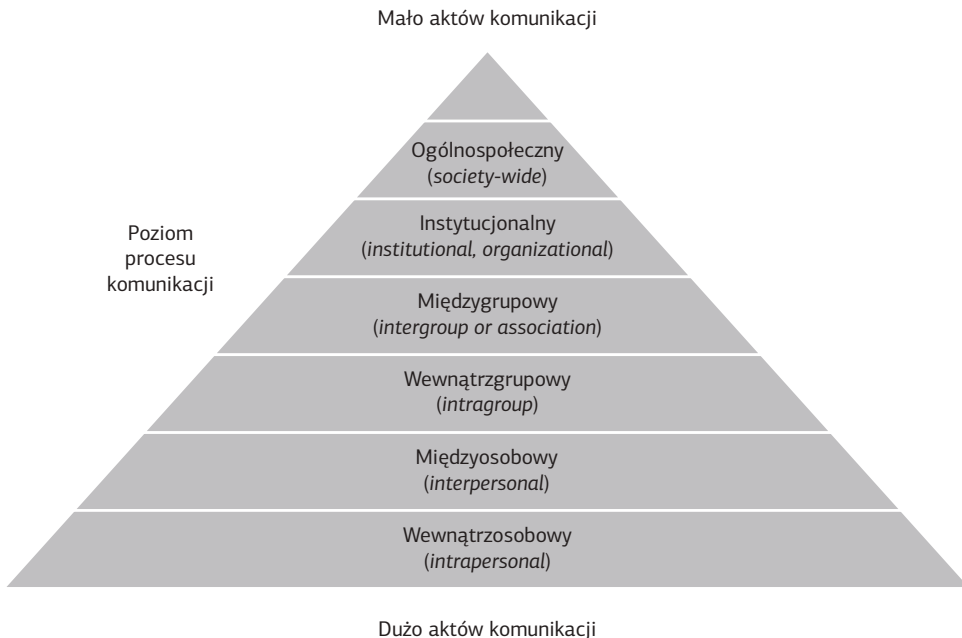
¹⁶ J. Fiske, *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 1999, s. 54.

¹⁷ *Ibidem*, s. 55.

(np. komunikacja masowa)¹⁸. Powyższe poziomy komunikacji ujął D. McQuail w formie piramidy (rysunek 1). W zależności od poziomu procesu komunikacji występuje różna liczba aktów komunikacji.

Podsumowując, komunikacja jest przedmiotem badań wielu nauk i w związku z tym jest różnie definiowana. Komunikacja może pełnić wiele funkcji, w tym funkcję informacyjną. W zależności od uczestników procesu komunikacji wyszczególnia się różne jej poziomy – od wewnątrzsobowego po ogólnospołeczny. Z punktu widzenia rozważań w kolejnych rozdziałach monografii bardzo istotna będzie funkcja informacyjna komunikacji oraz komunikacja na poziomie ogólnospołecznym.

Rysunek 1. Piramida komunikacji społecznej McQuaila

Źródło: M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, Wydawnictwo UEP, Poznań 2018, s. 51.

1.2. Badania naukowe dotyczące komunikacji

Komunikacja jest przedmiotem zainteresowania różnych nauk, w tym psychologii, socjologii, informatyki, nauk o mediach, nauk o zarządzaniu. Różne dyscypliny naukowe inaczej ujmują to zjawisko, wprowadzają uproszczenia, przyjmują odmien-

¹⁸ M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, *op.cit.*, s. 51.

ne perspektywy badawcze¹⁹. Nie ma jednej teorii komunikacji, która obejmowałaby wszystkie jej aspekty; istnieją liczne, które wyjaśniają różne strony procesu²⁰. R. Craig wyodrębnił siedem tradycji badawczych w dziedzinie komunikacji, które scharakteryzowano w tabeli 2.

Tabela 2. Charakterystyka tradycji w dziedzinie teorii komunikacji – koncepcja R. Craiga

Lp.	Tradycja	Kluczowe założenia
1	Retoryczna	Komunikacja jako przemawianie publiczne. Kunszt retoryczny ma docelowo przełożyć się na oddziaływanie perswazyjne i wywieranie wpływu na jednostki i zbiorowość. Inspiracja retoryką grecko-rzymską.
2	Cybernetyczna	Komunikowanie rozumiane jest jako przepływ informacji, wiąże się z łączeniem odrębnych części danego systemu. Proces przepływu informacji może zostać zakłócony przez tzw. szumy ingerujące w przepustowość kanału. Informacja oddziałuje na redukcję niepewności. Zob. badania C. Shannona i W. Weavera
3	Semiotyczna	Komunikowanie to proces dzielenia się znaczeniem poprzez znaki. Słowa nie posiadają precyzyjnych definicji („przesąd prawdziwego znaczenia”). Język jest wieloznaczny. „Znaczenia są umiejscowione w ludziach”*. Zob. badania I.A. Richardsa czy C.K. Ogdena
4	Fenomenologiczna	Komunikacja rozumiana jest głównie jako dialog. Szacunek i gotowość do porozumienia stanowią przeciwwagę dla manipulacji i stygmatyzacji innego. Kluczowe znaczenie mają osobiste doświadczenia. Zob. prace E. Levinasa, M. Bubera, badania C. Rogersa
5	Socjopsychologiczna	Komunikacja charakteryzowana jako ekspresja, interakcja oraz wpływ. Związki przyczynowo-skutkowe mogą zostać wykryte dzięki systematycznej, rzetelnej obserwacji i to ona pozwala „odkryć prawdę zjawisk komunikacyjnych”***. Kluczową rolę odgrywają badania empiryczne. Zob. badania C. Hovlanda
6	Socjokulturowa	Komunikacja jako „tworzenie i odgrywanie rzeczywistości społecznej”****. Hipoteza relatywizmu językowego – to język determinuje nasze myślenie i działanie, wpływa na postrzeganie rzeczywistości. Komunikując się, tworzymy i odtwarzamy kulturę/rzeczywistość społeczną. Zob. badania E. Sapira i B.L. Whorfa
7	Krytyczna	Komunikacja jako „refleksyjne wyzwanie rzucone niesprawiedliwemu dyskursowi”*****. W ramach tej tradycji badacze krytykowali używanie języka (dyskursu publicznego) jako narzędzia władzy i wykluczania wybranych grup

¹⁹ K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiwicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, op.cit., s. 25.

²⁰ D.M. Merkl-Davies, N.M. Brennan, *A theoretical framework of external accounting communication: Research perspectives, traditions, and theories*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2017, vol. 30, iss. 2, s. 437.

cd. tabeli 2

		<p>oraz zarzucali mediom negatywne oddziaływanie na społeczeństwo, w konsekwencji niezdolne do odrzucenia represji.</p> <p>Tradycja krytyczna to także bunt przeciwko traktowaniu badań empirycznych i generalnie dyskursu naukowego – jako narzędzi, które mają usprawiedliwić społeczny status quo, wyzysk i manipulację.</p> <p>Zob. badania Szkoły Frankfurckiej</p>
--	--	--

* E. Griffin, *Podstawy komunikacji społecznej*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003, s. 60.

** *Ibidem*, s. 55.

*** *Ibidem*, s. 62

**** *Ibidem*, s. 63.

Źródło: K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiwicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, w: *Cyfrowa komunikacja organizacji*, B. Filipczyk, J. Gołuchowski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2020, s. 26.

Jak wynika z tabeli 2, w zależności od tradycji badawczej komunikacja jest różnie postrzegana. W tradycji cybernetycznej komunikacja to przepływ informacji, w tradycji fenomenologicznej to dialog, a w tradycji socjopsychologicznej to ekspresja, interakcja i wpływ. Warto dodać, że wyodrębnione przez R. Craiga tradycje badawcze są wykorzystywane również na gruncie rachunkowości²¹.

W badaniach poświęconych komunikacji początkowo skupiano się na komunikowaniu masowym, a dopiero potem na interpersonalnym. Wypracowane paradygmaty na gruncie mediów masowych przeniesiono następnie na ogólną teorię komunikacji i komunikacji organizacji. Koncentracja badań w zakresie komunikacji masowej spowodowała, że przez lata nie doceniano odbiorcy, ważny był zaś nadawca oraz to, jak komunikuje i czy osiągnął swój efekt. Odbiorcą interesowano się jako adresatem, badano, do kogo nadawca się zwraca oraz czy jest skuteczny. Zmiana podejścia spowodowała powstanie wielu modeli komunikacji²². Wybrane modele komunikacyjne zostały scharakteryzowane w następnym podrozdziale.

1.3. Modele teoretyczne komunikacji

W literaturze wymienia się wiele modeli²³ przedstawiających mechanizmy warunkujące komunikację. Większość z nich powstała w latach 40.–70. XX w. Zawdzięcza się im wprowadzenie konkretnych zagadnień, jak np. szumu informacyjnego (model

²¹ *Ibidem*.

²² K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiwicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, *op.cit.*, s. 27.

²³ „Model jest czymś w rodzaju mapy – reprezentuje wybrane cechy danego terytorium. Żadna mapa ani model nie mogą być w pełni wszechstronne czy wyczerpujące. Mapa drogowa skupia się na innych cechach danego terenu niż mapa klimatyczna czy geologiczna. Oznacza to, że wybierając mapę, musimy znać cel naszych poszukiwań; musimy wiedzieć, dlaczego z niej korzystamy i czego chcemy się dzięki niej dowiedzieć. Problem z modelami polega na tym, że ich cele są zwykle zasygnalizowane słabiej niż w wypadku map. (...) Model nadal jednak pozostanie ważny” – J. Fiske, *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, *op.cit.*, s. 56.

operacyjny C. Shannona i W. Weavera), *gate-keepera* (model topologiczny K. Lewina), *agenda-setting* (model porządku dziennego M. McCombsa i D. Shawa), spirali milczenia (model E. Noelle-Naumann), kodów i subkodów (model semiotyczny komunikowania U. Eco)²⁴.

Główne założenia wybranych modeli komunikacyjnych²⁵ przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Charakterystyka wybranych modeli komunikacyjnych

Nazwa modelu (rok publikacji)	Główne założenia
Model K. Lewina (1947)	Kluczowe terminy wprowadzone przez twórcę modelu: <i>gates</i> : zapory napotymane przez informację w kanałach masowego komunikowania, <i>gate-keepers</i> : osoby/institucje selekcjonujące informacje napływające do mediów, modyfikujące ich postać, faktycznie tworzące wiadomości (właściciele koncernów medialnych, wydawcy, redaktorzy naczelni).
Model H. Lasswella (1948)	Proces komunikacji ujęty w ramach pięciu kluczowych pytań: <ul style="list-style-type: none"> ▪ kto mówi? ▪ co mówi? ▪ za pomocą jakiego kanału mówi? ▪ do kogo mówi? ▪ z jakim skutkiem? Jest to model stanowiący do dziś podstawowy punkt odniesienia. Komunikacja w tym ujęciu jest transmisją komunikatu i zarazem procesem perswazyjnym. Model wyróżnia linearność, jednokierunkowość, jak również koncentrację na efekcie/ skutku, a nie na znaczeniu.
Model C. Shannona i W. Weavera (1948/1949)	Model, który dotyczył transmisji sygnałów (telefon/telegraf), stał się źródłem inspiracji dla wielu późniejszych badań z zakresu komunikologii ²⁶ . Twórcy modelu, posługując się kategoriami, takimi jak: kod (proces kodowania i dekodowania komunikatu), przepustowość kanału i źródła zakłóceń, analizowali skuteczność transmisji symboli i możliwość ich dekodowania, mimo szumów. Istotna jest w tym kontekście problematyka redundancji i entropii informacji, a także źródeł zakłóceń.
Model T.M. Newcomba (1953)	Komunikacja to podtrzymywanie równowagi w strukturach społecznych. Nadawca (A) i odbiorca (B) funkcjonują w określonym otoczeniu społecznym (X). Jeżeli zajdzie zmiana w A, zajdą też zmiany w B i X; jeśli A zmieni swój stosunek do X, to B będzie musiało zmienić swój stosunek do A lub X. Transmisja informacji – między A, B i X – umożliwia adaptację do zmian społecznych.

²⁴ K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiwicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, op.cit., s. 33–34.

²⁵ Szerszy opis i klasyfikację różnych modeli komunikacji prezentują m. in.: U. Narula, *Communication models*, Atlantic Publishers & Dist., New Delhi 2006, s. 11–44; A. Tarabasz, *E-komunikacja na rynku usług bankowych. Modele, narzędzia, zastosowanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012, s. 36–75; J. Fiske, *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, op.cit., s. 21–56.

²⁶ Komunikologia – nauka o komunikacji. Istnieją różne określenia w odniesieniu do refleksji teoretycznej dotyczącej zjawisk komunikacyjnych: teoria komunikacji, nauka o komunikacji, filozofia komunikacji. Pierwszą w Polsce monografią, w której tytule pojawiło się słowo „komunikologia”, była publikacja *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji* – E. Kulczycki, M. Wendland, *Słowo wstępne*, w: *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, E. Kulczycki, M. Wendland (red.), Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2012, s. 7.

cd. tabeli 3

Nazwa modelu (rok publikacji)	Główne założenia
Model wspólnoty doświadczeń W. Schramma (1954)	Kluczowe kategorie: <ul style="list-style-type: none"> ▪ źródło: osoba lub organizacja, ▪ przekaz, ▪ adresat: osoba, publiczność środków masowego przekazu. <p>Najważniejsze wyzwanie z perspektywy procesu komunikacji to połączenie źródła i adresata (ten sam kod oraz wspólne wartości, postawy, wiedza itd.). Komunikacja według badacza jest dzieleniem się doświadczeniami i de facto budowaniem wspólnoty doświadczeń. Status nadawcy i odbiorcy jest równy – każdy z nich jest jednocześnie źródłem i adresatem, czyli kodującym, interpretującym i dekodującym.</p>
Model „porządku dziennego” (agenda-setting) M. McCombsa i D. Shawa (1972)	Model, który wciąż inspirowa współczesnych badaczy. Zakłada, że nadawcy medialni, tworząc hierarchię informacji (tematów głównych/tematów dnia – <i>agenda setting</i>), wywierają znaczący wpływ na poglądy tych, którzy mają kontakt z treściami medialnymi, bowiem „odbiorcy traktują za najważniejszą informację, której środki przekazu poświęcają najwięcej uwagi, a nie tę, która za punkt widzenia interesów społecznych powinna być najważniejszą” [*] .
Model spirali milczenia E. Noelle-Neumanna (1974)	Zgodnie z koncepcją badaczki lęk przed izolacją, odrzuceniem, oceną warunkuje naszą aktywność komunikacyjną. Tak zwana opinia publiczna (wykreowana przez media) ma ogromne znaczenie, bowiem przekonanie o zgodności osobistych poglądów z poglądami dominującymi w środowisku wpływa na wyrażenie swoich opinii wprost, publicznie. Natomiast przekonanie o odrębności poglądów często powoduje milczenie. Por. rola sondaży.
Model semiotyczny U. Eco (1975)	Badacz podkreślił, że w procesie komunikacji, oprócz kodu, kluczową rolę odgrywają subkody (m.in. estetyczne, ideologiczne). Są one odmienne – w zależności od tego, kim jest dany nadawca i odbiorca. Multiplikacja kodów może być dodatkowym utrudnieniem w osiągnięciu porozumienia.

* B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2007, s. 94.

Źródło: K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkievicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, w: *Cyfrowa komunikacja organizacji*, B. Filipczyk, J. Gołuchowski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2020, s. 34–35.

Scharakteryzowane w tabeli 3 modele „mogą być rozpatrywane ze względu na wartość nie tylko naukową, ich zdolność eksplikacji świata komunikacji, lecz także praktyczną, przejawiającą się w ułatwianiu rozwiązywania problemów praktycznych. Użyteczność modeli w praktyce wyraża się dopasowaniem modelu do realizowanego zadania. Członkowie organizacji, grupy funkcjonujące w organizacji czy też organizacja jako całość, postrzegając, analizując, projektując komunikację organizacji, a także zarządzając procesami komunikacji, mogą akcentować lub pomijać wybrane czynniki, procesy czy tendencje rozwojowe w prowadzonej komunikacji. Pojawiająca się w ten sposób specyfika analizowanych procesów komunikacji może ułatwić zarządzanie komunikacją, w tym projektowanie systemów komunikacji cyfrowych”²⁷.

²⁷ K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkievicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, op.cit., s. 36.

Podsumowując, można stwierdzić, że spośród różnych modeli komunikacyjnych ten opublikowany przez H. Lasswella stanowi do dziś inspirację i podstawowy punkt odniesienia w badaniach dotyczących komunikowania. Model ten może być również wykorzystany na gruncie rachunkowości²⁸, np. do zobrazowania komunikacji spółki publicznej z otoczeniem za pomocą sprawozdania finansowego.

1.4. Wybrane czynniki warunkujące skuteczność komunikacji

Z poprzednich podrozdziałów wynika, że są różne definicje komunikacji, różne tradycje badawcze w zakresie komunikacji, powstało wiele modeli komunikacyjnych. Komunikacja może się odbywać na różnych poziomach (piramida McQuaila), może też przyjmować różną formę. W związku z tym trudno jest wyróżnić uniwersalną grupę czynników, która miałaby decydujący wpływ na skuteczną (efektywną) komunikację. W monografii określenia „efektywna komunikacja” i „skuteczna komunikacja” są traktowane jako synonimy²⁹.

B. Dobek-Ostrowska wyróżniła po kilka zasad skutecznego komunikowania, w podziale na komunikowanie informacyjne i komunikowanie perswazyjne³⁰ (tabela 4 i 5). Kryterium podziału komunikowania jest cel, jaki kieruje uczestnikami procesu³¹.

Tabela 4. Zasady efektywnego komunikowania informacyjnego

<i>Zasada 1. Kreatywność</i>
Kreatywność przekazu jest determinowana jakością transmitowanych do odbiorców informacji oraz sposobem ich prezentacji, a także propozycjami alternatywnych wyborów.
<i>Zasada 2. Wiarygodność</i>
Efektywność komunikatu informacyjnego i aktywne uczestnictwo w procesie wszystkich jego uczestników zależy od wiarygodności nadawcy i zaufania do niego ze strony odbiorców. Wiarygodność jednostki zbudowana jest na jego kompetencjach, czyli na wiedzy i doświadczeniu, autorytecie, intencjach, osobowości.
<i>Zasada 3. Nowość informacji</i>
Odbiorcy znacznie chętniej poświęcają uwagę nowym informacjom niż tym już znanym, nowinki zawsze szybciej się rozchodzą i działają mobilizująco.

²⁸ Analizę możliwości wykorzystania wybranych modeli rachunkowości na gruncie rachunkowości, w tym sprawozdawczości finansowej, dokonał M. Masztalerz – *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, op.cit., s. 63–73.

²⁹ Zgodnie z *Nowym słownikiem języka polskiego* słowo ‘efektywny’ oznacza „skuteczny, wydajny, dający pozytywne wyniki”, z kolei słowo ‘skuteczny’ oznacza „dający pożądane wyniki, oczekiwany skutek; pozyteczny, wydajny, efektywny” – *Nowy słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 179, 926.

³⁰ B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, op.cit., s. 32, 37–38.

³¹ *Ibidem*, s. 30.

cd. tabeli 4

<i>Zasada 4. Doniosłość informacji</i>
Doniosłość informacji wynika z potrzeby wiedzy odbiorców z jednej strony, i z psychologicznego nastawienia jednostki do postrzegania elementów dla niej istotnych z drugiej. Nie dla każdego bowiem te same informacje mają doniosły charakter.
<i>Zasada 5. Położenie nacisku na informację</i>
Nadawca w komunikacji informacyjnym często stosuje technikę podkreślenia wagi pewnych informacji, wskazując odbiorcy, że ich ranga jest wyższa od innych.
<i>Zasada 6. Wykorzystanie pomocy wizualnych</i>
W celu wzmocnienia przekazu, uczynienia go bardziej klarownym i zrozumiałym stosuje się pomoce wizualne w postaci map, rysunków, zdjęć, plansz, grafik, przedmiotów i każdego innego elementu, który może pomóc nadawcy zaprezentować i wyjaśnić problem, udzielić instrukcji postępowania, użycia etc.

Źródło: B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2007, s. 32.

W przypadku komunikowania informacyjnego głównym celem jest „kreowanie wzajemnego **porozumienia i zrozumienia** między uczestnikami procesu, **dzielenia się wiedzą, wyjaśnianie i instruktaz**, przy założeniu, że nadawca nie ma żadnych intencji wpływania na postawy i zachowania odbiorców”³².

Jak wynika z tabeli 4, o skutecznym komunikowaniu informacyjnym decydują po pierwsze – kreatywny przekaz, po drugie – wiarygodność nadawcy i zaufanie do niego ze strony odbiorców, po trzecie – nowe informacje. Ponadto na efektywną komunikację informacyjną mają wpływ: doniosły charakter informacji, podkreślanie wagi określonych informacji oraz zastosowanie różnych środków wizualnych.

„Komunikowanie perswazyjne to kompleksowy, interaktywny proces, w którym nadawca i odbiorca są połączeni werbalnymi i niewerbalnymi symbolami, poprzez które perswadujący próbuje wpłynąć na drugą osobę po to, aby zmienić jego reakcje, zachowania, ukształtować nowe postawy lub zmodyfikować już istniejące i sprowokować do akcji/działania”³³. Zasady skutecznego komunikowania perswazyjnego przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Zasady skutecznego komunikowania perswazyjnego

<i>Zasada 1. Sprecyzowanie celów</i>
Sprecyzowanie celu działania i wskazanie konkretnych efektów w postaci reakcji odbiorców, jakie się chce uzyskać.
<i>Zasada 2. Stosowanie logicznej argumentacji</i>
Zastosowanie racjonalnych, dobrze umotywowanych argumentów; wyszukanie dowodów i odwoływanie się do nich w celu poparcia racji nadawcy, testowanie wartości dowodów; uogólnianie, definiowanie, odwoływanie się do analogii oraz przyczyn zjawisk i zdarzeń.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, s. 33.

<i>Zasada 3. Rozpoznanie istniejących systemów postaw i wzorów zachowań odbiorców</i>
Przygotowanie materiału perswazyjnego w oparciu na znajomości istniejących postaw i zachowań odbiorców. Należy wiedzieć, co ma się zmieniać i na bazie tej wiedzy opracować zestaw propozycji.
<i>Zasada 4. Posługiwanie się językiem motywującym do działania</i>
Jasne określenie emocji odbiorcy, na które się chce oddziaływać; wybór informacji, które pomogą stymulować emocje osób poddawanych perswazji.
<i>Zasada 5. Budowanie i rozwijanie wiarygodności</i>
Budowanie wiarygodności na podstawie mówienia prawdy, traktowania informacji z dystansem, odpierania ataków przeciwników na nadawcę, podawania źródeł obciążających informacji, ujawniania całości problemu, a nie jego wycinka.
<i>Zasada 6. Prezentacja komunikatu w przekonujący sposób</i>
Prezentowanie komunikatu przez nadawcę w atrakcyjny i przekonujący sposób, utrzymywanie kontaktu wzrokowego z odbiorcami.
<i>Zasada 7. Obalanie przeciwnych argumentów</i>
Obalanie dowodów strony przeciwnej poprzez ocenę dowodów i przyczyn, wyciąganie konkluzji.

Źródło: B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2007, s. 37–38.

W przypadku skutecznego komunikowania perswazyjnego B. Dobek-Ostrowska sformułowała siedem zasad (tabela 5). Po pierwsze – określenie celu działania i pożądaných reakcji odbiorców, po drugie – zastosowanie racjonalnej argumentacji i przekonujących dowodów, po trzecie – poznanie postaw i zachowań odbiorców. Ponadto efektywne komunikowanie perswazyjne determinują: język motywujący odbiorców do działania, budowa wiarygodności, przekonujący sposób prezentacji komunikatu oraz obalanie argumentów strony przeciwnej.

K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiewicz, W. Walentukiewicz i K. Zdanowicz-Cyganiak, analizując różnorodne czynniki mające wpływ na sprawność komunikacji organizacji, w tym skuteczność, efektywność i korzystność, podzielili je na sześć grup³⁴ (rysunek 2).

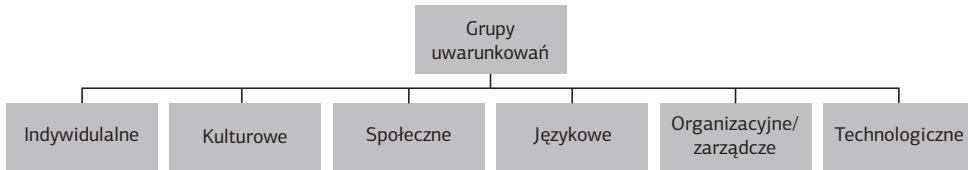
Jedną z podstawowych grup uwarunkowań komunikacji organizacji są czynniki indywidualne (osobowe). Należą do nich m.in.: zdolności poznawcze, postawy, intencje, emocje³⁵. Poziom intelektualny i posiadana wiedza kształtują zdolności komunikacyjne uczestników komunikacji i umożliwiają im odpowiednią interpretację informacji. Kolejnym ważnym czynnikiem są postawy. Nurt postulatywnej teorii komunikacji przyjmuje, że komunikujący powinni cechować się postawą otwartości i odpowiedzialności za słowo. W procesach komunikacji organizacji znaczącym uwarunkowaniem są również intencje. Partnerzy tego procesu powinni cechować

³⁴ K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkiewicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, op.cit., s. 38.

³⁵ *Ibidem*, s. 39–43.

się dobrymi intencjami. Chodzi zarówno o intencje, z którymi nadawca przekazuje komunikat, jak i te przypisywane nadawcy przez odbiorcę. Naturalnym składnikiem komunikatów są również emocje. Na komunikację interpersonalną w szczególności mają wpływ emocje jej uczestników³⁶.

Rysunek 2. Uwarunkowania sprawnej komunikacji organizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie K. Fichnová, J. Gołuchowski, J. Paliszkievicz, W. Walentukiewicz, K. Zdanowicz-Cyganiak, *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, w: *Cyfrowa komunikacja organizacji*, B. Filipczyk, J. Gołuchowski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2020, s. 38.

W organizacji ważny wpływ na procesy komunikacji – zarówno interpersonalnej, jak i zespołowej (grupowej) – ma środowisko (otoczenie) kulturowe i społeczne. Uwarunkowania kulturowe są wielopoziomowe, z jednej strony jest kultura narodo- wa, z drugiej – kultura organizacyjna. Ponadto na komunikację w organizacji mają wpływ uwarunkowania społeczne. Z badań wynika, że osoby pochodzące z poszczę- gólnych środowisk społecznych często stosują określone w tych środowiskach normy i wzorce komunikacyjne³⁷.

Znaczące uwarunkowanie dobrej komunikacji organizacji stanowi język jej uczest- ników. Ważne dla sprawnej komunikacji jest „właściwe używanie języka, w tym prze- strzeganie zasad poprawności językowej, m.in. dokładności lingwistycznej. Dokładność lingwistyczna polega na tym, że uczestnicy procesów komunikowania się używają starannie dobranego słownictwa, uwzględniając jego specyfikę wynikającą z miejsca pracy i odbiorcy”³⁸. O jednym z aspektów uwarunkowań językowych, tj. prostym języ- ku (*plain language*), będzie mowa szerzej w dalszej części tego podrozdziału.

Na komunikację organizacji mają wpływ również uwarunkowania organizacyjne, czyli „to, co specyficzne dla organizacji jako odrębnych kultur i społeczności (...). Do uwarunkowań organizacyjnych zaliczyliśmy te z uwarunkowań kulturowych, spo- łecznych i językowych, które są wytwarzane w organizacji, poprzez działania mene- dżerów i współdziałanie pracowników”³⁹.

³⁶ *Ibidem*, s. 42–43.

³⁷ *Ibidem*, s. 44.

³⁸ *Ibidem*, s. 45.

³⁹ *Ibidem*, s. 47.

Znaczącą rolę w procesach komunikowania się wewnątrz organizacji i organizacji z otoczeniem odgrywają technologie informatyczne. Z jednej strony dostarczają one narzędzi do użycia w procesach komunikacji, z drugiej strony przekształcają te procesy⁴⁰.

W przypadku komunikacji, której celem jest przekazanie określonych informacji, za pomocą tekstu „wspomagać odbiorcę w lekturze tekstu możemy – jako autorzy – już na etapie jego tworzenia. Wsparcie to może pojawić się aż na czterech poziomach organizacji wypowiedzi. Na każdym z nich mamy do dyspozycji wiele technik tworzenia zrozumiałego przekazu.

Oto cztery poziomy, na których możemy dążyć do efektywnej komunikacji:

- 1) treść merytoryczna – czyli to, o czym faktycznie jest tekst (przedmiot tekstu),
- 2) struktura i wygląd tekstu – czyli to, jak tekst jest ustrukturyzowany i zorganizowany wizualnie (np. typografia),
- 3) frazowanie myśli – czyli to, jak długie są zdania i jak bardzo skomplikowane,
- 4) relacje nadawczo-odbiorcze – czyli to, jak wyraża siebie nadawca i jak w tekście traktuje odbiorcę.

Jak można się domyślić, technik efektywnego pisania jest bardzo dużo. Niektóre mają charakter uniwersalny, tzn. nie zależą od właściwości danego języka, np. zasada **Stosuj często śródtytuły** lub **Unikaj podkreślania wyrazów**. Inne – będą skuteczne wyłącznie w odniesieniu do konkretnej kultury czy systemu gramatycznego, np. **Unikaj czasownika «dokonać»**⁴¹.

Jednym z czynników dobrej komunikacji organizacji jest język jej uczestników. Stosowanie prostego języka może znacząco wpłynąć na jej efektywność.

Koncepcja prostego języka (*plain language*) zdobywa coraz większą popularność, nie tylko wśród językoznawców⁴². Liczba różnych inicjatyw na świecie (m.in. w USA⁴³, Wielkiej Brytanii, krajach UE⁴⁴) w zakresie upraszczania komunikacji w sferze publicznej sprawiła, że w literaturze mówi się nawet o ruchu społecznym prostego języka (*plain*

⁴⁰ *Ibidem*, s. 47.

⁴¹ G. Zarzeczny, T. Piekot, *Przystępność tekstów urzędowych w internecie*, Atut, Wrocław 2017, http://ppp.uni.wroc.pl/pliki/przystepnosc_tekstow_urzedowych.pdf (dostęp: 21.05.2021), s. 10.

⁴² A. Burzyńska-Kamieniecka, *Wykorzystanie koncepcji plain language w upraszczaniu tekstów do testowania znajomości języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodzianis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 2020, nr 27, s. 527.

⁴³ Na gruncie rachunkowości taką inicjatywą było wydanie w 1988 r. przez Amerykańską Komisję Papierów Wartościowych i Giełd (SEC) dokumentu *A Plain English Handbook. How to create clear SEC disclosure documents*, o którym będzie mowa szerzej w następnym rozdziale.

⁴⁴ W Polsce pierwszą inicjatywą dotyczącą prostego języka w sferze publicznej było wydanie w 2010 r. poradnika *Jak pisać o Funduszach Europejskich*. Szerzej o wydarzeniach i projektach dotyczącej prostej polszczyzny w sferze publicznej: T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard plain language w polskiej sferze publicznej*, w: *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens (red.), Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2019, s. 205–210.

language movement)⁴⁵. Warto dodać, że sama idea prostego języka ma swoje korzenie w starożytności, można je odnaleźć w retorycznej koncepcji stylu attyckiego (Licjusz, Demostenes, Julisz Cezar). Przypuszcza się, że bezpośrednią inspiracją prostego języka była koncepcja *Basic English*. Najważniejszym źródłem zasad pisania były efekty prac anglosaskich organizacji, które w latach 60.–70. ubiegłego wieku optymalizowały komunikację wewnętrzną, w szczególności komunikację z kadrą zarządzającą⁴⁶.

T. Piekot, G. Zarzeczny i E. Moroń wyznaczają następujące zakresy pojęcia prostego języka:

- 1) „prosty język to styl komunikacji (głównie w odmianie pisanej);
- 2) styl ten konstytuują konkretne zasady (reguły) organizacji wypowiedzi;
- 3) prosty język pozwala komunikować dowolną treść w formie (zazwyczaj) tekstowo krótszej i (zawsze) przystępniejszej niż język naturalny (tu: swobodny, niekontrolowany).

Do powyższych cech należałoby dodać jeszcze dwie – uwzględniające kontekst użycia i audytorium, a zatem:

- 4) prosty język to styl pisania w sytuacjach publicznych (komunikowanie publiczne);
- 5) teksty w prostym języku adresowane są do szerokiego grona odbiorców, tzn. dorosłych, przeciętnych w sensie statystycznym, Polaków⁴⁷.

Na podstawie powyższego zakresu pojęciowego cytowani powyżej autorzy zaproponowali następującą definicję: „Prosty język (*plain language*) – sposób organizacji tekstu, który zapewnia przeciętnemu obywatelowi szybki dostęp do zawartych w nim informacji, lepsze ich zrozumienie oraz – jeśli trzeba – skuteczne działanie na ich podstawie”⁴⁸.

Efekty prostego języka są zatem następujące⁴⁹:

- szeroki zasięg odbiorców,
- krótki czas przetwarzania tekstu,
- mniejsze straty informacji w odbiorze,
- efektywniejsze działanie na ich podstawie.

Niestety istnieje wiele mitów na temat prostego języka. Najważniejsze z nich „można sprowadzić do pięciu stwierdzeń.

- 1) Prostym językiem jest prostactwo.
- 2) Prostym językiem nie można komunikować trudnych tematów (treści).
- 3) Prostym językiem jest ulotna moda.

⁴⁵ Np. A. Burzyńska-Kamieniecka, *Wykorzystanie koncepcji plain language w upraszczaniu tekstów do testowania znajomości języka polskiego jako obcego*, *op.cit.*, s. 527–528; T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard plain language...*, *op.cit.*, s. 197.

⁴⁶ T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard plain language...*, *op.cit.*, s. 200.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 198.

⁴⁸ *Ibidem*, s. 199.

⁴⁹ *Ibidem*.

- 4) Prosty język to styl komunikowania się z osobami słabo wykształconymi.
- 5) Prosty język to zbiór nieweryfikowalnych zasad⁵⁰.

Pierwsze stwierdzenie, że prosty język to język prostacki, jest nieprawdziwe, gdyż główne zasady techniki pisania pochodzą od założeń stylu attyckiego (retoryka), a nie z komunikacji kolokwialnej. Drugi mit można skomentować opinią J. Miodka: „Powtarzam od lat, że nie ma takich elementów rzeczywistości, takich sfer naukowych – od rachunku różniczkowego przez budowę i skład chemiczny komórki do przegłosu polskiego i procesu stwardnienia spółgłosek c, dz, cz, dż, sz, ż, rz, o których nie można tzw. prostemu człowiekowi tak powiedzieć, że to zrozumie”⁵¹. Trzecie stwierdzenie również trudno uznać za prawdziwe, jeśli weźmie się pod uwagę, że idea prostego języka wywodzi się ze starożytności. W przypadku mitu, że prosty język to styl komunikowania się z osobami słabo wykształconymi, należy stwierdzić, że rzeczywiście jest on wykorzystywany tam, gdzie pojawiają się czynniki wewnętrzne czy zewnętrzne ograniczające czyjeś kompetencje komunikacyjne. Jednym z takich czynników jest słabe wykształcenie osoby dorosłej, innym jednak – brak czasu na czytanie (np. prezes zarządu, dyrektorka firmy), jak również słaba znajomość języka urzędowego danego kraju (np. obcokrajowcy) oraz różne urazy czy choroby neurologiczne. Zasięg prostego języka jest zatem szerszy: od osób z wyższym wykształceniem po osoby słabo wykształcone. Nie można się również zgodzić z ostatnim stwierdzeniem o prostym języku. Jego zasady weryfikuje się dwoma sposobami. Po pierwsze – weryfikacja przez rynek. Jeśli teksty są skuteczne, to przynoszą wymierne korzyści ich właścicielom. Dotyczy to zarówno komunikacji biznesowej, jak i administracji publicznej oraz prawa. Po drugie – teksty prostego języka są weryfikowane w badaniach naukowych⁵².

Na podstawie tzw. list kontrolnych (*checklist*) różnych światowych organizacji i instytucji, zawierających od kilkunastu do kilkudziesięciu zasad prostego języka, można wyróżnić kilka aspektów organizacji języka i tekstu. Do najważniejszych należą⁵³:

- aspekt leksykalny, czyli dobór słownictwa;
- aspekt składniowy, czyli budowa zdań;
- aspekt kompozycyjny, czyli segmentacja tekstu;
- aspekt kognitywny, czyli organizacja treści;
- aspekt wizualny, czyli warstwa typograficzna i layout tekstu.

Część tych zasad ma charakter uniwersalny, inne są bardzo szczegółowe i dotyczą konkretnych rodzajów tekstów (tabela 6).

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ J. Miodek, M. Zaśko-Zielińska (red.), *O trudnym łatwo. Materiały sesji poświęconej popularyzacji nauki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002, s. 7, za: T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard plain language...*, *op.cit.*, s. 200.

⁵² T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard plain language...*, *op.cit.*, s. 199–201.

⁵³ *Ibidem*, s. 202.

Tabela 6. Przykłady zasad prostego języka

Zasady uniwersalne	Zasady kontekstowe
<ul style="list-style-type: none"> ▪ unikaj strony biernej, ▪ unikaj nominalizacji, ▪ unikaj form bezosobowych, ▪ unikaj wyrazów wielosylabowych, ▪ twórz maksymalnie zdania trzykrotnie złożone 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zamknięte listy elementów poprzedzaj dwukropkiem i słowem „następujące”, ▪ specjalistyczne terminy umieszczaj w nawiasach po ich parafrazie, ▪ nagłówki w formie pytań pozbawiaj znaku zapytania, ▪ w instrukcjach odwracaj szyk zdań warunkowych – zaczynaj zawsze od „jeśli...”, ▪ w tekstach komercyjnych unikaj słowa „klient” – zwłaszcza pisanego dużą literą

Źródło: T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard plain language w polskiej sferze publicznej*, w: *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens (red.), Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2019, s. 202.

Jak wynika z tabeli 6, „gromadzenie zasad efektywnego pisania nie jest najfortunniejszym sposobem stworzenia modelu prostego języka dla polszczyzny. Zasad jest zbyt wiele, część z nich się powiela, a część wyklucza. Konieczne wydaje się tworzenie modelu dedukcyjnego, dla którego punktem wyjścia będzie teoria lub przynajmniej hierarchia reguł tworzenia wypowiedzi.

W świetle tego założenia z naszej perspektywy w prostym języku najistotniejsze jest zapewnienie czytelnikowi:

- 1) dobrej orientacji w strukturze globalnej (tematycznej) tekstu;
- 2) szybkiego przetwarzania informacji na poziomie lokalnym (zdanie/akapit);
- 3) podejścia indywidualnego (personalistycznego), tzn. podejścia do czytelnika opartego na pozytywnych relacjach interpersonalnych⁵⁴.

T. Piekot, G. Zarzeczny i E. Moroń powyższe trzy pryncypia (P) prostego języka zamienili w następujące „konkretne zasady stylistyczne i tekstotwórcze:

- 1) Przygotuj akapitowy plan tekstu (P1).
- 2) Każdy akapit poprzedź streszczającym nagłówkiem (P1).
- 3) Używaj krótkich zdań (P2).
- 4) Używaj wyrazów ogólnych (powszechnie znanych) (P2).
- 5) Unikaj nieprzyjemnej gramatyki (transformacji uabstrakcyjniających lub intelektualizujących tekst) (P2).
- 6) W całym tekście symetrycznie «ujawniaj siebie» i zwracaj się bezpośrednio do czytelnika (P3)».

Praktyczne zastosowanie zasad prostego języka dobrze ilustrują dwa przykłady tekstów opracowanych zgodnie ze standardem prostego języka. Pierwszy przykład to list z 1991 r. wysłany przez amerykańskie władze do weteranów (tabela 7). Pierwszą wer-

⁵⁴ *Ibidem*, s. 202–203.

sję listu otrzymało 750 osób, drugą – 710. Po otrzymaniu pierwszej wersji listu władze otrzymały 1128 telefonów z pytaniami, po drugiej – 192. Różnice kompozycyjne widać już na pierwszy rzut oka, dodatkowo wyróżniono pojedynczym podkreśleniem ujawnienie się podmiotu, a podwójnym – zwrot do czytelnika. Drugi przykład pochodzi z Polski (tabela 8). Jest to fragment instrukcji wypełniania wniosku o dotację Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (PARP) z 2011 r.⁵⁵.

Tabela 7. List amerykańskich władz do weteranów

<p>Dear _____:</p> <p>Please furnish medical evidence in support of <u>your</u> pension claim. The best evidence to submit would be a report of a recent examination by <u>your</u> personal physician, or a report from a hospital or clinic that has treated <u>you</u> recently. The report should include complete findings and diagnoses of the condition which renders <u>you</u> permanently and totally disabled. It is not necessary for <u>you</u> to receive an examination at this time. <u>We</u> only need a report from a doctor, hospital, or clinic that has treated <u>you</u> recently.</p> <p>This evidence should be submitted as soon as possible, preferably within 60 days. If <u>we</u> do not receive this information within 60 days from the date of this letter, <u>your</u> claim will be denied. Evidence must be received in the Department of Veterans Affairs within one year from the date of this letter; otherwise, benefits, if entitlement is established, may not be paid prior to the date of its receipt. SHOW VETERAN'S FULL NAME AND VA FILE NUMBER ON ALL EVIDENCE SUBMITTED.</p> <p>Privacy Act Information: The information requested by this letter is authorized by existing law (38 U.S.C. 210 (c) (1)) and is considered necessary and relevant to determine entitlement to maximum benefits applied for under the law. The information submitted may be disclosed outside the Department of Veterans Affairs only as permitted by law.</p>	<p>Dear _____:</p> <p><u>We</u> have <u>your</u> claim for a pension. <u>Our</u> laws require <u>us</u> to ask <u>you</u> for more information. The information <u>you</u> give us will help us decide whether we can pay <u>you</u> a pension.</p> <p>What <u>We</u> Need</p> <p>Send <u>us</u> a medical report from a doctor or clinic that <u>you</u> visited in the past six months. The report should show why <u>you</u> can't work. Please take this letter and the enclosed Guide to <u>your</u> doctor.</p> <p>When <u>We</u> Need It</p> <p><u>We</u> need the doctor's report by January 28, 1992. <u>We'll</u> have to turn down <u>your</u> claim if <u>we</u> don't get the report by that date.</p> <p><u>Your</u> Right to Privacy</p> <p>The information <u>you</u> give us is private. <u>We</u> might have to give out this information in a few special cases. But <u>we</u> will not give it out to the <u>general public</u> without <u>your</u> permission. <u>We've</u> attached a form which explains <u>your</u> privacy rights.</p> <p>If <u>you</u> have any questions about this letter, <u>you</u> may call <u>us</u> at 1-800-827-1000. The call is free.</p>
--	--

Źródło: T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard plain language w polskiej sferze publicznej*, w: *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens (red.), Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2019, s. 204.

⁵⁵ *Ibidem*, s. 203–204.

Tabela 8. Fragment instrukcji wypełniania wniosku o dotację PARP

Formularz wniosku należy wypełnić w sposób staranny i przejrzysty, aby ułatwić jego ocenę. W celu zapewnienia jasności i czytelności wniosku należy posługiwać się językiem precyzyjnym i dostarczyć wystarczającą ilość szczegółowych informacji, a w szczególności należy podać, w jaki sposób cele projektu będą osiągnięte, wykazać korzyści związane z jego realizacją oraz uzasadnić zgodność projektu z celami programu.	Formularz <u>wypełnij</u> starannie. Dzięki temu szybciej <u>ocenimy Twój</u> wniosek. <u>Pisz</u> przystępnie i podaj wszystkie ważne informacje. <u>Uzasadnij</u> , że <u>Twój</u> projekt jest zgodny z celami programu. Koniecznie <u>opisz</u> , jak <u>osiągniesz</u> cele projektu i jakie korzyści on przyniesie.
---	---

Źródło: T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moroń, *Standard plain language w polskiej sferze publicznej*, w: *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens (red.), Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2019, s. 205.

Porównanie charakterystycznych cech pierwotnych wersji tekstów i wersji według standardu prostego języka przedstawiono w tabeli 9.

Tabela 9. Analiza pierwotnych wersji tekstów i wersji zgodnych ze standardami prostego języka

List amerykańskich władz do weteranów	
Pierwotna wersja	Wersja według standardu prostego języka
<ul style="list-style-type: none"> ▪ akapitowy plan tekstu (trzy akapity) ▪ brak nagłówków przy akapitach ▪ bardzo długie zdania ▪ skomplikowana gramatyka ▪ mało bezpośrednich zwrotów do czytelnika ▪ brak „ujawniania siebie” 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ akapitowy plan tekstu (pięć akapitów) ▪ akapity opatrzone nagłówkami (trzy z pięciu) ▪ krótkie zdania ▪ przyjazna gramatyka ▪ dużo bezpośrednich zwrotów do czytelnika ▪ „ujawnianie siebie”
Fragment instrukcji wypełniania wniosku o dotację PARP	
Pierwotna wersja	Wersja według standardu prostego języka
<ul style="list-style-type: none"> ▪ bardzo długie zdania (cały fragment składa się z dwóch zdań) ▪ skomplikowana gramatyka (forma bezosobowa, strona bierna) ▪ wyrazy ogólne, powszechnie znane ▪ mało bezpośrednich zwrotów do czytelnika ▪ brak „ujawniania siebie” 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ krótkie zdania (cały fragment składa się z pięciu zdań) ▪ przyjazna gramatyka (forma osobowa, strona czynna) ▪ wyrazy ogólne, powszechnie znane ▪ dużo bezpośrednich zwrotów do czytelnika ▪ „ujawnianie siebie”

Źródło: opracowanie własne.

Porównując pierwotne wersje listu amerykańskich władz do weteranów oraz fragment instrukcji wypełniania wniosku o dotację PARP z wersjami według standardu prostego języka, można zauważyć, że poprawione teksty są krótsze, bardziej przejrzyste, ułatwiają analizę informacji.

Podsumowanie zasad prostej polszczyzny według wrocławskich badaczy zaprezentowano w tabeli 10.

Tabela 10. Dostosowywanie tekstów do wymagań prostego języka – podstawowe zasady i techniki transformacji

Poziom tekstu	Podstawowe zasady opracowania tekstu	Techniki transformacyjne
struktura globalna (tematyczna) tekstu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Przygotuj plan tekstu (wyodrębnij akapity). ▪ Do każdego z akapitów dodaj streszczający go nagłówek. 	kompozycyjne
poziom akapitu/ zdania/wyrazu	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stosuj krótkie zdania (maksymalnie trzykrotnie złożone). ▪ Unikaj skomplikowanych konstrukcji gramatycznych (form bezosobowych, strony biernej, nominalizacji). ▪ Używaj wyrazów ogólnych i często używanych. ▪ Unikaj słów wielosylabowych. ▪ Trudne słowa wyjaśniaj przez ich parafrazę. 	składniowe leksykalne
poziom relacji nadawczo-odbiorczych	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zwracaj się do odbiorcy. ▪ Mów w swoim imieniu. ▪ Ujawniaj siebie. 	interpersonalne

Źródło: A. Burzyńska-Kamieniecka, *Wykorzystanie koncepcji plain language w upraszczaniu tekstów do testowania znajomości języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodzensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 2020, nr 27, s. 529.

Należy podkreślić, że prosty język zwiększa efektywność komunikacji, jednakże – jak zauważają G. Zarzeczny i T. Piekot – „łatwość czytania jest cechą, która tylko w pewnym stopniu zależy od autora czy samego tekstu. W znacznie większej mierze wpływają na nią czynniki wobec tekstu zewnętrzne – związane z odbiorcą. Ważne są zwłaszcza:

- odczytanie – czyli ilość i jakość doświadczeń lekturowych danej osoby,
- zaangażowanie – czyli to, jak bardzo zależy jej na zdobyciu informacji,
- stres informacyjny – czyli przeładowanie informacjami, które czasowo ogranicza kompetencje lekturowe,
- znajomość tematu – czyli to, czy odbiorca jest ekspertem w danej kwestii”⁵⁶.

Podsumowując, na efektywną komunikację ma wpływ wiele różnych czynników. W zależności od celu komunikacji formułuje się inne zasady skutecznego komunikowania. Z punktu widzenia komunikacji spółki publicznej z otoczeniem za pomocą sprawozdania finansowego istotną będzie analiza zasad efektywnego komunikowania informacyjnego. Wykorzystanie koncepcji prostego języka przy sporządzaniu sprawozdań finansowych, w szczególności informacji dodatkowych, może umożliwić odbiorcom sprawozdań szybsze przetwarzanie informacji, mniejsze straty informacji w odbiorze i efektywniejsze działanie na ich podstawie.

⁵⁶ G. Zarzeczny, T. Piekot, *Przystępność tekstów urzędowych w internecie*, Atut, Wrocław 2017, http://ppp.uni.wroc.pl/pliki/przystepnosc_tekstow_urzedowych.pdf (dostęp: 21.05.2021), s. 9–10.

Komunikacja i rachunkowość

2.1. Pojęcie komunikacji rachunkowości

Rachunkowość jest powszechnie traktowana jako język biznesu⁵⁷. W związku z tym w niektórych jej definicjach wskazuje się na komunikowanie informacji: „Rachunkowość jest to proces identyfikowania, pomiaru i komunikowania informacji ekonomicznych w celu umożliwienia użytkownikom tych informacji podejmowania decyzji opartych na rozpoznaniu ryzyka, które się z tym wiąże”⁵⁸, „Rachunkowość jest to system pomiaru działalności gospodarczej i komunikowania wyników tego pomiaru użytkownikom”⁵⁹.

T.A. Lee uważa, że zarówno pomiar, jak i komunikowanie są bardzo ważne w rachunkowości. „Prawdopodobnie rachunkowość jest w tak dużym stopniu związana z komunikacją, jak ma do czynienia z pomiarem. Bez względu na to, jak efektywny jest proces kwantyfikacji w rachunkowości, wynikające z niego dane nie będą użyteczne, jeśli nie będą komunikowane odpowiednio”⁶⁰. Na te dwa elementy w rachunkowości zwraca także uwagę E. Walińska, stwierdzając, że rachunkowość jest systemem informacyjnym, dotyczącym działalności gospodarczej, który stawia sobie dwa cele: po pierwsze – pomiar zdarzeń gospodarczych, po drugie – komunikacja informacji do otoczenia⁶¹. Przedstawiono to na rysunku 3.

A. Karmańska w rozważaniach o wielowymiarowości polityki rachunkowości przedstawia praktykę rachunkowości jako „język komunikowania informacji o praktyce gospodarczej”⁶². W podobnym duchu ujmuje rachunkowość A. Kasperowicz:

⁵⁷ S.T. Surdykowska, *Rachunkowość międzynarodowa*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Zakamycze 1999, s. 32.

⁵⁸ *A Statement of Basic Accounting Theory*, American Accounting Association, 1966, za: S.T. Surdykowska, *Rachunkowość międzynarodowa*, op.cit., s. 32.

⁵⁹ A. Kinsersdal, *Financial Accounting. An International Perspective*, op.cit., s. 33.

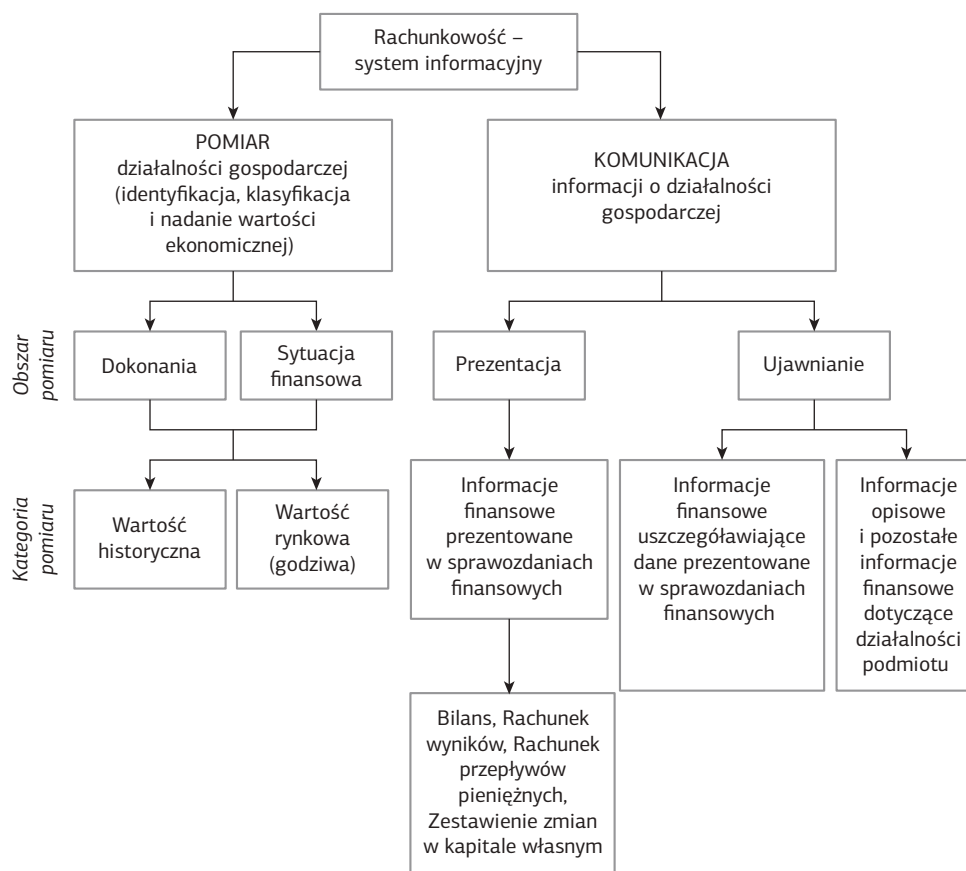
⁶⁰ T.A. Lee, *Chambers and accounting communication*, op.cit., s. 152.

⁶¹ E. Walińska, *Rachunkowość jako nauka – jej współzależność z dyscypliną finanse*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2014, nr 66, s. 510.

⁶² A. Karmańska, *Wielowymiarowość polityki rachunkowości i etyki z nią związanej (artykuł dyskusyjny)*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2010, t. 56(112), s. 106–108.

„Rachunkowość to również narzędzie komunikacji pomiędzy twórcami informacji (księgowymi) a ich użytkownikami. Relacje te podlegały ewolucji w historii w związku z oddzieleniem się funkcji właściciela od funkcji zarządzania i rozbudową systemów informatycznych (...). Mimo tych zmian twórcą informacji był i jest księgowy, natomiast użytkownikami są właściciele, osoby zarządzające oraz szeroki wachlarz zewnętrznych użytkowników”⁶³.

Rysunek 3. Rachunkowość jako system informacyjny

Źródło: E. Walińska, *Rachunkowość jako nauka – jej współzależność z dyscypliną finanse*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2014, nr 66, s. 510.

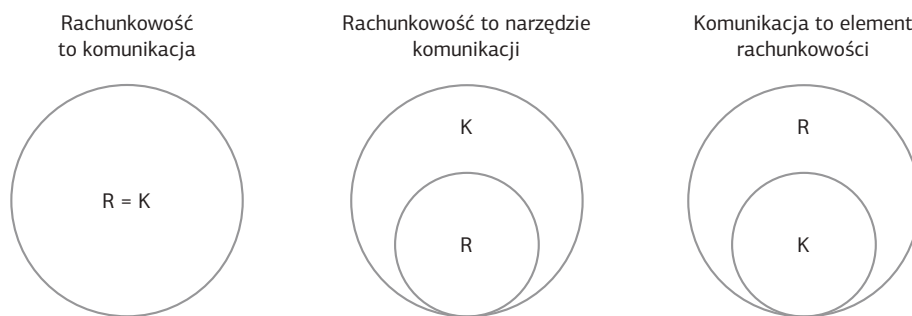
⁶³ A. Kasperowicz, *Znaki i kody rachunkowości w procesie komunikacji*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2015, t. 81(137), s. 118.

W literaturze związek między rachunkowością a komunikacją/komunikowaniem jest różnie przedstawiany. Z przytoczonych powyżej kilku cytatów wyłaniają się zróżnicowane zależności, np.: rachunkowość jako narzędzie komunikacji, komunikacja to jeden z celów rachunkowości, praktyka rachunkowości jako język komunikowania, rachunkowość to system/proces pomiaru i komunikowania.

M. Masztalerz proponuje trzy ujęcia relacji między komunikacją a rachunkowością⁶⁴, które w formie graficznej przedstawiono na rysunku 4.

Rysunek 4. Relacje między komunikacją a rachunkowością

Źródło: M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, Wydawnictwo UEP, Poznań 2018, s. 54.

W pierwszym ujęciu rachunkowość jest postrzegana jako proces lub system komunikacji. Między rachunkowością a komunikacją jest znak równości, który oznacza, że żadna z tych kategorii nie jest nadrzędna względem drugiej. To podejście może być stosowane do praktyki rachunkowości, gdzie rachunkowość (jako działalność praktyczna) jest postrzegana jako system lub proces informacyjny⁶⁵.

W drugim ujęciu rachunkowość jest rozpatrywana jako narzędzie/instrument komunikacji. To podejście można zastosować przede wszystkim do praktyki rachunkowości, w której jest ona postrzegana jako narzędzie dostarczania informacji szerokiej grupie użytkowników (np. poprzez raporty roczne i inne komunikaty) oraz jako instrument kształtowania postaw społecznych i organizacyjnych (np. w systemie budżetowania lub pomiaru dokonań). W tym ujęciu rachunkowość jest jednym z wielu elementów szeroko pojmowanej komunikacji⁶⁶.

W ostatnim ujęciu komunikacja – rozumiana jako przekazywanie informacji lub jako interakcja – jest jednym z elementów rachunkowości. To podejście można zastosować do wszystkich członów rachunkowości (praktyki, polityki i teorii). W przypadku

⁶⁴ M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, op.cit., s. 54.

⁶⁵ *Ibidem*.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 55.

praktyki rachunkowości komunikacja (w podejściu transmisyjnym) może być rozpatrywana jako element systemu rachunkowości, tj. procesu gromadzenia, przetwarzania, ujawniania, prezentowania i przekazywania informacji od nadawców do odbiorców, zaś w podejściu interakcyjnym – jako jeden z czynników wpływających na kształtowanie i utrzymywanie relacji społecznych i organizacyjnych w systemie rachunkowości przedsiębiorstwa. Komunikacja jest również elementem teorii i polityki rachunkowości, których zadaniem jest m.in. propagowanie wiedzy z rachunkowości (teoria) lub komunikowanie obowiązujących zasad rachunkowości (polityka)⁶⁷.

„Naświetlone trzy ujęcia relacji między komunikacją a rachunkowością są równoprawne i nie wykluczają się wzajemnie. Każde z omówionych podejść odwołuje się do nieco innej perspektywy pojmowania komunikacji oraz odnosi się do innego kontekstu. Biorąc jednak pod uwagę to, że nawet wśród teoretyków komunikacji nie ma zgody co do tego, jaka jest definicja komunikacji (albo raczej: panuje zgoda co do tego, że komunikacji nie da się jednoznacznie zdefiniować), trudno uznawać którekolwiek z przedstawionych wyżej ujęć za bardziej zasadne czy trafne w dyskusji o rachunkowości i komunikacji”⁶⁸.

Z zaproponowanych przez M. Masztalerza trzech ujęć relacji między komunikacją a rachunkowością najbliższe autorce jest podejście drugie, w którym rachunkowość stanowi jeden z wielu elementów szeroko pojmowanej komunikacji. W tej perspektywie sprawozdanie finansowe to jedno z narzędzi wykorzystywanych do komunikacji spółki publicznej z otoczeniem.

Jak wspomniano w poprzednim rozdziale, komunikacja może się odbywać na różnych poziomach. Odwołując się do piramidy komunikacji D. McQuaila, takie poziomy komunikacji można także wyróżnić w rachunkowości, co przedstawiono w tabeli 11.

Tabela 11. Poziomy komunikacji w rachunkowości

Poziom	Przykłady rachunkowości
Ogólnospołeczny	komunikacja o charakterze masowym, np. publikacja sprawozdań finansowych i innych raportów ogólnodostępnych, publikowanie informacji dla inwestorów, publikowanie standardów i innych regulacji w zakresie rachunkowości
Institutionalny	komunikacja pomiędzy organizacjami i instytucjami, np. pomiędzy jednostką raportującą a firmą audytorską, komunikacja między instytucją wydającą standardy rachunkowości a innymi organizacjami
Międzygrupowy	komunikacja między różnymi grupami, np. między działem księgowości a innymi działami organizacji, komunikacja między zespołami opracowującymi nowe standardy rachunkowości a grupami interesariuszy, komunikacja między zespołami badaczy skupionymi w różnych paradygmatach badawczych, komunikacja między przedstawicielami teorii, praktyki i polityki rachunkowości

⁶⁷ *Ibidem*, s. 55–56.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 56.

Poziom	Przykłady rachunkowości
Wewnątrzgrupowy	komunikacja między różnymi osobami wchodzącymi w skład jakiejś grupy, np. między pracownikami działu księgowości przy sporządzaniu sprawozdania finansowego, komunikacja między członkami instytucji standaryzacyjnej rachunkowości przy pracy nad opracowaniem nowych regulacji, komunikacja między badaczami prowadzącymi wspólny projekt badawczy
Międzyosobowy	komunikacja pomiędzy pojedynczymi członkami organizacji (np. księgowymi, kontrolerami, menedżerami, pracownikami), komunikacja między księgowym a audytorem lub inną osobą spoza organizacji
Wewnątrzosobowy	intrapersonalne komunikowanie się jednostek (ludzi), które ma miejsce wtedy, gdy osoba zajmująca się teorią, praktyką lub polityką rachunkowości musi podjąć decyzję (np. odnośnie do zastosowanej metody) i prowadzi sama ze sobą wewnętrzny dialog w celu dokonania właściwego wyboru

Źródło: M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, Wydawnictwo UEP, Poznań 2018, s. 57.

Jak wynika z tabeli 11, w rachunkowości można wyodrębnić sześć poziomów komunikacji. Jak zauważa M. Masztalerz, „nie wszystkie poziomy cieszą się równie dużym zainteresowaniem naukowców czy praktyków”⁶⁹. Ponadto autor wysuwa hipotezę, że „im wyższy poziom komunikacji, tym więcej uwagi poświęca się mu zarówno w badaniach naukowych, jak i w dyskusjach przedstawicieli teorii, praktyki i polityki rachunkowości”⁷⁰. W ten ostatni, najwyższy poziom wpisują się również rozważania zawarte w niniejszej monografii, czyli problem efektywnej komunikacji spółki publicznej z otoczeniem za pomocą sprawozdania finansowego.

Zatrzymując się na płaszczyźnie komunikacji jako elementu rachunkowości, można zauważyć, że wybrani autorzy dokonują następującego podziału.

A.A. Haried wyodrębnił dwa rodzaje komunikacji w rachunkowości⁷¹:

- 1) komunikacja między osobami ze środowiska rachunkowości (np. księgowymi, audytorami, badaczami, wykładowcami, studentami); jej celem jest transfer wiedzy i doświadczeń dotyczących procesów rachunkowości;
- 2) komunikacja między księgowymi (twórcami raportów) a użytkownikami tych raportów; jej celem jest przekazywanie informacji o ekonomicznej sytuacji jednostki. Podobnego podziału dokonał M. Masztalerz. Wyróżnił⁷²:
  - 1) komunikację zewnętrzną, czyli komunikację rachunkowości z otoczeniem (np. za pomocą sprawozdań finansowych i innych raportów tworzonych w praktyce rachunkowości); komunikacja ta wynika z realizacji funkcji informacyjnej przez

⁶⁹ *Ibidem*, s. 58.

⁷⁰ *Ibidem*.

⁷¹ A.A. Haried, *An inquiry into the semantic problems of external accounting communication: a comparative study of research techniques*, (niepublikowana praca doktorska), Urbana-Champaign, University of Illinois 1970, za: M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości...*, *op.cit.*, s. 56.

⁷² *Ibidem*, s. 56–57.

rachunkowość; w anglojęzycznych tekstach jej istotę oddają powszechnie używane terminy ‘*accounting communication*’ oraz ‘*external accounting communication*’;

- 2) komunikację wewnętrzną, czyli komunikację między przedstawicielami teorii, polityki i praktyki rachunkowości; w języku angielskim jej istotę można by oddać za pomocą określenia ‘*communication in accounting*’⁷³.

Należy zauważyć, że w obu tych podziałach zastosowano podejście transmisyjne do komunikacji.

D.M. Merkl-Davies i N.M. Brennan także wyodrębniają dwa rodzaje komunikacji rachunkowości: zewnętrzną komunikację rachunkowości (*external accounting communication*) i wewnętrzną komunikację rachunkowości (*internal accounting communication*)⁷⁴. Pierwsza dotyczy komunikacji rachunkowości organizacji z jej otoczeniem, w tym inwestorami, analitykami finansowymi, klientami i innymi podmiotami, takimi jak agencje rządowe, organizacje pozarządowe (por. tabela 12). Druga dotyczy z kolei komunikacji wewnątrz organizacji⁷⁵.

Tabela 12. Struktura komunikacji korporacyjnej z interesariuszami finansowymi

Aspekt	Szczegóły
Komunikator (spółka) Adresujący/Nadawca Piszący/Mówiący	w firmie: zarząd, wyższe kierownictwo, menedżer ds. komunikacji, menedżer ds. relacji inwestorskich, kierownik CSR na zewnątrz: spółka PR
Wiadomość (pisemna, mówiona, cisza)	regularna: roczny raport, śródroczny raport, kwartalny raport, komunikat prasowy, raport bieżący, raport CSR, raport zrównoważonego rozwoju, zintegrowany raport, raport dotyczący kapitału intelektualnego (część z tych raportów jest publikowana dobrowolnie przez spółki) nieregularna: prospekt IPO, informacja o przejęciu, informacja o spodziewanych wynikach, komunikat prasowy ad hoc
Kanał komunikacji	wydruk cyfrowy, strona internetowa, media społeczne (Facebook, Twitter, YouTube, LinkedIn, Google+, Slideshare, Pinterest, Reddit, Instagram, Tumblr) audio/kontakt bezpośredni: <i>conference call</i> , dni inwestora/analityka, poza zamkniętymi drzwiami
Komunikator (audytorium)	inwestorzy (instytucjonalni i indywidualni), kredytodawcy analitycy finansowi, interesariusze, media/prasa finansowa, rząd, społeczeństwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie N.M. Brennan, D.M. Merkl-Davies, *Do firms effectively communicate with financial stakeholders? A conceptual model of corporate communication in a capital market context*, „Accounting and Business Research” 2018, vol. 48, no. 5, s. 555.

⁷³ Takie określenie jest sporadycznie stosowane w tekstach anglojęzycznych, głównie dlatego, że ten rodzaj komunikacji rzadko bywa przedmiotem zainteresowania badaczy – *ibidem*, s. 57.

⁷⁴ D.M. Merkl-Davies, N.M. Brennan, *A theoretical framework of external accounting communication: Research perspectives, traditions, and theories*, *op.cit.*, s. 433–434.

⁷⁵ *Ibidem*, s. 434, 456.

D.M. Merkl-Davies i N.M. Brennan proponują dwie definicje zewnętrznej komunikacji rachunkowości (tabela 13), nawiązując do dwóch podejść ujmowania komunikacji w nauce o komunikacji, czyli komunikacja jako „transmisja sygnałów czy wiadomości na odległość w celu kontroli” oraz komunikacja jako „symboliczny proces, w którym rzeczywistość jest tworzona, utrzymywana, naprawiana i przekształcana”⁷⁶.

Tabela 13. Definicje komunikacji rachunkowości – dwie perspektywy

Funkcjonalistyczno-behawioralna transmisyjna definicja komunikacji rachunkowości („ujawnienia”)	Symboliczno-objaśniająca narracyjna definicja komunikacji rachunkowości („narracje”)
Komunikacja rachunkowości dotyczy transmisji wiadomości o zdarzeniach gospodarczych i ich skutkach przez menedżerów organizacji (przygotowujących) w formie znaków, znaczeń i wiadomości w celu ugruntowania ich w umysłach odbiorców (użytkowników), którzy muszą te komunikaty odbierać, interpretować i oceniać, i którzy w rezultacie mogą zmienić swoje zachowanie [definicja adaptowana z definicji komunikacji rachunkowości Chambers’a (1966), streszczona przez Lee*]	Komunikacja rachunkowości dotyczy procesów, za sprawą których organizacje i ich audytoria interaktywnie tworzą, utrzymują i zarządzają znaczeniem dotyczącym kwestii rachunkowości i odpowiedzialności (definicja adaptowana z C. Conrad, M.S. Poole, <i>Strategic Organizational Communication: Into the Twenty-First Century</i> , Harcourt Brace College Publishers, Fort Worth, TX 1998, s. 2)

* T.A. Lee, *Chambers and accounting communication, op.cit.*, s. 152–153.

Źródło: D.M. Merkl-Davies, N.M. Brennan, *A theoretical framework of external accounting communication: Research perspectives, traditions, and theories*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2017, vol. 30, iss. 2, s. 439.

Te dwie perspektywy komunikacji rachunkowości są związane z dwoma odrębnymi modelami komunikacji: modelem transmisyjnym (*transmission model*) i modelem transakcyjnym (*transactional model*). W modelu transmisyjnym – wywodzącym się z modelu C.E. Shannona i W. Weavera – komunikację postrzega się jako proces jednokierunkowy, skupiony na transmisji wiadomości od odbiorcy do nadawcy, ignorujący czynniki kontekstu. Model transakcyjny – rozwinięty przez D.C. Barnlunda – postrzega komunikację jako dynamiczny, interaktywny proces wzajemnie powiązanych nadawcę i odbiorcę usytuowanych w konkretnym komunikatywnym kontekście⁷⁷. Oba modele przedstawiono na rysunku 5.

Jak wynika z przedstawionego rysunku, w modelu transmisyjnym (A) komunikacji rachunkowości jest nadawca wiadomości – organizacja, i odbiorca wiadomości – inwestorzy. Komunikacja rachunkowości jest procesem liniowym, jednokierunkowym. Z kolei w modelu transakcyjnym (B) są komunikatorzy – organizacja, i interesariusze (w tym inwestorzy) przekazujący sobie nawzajem wiadomości. Ponadto na płaszczyźnie mikro pojawiają się jeszcze dwa elementy – konwersacja i relacje między

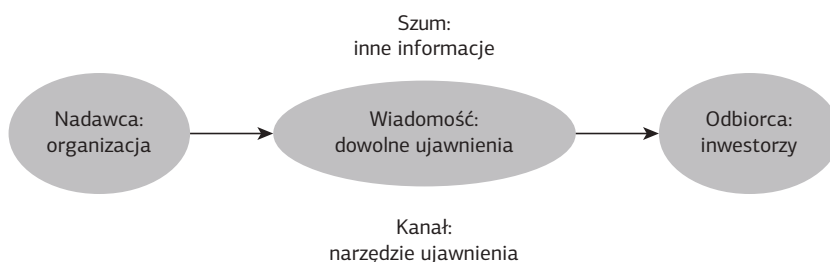
⁷⁶ *Ibidem*, s. 437, 439.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 439.

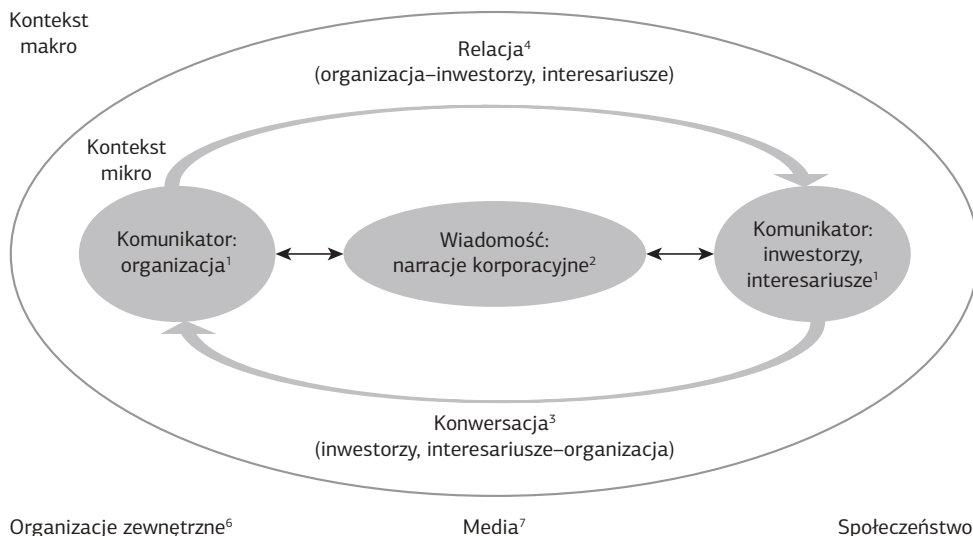
komunikatorami. Natomiast na płaszczyźnie makro uwzględnione są jeszcze takie elementy, jak: organizacje zewnętrzne (np. organizacje pozarządowe), media i społeczeństwo. W modelu transakcyjnym komunikacja rachunkowości jest procesem dwukierunkowym, w którym organizacje i interesariusze są zarówno odbiorcami, jak i nadawcami wiadomości.

Rysunek 5. Dwa modele komunikacji rachunkowości

(A) Model transmisyjny (jednokierunkowy; sprawozdawczość korporacyjna)

(B) Model transakcyjny (interaktywny, dialogowy; komunikacja rachunkowości)

Legenda:

1–8 – osiem aspektów komunikacji według Littlejohna and Foss (2011) (5 – grupa¹ – pominięto, gdyż nie jest istotny w kontekście komunikacji rachunkowości)

→ jednokierunkowa komunikacja

↔ dwukierunkowa, interaktywna komunikacja – organizacja i inwestorzy/interesariusze są zarówno komunikatorami, jak i audytorium

Źródło: D.M. Merkl-Davies, N.M. Brennan, *A theoretical framework of external accounting communication: Research perspectives, traditions, and theories*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2017, vol. 30, iss. 2, s. 440.

Podsumowując, w nauce o rachunkowości nie ma jednolitego podejścia do relacji między komunikacją a rachunkowością. Podobnie jest z definicją komunikacji rachunkowości. Jest ona różnie definiowana w zależności od tego, jak jest postrzegana sama rachunkowość, oraz od tego, do którego z ujęć komunikacji w nauce o komunikacji dany autor nawiązuje.

2.2. Badania naukowe w zakresie komunikacji rachunkowości – literatura zagraniczna

L. Parker dokonał przeglądu badań z zakresu komunikacji rachunkowości (*accounting communication*), zaczął od lat 70. ubiegłego wieku, a skończył na pierwszej dekadzie XXI w. Zauważył, że badacze zajmujący się rachunkowością poświęcali temu zagadnieniu mało uwagi. Jednakże literatura odnośnie do komunikacji rachunkowości stopniowo rosła zarówno pod względem objętości, jak i przedmiotu badań⁷⁸. Część z tych badań była odzwierciedleniem zmian w otoczeniu rachunkowości (powstanie globalnej gospodarki i internetu, komercjalizacja i prywatyzacja jednostek sektora publicznego w wielu krajach, powszechna deregulacja rynków finansowych, krajowe i międzynarodowe kryzysy gospodarcze i finansowe), inne z kolei – wyrazem zainteresowań badaczy⁷⁹.

W badaniach z zakresu komunikacji rachunkowości były wykorzystywane różne teorie, w tym: teoria agencji (*agency theory*), teoria sygnalizacji (*signalling theory*), teoria legitymizacji (*legitimacy theory*), teoria interesariuszy (*stakeholder theory*), teoria instytucjonalna (*institutional theory*), teoria bogactwa mediów (*media richness theory*), kultura wizualna (*visual culture*), teorie krytyczne (*critical theories*)⁸⁰. L. Parker stwierdza, że szukanie i wprowadzanie innowacji do szerokiego spektrum teorii z innych dyscyplin może tylko wzmocnić badania z zakresu komunikacji rachunkowości⁸¹. „W celu zrozumienia i przeprowadzenia analizy krytycznej procesu komunikacji potrzeba tak dużo soczewek, na ile potrafią one otworzyć naszą wizję i nasze horyzonty”⁸².

L. Parker wyodrębnił kilkanaście kluczowych obszarów badań z zakresu komunikacji rachunkowości. Ich charakterystykę przedstawiono w tabeli 14. Publikacja L. Parkera ukazała się dziewięć lat temu, w związku z powyższym dokonany przez autora przegląd został uzupełniony o nowsze pozycje.

⁷⁸ L. Parker, *The accounting communication research landscape*, w: *The Routledge Companion to Accounting Communication*, L. Jack, J. Davison, R. Craig (Eds.), Routledge Taylor & Francis Group, London and New York 2013, s. 7.

⁷⁹ *Ibidem*.

⁸⁰ *Ibidem*, s. 20.

⁸¹ *Ibidem*.

⁸² *Ibidem*.

Tabela 14. Kluczowe obszary badań dotyczące komunikacji rachunkowości według L. Parkera

Obszar badań	Przykłady badań
Komunikacja wewnątrzorganizacyjna	procesy komunikacji i rola komunikacji księgowych w korporacyjnym systemie budżetowania (Parker 1978) komunikacja i mentoring w <i>public accounting firms</i> (Dirsmith, Covalleski 1985) komunikacja w rachunkowości zarządczej i systemach kontroli (Pärl 2012) komunikacja rachunkowości wewnątrz organizacji (Jack 2013) komunikacja w zespołach audytu (Nelson, Proell 2018; Clor-Proell et al. 2022; Proell et al. 2022). komunikacja księgowych w organizacjach non-profit (Daff, Parker 2020; Daff, Parker 2021)
Raportowanie dla inwestorów indywidualnych	analiza wykorzystywania i rozumienia rocznych raportów korporacyjnych przez inwestorów indywidualnych (Foy 1973; Baker, Haslem 1973; Lee, Tweedie 1975; Chenhall, Juchau 1976; Wilton, Tabb 1978; Winfield 1978; Most, Chang 1979; Worthington 1979; Cumpstone et al. 1980; Hines 1981; Pascual-Ezama et al. 2018; Babu, Hossain 2019; Bandara, Falta 2021)
Raportowanie dla pracowników	analiza praktyki raportowania dla pracowników na podstawie przeglądu literatury z okresu 1919–1979 (Lewis et al. 1984) analiza praktyki raportowania dla pracowników w Wielkiej Brytanii (Parker 1976; Purdy 1981 i Australii (Parker 1977; Hussey, Craig 1979) analiza praktyki raportowania dla pracowników we Francji (Floquet, Nikitin 2018)
Wybrane dane finansowe* (<i>highlights statement</i>) w rocznych sprawozdaniach finansowych	szczegółowa analiza formy i treści <i>highlights statements</i> w sprawozdaniach finansowych spółek publicznych z Wielkiej Brytanii i Stanów Zjednoczonych (Parker 1986) badania internetowej sprawozdawczości finansowej, w tym <i>highlights statements</i> (Ettredge et al. 2001; Marston 2003; Fisher et al. 2004)**
Obrazy twarzy z różnymi elementami ekspresji (np. uśmiechnięta/smutna twarz) odzwierciedlającej sytuację finansową spółki (<i>pictics</i>)	<i>pictics</i> – jako uproszczony sposób prezentacji danych finansowych (Moriarty 1979) <i>pictics</i> jako jedna z metod prezentacji i badanie jej potencjalnego zastosowania (Smith, Taffler 1984, 1996; Kartadjumena 2011)**
Umiejętności w zakresie komunikacji odnośnie do rachunkowości (<i>accounting communication skills</i>)	oczekiwania pracodawców w zakresie umiejętności komunikacyjnych absolwentów kierunków rachunkowości i biznesu oraz zakres różnic pomiędzy oczekiwaniami a faktycznymi umiejętnościami absolwentów w Stanach Zjednoczonych (Sriram, Coppage 1992; Stowers, White 1999) i Nowej Zelandii (Gray 2010; Gray, Murray 2011) analiza oczekiwań pracodawców dotyczących umiejętności komunikacyjnych w obszarze rachunkowości (Jones 2011) umiejętności komunikacyjne w obszarze rachunkowości z perspektywy uczelni i studentów: strategie szkół w zakresie poprawy umiejętności komunikacyjnych (May, May 1989), obawy studentów w zakresie komunikacji (pisemnej i ustnej) (Simons et al. 1995), analiza złożoności tekstu w podręcznikach z rachunkowości (Davidson 2005), umiejętności komunikacyjne w pracy zawodowej z perspektywy studentów rachunkowości (Ahmed, Mohamed 2017), analiza umiejętności w zakresie komunikacji pisemnej studentów rachunkowości (Irafahmi et al. 2021), umiejętności komunikacyjne w pracy zawodowej z perspektywy praktyków rachunkowości (Riley, Simons 2016)

Obszar badań	Przykłady badań
Czytelność i zrozumiałość raportów (<i>readability and understandability</i>)	ocena czytelności i/lub zrozumiałości raportów na podstawie różnych mierników (Lewis et al. 1986; Smith, Taffler 1992; Courtis 1995; Clatworthy, Jones 2001; Courtis, Hassan 2002; Johnson et al. 2002; Rutherford 2003; Hewaidy 2007; Linsley, Lawrence 2007; Sun 2007; Li 2008; Rennekamp 2012; Bonsall, Miller 2017; Habib, Hasan 2020; Thoms et al. 2020; Xu et al. 2020; Rjiba et al. 2021; Smaili et al. 2022; Sun et al. 2022; Xu et al. 2022) przegląd badań empirycznych w zakresie czytelności raportów (Jones, Shoemaker 1994; Gosselin et al. 2021)
Komunikacja wizualna	reprezentacja/przedstawianie rachunkowości i jej wiadomości kreowanych i przekazywanych za pomocą wizualnego obrazu w rocznych raportach i reklamie (subtemat specjalnego wydania „Accounting, Organizations and Society” 1996, vol. 21, no. 1, specjalne wydanie „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2009, vol. 22, no. 6 [<i>Visual perspectives on accounting and accountability</i>]) wykorzystanie wizualnego obrazu jako narzędzia badawczego w rachunkowości i zarządzaniu (Warren 2005; Parker 2009; Warren, Parker 2009; Havemo 2018) wykresy w korporacyjnej sprawozdawczości finansowej (Beattie, Jones 1992, 1997, 1999, 2008; Mather et al. 2000; Havemo 2018; Lairdroo 2019; Jones et al. 2020)
Komunikacja przez internet	implikacje dla korporacyjnej sprawozdawczości (Gowthorpe 2004; Jones, Xiao 2004; Abdelsalam, Street 2007; Hanafi et al. 2009; Sia et al. 2018; Yassin 2019; Xiang, Birt 2020; Khlifi 2021a, 2021b; Hassan et al. 2022) implikacje dla regulacji i audytu (Lymer, Debreceny 2003; Baker 2006; Jones, Xiao 2004; Barrett, Gendron 2006; Amin, Mohamed 2016) media społecznościowe (Kaplan, Haenlein 2010; Fong 2011; Manetti, Bellucci 2016; Bellucci, Manetti 2017; Farkas, Keshk 2019; Xiang, Birt 2020; Khlifi 2021b; Rennekamp, Witz 2021)
Komunikacja firm audytorskich i firm księgowych	komunikacja firm audytorskich z klientami (Bailey et al. 1983; Golen et al. 1997; Saiewitz 2018; Saiewitz, Kida 2018; Doxey, Ewing 2021) komunikacja firm księgowych z klientami (Koski et al. 2004; Stone 2011a, 2011b, 2012)
Zarządzanie wrażliwością i zaciemnianie	zarządzanie wrażliwością (Leventis, Weetman 2004; Aerts 2005; Ogden, Clarke 2005; Merkl-Davies, Brennan 2007; Brennan et al. 2009; Moreno et al. 2019; Jones et al. 2020; Moreno, Jones 2021) zaciemnianie (Rutherford 2003; Courtis 2004; Smith et al. 2006; Linsley, Lawrence 2007; Laksmanna et al. 2011; Bayerlein, Davidson 2012; Hassan 2019; Nadeemm 2022)

* Powszechna praktyka spółek publicznych prezentowania krótkiego zestawu wybranych danych finansowych (1–2 strony) na początku publikowanych sprawozdań finansowych. Ten krótki zestaw informacji poprzedzający sprawozdanie finansowe nosi różne tytuły, np. *Highlights*, *Financial Summary*, *Year in Review*, *Selected Financial Data*. W Polsce jest stosowany często nagłówek: *Wybrane dane finansowe*.

** Autorce nie udało się znaleźć nowych publikacji poświęconych analizie *highlights statements* i *pictics*.

Źródło: opracowanie własne na podstawie L. Parker, *The accounting communication research landscape*, w: *The Routledge Companion to Accounting Communication*, L. Jack, J. Davison, R. Craig (Eds.), Routledge Taylor & Francis Group, London and New York 2013, s. 8–21.

Jak wynika z tabeli 14, L. Parker wyróżnił 11 obszarów badawczych w obrębie komunikacji rachunkowości. Część z nich to zagadnienia obszerne i można w nich wyróżnić jeszcze bardziej szczegółowe kierunki badań. Dotyczy to takich obszarów jak: komunikacja wewnątrzorganizacyjna, raportowanie dla inwestorów indywidualnych,

umiejętności w zakresie komunikacji odnośnie do rachunkowości, czytelność i zrozumiałość raportów, komunikacja wizualna, komunikacja przez Internet, komunikacja firm audytorskich i firm księgowych, zarządzanie wrażeniem i zaciemnianie. Z kolei inne obszary są wąskie i niecieszące się dużym zainteresowaniem wśród badaczy. Należą do nich: raportowanie dla pracowników, wybrane dane finansowe i *pictics*.

Spośród obszarów badawczych w zakresie komunikacji rachunkowości wyodrębnionych przez L. Parkera poniżej zostaną szerzej opisane te zagadnienia, które są najbardziej związane z efektywną komunikacją spółek za pomocą sprawozdań finansowych, czyli czytelność i zrozumiałość raportów oraz komunikacja wizualna w raportach.

Czytelność narracyjnych tekstów była przedmiotem zainteresowania badaczy już od lat 40. ubiegłego wieku⁸³.

D. Merkl-Davies i N.M. Brennan badania w obszarze czytelności raportów rocznych podzieliły na cztery grupy⁸⁴:

- trudność czytania narracji w rocznych raportach,
- zmienność czytelności różnych narracyjnych sekcji w rocznych raportach,
- związek między trudnością czytania narracji w rocznych raportach a różnymi cechami firm, najczęściej ich dokonania/wynikami (*firm performance*),
- rozwój metodologii.

Do powyższych czterech obszarów badawczych w zakresie czytelności raportów finansowych należy jeszcze dodać jeden ważny obszar, mianowicie konsekwencje ekonomiczne czytelności raportów rocznych/wpływ czytelności raportów rocznych na spółki i ich otoczenie (np. wpływ na inwestorów, rating obligacji, koszt kapitału obcego, wpływ na zdolność spółek do zaciągania kredytów handlowych, koszt kapitału własnego)⁸⁵.

Z badań wynika, że generalnie roczne raporty są trudne do czytania⁸⁶. Trudnościom z ich czytelnością przypisuje się dwa czynniki: (1) manipulacje menedżerskie, (2) jakościowo złe pisanie (*bad writing*)⁸⁷. W praktyce trudno jest odróżnić, „czy tekst,

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ D. Merkl-Davies, N.M. Brennan, *Discretionary Disclosure Strategies in Corporate Narratives: Incremental Information or Impression Management?*, *op.cit.*, s. 133.

⁸⁵ Np. K. Rennekamp, *Processing fluency and investors' reactions to disclosure readability*, „Journal of Accounting Research” 2012, vol. 50, no. 5; S.B. Bonsall, B.P. Miller, *The impact of narrative disclosure readability on bond ratings and the cost of debt*, „Review of Accounting Studies” 2017, vol. 22, no. 2; H. Xu et al., *Annual report readability and trade credit*, „Review of Accounting and Finance” 2020, vol. 19, no. 3; H. Rjiba et al., *Annual report readability and the cost of equity capital*, „Journal of Corporate Finance” 2021, vol. 67.

⁸⁶ J.K. Courtis, *Readability of annual reports: Western versus Asian evidence*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1995, vol. 8, no. 2, s. 5; D. Merkl-Davies, N.M. Brennan, *Discretionary Disclosure Strategies in Corporate Narratives: Incremental Information or Impression Management?*, „Journal of Accounting Literature” 2007, vol. 26, s. 133; L. Parker, *The accounting communication research landscape*, *op.cit.*, s. 14; A. Habib, M.M. Hasan, *Business strategies and annual report readability*, „Accounting & Finance” 2020, vol. 60(3), s. 2514; A.M. Gosselin, J. Le Maux, N. Smali, *Readability of accounting disclosures: a comprehensive review and research agenda*, „Accounting Perspectives” 2021, vol. 20, no. 4, s. 557.

⁸⁷ D. Merkl-Davies, N.M. Brennan, *Discretionary Disclosure Strategies in Corporate Narratives: Incremental Information or Impression Management?*, *op.cit.*, s. 133.

który jest trudny do czytania, jest celowo przygotowany, aby ukryć niekorzystny aspekt działania organizacji, czy też jest wykonany nieświadomie (*performed unwittingly out of ignorance*)⁸⁸.

Należy dodać, że kompleksową analizę 138 artykułów z lat 1950–2020 poświęconych zagadnieniu czytelności ujawnień przeprowadzili A.M. Gosselin, J. Le Maux i N. Smaili⁸⁹. Z ich pracy wynika, że ujawnienia są trudne do czytania i wpływ na to może mieć środowisko organizacyjne (charakterystyczne cechy sporządzających raporty i motywacja oraz cel raportu)⁹⁰. Jednocześnie autorzy stawiają pytanie, dlaczego w kwestii czytelności ujawnień nic się nie zmienia i czy można to do jakiegoś stopnia usprawiedliwić. Badacze przywołują też dokument *A Plain English Handbook: How to Create Clear SEC Disclosure Documents* opublikowany przez SEC w 1998 r. i stwierdzają, że mimo wydania tej instrukcji czytelność ujawnień się nie poprawiła⁹¹. Warto dodać, że wspomniany poradnik zostanie szerzej omówiony w kolejnym rozdziale.

Podsumowując, badania w zakresie czytelności rocznych raportów są wciąż aktualnym problemem badawczym, ukazało się na ten temat wiele artykułów, także w ostatnich latach, o czym świadczą przykłady najnowszych publikacji⁹².

Z czytelnością raportów związana jest ich zrozumiałość. Początkowo w literaturze z zakresu komunikacji rachunkowości nie czyniono różnicy między czytelnością (*readability*) i zrozumiałością (*understandability*) i przyjmowano je za miary tych samych atrybutów komunikacji⁹³. Dopiero w kolejnych publikacjach zaczęto odróżniać je od siebie⁹⁴. „Tak oto czytelność mierzy trudność fragmentu tekstu, podczas gdy

⁸⁸ J.K. Courtis, *Readability of annual reports: Western versus Asian evidence*, *op.cit.*, s. 4.

⁸⁹ A.M. Gosselin, J. Le Maux, N. Smaili, *Readability of accounting disclosures: a comprehensive review and research agenda*, *op.cit.*

⁹⁰ *Ibidem*, s. 557.

⁹¹ *Ibidem*.

⁹² Np. A. Habib, M.M. Hasan, *Business strategies and annual report readability*, *op.cit.*; H. Xu et al., *Annual report readability and trade credit*, *op.cit.*; H. Rjiba et al., *Annual report readability and the cost of equity capital*, *op.cit.*; A.M. Gosselin, J. Le Maux, N. Smaili, *Readability of accounting disclosures: a comprehensive review and research agenda*, *op.cit.*; N. Smaili et al., *Corporate financial disclosures and the importance of readability*, „Journal of Business Strategy” 2022, vol. ahead-of-print, no. ahead-of-print; L. Sun et al., *CEO power and annual report reading difficulty*, „Journal of Contemporary Accounting & Economics” 2022, vol. 18, iss. 2; H. Xu et al., *Political corruption and annual report readability: evidence from the United States*, „Accounting and Business Research” 2022, vol. 52, iss. 2.

⁹³ Np. A.H. Adelberg, *The accounting syntactic complexity formula: a new instrument for predicting the readability of selected accounting communications*, „Accounting and Business Research” 1983, Summer; A.H. Adelberg, J.R. Razek, *The Cloze procedure: a methodology for determining the understandability of accounting textbooks*, „Accounting Review” 1984, vol. 59, no. 1, za: M. Jones, M. Smith, *Traditional and alternative methods of measuring the understandability of accounting narratives*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2014, vol. 27, no. 1, s. 184.

⁹⁴ Np. M. Smith, R.J. Taffler, *Readability and understandability: different measures of the textual complexity of accounting narrative*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1992, vol. 5, no. 4; M.J. Jones, P. Shoemaker, *Accounting narratives: a review of empirical studies of content and readability*, „Journal of Accounting Literature” 1994, vol. 13, za: M. Jones, M. Smith, *Traditional and alternative methods of measuring the understandability of accounting narratives*, *op.cit.*, s. 184.

rozumiałość mierzy zdolność czytającego do zdobycia wiedzy i jest zależna nie tylko od trudności syntaktycznej, ale także od cech czytającego, takich jak wykształcenie, uprzednia wiedza, zainteresowanie i ogólna umiejętność czytania⁹⁵. Generalnie czytelność koncentruje się na tekście, zaś rozumiałość na czytającym. Czytelność może być mierzona długością słów, zdań czy złożonością treści. Jednakże stosowanie tych miar do oceny rozumiałości tekstu byłoby niewłaściwe⁹⁶. Powszechną miarą do oceny rozumiałości narracji w rachunkowości jest cloze test (*Cloze test*)⁹⁷. Cloze test wykorzystywali w swoich badaniach np. M. Smith i R. Taffler⁹⁸, M. Sun⁹⁹. W literaturze polskiej z kolei do oceny rozumiałości narracji w rachunkowości była wykorzystywana aplikacja Jasnopis¹⁰⁰ przez J. Krasodomską¹⁰¹ i K. Czajkowską¹⁰².

W przeciwieństwie do czytelności narracji w rachunkowości komunikacja wizualna w rachunkowości jest znacznie rzadszym zagadnieniem pojawiającym się we współczesnej literaturze przedmiotu.

„[N.] Racine określa komunikację wizualną jako otrzymywanie i transmitowanie wiadomości poprzez środki wizualne (*visual means*)”¹⁰³. Raporty roczne są najważniejszymi korporacyjnymi dokumentami, w których spółki coraz częściej stosują różne środki wizualne¹⁰⁴. Ten trend stał się inspiracją do badań nad przekazywaniem informacji za pomocą środków wizualnych¹⁰⁵. Warto dodać, że ta moda rozpoczęła się już

⁹⁵ M.J. Jones, *Critical appraisal of the Cloze procedure's use in the accounting domain*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1997, vol. 10, no. 1, s. 105, za: M. Jones, M. Smith, *Traditional and alternative methods of measuring the understandability of accounting narratives*, op.cit., s. 184.

⁹⁶ M. Jones, M. Smith, *Traditional and alternative methods of measuring the understandability of accounting narratives*, op.cit., s. 184.

⁹⁷ L. Parker, *The accounting communication research landscape*, op.cit., s. 13.

⁹⁸ M. Smith, R.J. Taffler, *Readability and understandability: different measures of the textual complexity of accounting narrative*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1992, vol. 5, no. 4;

⁹⁹ M. Sun, *An exploratory study of the understandability of listed companies' annual reports*, „Frontiers of Business Research in China” 2007, vol. 1.

¹⁰⁰ Aplikację Jasnopis wykorzystywano też w analizie raportów analityków rynku kapitałowego – K.M. Klimczak, M. Dynel, *Aspekty lingwistyczne raportów analityków*, „Nauki o finansach” 2016, nr 1(26) oraz w analizie listów do akcjonariuszy – D. Hadro, K.M. Klimczak, M. Pauka, *Impression Management in Letters to Shareholders: Evidence from Poland*, „Accounting in Europe” 2017, vol. 14, no. 3.

¹⁰¹ J. Krasodomska, *Ocena rozumiałości sprawozdania z działalności grupy LOTOS SA z wykorzystaniem aplikacji JASNOPIS*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 268.

¹⁰² K. Czajkowska, *Narzędzia pomiaru czytelności sprawozdań narracyjnych*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze” 2020, nr 12.

¹⁰³ N. Racine, *Visual Communication: Understanding Maps, Charts, Diagrams, and Schematics*, Learning Express, New York 2002, za: K. Cicha, *Komunikacja wizualna-humanistyczne oblicze informatyki?*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2017, nr 317, s. 46.

¹⁰⁴ E. Havemo, *Visual trends in the annual report: the case of Ericsson 1947–2016*, „Corporate Communications: An International Journal” 2018, vol. 23, no. 3, s. 312.

¹⁰⁵ Np. S. McKinstry, *Designing the annual reports of Burton PLC from 1930 to 1994*, „Accounting, Organizations and Society” 1996, vol. 21, no. 1; M. Preston, C. Wright, J.J. Young, *Imag [in] ing annual reports*, „Accounting, Organizations and Society” 1996, vol. 21, no. 1; C. David, *Mythmaking in annual reports*, „Journal of Business and Technical Communication” 2001, vol. 15, no. 2; M.G. Ditlevsen, *Revealing corporate identities in annual reports*, „Corporate Communications: An International Journal” 2012, vol. 17, no. 3; J. Davison, *Visual rhetoric and the*

pod koniec ubiegłego wieku¹⁰⁶. A. G. Hopwood stwierdzał, że roczne raporty korporacji przeszły radykalną transformację i zastąpiono je często krzykliwymi dokumentami (*flamboyant documents*). Tworzenie rocznych raportów stało się czynnością rządzącą się swoimi prawami¹⁰⁷.

Z przeprowadzonych badań wynika, że środki wizualne w raportach rocznych mogą wspierać komunikację tożsamości firmy, przekazywać jej wartości, poprawiać raportowanie kapitału intelektualnego. Stosowanie wykresów może z kolei podnieść rangę raportów ze zwykłego raportowania do komunikowania informacji. Środki wizualne w połączeniu z narracjami mogą też mieć wpływ na stosunek inwestorów do danej spółki¹⁰⁸. Z badań wynika zatem, że „środki wizualne zawarte w rocznych raportach mogą mieć konsekwencje, jak przeszłe i przyszłe dokonania firmy są postrzegane i jak następnie na tej podstawie działają jej interesariusze”¹⁰⁹.

A.M. Preston, Ch. Wright i J.J. Young, analizując wybrane raporty roczne amerykańskich firm z przełomu lat 80. i 90. ubiegłego wieku, zaproponowali cztery podejścia do postrzegania obrazów (*images*) w raportach: (1) obraz jako odbicie podstawowej rzeczywistości, (2) obraz jako ukrycie i wypaczenie podstawowej rzeczywistości, (3) obraz jako ukrycie braku podstawowej rzeczywistości, (4) obraz jako bardziej tworzący niż tylko przedstawiający rzeczywistość¹¹⁰.

Oprócz obrazu inny ważny aspekt komunikacji wizualnej to stosowanie wykresów (*graphs*) w rocznych raportach. Obszernego przeglądu badań w tym zakresie dokonało dwóch autorów – V. Beattie i M.J. Jones. Badacze stwierdzają, że firmy dążą do stosowania finansowych wykresów w miejsce tabel czy narracji z sześciu głównych powodów¹¹¹. Wykresy:

- dają możliwość prezentacji informacji w elastyczny sposób; większość informacji zawartych w rocznych raportach jest ograniczona regulacjami,
- przyciągają wzrok,
- są doskonałe w podsumowywaniu, destylowaniu i komunikowaniu informacji finansowych,

---

case of intellectual capital, „Accounting, Organizations and Society” 2014, vol. 39, no. 1, za: E. Havemo, *Visual trends in the annual report: the case of Ericsson 1947–2016*, *op.cit.*, s. 312.

¹⁰⁶ W 1959 r. w Stanach Zjednoczonych grafik R.M. Runyan przygotował roczny raport dla Litton Industries. Uznano go za pierwszy „roczny raport koncepcyjny” (*the concept annual report*), w którym poprzez wykorzystanie obrazu oddano filozofię spółki i wartości. W 1988 r. Cooper-Hewitt Museum gościło wystawę „Historyczny przegląd designu rocznych raportów” (*A Historical Review of Annual Report Design*) – A.M. Preston et al., *Imag (in) ing annual reports*, *op.cit.*, s. 113–114.

¹⁰⁷ A.G. Hopwood, *Introduction*, „Accounting, Organizations and Society” 1996, vol. 21, no. 1, s. 55.

¹⁰⁸ E. Havemo, *Visual trends in the annual report: the case of Ericsson 1947–2016*, *op.cit.*, s. 312.

¹⁰⁹ *Ibidem*.

¹¹⁰ A.M. Preston et al., *Imag (in) ing annual eports*, *op.cit.*, s. 134.

¹¹¹ V. Beattie, M.J. Jones, *Corporate Reporting Using Graphs: A Review and Synthesis*, „Journal of Accounting Literature” 2008, vol. 27, s. 72.

- wykorzystują wysoko rozwiniętą ludzką zdolność poznawczą, wyobraźnię przestrzenną („uderzający fakt o ludzkim poznaniu jest taki, że my lubimy przetwarzać informacje w graficznej formie”¹¹²),
- zapadają w pamięć, graficzne przedstawienia pozostają w pamięci znacznie lepiej,
- są egalitarne, pod wieloma względami niezależne od języka, a zatem międzynarodowe.

Powyższe przyczyny stosowania wykresów i wyboru rodzaju wykresów w rocznych raportach można określić jako motywację altruistyczną (*altruistic motivation*). Oprócz tego istnieje także motywacja służąca własnym celom/wyrachowana (*self-serving motivation*), gdzie wykresy oraz wybór określonych rodzajów wykresów są wykorzystywane do tworzenia bardziej korzystnego obrazu dokonań spółki. Empirycznie znacznie łatwiej jest zidentyfikować przykłady zarządzania wrażeniem niż przykłady altruizmu. Część wykresów w raporcie rocznym danej spółki może wynikać z powodów czysto altruistycznych, zaś część może wynikać z motywów służących określonym celom spółki¹¹³.

Z przeglądu badań opublikowanych w latach 1980–2008 dokonanej przez V. Beattie i M.J. Jonesa wynika, że spółki publiczne w Wielkiej Brytanii, Stanach Zjednoczonych i Australii stosowały powszechnie wykresy w rocznych raportach, w szczególności w przypadku prezentacji danych o sprzedaży, wynikach finansowych, zysku na akcję (*EPS*) i dywidendzie na akcję (*DPS*). Ponadto z tych badań wynikało, że generalnie wykresy były wykorzystywane do przedstawienia lepszego obrazu spółki niż rzeczywistość istniejącego. Główną teorią wykorzystywaną do badań w zakresie stosowania i nadużywania wykresów finansowych w rocznych raportach było zarządzanie wrażeniem (*impression management*)¹¹⁴.

Analizując publikacje z zakresu *visual accounting communication*, L. Parker stwierdził, że ogólnie to badacze rachunkowości nie dostrzegają wizualnej zmiany (*visual turn*) w codziennym i biznesowym świecie¹¹⁵. „Badania w zakresie wizualności (*visual research*) oferują jedną z najbardziej ekscytujących badawczych perspektyw dla badaczy komunikacji rachunkowości. To jest podstawowy rozwój w przytłaczającej erze komunikacji wizualnej. Jesteśmy świadkami rodzącego się napływu badań w zakresie wizualnego przedstawiania (*visual representations*) w rocznych raportach, profesjonalnej reklamie, raportowaniu przez strony (*web reporting*) itd.”¹¹⁶. Zdaniem L. Parkera spo-

¹¹² S. Pinker, *A theory of graph comprehension*, w: *Artificial Intelligence and the Future of Testing*, R. Freedle (ed.), Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey 1990, s. 73, za: V. Beattie, M.J. Jones, *Corporate Reporting Using Graphs: A Review and Synthesis*, op.cit., s. 72.

¹¹³ V. Beattie, M.J. Jones, *Corporate Reporting Using Graphs: A Review and Synthesis*, op.cit., s. 72–73.

¹¹⁴ *Ibidem*, s. 101–102.

¹¹⁵ L. Parker, *The accounting communication research landscape*, op.cit., s. 16.

¹¹⁶ *Ibidem*, s. 21.

śród kluczowych obszarów badawczych w zakresie komunikacji rachunkowości właśnie komunikacja wizualna najbardziej zasługuje na frazę „Obserwuj tę przestrzeń!” (*‘Watch this space!’*)¹¹⁷.

Z ograniczonego przeglądu literatury na temat komunikacji wizualnej w raportach rocznych spółek wynika, że era wizualnej komunikacji nie zintensyfikowała znacząco badań. Z analizy publikacji po 2010 r. wynika, że nie ma ich dużo i dotyczą przede wszystkim stosowania wykresów w rocznych raportach¹¹⁸.

Warto dodać, że komunikacja wizualna rachunkowości (*visual accounting communication*) to tylko jeden z aspektów szerokiego obszaru badawczego, jakim jest *visual research in accounting*. Badania te mają stosunkową krótką historię. W ramach przeglądu literatury w okresie 1987–2014 J. Davison zidentyfikowała 83 artykuły, w tym: w latach 198–1994 – dziewięć artykułów, 1995–2004 – 22 artykuły i 2005–2014 – 52 artykuły¹¹⁹. Autorka stwierdza, że „wizualne formy (*visual forms*) są ważne dla rachunkowości z powodu ich wszechobecności i siły w coraz bardziej wizualnym i cyfrowym społeczeństwie”¹²⁰.

Przedstawiony w niniejszym podrozdziale krótki przegląd literatury z zakresu komunikacji rachunkowości jest oparty na jednym kryterium – przedmiocie badań. Prowadzone badania w zakresie komunikacji rachunkowości można też pogrupować przez pryzmat tradycji badawczych w dziedzinie komunikacji wyodrębnionych przez R. Craiga (szerzej podrozdział I.2)¹²¹. Kolejnym kryterium w możliwym przeglądzie literatury może być rodzaj wykorzystywanej teorii do wyjaśniania procesu komunikacji w obszarze rachunkowości¹²². Ponadto można także analizować badania komunikacji rachunkowości w kontekście wykorzystywanych rodzajów modeli komunikacyjnych (szerzej podrozdział 1.3).

¹¹⁷ *Ibidem*.

¹¹⁸ Np. E. Havemo, *Visual trends in the annual report: the case of Ericsson 1947–2016, op.cit.*; L. Laidroo, *Are annual report graphs being used for making performance attributions?*, „International Journal of Business Communication” 2019, vol. 56 iss. 4; M.J. Jones et al., *Impression management and retrospective sense-making in corporate annual reports: Banks’ graphical reporting during the global financial crisis*, „International Journal of Business Communication” 2020, vol. 57, iss. 4.

¹¹⁹ J. Davison, *Visualising accounting: an interdisciplinary review and synthesis*, „Accounting and Business Research” 2015, vol. 45, no. 2, p. 128.

¹²⁰ *Ibidem*, s. 150.

¹²¹ D.M. Merkl-Davies i N.M. Brennan dokonały takiego przeglądu publikacji z zakresu komunikacji rachunkowości z otoczeniem (*external accounting communication*) – D.M. Merkl-Davies, N.M. Brennan, *A theoretical framework of external accounting communication: Research perspectives, traditions, and theories*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2017, vol. 30, iss. 2.

¹²² W badaniach z zakresu komunikacji rachunkowości wykorzystywano różne teorie, np. teorię agencji, teorię legitymizacji, teorię sygnalizacji, teorię zarządzania wrażeniem, teorię interesariuszy, *fraud triangle theory*.

2.3. Badania naukowe w zakresie komunikacji rachunkowości – literatura polska¹²³

W literaturze polskiej w obszarze komunikacji rachunkowości można wyróżnić grupę publikacji, w której rachunkowość jest postrzegana jako narzędzie/instrument komunikacji przedsiębiorstw z otoczeniem (poprzez sprawozdawczość). Autorzy prowadzą m.in. następujące rozważania:

- rachunkowość jako sztuka komunikacji¹²⁴,
- współczesne formy komunikacji w sprawozdawczości finansowej¹²⁵,
- sprawozdawczość partycypacyjna jako narzędzie komunikacji z interesariuszami¹²⁶,
- sprawozdawczość zintegrowana jako narzędzie komunikacji z interesariuszami¹²⁷,
- sprawozdawczość finansowa jako narzędzie komunikacji przedsiębiorstwa z otoczeniem¹²⁸,
- sprawozdawczość finansowa jako sposób komunikowania się z inwestorami¹²⁹,
- pomiar i komunikowanie informacji przez rachunkowość z perspektywy umiejętności księgowego¹³⁰,
- raport społeczny jako narzędzie komunikowania się z interesariuszami¹³¹.

W ramach analizy literatury polskiej z zakresu komunikacji rachunkowości można także wyróżnić szeroką grupę badań poświęconych różnym – mniej lub bardziej szczegółowym – zagadnieniom komunikacji jako elementu rachunkowości. Syntezę tego przeglądu w podziale na kluczowe obszary badawcze według L. Parkera przedstawiono w tabeli 15.

¹²³ Autorka szukała publikacji z tego tematu głównie za pomocą wyszukiwarki *Scholar Google*.

¹²⁴ B. Iwasieczko, M. Kwiecień, *Ujawnianie i prezentacja informacji sprawozdawczej (rachunkowość jako sztuka komunikacji)*, w: *Rachunkowość. Sztuka pomiaru i komunikowania*, pracownicy Katedry Rachunkowości (red.), Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2011.

¹²⁵ E. Śnieżek, M. Wiatr, *Refleksje na temat współczesnych form komunikacji z interesariuszami*, „*Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*” 2017, nr 345.

¹²⁶ R. Napieček, *Rachunkowość partycypacyjna, czyli koniec z monopolem na wiedzę*, „*Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*” 2015, nr 224.

¹²⁷ I. Matuszyk, *Raportowanie zintegrowane w komunikacji przedsiębiorstwa z otoczeniem*, „*Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia*” 2015, nr 74, t. 2; E.I. Szczepankiewicz, *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa jako narzędzie komunikacji z interesariuszami*, „*Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu*” 2014, nr 329;

¹²⁸ A. Spoz, *Zakres i użyteczność informacji sprawozdawczej w procesie komunikacji przedsiębiorstwa z otoczeniem*, „*Przedsiębiorczość i Zarządzanie*” 2017, t. XVIII, z. 12, cz. 3.

¹²⁹ A. Lulek, *Sprawozdawczość jako sposób komunikowania się z inwestorami*, w: *Rachunkowość. Sztuka pomiaru i komunikowania*, pracownicy Katedry Rachunkowości (red.), Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2011.

¹³⁰ N. Artienwicz, *Sztuka pomiaru i komunikowania z perspektywy umiejętności księgowego*, w: *Ibidem*.

¹³¹ B.B. Gaik, B. Rymkiewicz, *Raport społeczny jako współczesne narzędzie komunikowania się spółek z interesariuszami w świetle koncepcji zintegrowanego raportowania*, w: E. Walińska, B.B. Gaik, J. Gad, B. Rymkiewicz, *Sprawozdawczość przedsiębiorstwa jako narzędzie komunikacji z otoczeniem. Wymiar finansowy i niefinansowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015.

Tabela 15. Badania w obszarze komunikacji rachunkowości przez polskich naukowców

Obszar badań	Przykłady badań
Komunikacja wewnątrzorganizacyjna	Masztalerz (2015)
Raportowanie dla inwestorów indywidualnych	Błażyńska (2015), Pawłowski (2018), Pawłowski (2019)
Raportowanie dla pracowników	–
Wybrane dane finansowe (<i>highlights statement</i>) w rocznych sprawozdaniach finansowych	–
Obrazy twarzy z różnymi elementami ekspresji (np. uśmiechnięta/smutna twarz) odzwierciedlającej sytuację finansową spółki (<i>pictics</i>)	–
Umiejętności w zakresie komunikacji odnośnie do rachunkowości (<i>accounting communication skills</i>)	Paszkiwicz, Silska-Gembka (2013, 2014), Zarzycka (2016), Szychta (2019), Kawczyńska (2020)
Czytelność i zrozumiałość raportów (<i>readability and understandability</i>)	Czytelność: Buk (2012), Czajkowska (2020) Zrozumiałość: Krasodomska (2016)
Komunikacja wizualna	Ciach (2017), Iwasieczko (2017 – trzy publikacje) Łada, Ziarkowski (2018) Wykresy w korporacyjnej sprawozdawczości finansowej: Michalak (2018)
Komunikacja przez Internet	Sprawozdawczość internetowa: Michalak (2010), Dyczkowska (2012), Dyczkowska (2014), Dyczkowski (2017), Mogilski (2018) Media społecznościowe: Szczepankiewicz, Zaorska (2010), Biernacki (2014), Szczypa, Lulek (2017)
Komunikacja firm audytorskich i firm księgowych	Szczepankiewicz (2017), Łada, Ziarkowski (2018)
Zarządzanie wrażliwością	Artienwicz (2015), Fijałkowska et al. (2015), Masztalerz (2016a, 2016b), Jaworska, Bucior (2017), Hadro et al. (2017), Hadro, Pauka (2018), Jaworska, Bucior (2018, 2020)

Źródło: opracowanie własne.

Liczne badania w literaturze anglojęzycznej są w pierwszych dwóch obszarach komunikacji rachunkowości (tabela 14), tj. komunikacja wewnątrzorganizacyjna i raportowanie dla inwestorów indywidualnych. W przypadku literatury polskiej jest bardzo mało publikacji z zakresu komunikacji wewnątrzorganizacyjnej (tabela 15). Jedno badanie dotyczy analizy komunikacji w rachunkowości zarządczej¹³². W pewnym stopniu w nurt badań dotyczących komunikacji wewnątrzorganizacyjnej wpisują się

¹³² M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości zarządczej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2015, nr 399, s. 343–351.

także te w zakresie kompetencji specjalistów ds. rachunkowości zarządczej¹³³. Znacznie więcej badań można natomiast znaleźć z zakresu drugiego obszaru. Dotyczą one takich zagadnień, jak: ocena użyteczności informacji w sprawozdaniach finansowych z perspektywy inwestorów indywidualnych¹³⁴, analiza wykorzystania sprawozdawczości finansowej przez inwestorów indywidualnych w podejmowaniu decyzji¹³⁵, ocena wykorzystania sprawozdawczości finansowej dotyczącej instrumentów finansowych w procesach decyzyjnych inwestorów indywidualnych i inwestorów instytucjonalnych oraz w procesach analitycznych analityków giełdowych¹³⁶.

W literaturze anglojęzycznej jest bardzo mało badań w kolejnych trzech obszarach: raportowanie dla pracowników, wybrane dane finansowe (*highlights statement*) i obrazy twarzy z różnymi elementami ekspresji. W przypadku literatury polskiej autorka nie znalazła publikacji z zakresu powyższych zagadnień.

Niesłabnącym zainteresowaniem w literaturze anglojęzycznej cieszą się badania z obszaru umiejętności komunikacji odnośnie do rachunkowości (*accounting communication skills*), komunikacji firm audytorskich i zarządzania wrażeniem. Z przeglądu literatury polskiej wynika, że niektórzy badacze w ramach badanych kompetencji specjalistów czy absolwentów rachunkowości zajmowali się także umiejętnościami komunikacyjnymi. Prowadzono badania w zakresie kompetencji specjalistów ds. rachunkowości zarządczej¹³⁷, kompetencji miękkich w pracy księgowego¹³⁸, kompetencji absolwentów uczelni (w tym absolwentów kierunku Finanse i Rachunkowość)¹³⁹. Autorce nie udało się natomiast znaleźć publikacji, która byłaby poświęcona wyłącznie umiejętnościom komunikacyjnym w zakresie rachunkowości.

¹³³ E. Zarzycka, *Koncepcje i tendencje rozwoju zawodu specjalisty rachunkowości zarządczej. Wymiar krajowy i międzynarodowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016; A. Szychta, *Specjaliści do spraw rachunkowości zarządczej w przedsiębiorstwach małych, średnich i dużych w świetle wyników badania empirycznego w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2019, vol. 63, nr 11; M. Kawczyńska, *Postrzeżenie kompetencji specjalistów rachunkowości zarządczej w kontekście zmian otoczenia biznesowego przedsiębiorstw*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2020, nr 107 (163).

¹³⁴ J. Błażyńska, *Użyteczność informacji finansowych sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2015.

¹³⁵ J. Pawłowski, *Znaczenie sprawozdawczości finansowej w opinii inwestorów indywidualnych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2018, nr 503.

¹³⁶ J. Pawłowski, *Rachunkowość instrumentów finansowych wobec potrzeb informacyjnych inwestorów*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2019.

¹³⁷ E. Zarzycka, *Koncepcje i tendencje rozwoju zawodu specjalisty rachunkowości zarządczej. Wymiar krajowy i międzynarodowy*, op.cit.; A. Szychta, *Specjaliści do spraw rachunkowości zarządczej w przedsiębiorstwach małych, średnich i dużych w świetle wyników badania empirycznego w Polsce*, op.cit.; M. Kawczyńska, *Postrzeżenie kompetencji specjalistów rachunkowości zarządczej w kontekście zmian otoczenia biznesowego przedsiębiorstw*, op.cit.

¹³⁸ A. Paszkiewicz, S. Silska-Gembka, *Rola kompetencji miękkich w pracy księgowego – wyniki badań empirycznych*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH” 2013, nr 130; A. Paszkiewicz, S. Silska-Gembka, *Główny księgowy a księgowy – oczekiwania pracodawców w zakresie kompetencji miękkich*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica” 2014, vol. 311(75).

¹³⁹ A. Budnikowski, D. Dąbrowski, U. Gąsior, S. Macioł, *Pracodawcy o poszukiwanych kompetencjach i kwalifikacjach absolwentów uczelni – wyniki badania*, „E-mentor” 2012, nr 4(46).

W przypadku kolejnego obszaru, tj. komunikacji firm audytorskich i firm księgowych, w literaturze polskiej w ten nurt badań wpisuje się artykuł dotyczący prezentacji oferty usług finansowo-księgowych na stronach internetowych przez międzynarodowe centra outsourcingu i lokalne biura rachunkowe działające w Polsce¹⁴⁰ oraz artykuł przedstawiający teoretyczne i praktyczne aspekty współpracy biegłego rewidenta z audytorami wewnętrznymi w polskich jednostkach¹⁴¹.

W przypadku zagadnienia zarządzania wrażeniem należy stwierdzić, że w Polsce ukazało się sporo publikacji na ten temat w porównaniu z innymi obszarami badawczymi z zakresu komunikacji rachunkowości. Część tych publikacji dotyczyła analizy tego zjawiska na podstawie studiów literaturowych¹⁴², pozostałe przedstawiały ponadto prezentację badań tego zjawiska w Polsce, w których analizowano, czy polskie spółki publiczne stosują tę technikę w listach do akcjonariuszy¹⁴³ oraz w komentarzach zarządu¹⁴⁴.

Bardzo dużym zainteresowaniem cieszy się w literaturze anglojęzycznej zagadnienie komunikacji przez Internet. W przypadku literatury polskiej ukazały się publikacje dotyczące: prezentacji sprawozdań finansowych w formie elektronicznej przez największe polskie jednostki gospodarcze¹⁴⁵, ujawnień finansowych na stronach internetowych przez polskich emitentów giełdowych¹⁴⁶; ujawnień na stronach internetowych

¹⁴⁰ M. Łada, P. Ziarkowski, *Usługi finansowo-księgowe w obrazkach*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2018, nr 522.

¹⁴¹ E.I. Szczepankiewicz, *Modele współpracy biegłego rewidenta z audytorami wewnętrznymi w polskich jednostkach*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2017, t. 92(148).

¹⁴² N. Artieniewicz, *Zarządzanie wrażeniem w rachunkowości a rzetelność informacji sprawozdawczych*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 2015, vol. 13, no. 4/1; M. Masztalerz, *Kreatywna sprawozdawczość 2.0 – czyli o zarządzaniu wrażeniem w raportach*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH” 2016a, nr 152; M. Masztalerz, *O narracjach w rachunkowości, czyli jak zarządzać wrażeniem*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 274; E. Jaworska, G. Bucior, *Self-presentation. Enterprise impression management as part of external reporting*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2017, nr 474.

¹⁴³ D. Fijałkowska, K.M. Klimczak, M. Pauka, *Nadmierny optymizm w listach do akcjonariuszy wybranych spółek GPW w Warszawie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2015, nr 74, t. 1; D. Hadro, K.M. Klimczak, M. Pauka, *Impression Management in Letters to Shareholders: Evidence from Poland*, „Accounting in Europe” 2017, vol. 14, no. 3; D. Hadro, M. Pauka, *Strategie zarządzania wrażeniem w polskich raportach finansowych*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 2018, vol. 16, no. 2; E. Jaworska, G. Bucior, *Atrybucja jako strategia zarządzania wrażeniem w raportowaniu zewnętrznym – przykład spółki z większościowym udziałem Skarbu Państwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2018, nr 514.

¹⁴⁴ E. Jaworska, G. Bucior, *Impression Management in Financial Reporting: Evidence on Management Commentary*, „IBIMA Business Review” 2020, vol. 2020.

¹⁴⁵ J. Michalak, *Prezentacja sprawozdań finansowych w formie elektronicznej przez największe jednostki gospodarcze w Polsce w kontekście oczekiwań interesariuszy*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2010, t. 59(115).

¹⁴⁶ J. Dyczkowska, *Ocena punktowa jakości ujawnień finansowych dokonywanych przez emitentów giełdowych za pośrednictwem korporacyjnych serwisów inwestorskich*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2012, t. 69(125); J. Dyczkowska, *Assessment of Quality of Internet Financial Disclosures Using a Scoring System. A Case of Polish Stock Issuers*, „Accounting and Management Information Systems” 2014, vol. 13, no. 1.

przez polskie organizacje pożytku publicznego¹⁴⁷ oraz przez spółki notowane na New Connect¹⁴⁸. Ponadto w ramach tego obszaru zajmowano się wykorzystaniem mediów społecznościowych w sprawozdawczości finansowej¹⁴⁹ i w komunikacji prowadzących zajęcia z rachunkowości ze studentami¹⁵⁰. Częściowo w ten obszar badawczy wpisuje się także artykuł poświęcony analizie czynników determinujących dialog dużych jednostek zainteresowania publicznego w Polsce z interesariuszami, w którym analizowano m.in. informacje zamieszczane na stronach internetowych firm oraz na kontaktach firmowych w serwisach społecznościowych¹⁵¹.

Powyższy przegląd literatury można uzupełnić o jeszcze jeden obszar, którego L. Parker nie wyodrębnił, mianowicie aspekty językowe w komunikacji w rachunkowości, i wspomnieć o jednej monografii poświęconej temu zagadnieniu¹⁵².

Podobnie jak w przypadku analizy literatury anglojęzycznej z zakresu komunikacji rachunkowości, w przypadku literatury polskiej zostaną opisane szerzej te zagadnienia, które najbardziej są związane z efektywną komunikacją poprzez sprawozdania finansowe, czyli czytelność i zrozumiałość raportów oraz komunikacja wizualna w raportach.

W przeciwieństwie do literatury anglojęzycznej w literaturze polskiej niewiele jest publikacji poświęconych badaniom empirycznym czytelności raportów czy też metodologii takich badań. Autorka znalazła tylko dwie, których głównym tematem jest czytelność. Jeden z artykułów dotyczy analizy czytelności informacji o kapitałach własnych w sprawozdaniu finansowym¹⁵³. H. Buk przeprowadziła taką analizę na przykładzie sprawozdania finansowego spółki KGHM Polska Miedź SA za 2010 r. Warto dodać, że w niniejszym badaniu autorka opierała się tylko na sprawozdaniu ze zmian w kapitale własnym, sprawozdaniu z sytuacji finansowej i sprawozdaniu z całkowitych dochodów, nie uwzględniała natomiast elementów/części narracyjnych sprawozdania finansowego. Z analizy wynikała mała czytelność informacji pre-

¹⁴⁷ T. Dyczkowski, *Strategie ujawnień internetowych organizacji pożytku publicznego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2017, nr 474.

¹⁴⁸ M. Mogilski, *Internet Reporting Index of Companies Listed in the Alternative Trading System New Connect Organized by the Warsaw Stock Exchange*, „Studia i Materiały” 2018, nr 1(27), cz. 2.

¹⁴⁹ M. Szczepankiewicz, U. Zaorska, *Zastosowanie Portalu Społecznościowych jako narzędzi wspomagania informacyjnej funkcji rachunkowości*, w: *Rachunkowość u progu nowej dekady*, B. Lorenc (red.), Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2010; P. Szczypa, A. Lulek, *Media społecznościowe jako źródło informacji sprawozdawczych w przyszłości*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2017, nr 341.

¹⁵⁰ M. Biernacki, *Social media – komunikacja ze studentami rachunkowości z pokolenia Z*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica” 2014, vol. 311(75).

¹⁵¹ J. Krasodomska, E. Zarzycka, D. Dobija, *Determinanty dialogu z interesariuszami w dużych jednostkach zainteresowania publicznego działających w Polsce*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2021, vol. 45, nr 3.

¹⁵² M. Masztalerz, *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, op.cit., s. 8.

¹⁵³ H. Buk, *Czytelność informacji o kapitałach własnych prezentowanych w sprawozdaniu finansowym*, „Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Oeconomica” 2012, nr 262.

zentowanych w zestawieniu zmian w kapitale własnym¹⁵⁴. Druga publikacja dotyczy z kolei aspektów metodologicznych badania czytelności raportów¹⁵⁵. K. Czajkowska omawia narzędzia pomiaru czytelności tekstu (wskaźnik mglistości tekstu, wskaźnik Flescha, wskaźnik Pisarka) oraz aplikację Jasnopis¹⁵⁶, która może być stosowana do określania stopnia zrozumiałości i czytelności tekstu¹⁵⁷. Ponadto autorka na przykładzie sprawozdania z działalności CCC SA za rok 2018 ocenia możliwość zastosowania powyższych narzędzi do określenia stopnia trudności tekstu i jego czytelności¹⁵⁸. Z przeprowadzonego badania wynika, że sprawozdania narracyjne w Polsce mogą być badane pod kątem ich czytelności za pomocą wskaźnika mglistości tekstu, wskaźnika Pisarka oraz aplikacji Jasnopis. Nie powinien być natomiast stosowany wskaźnik Flescha, gdyż nie jest dostosowany do specyfiki języka polskiego¹⁵⁹.

Należy dodać, że w literaturze polskiej są też publikacje, w których wprawdzie czytelność raportów nie jest głównym tematem, ale autorzy w ramach badanego szerszego problemu z zakresu raportowania finansowego i niefinansowego zajmują się także analizą metod badania czytelności tekstu¹⁶⁰, czy też podczas badania komunikacji spółek i analityków z inwestorami na GPW w Warszawie poruszają problem czytelności raportów i przedstawiają różne badania empiryczne z literatury zagranicznej¹⁶¹.

J. Dyczkowska, gdy opisywała metody badania czytelności tekstu, przeprowadziła także ocenę czytelności. Studiowała czytelność rocznych raportów dziesięciu europejskich spółek biofarmaceutycznych, których roczne nakłady na działalność badawczo-rozwojową przekraczały 1 mld euro. Analizie poddano część raportu, która zawierała opis działalności badawczo-rozwojowej spółki¹⁶². Do oceny czytelności tekstu autorka wykorzystała pięć miar: *Flesch Reading Ease Score*, *Gunning Fog Index*, *Coleman-Liau Index*, *SMOG Index*, *Coh-Metrix L2*. W przypadku miary Flescha osiem spółek otrzymało ocenę „tekst bardzo trudny”, a dwie – „tekst trudny”, z kolei w przypadku indeksu FOG dziewięć spółek otrzymało ocenę „tekst trudny”, zaś jedna spółka – „tekst bardzo

¹⁵⁴ *Ibidem*, s. 91–92.

¹⁵⁵ K. Czajkowska, *Narzędzia pomiaru czytelności sprawozdań narracyjnych*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze” 2020, nr 12.

¹⁵⁶ Darmowa wersja systemu jest dostępna na stronie: jasnopis.pl (dostęp: 10.11.2021).

¹⁵⁷ *Ibidem*, s. 38–42.

¹⁵⁸ *Ibidem*, s. 42–48.

¹⁵⁹ *Ibidem*, s. 49.

¹⁶⁰ J. Michalak, *Metody pomiaru i determinanty jakości informacji w raportach spółek giełdowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2018, s. 145–149; J. Dyczkowska, *Ujawnienia niefinansowe w obszarze działalności badawczo-rozwojowej. Praktyki europejskich spółek biofarmaceutycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2019, s. 198–202.

¹⁶¹ K.M. Klimczak, M. Dynel, A. Pikos, *Corporate financial communication in Poland*, edu-Libri, Kraków-Legionowo 2017, s. 67–73.

¹⁶² J. Dyczkowska, *Ujawnienia niefinansowe w obszarze działalności badawczo-rozwojowej. Praktyki europejskich spółek biofarmaceutycznych, op.cit.*, s. 202, 204.

trudny”. Jednocześnie zauważono pewne rozbieżności w wynikach miar czytelności. Wyniki miernika *Coh-Metrix L2* nie pokrywały się ze wskazaniami tradycyjnych indeksów czytelności¹⁶³.

Podobnie jak w przypadku czytelności raportów w Polsce właściwie nie są prowadzone badania empiryczne w zakresie zrozumiałości raportów. Autorka znalazła tylko jedną publikację poświęconą temu zagadnieniu¹⁶⁴. J. Krasodomska dokonała oceny zrozumiałości sprawozdania z działalności Grupy Lotos SA za 2014 rok z wykorzystaniem aplikacji Jasnopis. Z badania wynika, że to sprawozdanie zasadniczo jest tekstem trudnym. Najbardziej zrozumiałe były te fragmenty, które dotyczyły oświadczeń zarządu i informacji o akcjach, natomiast najmniej zrozumiałe fragmenty to te poświęcone strategii grupy, ryzykom w działalności grupy, ochronie środowiska, badaniom i rozwojowi oraz zasadom ładu korporacyjnego. Zdaniem autorki skrócenie długości zdań, które często składały się z więcej niż 20 wyrazów, oraz unikanie żargonu zrozumiałego jedynie dla specjalistów mogłoby uczynić badany tekst bardziej przyjaznym dla odbiorcy¹⁶⁵.

Reasumując, należy stwierdzić, że w Polsce jest bardzo mało badań empirycznych poświęconych problemowi czytelności i zrozumiałości raportów spółek.

W przypadku komunikacji wizualnej w rachunkowości w literaturze polskiej w tym obszarze badań ukazały się publikacje dotyczące rozważań teoretycznych na temat wizualizacji danych i informacji w raportowaniu niefinansowym¹⁶⁶, w audycie ryzyka¹⁶⁷, jak również publikacje prezentujące wyniki badań empirycznych w zakresie wizualizacji ofert usług finansowo-księgowych¹⁶⁸, wizualizacji w zakresie raportowania danych niefinansowych¹⁶⁹ oraz jakości formy graficznej informacji w postaci wykresów¹⁷⁰.

B. Iwasieczko stwierdza: „Wizualna reprezentacja danych ułatwia interpretację złożonych, dużych zbiorów danych, a przez atrakcyjną, innowacyjną formę prezentacji informacji umożliwia ich zapamiętywanie i przyciąga uwagę odbiorcy”¹⁷¹. W przypad-

¹⁶³ *Ibidem*, s. 203–204.

¹⁶⁴ J. Krasodomska, *Ocena zrozumiałości sprawozdania z działalności grupy LOTOS SA z wykorzystaniem aplikacji JASNOPIS*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 268.

¹⁶⁵ *Ibidem*, s. 140–142.

¹⁶⁶ B. Iwasieczko, *Wizualizacja danych i informacji w raportowaniu danych niefinansowych*, w: *Sprawozdawczość i rewizja finansowa. Wyzwania i szanse nauki i dydaktyki rachunkowości*, K. Grabiński, M. Kędzior (red.), Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2017b; B. Iwasieczko, *Wizualizacja jako narzędzie wspomagania raportowania niefinansowego*, „Marketing i Rynek” 2017, nr 11.

¹⁶⁷ B. Iwasieczko, *Wizualizacja danych i informacji jako narzędzie wspomagania audytu ryzyka*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2017, nr 3(87), cz. 1.

¹⁶⁸ M. Łada, P. Ziarkowski, *Usługi finansowo-księgowe w obrazkach*, *op.cit.*.

¹⁶⁹ K. Ciach, *Komunikowanie wizualne danych pozafinansowych w spółkach sektora energetycznego*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, nr 1(126), t. 2.

¹⁷⁰ J. Michalak, *Metody pomiaru i determinanty jakości informacji w raportach spółek giełdowych*, *op.cit.* *Ibidem*, s. 224.

¹⁷¹ B. Iwasieczko, *Wizualizacja danych i informacji w raportowaniu danych niefinansowych*, *op.cit.*, s. 44.

ku raportowania niefinansowego wykorzystanie wizualizacji umożliwia „wskazywanie w uproszczonej, ale równocześnie zrozumiałej i efektywnej formie, relacji między informacjami niefinansowymi, a także powiązań pomiędzy informacjami finansowymi a niefinansowymi”¹⁷².

W kolejnym artykule poświęconym wizualizacji w raportowaniu niefinansowym B. Iwasieczko omawia kilka form wizualizacji informacji: kokpit menedżerski, wykresy, sieci społeczne SNA, mapa pojęć i mapa myśli¹⁷³. Gdy stawia pytania: „jaka forma wizualizacji może zwiększyć spójność informacji sprawozdawczych (jednoznaczność i adekwatność)? Jak odwzorować za pomocą grafiki relacje między danymi, informacjami?”¹⁷⁴, proponuje wykorzystać mapę myśli. „Ta forma wizualizacji pozwala odwzorować powiązania pomiędzy pojęciami, wskazując na ich integralność, spójność a równocześnie rozpoznawać nowe zagadnienia, problemy, powiązania pomiędzy nimi, czyli wspomaga mechanizm uczenia się”¹⁷⁵.

W artykule dotyczącym wspomagania audytu ryzyka przez wizualizację danych i informacji B. Iwasieczko zauważa: „Wizualizacja danych i informacji (szczególnie niefinansowych) dotyczących ryzyka działalności może istotnie poprawić jakość percepcji informacji, a tym samym wpłynąć na większą efektywność audytu ryzyka. W sytuacji ujawniania informacji na temat ryzyka w różnych obszarach działalności organizacji wizualizacja zwiększa transparentność różnorodnych podejść do definiowania, identyfikowania, klasyfikacji, pomiaru, ewaluacji, zarządzania ryzykiem oraz kontroli i monitorowania podjętych działań organizacji w tym zakresie”¹⁷⁶. Autorka proponuje spośród różnych metod wizualizacji wykorzystanie w audycie mapy myśli ryzyka działalności. Na przykładzie ryzyka środowiskowego przedstawia, jakie informacje powinna posiadać taka mapa¹⁷⁷.

M. Łada i P. Ziarkowski badali graficzną prezentację ofert usług finansowo-księgowych prezentowanych na stronach internetowych międzynarodowych centrów outsourcingu i lokalnych biur rachunkowych działających w Polsce¹⁷⁸. Do badania zakwalifikowano dziesięć podmiotów, w tym sześć małych i średnich biur rachunkowych oraz cztery międzynarodowe centra outsourcingu typu BPO¹⁷⁹. Autorzy wyodrębnili pięć kategorii wizualizacji atrybutów usług finansowo-księgowych: cechy usług, profesjonalisci, technologia, korzyści klientów i logo przedsiębiorstw. W przypadku

¹⁷² *Ibidem*, s. 47.

¹⁷³ B. Iwasieczko, *Wizualizacja jako narzędzie wspomagania raportowania niefinansowego*, *op.cit.*, s. 126–129.

¹⁷⁴ *Ibidem*, s. 128.

¹⁷⁵ *Ibidem*, s. 128–129.

¹⁷⁶ B. Iwasieczko, *Wizualizacja danych i informacji jako narzędzie wspomagania audytu ryzyka*, *op.cit.*, s. 155.

¹⁷⁷ *Ibidem*, s. 161–162.

¹⁷⁸ M. Łada, P. Ziarkowski, *Usługi finansowo-księgowe w obrazkach*, *op.cit.*, s. 251.

¹⁷⁹ *Ibidem*, s. 254–255.

wizualizacji cech usług badane podmioty najczęściej prezentowały na swoich stronach następujące atrybuty: terminowość, bezpieczeństwo, efekty usługi, indywidualizacja oraz dostępność. Kolejną zidentyfikowaną kategorią elementów graficznych była wizualizacja profesjonalistów. Na stronach internetowych były umieszczone zarówno zdjęcia osób pracujących w danym podmiocie, jak i zdjęcia lub skany wizualizujące abstrakcyjne cechy wyobrażonej kadry. W znacznej grupie podmiotów były grafiki przedstawiające księgowego w trakcie rozmowy, udzielającego wyjaśnień klientom. Zdecydowana większość podmiotów (osiem na dziesięć) przedstawiała na swoich stronach grafiki wskazujące na korzystanie z nowoczesnych rozwiązań technologicznych. Zarówno małe biura rachunkowe, jak i międzynarodowe centra outsourcingu przedstawiały klientom graficznie korzyści wynikające z nawiązanej współpracy. Jedną ze stosowanych grafik był wykres przedstawiający wzrost osiągniętych wyników (dzięki obniżeniu kosztów obsługi czynności księgowych oraz poprawie efektywności przedsiębiorstwa). Ponadto wszystkie międzynarodowe centra oraz większość mniejszych biur (pięć na sześć) prezentowały na stronach internetowych logo firmy¹⁸⁰.

K. Ciach badała, jakie narzędzia wizualizacji wykorzystują polskie spółki z sektora energetycznego w raportowaniu danych niefinansowych¹⁸¹. W części teoretycznej artykułu autorka za A. Cairo przytacza, jakie warunki powinna spełniać dobra wizualizacja. Mianowicie powinna być:

- „prawdziwa – oparta na prawdziwych i zweryfikowanych danych,
- funkcjonalna – umożliwiająca odbiorcy np. porównanie informacji w czasie,
- piękna – atrakcyjna wizualnie,
- wnikliwa – pokazująca informacje wcześniej niewidoczne lub ukryte,
- pouczająca – zmieniająca sposób myślenia odbiorcy, w wyniku analizy wniosków z niej płynących”¹⁸².

K. Ciach analizowała raporty roczne za 2015 rok dziesięciu spółek wchodzących w skład portfela WIG-ENERGIA. W ramach graficznej prezentacji danych niefinansowych badała, czy spółki stosują następujące narzędzia wizualizacji¹⁸³:

- wykresy statyczne,
- mapy statyczne,
- zdjęcia,
- infografiki statyczne,
- wykresy interaktywne,

¹⁸⁰ *Ibidem*, s. 255–259.

¹⁸¹ K. Ciach, *Komunikowanie wizualne danych pozafinansowych w spółkach sektora energetycznego*, *op.cit.*

¹⁸² A. Cairo, *The Truthful Art: Data, Charts, and Maps for Communication*, New Riders, Berkeley 2013, za: K. Ciach, *Komunikowanie wizualne danych pozafinansowych...*, *op.cit.*, s. 31.

¹⁸³ K. Ciach, *Komunikowanie wizualne danych pozafinansowych...*, *op.cit.*, s. 33.

- mapy interaktywne,
- filmy,
- infografiki interaktywne,
- animacje.

Z badania K. Ciach wynika, że najczęściej spółki stosowały w raportowaniu danych środowiskowych i danych społecznych wizualizację za pomocą wykresów. Część spółek oprócz wykresów używała także map, zdjęć, filmów czy infografik. Dwie spółki spośród dziesięciu badanych nie stosowały żadnych narzędzi wizualizacji, a trzy spółki wykorzystywały tylko wykresy. Jedna spółka stosowała również animacje¹⁸⁴.

Badania empiryczne w zakresie wykresów w korporacyjnej sprawozdawczości finansowej są rzadkim tematem badawczym w Polsce. Autorka znalazła informacje tylko o jednym takim badaniu¹⁸⁵. J. Michalak przeanalizował 216 raportów rocznych (sprawozdań z działalności) spółek z indeksu WIG20 za lata 2001–2016, w których analizował kluczowe wskaźniki dokonań przedstawiane na wykresach¹⁸⁶. Z badania wynika, że ich wykorzystywanie w raportach rosło z roku na rok. Stosunkowo duża liczba spółek zaczęła wykorzystywać wykresy po 2011 r. Zdaniem autora ich nasilające się zastosowanie w raportach rocznych może wynikać z dwóch czynników. Po pierwsze niski koszt i zwiększające się możliwości wykorzystywania wykresów w raportach rocznych w formie elektronicznej. Po drugie zwiększone zainteresowanie wykresami wśród użytkowników raportów rocznych. Badane spółki najczęściej w formie wykresów prezentowały następujące kluczowe mierniki dokonań: wynik finansowy netto, przychody, EBITDA¹⁸⁷. Jednocześnie zaobserwowano, że spółki „relatywnie częściej prezentowały kluczowe wskaźniki dokonań, których wartości poprawiały się w czasie (w relacji do roku bazowego) niż tych, w których sytuacja się pogorszyła. Sytuacja taka wystąpiła w 130 przypadkach na 211, czyli w ponad 61 proc. obserwacji”¹⁸⁸. Z analizy czynników wpływających na jakość formy graficznej informacji w postaci wykresów w raportach spółek publicznych wynika, że istotny statystycznie wpływ mają wielkość spółki i pogorszenie wyników prezentowanych na wykresie¹⁸⁹.

Aby podsumować przegląd publikacji w literaturze polskiej w zakresie komunikacji rachunkowości, należy stwierdzić, że tylko niektóre obszary badawcze cieszą się większym zainteresowaniem. Należą do nich: umiejętności w zakresie komunikacji odnośnie do rachunkowości, komunikacja wizualna, komunikacja przez Internet i zarządzanie

¹⁸⁴ *Ibidem*, s. 33.

¹⁸⁵ W pewnym zakresie badanie K. Ciach dotyczy także stosowania wykresów w raportowaniu danych niefinansowych – K. Ciach, *Komunikowanie wizualne danych pozafinansowych...*, *op.cit.*

¹⁸⁶ J. Michalak, *Metody pomiaru i determinanty jakości informacji w raportach spółek giełdowych*, *op.cit.*, s. 222–232.

¹⁸⁷ *Ibidem*, s. 224.

¹⁸⁸ *Ibidem*, s. 226.

¹⁸⁹ *Ibidem*, s. 232.

wrażeniem. Niektóre obszary – wciąż badane przez zagranicznych naukowców – nie budzą większego zainteresowania na gruncie polskim. Dotyczy to komunikacji wewnątrzorganizacyjnej, raportowania dla inwestorów indywidualnych, czytelności i zrozumiałości raportów oraz komunikacji firm audytorskich. Zdaniem autorki ciekawym zagadnieniem jest problem raportowania dla pracowników – w literaturze anglojęzycznej były prowadzone badania w tym obszarze w latach 70. i 80. ubiegłego wieku, w Polsce – brak badań. W Polsce brakuje również badań dotyczących efektywnej komunikacji spółek publicznych za pomocą sprawozdań finansowych.

Inicjatywy sprzyjające efektywnej komunikacji spółek z wykorzystaniem sprawozdań finansowych

3.1. Raport roczny spółki publicznej

Nieodłącznym elementem komunikacji spółki publicznej z otoczeniem są różne raporty. Część tych raportów związana jest ze sprawozdawczością finansową. Sprawozdawczość finansowa to „ściśle określony przepisami prawa (...) zestaw informacji wyjściowych z systemu rachunkowości, który musi być emitowany na zewnątrz przedsiębiorstwa w określonej formie i na ściśle określonej dacie”¹⁹⁰. Sprawozdawczość finansowa zmienia się z biegiem lat, aby dostosować się do otoczenia, w szczególności potrzeb informacyjnych użytkowników sprawozdań.

W związku z dyskusją o społecznej odpowiedzialności biznesu diametralną transformację przeszedł raport roczny – podstawowy dokument korporacyjny¹⁹¹. M. Marcinkowska wymienia cztery płaszczyzny zmian dotyczących raportów rocznych¹⁹²: (1) informacje finansowe są uzupełniane informacjami niefinansowymi; (2) informacjom liczbowym towarzyszą informacje opisowe; (3) spółki zarówno ujawniają informacje wymagane prawem, jak i dokonują tzw. ujawnień dobrowolnych; (4) raport nie koncentruje się tylko na wynikach historycznych, lecz także dostarcza informacji o charakterze prospektywnym.

¹⁹⁰ M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2006, s. 26.

¹⁹¹ E. Śnieżek, J. Krasodomska, A. Szadziwska, *Informacje niefinansowe w sprawozdawczości biznesowej przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Nieoczywiste, 2018, s. 45.

¹⁹² M. Marcinkowska, *Promocja najlepszych praktyk w zakresie raportów rocznych*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2008, nr 9, s. 304.

W raporcie rocznym można wyróżnić następujące elementy¹⁹³:

- list do interesariuszy,
- sprawozdanie zarządu z działalności,
- sprawozdanie finansowe,
- opinię i raport biegłego rewidenta,
- pozostałe informacje.

Dwa kluczowe elementy raportu rocznego to sprawozdanie zarządu z działalności i sprawozdanie finansowe¹⁹⁴.

Sprawozdanie zarządu z działalności nazywane jest również komentarzem zarządu. Często to obszerny fragment raportu o stosunkowo płynnych granicach¹⁹⁵. Sprawozdanie zarządu z działalności to sprawozdanie opisowo-liczbowe o zindywidualizowanym charakterze, który odzwierciedla specyfikę działalności jednostki i przedstawia jej dokonania oraz zamierzenia¹⁹⁶.

Drugi ważny element raportu rocznego to sprawozdanie finansowe. Zakres sprawozdania spółki publicznej przedstawiono w tabeli 16.

Tabela 16. Elementy sprawozdania finansowego spółki publicznej

Ustawa o rachunkowości	Międzynarodowe Standardy Sprawozdawczości Finansowej
bilans	sprawozdanie z sytuacji finansowej (bilans)
rachunek zysków i strat	sprawozdanie z całkowitych dochodów
zestawienie zmian w kapitale własnym	sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym
rachunek przepływów pieniężnych	sprawozdanie z przepływów pieniężnych
informacja dodatkowa	informacje dodatkowe

Źródło: opracowanie własne.

„Każdy element sprawozdania finansowego jest tylko z pozoru odrębną cegiełką informacyjną, ponieważ każdy element sprawozdania finansowego jest uporządkowanym przedstawieniem określonego aspektu skutków i potencjału działalności gospodarczej. Jest on źródłem, z którego czerpać mogą informacje użytkownicy z bardzo szerokiego kręgu”¹⁹⁷.

¹⁹³ J. Krasodomska, *Raport roczny spółki publicznej*, w: K. Grabiński, M. Kędzior, J. Krasodomska, *Współczesna rachunkowość na rynkach kapitałowych*, Difin, Warszawa 2014, s. 96.

¹⁹⁴ Z badania wśród inwestorów indywidualnych w Polsce w 2020 roku wynika, że dla większości z nich prezentacje inwestorskie i sprawozdania finansowe to najchętniej wykorzystywane źródła informacji – T. Nowak, K. Wysocka, *Badanie stanu relacji inwestorskich na polskim rynku giełdowym*, „Ekonomia Międzynarodowa” 2020, nr 30, s. 125.

¹⁹⁵ J. Krasodomska, *Raport roczny spółki publicznej*, *op.cit.*, s. 96.

¹⁹⁶ KSR 9, *Sprawozdanie z działalności*, Komunikat Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 4 stycznia 2018 r., par. 1.2.

¹⁹⁷ M. Gmytrasiewicz, A. Karmańska, *Rachunkowość finansowa*, *op.cit.*, s. 723.

Spółki prezentują pierwsze cztery elementy sprawozdania finansowego w formie tabel. W bardzo syntetyczny sposób przekazują informacje o aktywach, kapitale własnym, zobowiązaniach, przychodach, kosztach, zmianach w kapitale własnym i przepływach pieniężnych.

Najobszerniejszym elementem sprawozdania finansowego są informacje dodatkowe, które „stanowią niezwykle istotne dla analityka ujawnienie wszystkich ważnych – zapewniających rzetelną prezentację obrazu dokonania jednostki – aspektów kategorii prezentowanych w sprawozdaniach finansowych. W informacjach tych jest kopalnia wiedzy na temat przesłanek, którymi kierowano się w przedsiębiorstwie, przedstawiając jego charakterystyki wartościowe”¹⁹⁸.

Informacje dodatkowe są nie tylko najobszerniejszą, lecz także najmniej sformalizowaną częścią sprawozdania finansowego. Jak zauważa M. Gmytrasiewicz, ten brak sformalizowania w postaci obowiązującej tabeli czy innej formy sprawozdawczej jest wielką zaletą informacji dodatkowych. Mogą być one sporządzane w dowolnej formie, np. opisu słownego, tabel i podobnych zestawień¹⁹⁹.

Brak obowiązującej szczegółowej formy sprawozdawczej dla informacji dodatkowych daje spółkom możliwość kreatywnego podejścia do raportowania. Jednakże okazuje się, że komunikacja wielu spółek w tym obszarze była mało efektywna.

Dla zobrazowania problemu z informacjami dodatkowymi w sprawozdaniu finansowym przytoczono poniżej opinię jednej z osób związanych z audytem spółek publicznych w USA: „Muszę przyznać, że gdy mi płacą za przeczytanie 10-Ks spółki publicznej, którą moja firma bada, i to jest mój główny obowiązek, to nie jest to łatwe zadanie. One są nudne. Wyobraź sobie, że jesteś prezesem publicznej spółki ze 176-stronicowym raportem 10-K do przeczytania. Hmm. Pracowałem nad wieloma 10-Ks w trakcie mojej kariery i muszę przyznać, że noty, nawet moje, nie są pisane, aby je czytać. Pisze się je, aby dostosować się do wielu przepisów”²⁰⁰.

Z powyższej opinii można wywnioskować, że noty w sprawozdaniach finansowych mogą być przygotowywane przez spółki przede wszystkim z myślą o zgodności ze wszystkimi przepisami, a nie z nastawieniem, że to ma być przejrzysty dokument do czytania przez inwestorów i innych odbiorców. W ramach toczących się dyskusji o notach w sprawozdaniach finansowych wymieniane były jeszcze inne błędy, które syntetycznie można ująć następująco²⁰¹: (1) szablonowe ujawnienia – ogólne opisy

¹⁹⁸ *Ibidem*, s. 741.

¹⁹⁹ M. Gmytrasiewicz, *Rachunkowość. Podstawowe założenia i zasady*, Difin, Warszawa 2008, s. 162.

²⁰⁰ A.J. Radin, *Have We Created Financial Statement Disclosure Overload?*, „The CPA Journal” 2007, vol. 77, no. 11, <http://archives.cpajournal.com/printversions/cpaj/2007/1107/p6.htm> (dostęp: 9.08.2022).

²⁰¹ *Towards a Disclosure Framework for the Notes*, Discussion Paper, EFRAG, ANC, FRC, July 2012, https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F121015_Disclosure_Framework_-_FINAL1.pdf (dostęp: 10.11.2020); *Thinking about Disclosures in a Broader Context*, Discussion Paper,

(czasem skopiowane bezpośrednio z tekstu MSSF) niedopasowane do specyfiki danej jednostki, (2) niejasne opisy, (3) niejasne powiązania między ujawnieniami a kwotami prezentowanymi w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego, (4) nieaktualne ujawnienia, (5) trudny język, (6) duplikowanie informacji, (7) niewłaściwa organizacja i formatowanie tekstu.

Szerzej o powyższych problemach i inicjatywach na rzecz poprawy komunikacji w tym obszarze sprawozdawczości finansowej jest mowa w kolejnych podrozdziałach.

3.2. A Plain English Handbook – inicjatywa amerykańskiej Komisji Papierów Wartościowych i Giełd

W 1998 r. amerykańska Komisja Papierów Wartościowych i Giełd (*Securities and Exchange Commission – SEC*) wydała poradnik dotyczący przygotowywania dokumentów informacyjnych (w tym prospektów emisyjnych) przez spółki, które stosują prosty język – *A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents*²⁰².

W przedmowie ówczesny prezes SEC A. Levitt napisał: „Zachęcam – w obszernych i krótkich dokumentach, w prospektach i raportach dla akcjonariuszy – mówić do inwestorów słowami, które potrafią zrozumieć. Powiedzcie im jasno (*plainly*) to, co potrzebują wiedzieć, żeby podjąć inteligentne decyzje inwestycyjne”²⁰³.

Autorzy poradnika wyjaśniają, że pisanie prostym językiem angielskim (*plain English writing*) nie oznacza usuwania złożonych informacji, aby dokument łatwiej się czytało. Stosowanie prostego języka ma zapewnić uporządkowaną i jasną prezentację skomplikowanych informacji, aby umożliwić inwestorom jak najlepsze ich zrozumienie. Dokument pisany prostym językiem angielskim (*plain English document*) ekonomicznie wykorzystuje słowa i jest na takim poziomie, który potrafi zrozumieć audytorium. Struktura zdań jest ścisła, ton przyjazny i bezpośredni, jest wizualnie atrakcyjny. Taki dokument jest łatwy do czytania²⁰⁴.

FRC, October 2012, <https://www.frc.org.uk/getattachment/26c02307-8a2e-4517-851e-f7e451221b94/-;.aspx> (dostęp: 10.11.2020); *Disclosure Framework*, Discussion Paper, FASB, July 2012, https://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176160160107&acceptedDisclaimer=true (dostęp: 29.10.2020); *Disclosure Initiative – Principles of Disclosure*, Discussion Paper DP/2017/1, IASB, March 2017, <http://www.ifrs.org/-/media/project/disclosure-initiative/disclosure-initiative-principles-of-disclosure/discussion-paper/published-documents/discussion-paper-disclosure-initiative-principles-of-disclosure.pdf> (dostęp: 29.10.2020).

²⁰² *A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents*, U.S. Securities and Exchange Commission, August 1998, <https://www.sec.gov/pdf/handbook.pdf> (dostęp: 10.07.2021).

²⁰³ *Ibidem*, s. 4.

²⁰⁴ *Ibidem*, s. 5.

W poradniku zostały przedstawione liczne wskazówki dotyczące przygotowywania prospektów emisyjnych i innych dokumentów przez spółki. Syntezę tych wskazówek przedstawiono w tabeli 17.

Tabela 17. Rady dotyczące przygotowywania prospektów emisyjnych i innych dokumentów

Ogólna rada	Szczegółowe wskazówki
Znać swoje audytorium	<ul style="list-style-type: none"> ▪ stwórz profil swoich obecnych i potencjalnych inwestorów, w tym: <ul style="list-style-type: none"> – informacje demograficzne (wiek, dochody, poziom wykształcenia, doświadczenie zawodowe) – jaka jest ich znajomość inwestycji i terminologii finansowej – jakie koncepcje inwestycji można przypuszczać, że rozumieją – jak będą czytali dokument za pierwszym razem: po kolei czy przeskakiwali między sekcjami, które ich interesują – czy będą czytali obok siebie twój dokument i twoich konkurentów
Znać informacje, które trzeba ujawnić	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przeczytaj cały dokument bez robienia jakichkolwiek notatek czy komentarzy do tekstu ▪ przeczytaj dokument drugi raz i zrób notatki, jakie informacje są zawarte w dokumencie i ewentualne pytania (notatki będą pomocne w ocenie, czy informacje są przedstawione w logicznym porządku); podczas czytania należy wziąć pod uwagę następujące kwestie: <ul style="list-style-type: none"> – czy inwestorzy będą rozumieli język, – czy dokument podkreśla informacje ważne dla inwestorów, – czy brakuje jakichś ważnych informacji, – czy dokument zawiera informacje, które nie są wymagane przez przepisy i nie pomogą inwestorom w podejmowaniu decyzji ▪ wyeliminuj zbędne i powtarzające się informacje ▪ omów stronę tytułową (<i>cover page</i>) i podsumowanie ▪ oszczędnie stosuj definicje pojęć
Reorganizować dokument	<p>Uniwersalne zasady dobrej organizacji dokumentu:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ prezentuj pełny obraz przed szczegółami (<i>big picture before the details</i>) ▪ stosuj opisowe tytuły i podtytuły ▪ zawsze grupuj powiązane ze sobą informacje ▪ niech poziom wiedzy specjalistycznej z zakresu inwestowania twojego audytorium ma wpływ na sposób organizacji dokumentu ▪ przejrzyj dokument, przyjrzyj się dokładnie przepływowi informacji przez cały tekst
Pisać prostym językiem	<p>Powszechne problemy: długie zdania, strona bierna, słabe czasowniki, zbędne słowa, prawniczy i finansowy żargon, liczne definicje pojęć, abstrakcyjne słowa, niepotrzebne szczegóły, nieczytelny design.</p> <p>Sposoby rozwiązywania powyższych problemów:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ stosuj stronę czynną z mocnymi czasownikami (np. zamiast pisać: <i>We made a determination...</i> lepiej: <i>We determined...</i> [Dokonałiśmy ustaleń... – Ustaliliśmy...]) ▪ używaj zaimków osobowych ▪ unikaj abstrakcyjnych i zbędnych słów

cd. tabeli 17

Ogólna rada	Szczegółowe wskazówki
	<ul style="list-style-type: none"> ▪ stosuj pozytywne zdania (zwroty) zamiast negatywnych, np. zamiast: Osoby inne niż główni beneficjenci nie mogą otrzymać tych dywidend [<i>Persons other than the primary beneficiary may not receive these dividends</i>], lepiej: Tylko główni beneficjenci mogą otrzymać dywidendy [<i>Only the primary beneficiary may receive these dividends</i>] zamiast określenia „niewielu” (not many) określenie – „mało” (<i>few</i>) ▪ stosuj krótkie zdania ▪ zastąp żargon prawniczy krótkimi, zwykłymi słowami ▪ wybieraj prostsze synonimy ▪ pilnuj kolejności: podmiot, orzeczenie, dopełnienie ▪ stosuj tryb warunkowy: „jeśli – to” ▪ stosuj zdania o takiej samej lub podobnej budowie (paralelizm składniowy) ▪ trzymaj się z daleka od określenia „odpowiednio” (<i>respectively</i>)
Zaprojektować dokument	<ul style="list-style-type: none"> ▪ hierarchia poziomów informacji: <ul style="list-style-type: none"> – tytuł dokumentu – tytuły sekcji (poziom pierwszy), – tytuły podsekcji (poziom drugi) – tytuły akapitów (poziom trzeci) – tekst podstawowy (poziom czwarty) ▪ typografia, czyli wybór odpowiedniego kroju czcionki (m.in. rodzaj, rozmiar, pogrubienie, kursywa, duże/małe litery) ▪ układ (<i>layout</i>) <ul style="list-style-type: none"> – puste przestrzenie (<i>white space</i>) – wyrównanie tekstu do lewej – odstępy między wierszami – odpowiednia długość wiersza – krótkie paragrafy – tabele dla zwiększenia przejrzystości ▪ grafiki <ul style="list-style-type: none"> – możliwie prosty design – odpowiednie proporcje – odpowiednia organizacja danych – integracja tekstu z grafikami – zastanów się nad diagramami kołowymi (często bardziej przejrzyste będą tabele) – zaufaj swojemu wzrokowi (czy grafika wydaje się przejrzysta i pomocna) ▪ kolor
Zastosować formuły czytelności (<i>readability formulas</i>) i kontrole stylów (<i>style checkers</i>)	<ul style="list-style-type: none"> ▪ możliwość oceny czytelności tekstu (trudności tekstu) ▪ możliwość analizy gramatyki i identyfikacji strony biernej
Oceń dokument	<ul style="list-style-type: none"> ▪ ocena dokumentu przez grupę fokusową

Źródło: *A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents*, U.S. Securities and Exchange Commission, August 1998, <https://www.sec.gov/pdf/handbook.pdf> (dostęp: 10.07.2021), s. 9–59.

W załączniku do omawianego dokumentu przedstawiono przykłady prostego języka angielskiego na bazie fragmentów prospektów emisyjnych. Jeden z takich przykładów zaprezentowano na rysunkach 6 i 7. Przedstawiono na nich strony tytułowe prospektu emisyjnego spółki MBNA z lat 1997 oraz 1998, aby pokazać różnice między dokumentami przed i po zastosowaniu zasad prostego języka.

Rysunek 6. Strona tytułowa prospektu emisyjnego spółki MBNA z 1997 r.

Fully-justified text and lengthy paragraphs give page a dense, block-like appearance.

Abstract terms and legal jargon prevalent

A lot of passive voice, adding to sentence length

Eliminate defined terms from the cover page.

Long sentence—60+ words

Why capitalize these common terms?

Long sentence—50+ words

Many long sentences—40+ words

Centered text and all capital letters are hard to read.

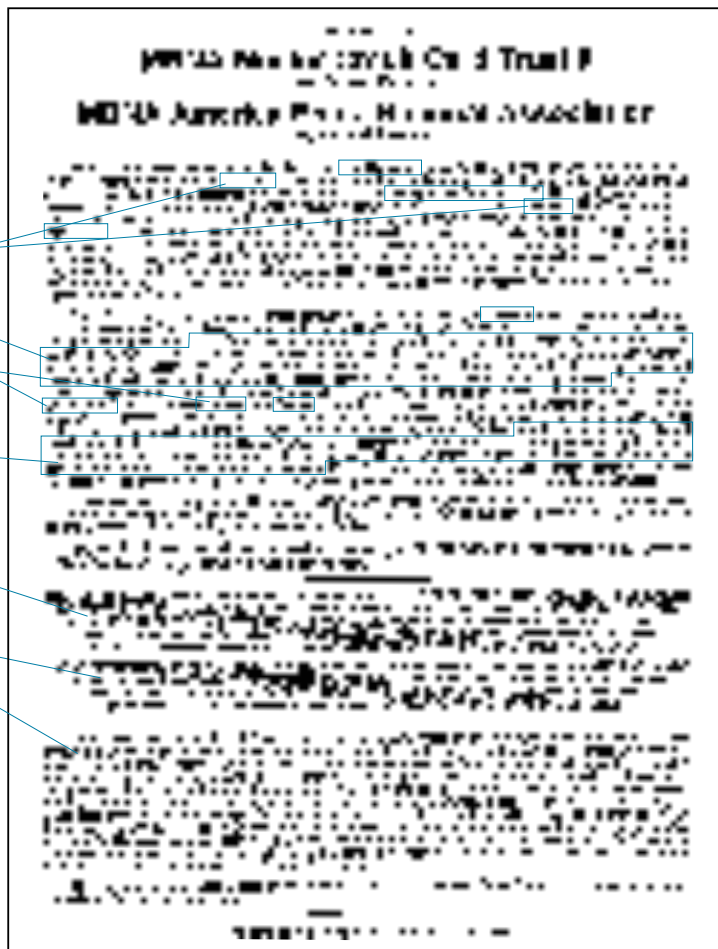
Legends are in legalese.

Legalistic tone—does Item 501 require all this information?

All information is presented the same way: What does this page focus my attention on?

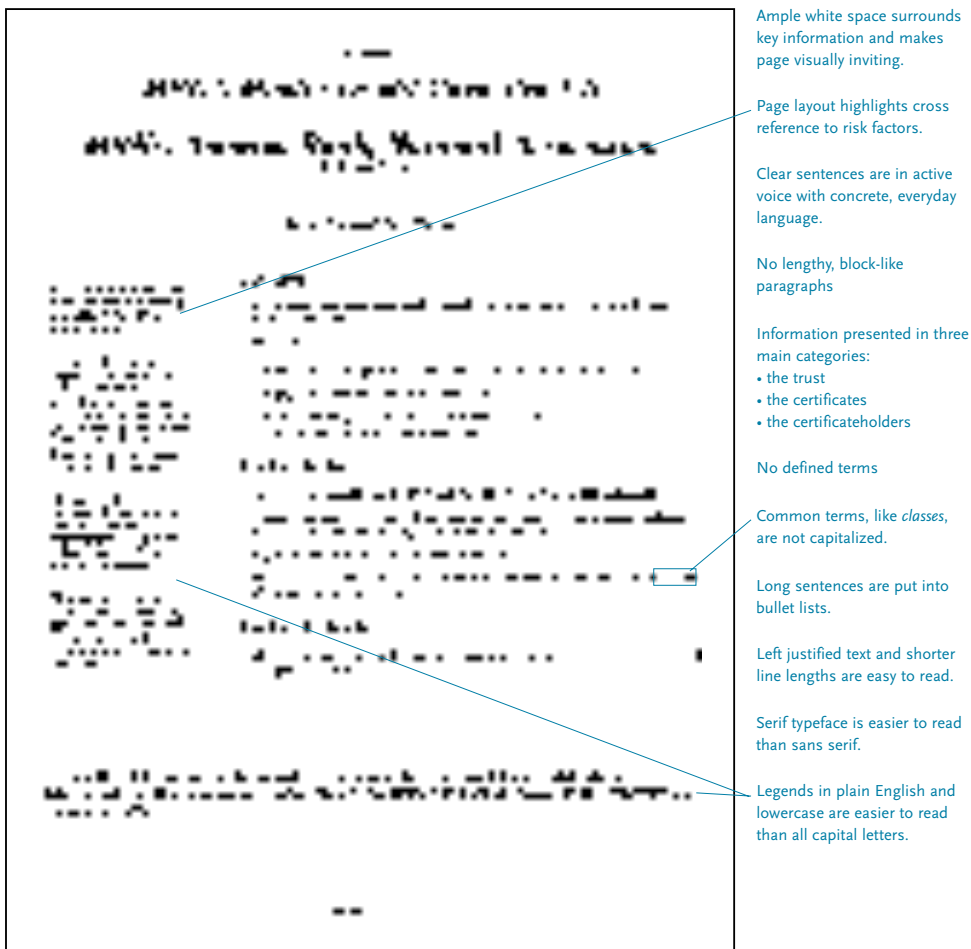
Sans serif font is hard to read.

Text runs in long lines across the page.

Źródło: *A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents*, U.S. Securities and Exchange Commission, August 1998, <https://www.sec.gov/pdf/handbook.pdf> (dostęp: 10.07.2021), s. 70.

Pomijając szczegóły, już po wstępnej analizie tekstów można zauważyć, że tekst na rysunku 6 jest znacznie mniej przejrzysty niż na rysunku 7. Składają się na to m.in. następujące różnice: długie zdania – krótkie zdania, brak śródtytułów – trzy śródtytuły, jedna kolumna tekstu – tekst w dwóch kolumnach, większa część tekstu wyjustowana – tekst wyrównany do lewej (z wyjątkiem tytułu).

Rysunek 7. Strona tytułowa prospektu emisyjnego spółki MBNA z 1998 r.

Źródło: *A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents*, U.S. Securities and Exchange Commission, August 1998, <https://www.sec.gov/pdf/handbook.pdf> (dostęp: 10.07.2021), s. 71.

3.3. Zasady efektywnej komunikacji – dokumenty dyskusyjne EFRAG, FRC, FASB i IASB

W 2012 r. European Financial Reporting Advisory Group (EFRAG) wraz z French Autorité des Normes Comptables (ANC) i UK Financial Reporting Council Accounting Committee (FRC) wydała dokument dyskusyjny poświęcony problemowi ujawnień w sprawozdaniach finansowych (*Towards a Disclosure Framework for the Notes*). Przy opracowywaniu tego dokumentu wymienione powyżej trzy instytucje współpraco-

wały zarówno z tymi z innych krajów europejskich (w tym Polskim Komitetem Standardów Rachunkowości) oraz z amerykańską Financial Accounting Standards Board (FASB). Jeden z rozdziałów tej publikacji dotyczy komunikacji.

Podczas opracowywania zasad efektywnej komunikacji, EFRAG wyszła z założenia, że wymagania w zakresie ujawnień powinny być stosowane z myślą bardziej o komunikowaniu informacji użytkownikom niż o zadaniu przestrzegania tych wymagań²⁰⁵. EFRAG sformułowała sześć kluczowych zasad efektywnej komunikacji²⁰⁶:

- 1) ujawnienia powinny być charakterystyczne dla danej jednostki. Noty w sprawozdaniach finansowych są często przygotowywane według szablonu opartego na wytycznych w standardach, czego rezultatem są „standardowe” ujawnienia, które nie są w pełni charakterystyczne dla danej jednostki. Ujawnienia powinny obejmować tylko takie informacje, które mają znaczenie dla jednostki. Na przykład jeśli podmiot ma obowiązek ujawnić dokonywane osądy i szacunki, to nie powinien po prostu stwierdzić: „prezentowane kwoty zawierają osądy i szacunki”, lecz raczej powinien wyjaśnić charakter tych osądów i szacunków w kontekście działalności danej jednostki. Jednostki powinny oceniać każde ujawnienie z punktu widzenia jego związku z jednostką i odpowiednio je dopasować do potrzeb użytkowników.
- 2) ujawnienia powinny być aktualne. Jednostki często kopiują ujawnienia z poprzednich okresów sprawozdawczych do bieżących i przyszłych raportów, choć mogą one nie być już użyteczne. Jednostki powinny się upewnić, że dane ujawnienie jest przydatne w bieżącym okresie. Przenoszenie z okresu na okres opisów zdarzeń i transakcji może być stosowane tylko w sytuacji, jeśli to jest konieczne do zrozumienia dokonań czy sytuacji jednostki.
- 3) ujawnienia powinny informować i wyjaśniać istotę transakcji – wykraczając poza przepisy – jeśli to konieczne. Ujawnienia w notach są często przedstawiane na podstawie listy kontrolnej²⁰⁷, co powoduje, że dane ujawnienie może wprawdzie formalnie spełniać wymagania określonego standardu, ale jednocześnie może niewłaściwie wyjaśniać istotę transakcji czy zdarzeń i okoliczności. Dostarczane informacje powinny umożliwiać użytkownikom zrozumienie ekonomicznej treści tego, co miało/ma miejsce, w celu oceny prawdopodobnych przepływów pieniężnych i tego, jak zarząd chroni zasoby jednostki.
- 4) ujawnienia powinny być uporządkowane. Noty generalnie nie prezentują informacji według priorytetów. To może sprawiać trudności w identyfikacji informacji

²⁰⁵ *Towards a Disclosure Framework for the Notes*, Discussion Paper, EFRAG, ANC, FRC, July 2012, https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FsiteAssets%2F121015_Disclosure_Framework_-_FINAL1.pdf (dostęp: 10.11.2020), s. 59.

²⁰⁶ *Ibidem*, s. 60–61.

²⁰⁷ Niektóre firmy audytorskie prezentują takie publikacje z listami kontrolnymi.

o transakcjach czy zdarzeniach, które miały największy wpływ na dokonania jednostki w danym okresie czy też na jej sytuację finansową. W ujawnieniach pierwszeństwo powinny mieć kluczowe pozycje, które miały wpływ na dokonania jednostki i jej sytuację finansową lub mogą mieć w przyszłości.

- 5) ujawnienia powinny być jasne, wyważone, zwięzłe i napisane prostym językiem. Ujawnienia często są pisane czy przedstawiane w sposób, który utrudnia ich czytanie i zrozumienie – z tych powodów nie dostarczają odpowiedniego wyjaśnienia danego zagadnienia. Istnieją różne sposoby poprawy tego, np. stosowanie słownika pojęć, jeśli używa się specyficznych terminów dla danej branży czy też specjalistycznych terminów z rachunkowości. W pewnych sytuacjach może być bardziej odpowiednie używanie tabel czy graficznych prezentacji niż samego tekstu w celu komunikowania kluczowych zagadnień. Jednostki powinny dołożyć starań w celu dostarczenia ważnej treści w efektywny i zwięzły sposób. Podkreślanie informacji w nocie, które są zasadniczo różne od tych z poprzednich lat, może pomóc użytkownikom skupić się na tym, w przeciwnym wypadku użytkownicy mogliby je przeoczyć lub mieliby trudności w ich znalezieniu. Jednostki w różny sposób mogą uwypuklać pozycje, np. poprzez style tekstu czy wielkość fontu.
- 6) ujawnienia powinny być powiązane. Ujawnienia w notach często wydają się być rozłączne. Nierzadko trudno jest znaleźć związki między pozycjami. Jednostki powinny wiązać ujawnienia z charakterem ich działalności. Ponadto powinien istnieć przejrzysty związek między kwotami prezentowanymi w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego a notami do tych elementów. Bardzo użyteczne może być stosowanie odnośników przy pozycjach w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego do odpowiednich not. Ponadto odnośniki przy danych notach do innych not również mogą poprawiać czytelność i oszczędzać czas. Pomocnym może być grupowanie informacji w sytuacji, gdy różne powiązane informacje powinny być rozpatrywane łącznie, żeby zrozumieć wpływ jakiegoś zdarzenia czy transakcji.

W dokumencie dyskusyjnym EFRAG rozważa się również problem organizacji ujawnień, czyli struktury i kolejności informacji w notach. Analizowane są dwa podejścia do porządkowania informacji w notach:

- standaryzacja,
- elastyczne podejście.

W przypadku standaryzacji korzyścią jest spójność, zaś w przypadku elastycznego podejścia można lepiej opowiedzieć historię spółki²⁰⁸.

²⁰⁸ Towards a Disclosure Framework for the Notes, *op.cit.*, s. 61.

Gdy stosowane jest podejście standaryzowane, zazwyczaj na początku umieszcza się notę dotyczącą polityki rachunkowości, a następnie noty dotyczące *primary financial statements*, zwykle w takiej kolejności, w jakiej są przedstawiane elementy sprawozdania finansowego. Na końcu są zaś noty dotyczące pozycji nieujawnianych w *primary financial statements*²⁰⁹.

Powyższe podejście ma taką zaletę, że generalnie istnieje spójność pomiędzy jednostkami w kolejności prezentowanych not. Wadą jest to, że noty dotyczące ważnych informacji mogą być ukryte na końcu danej sekcji not²¹⁰.

Przy drugim podejściu – elastycznym – stosuje się priorytetyzację ujawnień. W tym przypadku istnieją różne możliwe rozwiązania. Jednym z nich jest porządkowanie ujawnień w notach według ważności informacji. Priorytetyzacja informacji ma taką zaletę, że użytkownicy zaczynają czytanie informacji od tych ważnych, jeśli czytają noty od początku do końca. To podejście nakłada na kierownictwo obowiązek oceny, które informacje będą najważniejsze dla użytkowników. Z badań wynika, że są to te, które zawierają ujawnienia w zakresie: informacji o segmentach, podatku, dywidend, EPS, połączenia jednostek i emerytur²¹¹.

Priorytetyzacja informacji jest czasochłonna, osoby przygotowujące sprawozdanie mogą potrzebować zmieniać kolejność not każdego roku, co wymusza zmianę numeracji i odnośników/odsyłaczy. Ponadto wybór priorytetów dokonany przez kierownictwo może być także wyzwaniem dla audytorów i instytucji nadzorujących. Rozmiar osądów może być częściowo zmniejszony poprzez ustalenie określonych zasad czy reguł w zakresie priorytetyzacji informacji. Proponuje się skorzystanie np. z MSR 34 *Śródrocznej sprawozdawczości finansowej*²¹².

Innym rozwiązaniem w ramach elastycznego podejścia może być grupowanie informacji o podobnych cechach. Na przykład niektórzy inwestorzy uważają, że dobrym rozwiązaniem jest grupowanie informacji dotyczących ryzyk w jednym miejscu. Istnieją różne sposoby grupowania informacji:

- według podobnych not,
albo
- według informacji w notach.

Niektóre jednostki grupują informacje w notach w ten sposób, że każda nota zawiera opis polityki rachunkowości związanej z danymi pozycjami, dezagregacją tych pozycji i wyjaśnienie kluczowych zmian w ciągu roku²¹³.

²⁰⁹ *Ibidem*.

²¹⁰ *Ibidem*.

²¹¹ *Ibidem*, s. 63.

²¹² *Ibidem*.

²¹³ *Ibidem*.

Podsumowując dokument EFRAG, należy zauważyć, że pod dyskusję zostały podane dwa zagadnienia: zasady efektywnej komunikacji oraz organizacja ujawnień. W przypadku pierwszego zagadnienia respondenci generalnie zgadzali się z zaproponowanymi zasadami. W drugim przypadku zdania były podzielone, część respondentów opowiadała się za standaryzacją, a część za bardziej elastycznym podejściem²¹⁴. Warto dodać, że głównym celem tej inicjatywy nie było wypracowanie przez EFRAG określonych wytycznych dla spółek, lecz rozpoczęcie debaty nad sposobami poprawy ujawnień w sprawozdawczości finansowej. Zainicjowana dyskusja znalazła swoją kontynuację w działaniach IASB w tym obszarze²¹⁵. O inicjatywach IASB będzie mowa w dalszej części tego rozdziału.

W 2012 r. brytyjska Financial Reporting Council oprócz wydanego wspólnie z EFRAG dokumentu dyskusyjnego wydała również własny dokument do dyskusji *Thinking about Disclosures in a Broader Context*²¹⁶. Zaproponowała w nim kilka zasad dobrej komunikacji ujawnień, które przedstawiono w tabeli 18. Warto dodać, że zasady te są bardzo podobne do tych opisanych w dokumencie EFRAG, ale zdaniem autorki zostały znacznie przejrzyściej zaprezentowane. Każda z zasad została opisana w następujących wymiarach: treść zasady, zastosowanie zasady, wyjaśnienie, przykład. Mimo zatem powtórzeń części informacji z dokumentu EFRAG w tabeli 18 zostały przedstawione zasady dobrej komunikacji ujawnień według FRC.

Jak wynika z tabeli 18, FRC zaproponowała pięć zasad dobrej komunikacji ujawnień. Zasady te generalnie pokrywają się z zasadami prezentowanymi w dokumencie EFRAG, jednakże są wymienione w innej kolejności. Ponadto FRC – w przeciwieństwie do EFRAG – nie wymieniła zasady związanej z odpowiednim porządkowaniem ujawnień. Jak już wspomniano, FRC bardzo przejrzyście przedstawiła te zasady w porównaniu z dokumentem EFRAG. Można stwierdzić, że FRC, opisując zasady komunikacji ujawnień, zastosowała zasady prostego języka (*plain English writing*). Warto dodać, że podobnie jak w przypadku EFRAG FRC wydała dokument dyskusyjny prezentujący różne idee w obszarze ujawnień w celu rozpoczęcia debaty na ten temat i wywarcia wpływu na IASB, aby rozpoczęła podobny projekt w tym obszarze sprawozdawczości finansowej²¹⁷.

²¹⁴ *Towards a Disclosure Framework for the Notes*, Feedback Statement on Discussion Paper, EFRAG, ANC, FRC, April 2013, https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FProject%20Documents%2F169%2F130423_Disclosure_Framework_-_feedback_stmt.pdf (dostęp: 1.08.2022), s. 17.

²¹⁵ *Ibidem*, s. 20.

²¹⁶ *Thinking about Disclosures in a Broader Context*, Discussion Paper, FRC, October 2012, <https://www.frc.org.uk/getattachment/26c02307-8a2e-4517-851e-f7e451221b94/-;.aspx> (dostęp: 10.11.2020).

²¹⁷ Feedback Statement, *Thinking about Disclosures in a Broader Context*, FRC, June 2013, <https://www.frc.org.uk/getattachment/332a8350-c717-45c5-8549-e39e5db05c78/Disclosure-framework-Feedback-statement-Draft-FINAL-25-June-2013.pdf> (dostęp: 1.08.2022), s. 1, 5.

Tabela 18. Zasady dobrej komunikacji ujawnień według FRC

Zasada	Zastosowanie zasady	Wyjaśnienie	Przykład
Ujawnienia powinny być charakterystyczne dla danej jednostki.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Każde ujawnienie powinno być ocenione, czy ma zastosowanie w przypadku danej jednostki i odpowiednio dopasowane. ▪ Uwzględnić tylko ujawnienia dotyczące jednostki. 	Raporty finansowe są często przygotowywane z szablonu. Efekt stanowią ogólne, standardowe ujawnienia, które nie dostarczają informacji charakterystycznych dla danej jednostki. Jest tendencja do spełniania bardziej wszystkich wymagań w zakresie ujawnień niż do identyfikacji tylko tych ujawnień, które mają zastosowanie w przypadku danej jednostki.	Opis polityki rachunkowości, który jest tylko powtórzeniem informacji ze standardów rachunkowości, może nie dostarczać żadnych nowych informacji użytkownikom. Czytelnik może być bardziej zainteresowany zagadnieniami wyboru polityki rachunkowości i zmianami w tym zakresie.
Ujawnienia powinny być jasne, zwięzłe i napisane prostym językiem.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zaleca się stosowanie słownika, gdy używa się specyficznych terminów dla danej branży czy z obszaru rachunkowości. ▪ W pewnych sytuacjach może być właściwe stosowanie tabel do prezentacji ujawnień. ▪ Należy brać pod uwagę styl narracji, gdy ujawnienia zawierają dużo tekstu. 	Ujawnienia często są pisane czy przedstawiane w sposób, który utrudnia ich czytanie i zrozumienie. W konsekwencji nie dostarczają odpowiedniego wyjaśnienia danego zagadnienia.	<i>Roll-forward tables</i> mogą być najbardziej jasnym i przystępnym formatem dla użytkowników do pozyskiwania informacji o zmianach.
Ujawnienia powinny być aktualne.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Należy dokonać przeglądu ujawnień, żeby się upewnić, że są związane z bieżącym okresem sprawozdawczym. ▪ Usunąć ujawnienia, które już nie są użyteczne. 	Ujawnienia mogą być przenoszone z poprzednich okresów. W rezultacie niektóre z nich mogą się stać z czasem mniej użyteczne.	Ujawnienia o długu państwowym dostarczają użytecznych informacji w trakcie bieżącego kryzysu. Jednakże w ciągu kilku lat te ujawnienia mogą być mniej przydatne.
Ujawnienia powinny wyjaśniać istotę transakcji, wykraczając poza wymagania MSSF – jeśli to konieczne.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dostarczane informacje powinny umożliwiać użytkownikom zrozumienie ekonomicznej treści transakcji. 	Ujawnienia w notach są często przygotowywane z wykorzystaniem listy kontrolnej, co sprawia, że wprowadzić dane ujawnienie można „odhaczyć”, jednakże to ujawnienie może nieadekwatnie wyjaśniać istotę transakcji czy grupy transakcji.	Umowa sprzedaży czy odkupu może być w zasadzie bardziej umową o finansowaniu niż umową sprzedaży. Dlatego jest ważne, żeby użytkownik rozumiał przesłanki biznesowe tego typu transakcji, które mogą wymagać od przygotowującego sprawozdanie wyjścia poza wymagania MSSF.

cd. tabeli 18

Zasada	Zastosowanie zasady	Wyjaśnienie	Przykład
Informacje zawarte w sprawozdaniu finansowym powinny zapewnić przejrzysty związek między działalnością jednostki, dokonaniem i sytuacją finansową.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ujawnienia powinny być powiązane z modelem biznesu jednostki, gdy jest to właściwe. ▪ Powinny być przejrzyste uzgodnienia między kwotami w poszczególnych elementach sprawozdania finansowego a notami do nich. ▪ Jeśli ujawniane są kwoty niewymagane przez standardy/ przepisy (<i>non-GAAP numbers</i>), uzgodnienie z kwotami zawartymi w sprawozdaniu finansowym powinno być przejrzyste. ▪ Powinny być stosowane odnośniki w celu powiązania pozycji i uniknięcia powielania informacji. 	Ujawnienia często wydają się oderwane od działalności jednostki i często trudno jest zobaczyć powiązania między pozycjami.	Brytyjski Kodeks Ładu korporacyjnego (<i>UK Corporate Governance Code</i>) wymaga ujawnień w zakresie modelu biznesu jednostki, strategii i zarządzania ryzykiem. Byłoby pomocne powiązanie tych informacji w celu prezentacji odpowiedzialności zarządu w tych obszarach.

Źródło: *Thinking about Disclosures in a Broader Context*, Discussion Paper, FRC, October 2012, <https://www.frc.org.uk/getattachment/26c02307-8a2e-4517-851e-f7e451221b94/-;.aspx> (dostęp: 10.11.2020), s. 38–41.

W 2012 r. FASB wydała obszerny dokument dyskusyjny poświęcony ujawnieniom (*Disclosure Framework*)²¹⁸. Jak już wspomniano, FASB współpracowała z EFRAG, ANC i FRC nad projektem dotyczącym ujawnień²¹⁹. Jeden z rozdziałów tego dokumentu dotyczył formatu i organizacji not (*format and organization of notes*), z którego wynika, że najczęstsze oceny krytyczne w tym obszarze dotyczą następujących kwestii²²⁰:

- 1) ujawnienia są standardowe i nie dostarczają odpowiednich informacji,
- 2) informacje o określonych zdarzeniach czy transakcjach jest trudno połączyć w całość,

²¹⁸ *Disclosure Framework*, Discussion Paper, FASB, July 2012, https://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176160160107&acceptedDisclaimer=true (dostęp: 29.10.2020).

²¹⁹ Główne podobieństwa między dokumentem EFRAG, ANC i FRC a dokumentem FASB w zakresie ujawnień były następujące: (1) założenie, że usunięcie zbędnych ujawnień mogłoby poprawić efektywność informacji dodatkowych, (2) ograniczenie dyskusji do not do sprawozdania finansowego, (3) dyskusja nad potencjalnymi ulepszeniami w trzech obszarach: (i) decyzje dotyczące wymagań odnośnie do ujawnień na poziomie tworzenia standardów, (ii) selekcja ujawnień odpowiednich do uwarunkowań dokonywana przez jednostki raportujące, (iii) ulepszenia w zakresie komunikacji (struktura not i formatowanie) – *Towards a Disclosure Framework for the Notes*, *op.cit.*, s. 20; *Disclosure Framework*, *op.cit.*, s. 12.

²²⁰ *Disclosure Framework*, *op.cit.*, par. 5.1.

- 3) relacje między notami do sprawozdania a sprawozdaniem finansowym są trudne do zrozumienia,
- 4) trudno jest zidentyfikować najbardziej przydatne informacje.

„Jasne, zwarte i dobrze uporządkowane noty powinny znacząco poprawić zdolność użytkowników do znalezienia i zrozumienia informacji, których potrzebują”²²¹. W celu realizacji tego celu zaproponowano kilka rozwiązań w zakresie formatu i organizacji not.

Odnosnie do formatu not poddano pod dyskusję następujące rozwiązania²²²:

- 1) ujawnienia powinny być charakterystyczne dla danej jednostki. Noty do sprawozdań finansowych są często napisane językiem bezpośrednio wziętym z wymagań zawartych w standardach rachunkowości albo są tak ogólnie napisane, że mogą być przenoszone z okresu na okres bez zmian. Takie noty mogą być zgodne z przepisami w zakresie ujawnień, ale często nie są szczególnie użyteczne. Na przykład stwierdzenie „spółka dokonała pewnych osądów i założeń przy ustalaniu tej kwoty” może być stosowane w odniesieniu do wielu pozycji w sprawozdaniu finansowym, ale nie jest szczególnie pomocne. Jeśli informacja jest przydatna, jednostka powinna wyjaśnić, w jakim stopniu raportowana kwota jest obciążona osądami, założeniami i niepewnością przy jej ustalaniu.
- 2) ujawnienia powinny zawierać powszechne punkty odniesienia. Jeśli w ujawnieniach stosuje się powszechne przedziały czasowe, powszechne poziomy dezagregacji i powszechne metody opisu skutków niepewności, to wówczas łatwiej jest powiązać je razem i zrozumieć wpływ na prognozowane przepływy pieniężne. Na przykład jednostka ujawnia wpływ określonego uwarunkowania ekonomicznego na część swojej działalności. Jeśli jedno ujawnienie opisuje wpływ tego uwarunkowania na linię biznesu, a drugie ujawnienie opisuje wpływ na region geograficzny, to te ujawnienia będą trudne do powiązania ze sobą. Jednakże połączenie opisu wpływu danego czynnika na określony obszar geograficzny z określonym segmentem czy segmentami działalności, które są w danym regionie, powinno ułatwić zrozumienie wpływu na przyszłe przepływy pieniężne.
- 3) zrozumiałość not powinna być zwiększona przez wykorzystanie takich narzędzi, jak: tabele, nagłówki, odnośniki, podkreślenia. Jednostki powinny rozważyć wykorzystanie tabel zamiast formy opisowej do prezentacji wielu informacji liczbowych lub innych jednolitych informacji. Obok stosowania tytułów użyteczne mogą być też śródtytuły zwłaszcza w tych notach, które zawierają różne rodzaje informacji. Na przykład użytkownikowi łatwiej byłoby znaleźć określone informacje w nocie

²²¹ *Ibidem*.

²²² *Ibidem*, par. 5.3–5.16.

dotyczącej pozycji związanych z ubezpieczeniem, gdyby zawierała ona śródtytuły dla roszczeń, kosztów akwizycji, reasekuracji i innych spraw. Oprócz zamieszczania odnośników przy pozycjach sprawozdania finansowego do określonych not użyteczne może też być wstawianie odnośników w notach do określonych pozycji w sprawozdaniu finansowym, w szczególności gdy nie jest oczywiste, w której pozycji w sprawozdaniu finansowym znajdują się transakcje czy salda końcowe omawiane w danej notcie. Na przykład, jeśli w rachunku zysków i strat nie ma odrębnej pozycji dla *contingent losses*, to użytkownik może nie być w stanie określić, która z pozycji rachunku zysków i strat obejmuje te straty. Ponadto użyteczne mogą być też odnośniki w jednej notcie do innej. Na przykład, jeśli jedna nota zawiera szczegółową listę inwestycji, natomiast kolejna opisuje wycenę w wartości godziwej, to odnośnik do tej noty mógłby zaoszczędzić czas użytkownikowi. Podkreślanie bardziej przydatnych informacji w notcie bądź tej, która różni się od poprzednich lat, może pomóc użytkownikom skupić się na tych punktach, które w innym razie mógłby przeoczyć lub mieć problem ze znalezieniem. Istnieją różne sposoby podkreślenia informacji w notach, np. rozpoczynanie każdej noty od omówienia pozycji najbardziej wartych uwagi, stosowanie różnych stylów i wielkości fontów, umieszczenie na początku not do sprawozdania finansowego podsumowania najbardziej wartych uwagi zdarzeń czy transakcji mających miejsce w danym roku i wskazanie not, które zawierają szczegółowe informacje o tym.

FASB w swoim dokumencie przedstawia następujące krytyczne uwagi dotyczące organizacji (tj. struktury i kolejności) not do sprawozdania finansowego:

- „informacje ściśle związane z danym zagadnieniem nie zawsze są ujęte w tej samej notcie lub kolejnych notach,
- ujawnienia o konkretnych aktywach, zobowiązaniach, przychodach czy kosztach są czasem w różnych notach,
- niepowiązane ze sobą pozycje są ujęte w tej samej notcie tylko dlatego, że dotyczą tego samego tematu rachunkowości,
- kolejność not nie zawsze jest logiczna,
- kolejność not nie daje wskazówek co do przydatności informacji”²²³.

FASB, podobnie jak EFRAG, poddaje pod dyskusję dwa rozwiązania w zakresie poprawy organizacji not²²⁴. Można:

- określić pewną kolejność not dla wszystkich jednostek, żeby użytkownicy zawsze wiedzieli, gdzie szukać informacji,

²²³ *Ibidem*, par. 5.17.

²²⁴ *Ibidem*, par. 5.18.

- pozwolić na elastyczność i przygotować pewne wskazówki dla jednostek, które pomogą im ustalić kolejność not.

W przypadku pierwszego rozwiązania FASB przedstawia dwie propozycje kolejności not, jedną wynikającą z MSR 1 (par. 114), a drugą wynikającą z opinii użytkowników na temat informacji, które są najbardziej przydatne. Druga propozycja jest następująca:

- ujawnienia o jednostce jako całości,
- ujawnienia o transakcjach i zdarzeniach, które miały lub będą miały znaczący wpływ na sprawozdanie finansowe,
- ujawnienia o pozycjach w sprawozdaniu finansowym uporządkowane według pozycji w sprawozdaniu z sytuacji finansowej, a następnie – w sprawozdaniu z wyniku,
- ujawnienia o pozycjach nieujętych w podstawowym sprawozdaniu finansowym (*basic financial statement*)
- polityka rachunkowości²²⁵.

W przypadku drugiego rozwiązania – elastycznego podejścia – FASB przedstawia następujące propozycje²²⁶:

- grupowanie powiązanych (mających ze sobą związek) informacji, np. jednostka dokonała przejęcia, w wyniku którego powstała wartość firmy, aktywa niematerialne i zwiększyło się zadłużenie; ta jednostka może ujawnienia o przejęciu, wartości firmy, aktywach niematerialnych i zadłużeniu przedstawić w jednej notcie lub w pojedynczych kolejnych notach,
- po zgrupowaniu powiązanych ze sobą informacji jednym ze sposobów dalszego porządkowania not może być uporządkowanie ich według przydatności informacji; byłaby to odpowiedź dla tych użytkowników, którzy uważają, że informacje najbardziej przydatne powinny być prezentowane w pierwszej kolejności, jednakże wśród użytkowników nie zawsze jest zgodność, które z informacji są najbardziej przydatne,
- porządkowanie not na podstawie podziału działalności na: operacyjną, inwestycyjną i finansową.

Porządkowanie not według ich ważności dla użytkowników wiąże się z określonymi kwestiami do rozstrzygnięcia. Po pierwsze odpowiedzi na pytanie „dla których użytkowników?”. Rozwiązaniem mogłaby być identyfikacja przez kierownictwo najpowszechniejszego rodzaju użytkownika i stosownie do niego wprowadzenie odpowiedniej kolejności not do sprawozdania finansowego²²⁷.

Innym pomysłem mogłoby być pozostawienie decyzji kierownictwu jednostki, żeby ono określiło, które grupy informacji są najbardziej przydatne. Dla niektórych

²²⁵ *Ibidem*, par. 5.21–5.23.

²²⁶ *Ibidem*, par. 5.24–5.27, 5.32.

²²⁷ *Ibidem*, par. 5.28.

użytkowników mogłoby to być niekomfortowe opieranie się na opinii kierownictwa. Jednakże należy pamiętać, że to są decyzje dotyczące kolejności informacji, a nie tego, czy ją ująć. Użytkownik nie straciłby żadnych wiadomości i jednocześnie mogłoby to ułatwić komunikację. Ponadto rozumienie, które informacje zdaniem kierownictwa są najbardziej przydatne, mogłoby być pouczające²²⁸.

Grupowanie informacji i prezentowanie ich w kolejności według malejącej przydatności spowodowałoby różną kolejność not w każdej jednostce, co może powodować, że byłoby trudniej znaleźć określone informacje. Ewentualne zmiany mogłyby obejmować²²⁹:

- informacje o instrumentach pochodnych, które zwykle są prezentowane w jednej notcie, mogłyby być rozmieszczone w różnych notach według kryterium przyczyny ich posiadania, np. instrumenty pochodne zabezpieczające zapasy w notcie dotyczącej zapasów, instrumenty zabezpieczające przed ryzykiem stopy procentowej w notcie dotyczącej zadłużenia, instrumenty pochodne spekulacyjne w odrębnej notcie,
- ujawnienia w zakresie wartości godziwej zamiast pojedynczej noty mogłyby być prezentowane w tych notach, które dotyczą pozycji wycenianych w wartości godziwej,
- grupowanie informacji i kolejność not mogłaby się zmieniać z okresu na okres, stosownie do zmian w zakresie związków i stopnia przydatności,
- polityka rachunkowości mogłaby być prezentowana w różnych notach, stosownie do opisywanych tam pozycji.

Propozycja porządkowania not według segmentów działalności, czyli operacyjnej, inwestycyjnej i finansowej, wydaje się logiczna i użyteczna w pewnych okolicznościach. Jednakże pojawiają się pewne kwestie do rozstrzygnięcia²³⁰:

- powyższe segmenty nie są zdefiniowane dla sprawozdania z sytuacji finansowej i dla sprawozdania z wyniku,
- niektóre ujawnienia dotyczyłyby jednocześnie wszystkich segmentów, np. środki trwałe – zakupione to pozycja inwestycyjna, przy leasingu operacyjnym – pozycja operacyjna, a przy leasingu kapitałowym – pozycja finansowa,
- dla niektórych jednostek najbardziej przydatne ujawnienia byłyby częścią segmentu działalności inwestycyjnej lub finansowej i nie byłoby możliwości przesunięcia najbardziej przydatnych informacji do wcześniejszych not.

Reasumując, w dokumencie FASB, podobnie jak w tym EFRAG, poddano pod dyskusję rozwiązania dotyczące poprawy formatu i organizacji not. FASB przedstawia mniej rozwiązań na rzecz lepszej komunikacji informacji w notach niż EFRAG.

²²⁸ *Ibidem*, par. 5.29–5.30.

²²⁹ *Ibidem*, par. 5.31.

²³⁰ *Ibidem*, par. 5.32.

Ponadto proponowanych rozwiązań nie określa mianem „zasad efektywnej komunikacji”, jak zrobił to EFRAG. Warto dodać, że prace FASB nad dokumentem *Disclosure Framework* trwały kilka lat i zakończyły się wydaniem dokumentu *Noty do sprawozdań finansowych* jako jednego z rozdziałów *Założeń koncepcyjnych dla sprawozdawczości finansowej* w 2018 r. Jednakże zagadnienia dotyczące formatu i organizacji not nie zostały w tym dokumencie końcowym poruszone²³¹.

W 2017 r. IASB wydała dokument dyskusyjny *Inicjatywa ujawnień – zasady ujawnień*, w którym jedną z sekcji poświęciła zasadom efektywnej komunikacji²³².

W dokumencie tym IASB podaje następujące przykłady nieefektywnej komunikacji w sprawozdaniach finansowych²³³:

- 1) stosowanie ogólnych czy wzorcowych opisów, skopiowanie wymagań bezpośrednio z MSSF bez dopasowania ich do danej jednostki – jak ona stosuje te wymagania odpowiednio do warunków;
- 2) stosowanie niejasnych opisów, np. stosowanie technicznego żargonu bez wyjaśnienia terminów albo używanie opisów zawierających niepełne wyjaśnienie, ponieważ zakładają taki poziom wiedzy użytkowników, którego prawdopodobnie użytkownicy nie posiadają;
- 3) zła organizacja informacji w sprawozdaniu finansowym, np. niewłaściwe grupowanie informacji, brak spisu treści;
- 4) niejasne powiązanie mających ze sobą związek grup informacji w różnych częściach sprawozdania finansowego, np. rozproszenie informacji o aktywach, które są zabezpieczeniem pożyczek po różnych notach, bez opatrzenia odnośnikami do innych not;
- 5) niepotrzebne duplikowanie informacji, np. nota dotycząca ujawnień odnośnie do zapasów zawiera powtórzenie informacji zawartych w sprawozdaniu finansowym bez dodatkowych informacji;
- 6) niepotrzebne ujawnianie informacji w formacie niezgodnym z przyjętą praktyką w danej branży albo zmiana sposobu ujawniania informacji w sprawozdaniach finansowych z okresu na okres bez uwzględnienia tego, że to może utrudniać użytkownikom porównywanie tych informacji z tymi o innych jednostkach lub porównywanie między okresami;

²³¹ *Conceptual Framework for Financial Reporting*, Chapter 8, *Notes to Financial Statements*, Statement of Financial Accounting Concepts No. 8, FASB, August 2018, https://www.fasb.org/Page/ShowPdf?path=Conceptual_Framework_for_Financial_Reporting_Chapter_8.pdf&title=CONCEPTS+STATEMENT+NO.+8%E2%80%94CONCEPTUAL+FRAMEWORK+FOR+FINANCIAL+REPORTING%E2%80%94CHAPTER+8%2C+NOTES+TO+FINANCIAL+STATEMENTS&acceptedDisclaimer=true&Submit= (dostęp: 1.08.2022).

²³² *Disclosure Initiative – Principles of Disclosure*, Discussion Paper DP/2017/1, IASB, March 2017, <http://www.ifrs.org/-/media/project/disclosure-initiative/disclosure-initiative-principles-of-disclosure/discussion-paper/published-documents/discussion-paper-disclosure-initiative-principles-of-disclosure.pdf> (dostęp: 29.10.2020).

²³³ *Ibidem*, par. 2.4.

- 7) stosowanie ujawnienia informacji w formie tekstowej, gdy tabela byłaby bardziej efektywna;
- 8) pomijanie istotnych informacji lub włączanie tych nieistotnych, które mogą przesłaniać ważne informacje.

W dalszej części dokumentu IASB formułuje siedem zasad efektywnej komunikacji. „Dostarczane informacje powinny być:

- 1) charakterystyczne dla sytuacji danej jednostki (*entity-specific*); informacje dopasowane do warunków danej jednostki są bardziej użyteczne niż ogólny, standardowy język czy też informacje, które łatwo są dostępne poza sprawozdaniami finansowymi;
- 2) opisane tak prosto i bezpośrednio, jak to możliwe, bez pominięcia informacji istotnych i bez niepotrzebnego zwiększania objętości sprawozdań finansowych;
- 3) uporządkowane w sposób, który podkreśla ważne sprawy, w tym dostarczanie ujawnień w odpowiedniej kolejności i podkreślanie w nich ważnych kwestii;
- 4) powiązane – jeśli jest to przydatne – z innymi informacjami w sprawozdaniach finansowych lub w innych częściach rocznego raportu, w celu podkreślenia relacji pomiędzy tymi informacjami i poprawy nawigacji w sprawozdaniach finansowych;
- 5) niepowtarzane zbytecznie w innych częściach sprawozdania finansowego lub rocznego raportu;
- 6) dostarczane w sposób, który optymalizuje porównywalność między jednostkami i między okresami sprawozdawczymi, lecz nie kosztem użyteczności tych informacji;
- 7) dostarczane w formie, która jest właściwa dla tego typu informacji, np. listy mogą być stosowane, żeby podzielić na części długi narracyjny tekst, a tabele mogą być lepsze dla informacji zawierających dużą liczbę danych, takich jak uzgodnienia, analiza terminów wymagalności i inne²³⁴.

Syntetyczne podsumowanie powyższych zasad przedstawiono w tabeli 19.

Warto zauważyć, że w pewnych sytuacjach jednostka będzie musiała pójść na kompromis przy stosowaniu powyższych zasad podczas przygotowywania sprawozdania finansowego. Przykładowo dopasowywanie ujawnień w sprawozdaniu finansowym do warunków danej jednostki w celu dostarczenia użytkownikom przydatnych i lepiej zrozumiałych informacji może jednocześnie spowodować zmniejszenie porównywalności i spójności między jednostkami i okresami sprawozdawczymi. IASB zaleca w takiej sytuacji dokonywanie takich wyborów przy stosowaniu zasad efektywnej komunikacji, żeby to służyło maksymalizowaniu użyteczności informacji dla użytkowników sprawozdań finansowych²³⁵.

²³⁴ *Ibidem*, par. 2.6.

²³⁵ *Ibidem*, par. 2.6.

Tabela 19. Zasady efektywnej komunikacji w sprawozdaniach finansowych według IASB

<i>Zasada 1. Informacje charakterystyczne dla danej jednostki</i>
Informacje dopasowane do warunków danej jednostki.
<i>Zasada 2. Prosty i bezpośredni opis</i>
Proste i zwięzłe opisy, niepomijające istotnych informacji.
<i>Zasada 3. Odpowiednie uporządkowanie informacji</i>
Uporządkowanie informacji według ich ważności.
<i>Zasada 4. Powiązanie informacji</i>
Powiązanie informacji z innymi w sprawozdaniu finansowym lub raporcie rocznym.
<i>Zasada 5. Brak duplikowania informacji</i>
Unikanie powtórzeń informacji w innych częściach sprawozdania finansowego lub raportu rocznego.
<i>Zasada 6. Porównywalność informacji</i>
Ujawnianie informacji w sposób ułatwiający porównywalność między spółkami i okresami sprawozdawczymi.
<i>Zasada 7. Odpowiednie formatowanie informacji</i>
Odpowiednia forma przekazu informacji, w zależności od jej charakteru (tekst narracyjny, wypunktowanie, tabela, wykres, schemat, itp.)

Źródło: opracowanie własne.

Jedną z zasad efektywnej komunikacji, tj. odpowiednie formatowanie informacji, IASB rozwinęła szerzej w omawianym dokumencie dyskusyjnym. Niektóre formaty mogą ułatwić czytanie, analizę i rozumienie określonych rodzajów informacji ujawnianych w sprawozdaniach finansowych. Odpowiednie formatowanie obejmuje: tekst narracyjny, listy, tabele, wykresy i schematy. Takie właściwości tekstu, jak rodzaj i wielkość fontu, jego pogrubienie, podkreślenie i kolor mogą być wykorzystywane do wspierania zrozumienia czy podkreślania określonych informacji. Postęp technologiczny daje kolejne możliwości prezentowania i ujawniania informacji w sprawozdaniach finansowych²³⁶.

Wyjaśnienie i zilustrowanie powszechnych rodzajów formatowania przedstawiono w tabeli 20.

²³⁶ *Ibidem*, par. 2.21.

Tabela 20. Powszechnie rodzaje formatowania informacji w sprawozdaniach finansowych

Formatowanie	Lista	Tabela	Tekst opisowy	Wykres i schemat
Opis	Porządkuje kolejno pozycje.	Porządkuje informacje w rzędach i kolumnach.	Zapisaane sprawozdanie zdarzeń.	Streszczają dane liczbowe i nadają im kształt i formę. Obejmują one wykresy liniowe, wykresy słupkowe i wykresy kątowe.
Kiedy format może być odpowiedni do zastosowania?	Powinny być użyte w celu podziału długiego narracyjnego tekstu, uszeregowania pozycji lub podkreślenia relacji między pozycjami.	Służą prezentacji: a) informacji przeznaczonych do porównania; b) wartości czy kwot; c) dużej liczby danych i/lub informacji, które powinny być opisane z różnych perspektyw, np. dane z kilku okresów sprawozdawczych.	Narracja jest odpowiednia, gdy: a) celem jest bardziej wyjaśnienie szczegółowych aspektów jakościowych lub opis zdarzenia albo transakcji niż prezentowanie dużej liczby danych ilościowych; i/lub b) celem jest wyjaśnienie danych ilościowych lub relacji pomiędzy elementami tych danych, np. wyjaśnienie ważnych zmian, jak kwoty w tabeli były mierzone.	Może być stosowany: a) w celu uproszczenia złożonych danych i/lub podkreślenia wzorców i trendów, pod warunkiem rzetelnej prezentacji danych; i/lub b) w celu uzupełnienia danych przedstawianych w innym formacie, takim jak tabela.
Przykłady zastosowania danego formatu	Do ujawniania informacji o jednostkach zależnych i innych podmiotach powiązanych. Do ujawniania różnych rodzajów ryzyka, na które jednostka jest narażona.	Do uzgodnień sald. Do analizy terminów wymagalności. Do analizy wrażliwości. Do pokazania okresów użytkowania aktywów. Do dezagregacji pozycji w sprawozdaniu finansowym.	Do opisu polityki rachunkowości. Do opisu celów, polityki i procesów w zakresie zarządzania ryzykiem i stosowanych metod oceny tego ryzyka.	Do pokazania danych o sprzedaży w przekroju geograficznym lub według segmentów operacyjnych. Do pokazania geograficznej koncentracji i wielkości ryzyka kredytowego. Wykresy i schematy są znacznie częściej stosowane w innych rodzajach raportów, takich jak komentarz zarządu, niż w sprawozdaniu finansowym.

Źródło: Disclosure Initiative – Principles of Disclosure, Discussion Paper DP/2017/1, IASB, March 2017, <http://www.ifrs.org/-/media/project/disclosure-initiative/disclosure-initiative-principles-of-disclosure/discussion-paper/published-documents/discussion-paper-disclosure-initiative-principles-of-disclosure.pdf> (dostęp: 29.10.2020), par. 2.22.

Podsumowując, należy zauważyć, że zaproponowane przez IASB zasady efektywnej komunikacji w sprawozdaniach finansowych opierają się w dużym stopniu na katalogu zasad zaproponowanych kilka lat wcześniej przez EFRAG i inne instytucje z nią współpracujące. Należy dodać, że po dyskusjach nad dokumentem dotyczącym ujawnień zaproponowane zasady efektywnej komunikacji nie zostały włączone do żadnego ze standardów wydawanych przez IASB. Prace nad tymi zasadami zakończyły się wydaniem raportu ilustrującego praktyki różnych spółek w zakresie poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych, o czym będzie mowa w następnym podrozdziale.

3.4. Lepsza komunikacja w sprawozdawczości finansowej – raport Fundacji IFRS

Fundacja IFRS przygotowała raport ilustrujący, jak różne spółki poprawiły komunikację w swoich sprawozdaniach finansowych²³⁷. Raport zawiera sześć studiów przypadków, opisuje zmiany w zakresie prezentacji informacji dodatkowych w sprawozdaniach finansowych następujących spółek: Fonterra Co-operative Group Limited, Wesfarmers Limited, PotashCorp, ITV plc, Orange SA, Pandora A/S. Należy dodać, że w raporcie używa się ogólnego określenia „zmiany w sprawozdaniach finansowych”, jednakże prezentowane zmiany dotyczą jednego elementu sprawozdania, tj. informacji dodatkowych (not).

Analiza zmian w sprawozdaniach finansowych powyższych spółek została dokonana przez pryzmat siedmiu zasad efektywnej komunikacji sformułowanych przez IASB w dokumencie dyskusyjnym *Inicjatywa ujawnień – zasady ujawnień*, tj.: (1) informacje charakterystyczne dla danej jednostki, (2) prosty i bezpośredni opis, (3) odpowiednie uporządkowanie informacji, (4) powiązanie informacji, (5) brak duplikowania informacji, (6) porównywalność informacji, (7) odpowiednie formatowanie informacji²³⁸. Zasady te zostały opisane w poprzednim podrozdziale (tabela 19).

Fonterra Co-operative Group Limited (Fonterra) pochodzi z Nowej Zelandii i działa w branży mleczarskiej, sprzedaje produkty do ponad 100 krajów. Pierwsze

²³⁷ IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021). Tłumaczenie na język polski całego raportu *Lepsza komunikacja w sprawozdawczości finansowej. Jak sprawić, aby ujawnienia miały większe znaczenie* jest dostępne na stronie https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/Better_Communication_in%20FR_PL.pdf (dostęp: 25.08.2021). Przedstawione w monografii ilustracje są w języku angielskim, gdyż pochodzą z oryginalnej wersji raportu. Zdecydowano się na taki wybór ze względu na lepszą jakość ilustracji od strony wizualnej w wersji oryginalnej w porównaniu z wersją w języku polskim.

²³⁸ IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, *op.cit.*, s. 6.

przeprojektowane sprawozdanie finansowe opublikowała za rok obrotowy kończący się 31 lipca 2015 r. W tym celu Fonterra stworzyła wewnętrzny zespół ds. przeglądu (*an internal review team*) składający się z członków związanych z działami rachunkowości i działem relacji inwestorskich. Zespół ten we współpracy z audytorami spółki²³⁹:

- identyfikowali potrzeby informacyjne różnych interesariuszy,
- przekazywali informacje w taki sposób, aby interesariusze mogli łatwo zrozumieć opowieść Fonterra.

Jeden z pracowników Fonterra (*senior manager*) stwierdził: „Uznajemy nasze przeprojektowane sprawozdanie finansowe bardziej jako narzędzie komunikacji niż wynik zwykłego ćwiczenia dostosowania się (*a mere compliance exercise*) i traktujemy je jak «żywy dokument», który jest przedmiotem stałego procesu oceny”²⁴⁰.

W celu poprawy przekazywania informacji w sprawozdaniach finansowych zespół wyodrębnił kluczowe zagadnienia, które są najważniejsze i najbardziej przydatne dla interesariuszy. Na podstawie wyróżnionych zagadnień zmieniono kolejność ujawnień i pogrupowano je według następujących sekcji: *Wyniki, Zadłużenie i kapitał własny, Kapitał obrotowy, Aktywa trwałe, Inwestycje, Zarządzanie ryzykiem finansowym, Pozostałe*²⁴¹. Jak widać na rysunku 8, te zmiany obrazują zastosowanie trzech zasad efektywnej komunikacji: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, odpowiednie uporządkowanie informacji i powiązanie informacji.

Zespół wprowadził liczne zmiany w celu podkreślenia ważnych kwestii oraz komunikowania ich jasno (*clearly*) i zwięźle (*concisely*). W ramach tych zmian opis ważnych zasad rachunkowości (polityki rachunkowości), osądów i szacunków został przeniesiony do odpowiednich not. Jednocześnie zastosowano mniej formalne i mniej techniczne opisy. Dzięki temu – zdaniem Fonterra – noty stały się jaśniejsze i bardziej zrozumiałe²⁴². Przykład noty dotyczącej kosztów sprzedanych produktów ze sprawozdań finansowych za lata 2013 i 2016 przedstawiono na rysunku 9. Można zauważyć, że nota przed zmianami obejmuje jedynie tabelkę z informacjami o zmianach w stanie produktów, natomiast nota po zmianach obok wspomnianej tabeli zawiera jeszcze informacje, co obejmuje koszt sprzedanych produktów oraz jak jest kalkulowany. Te zmiany – jak widać na rysunku 9 – obrazują zastosowanie następujących zasad efektywnej komunikacji: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, powiązanie informacji.

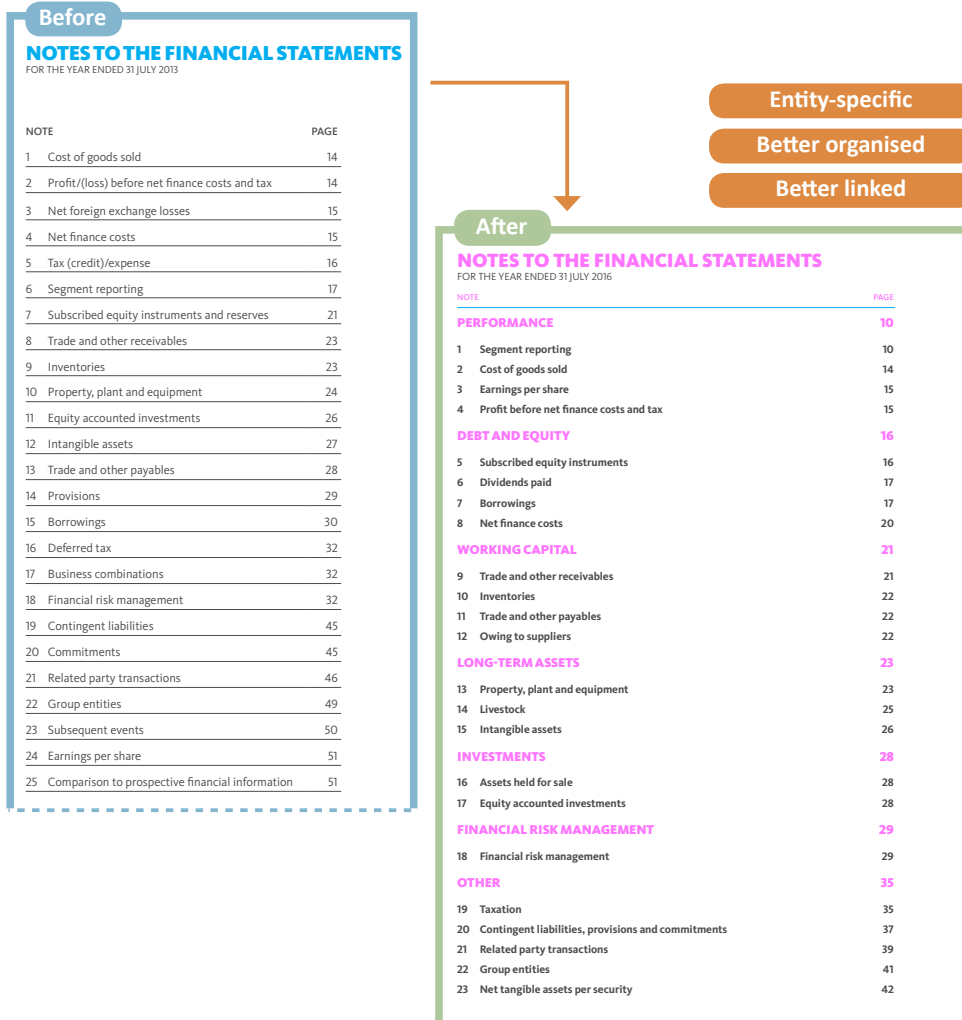
²³⁹ *Ibidem*, s. 8.

²⁴⁰ *Ibidem*.

²⁴¹ *Ibidem*.

²⁴² *Ibidem*, s. 10.

Rysunek 8. Zmiany w strukturze not w sprawozdaniu finansowym Fonterra

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful*, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 9.

Rysunek 9. Zmiany w nocie Koszty sprzedanych produktów

Before					
1 COST OF GOODS SOLD		GROUP \$ MILLION		PARENT \$ MILLION	
		31 JULY 2013	31 JULY 2012	31 JULY 2013	31 JULY 2012
Opening inventory		2,981	3,277	-	-
Cost of Milk:					
- New Zealand sourced		8,635	9,033	8,649	9,050
- Non-New Zealand sourced		996	1,148	-	-
Other purchases		6,077	6,244	-	-
Closing inventory		(3,078)	(2,981)	-	-
Total cost of goods sold		15,611	16,721	8,649	9,050
Parent Cost of Milk – New Zealand sourced includes milk purchased from Fonterra Group companies of \$14 million (2012: \$17 million).					

Entity-specific

Better linked

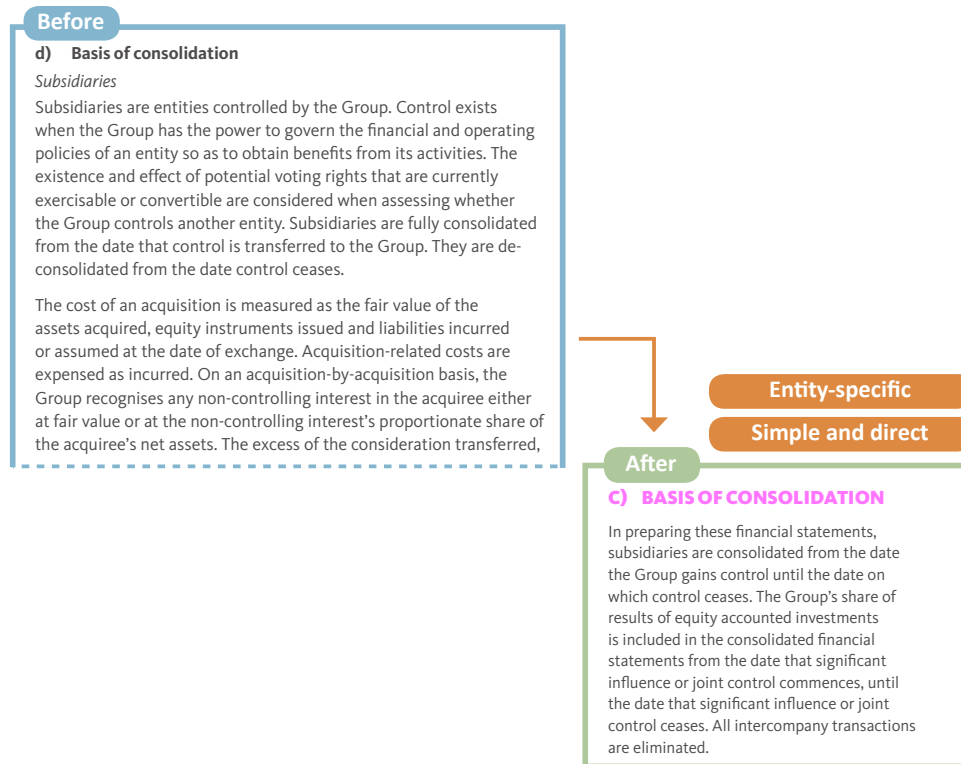

After			
2 COST OF GOODS SOLD		GROUP \$ MILLION	
		31 JULY 2016	31 JULY 2015
Opening inventory		3,025	3,701
Cost of milk:			
- New Zealand sourced		6,205	7,121
- Non-New Zealand sourced		944	1,151
Other purchases		5,794	6,619
Closing inventory		(2,401)	(3,025)
Total cost of goods sold		13,567	15,567

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 10.

Zespół zrewidował przydatność informacji w notach, czego skutkiem była redukcja szczegółów. W ramach analizy, które informacje należy zostawić w sprawozdaniach finansowych, kierowano się czynnikami zarówno ilościowymi, jak i jakościowymi. Przykładowo nota dotycząca podstaw konsolidacji (rysunek 10) została znacznie skrócona. Skupiono się w niej na informacjach ważnych dla inwestora. Część ogólnych informacji została usunięta, część informacji została przeniesiona do innych not²⁴³. Na rysunku 10 przedstawiono notę z lat 2013 i 2016. Zmiany w przypadku tej noty ilustrują zastosowanie następujących zasad efektywnej komunikacji: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, prosty i bezpośredni opis.

²⁴³ *Ibidem*, s. 11.

Rysunek 10. Zmiany w nocie Podstawy konsolidacji

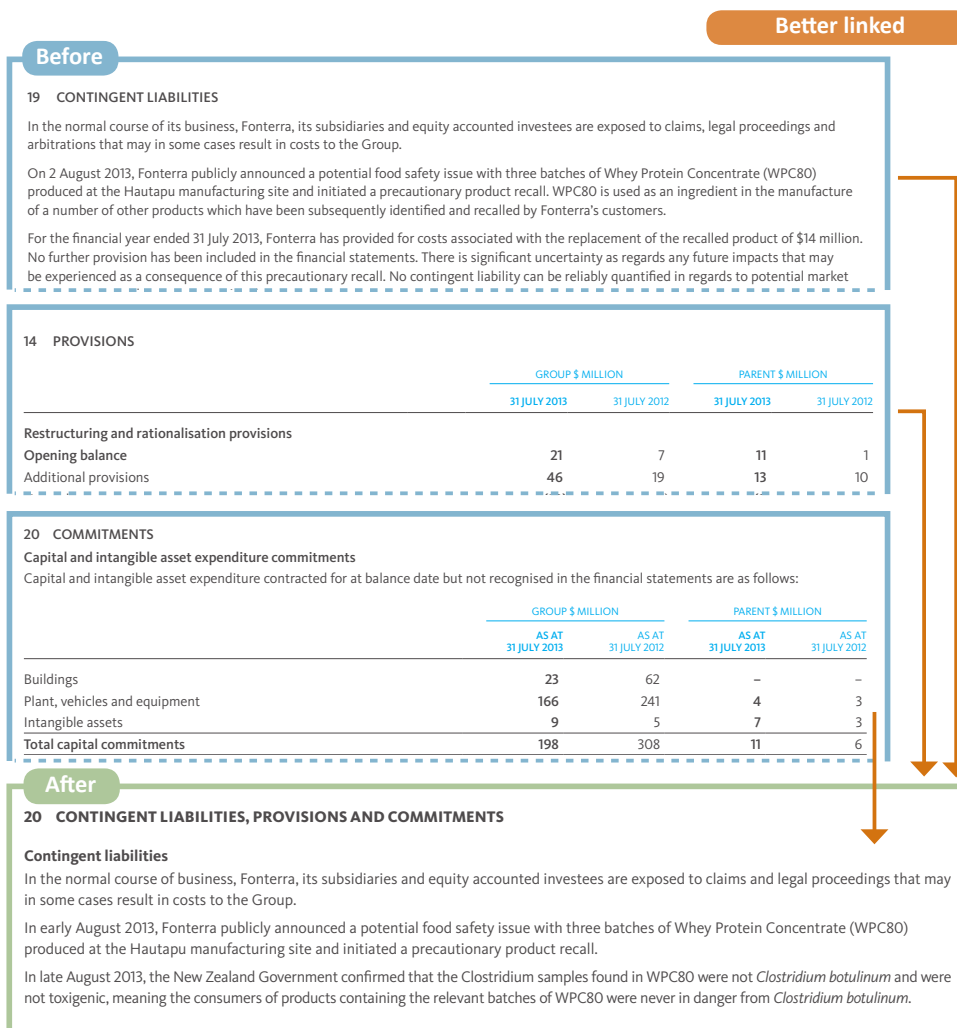
Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 11.

Zespół połączył część not w jedną, żeby powiązane informacje były prezentowane bardziej jasno. Na przykład połączono w jedną te dotyczące zobowiązań warunkowych, rezerw i *commitments* (rysunek 11)²⁴⁴. Zmiany w przypadku tych not ilustrują zastosowanie jednej zasady efektywnej komunikacji: powiązanie informacji.

Zespół przeformatował noty, żeby były bardziej przyjazne inwestorom. Przedstawiony na rysunku 12 fragment noty dotyczącej wypłaconych dywidend pokazuje, jak można wykorzystać tabelę do prezentacji informacji zawierających dużą liczbę danych w sposób bardziej efektywny²⁴⁵. Te zmiany obrazują zastosowanie jednej zasady efektywnej komunikacji: odpowiednie formatowanie informacji.

²⁴⁴ *Ibidem*, s. 12.

²⁴⁵ *Ibidem*, s. 13.

Rysunek 11. Połączenie not dotyczących zobowiązań warunkowych, rezerw i commitments

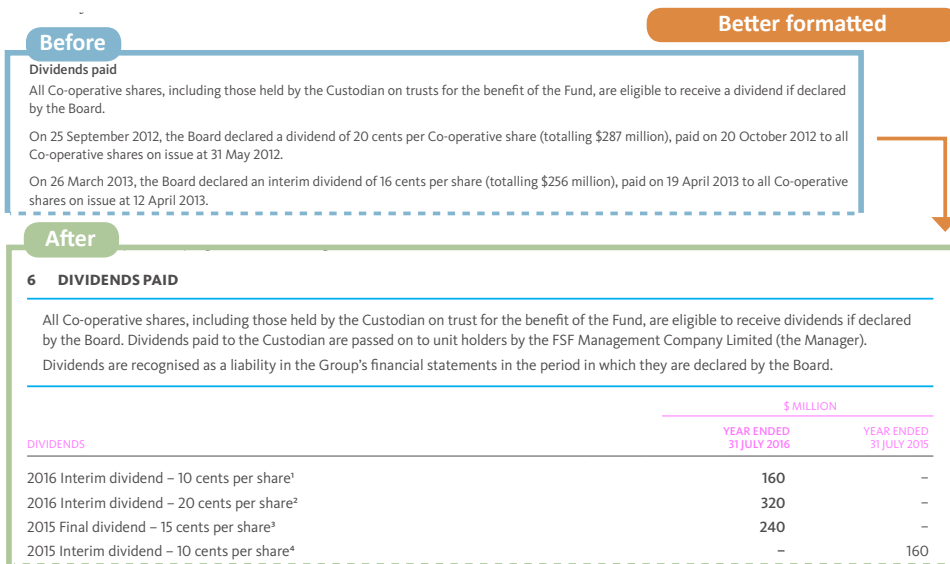
Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 12.

Zespół dostarczał informacji i wyjaśnień, żeby pomóc inwestorom zrozumieć sprawozdania finansowe spółki. Na przykład w 2015 r. wprowadził nową notę dotyczącą kwot należnych farmerom, którzy byli akcjonariuszami spółki (rysunek 13)²⁴⁶.

²⁴⁶ *Ibidem*, s. 13.

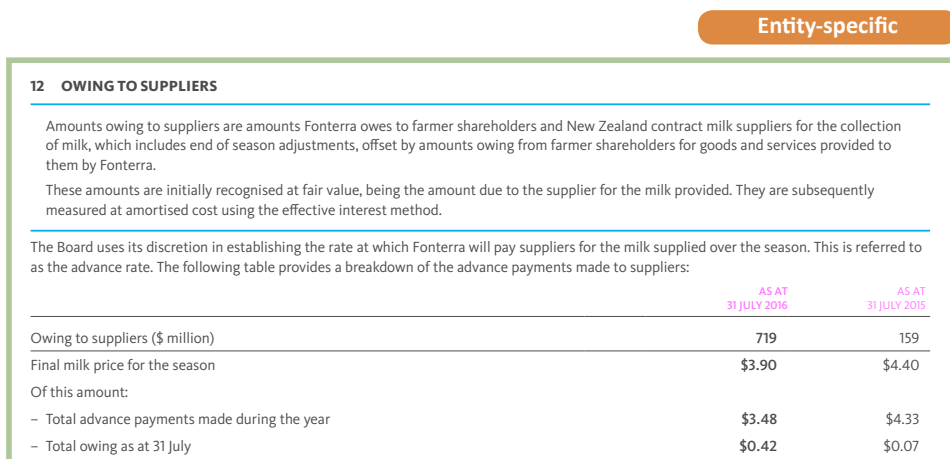
Ta zmiana obrazuje zastosowanie jednej zasady efektywnej komunikacji: informacje charakterystyczne dla danej jednostki.

Rysunek 12. Zmiany w nocie Wyplacone dywidendy

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 13.

Rysunek 13. Nota Kwoty należne dostawcom

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 13.

Drugie studium przypadku to Wesfarmers Limited (Wesfarmers), australijski konglomerat działający w handlu detalicznym i przemyśle chemicznym, energetycznym, nawozowym, bezpieczeństwa i węglowym. W 2014 r. Wesfarmers obchodził 100. rocznicę istnienia oraz 30. rocznicę notowania na giełdzie. Te wydarzenia skłoniły kierownictwo (*senior managers*) do analizy, jak można poprawić komunikację w sprawozdaniach finansowych. Proces poprawy sprawozdań rozpoczął się w październiku 2013 r. Zespół składający się z kierownictwa i pracowników przygotował wersję roboczą poprawionego sprawozdania finansowego. Zmiany obejmowały przeredagowanie, usunięcie i przeniesienie informacji. Różne wersje prezentowano różnym departamentom w spółce, jak również komitetowi audytu i ryzyka. W celu zmniejszenia ryzyka poprawiane sprawozdanie finansowe było przygotowywane równoległe ze zwyczajowym. W celu zapewnienia, żeby poprawione sprawozdanie finansowe odpowiadało potrzebom informacyjnym inwestorów Wesfarmersa, zespół przeglądał zapytania kierowane do zespołu ds. relacji inwestorskich, analizował kwestie podnieszone na walnych zgromadzeniach akcjonariuszy oraz w czasie dyskusji z instytucjonalnymi inwestorami, instytucjami reprezentującymi inwestorów indywidualnych, regulatorami i audytorami²⁴⁷.

Zespół pogrupował noty w sześć sekcji: *Kluczowe liczby*, *Kapitał*, *Ryzyko*, *Struktura grupy*, *Pozycje nieuznane (Unrecognised items)*, *Pozostałe*. Celem tej zmiany była pomoc interesariuszom zrozumienia struktury i miejsca informacji w sprawozdaniu finansowym spółki²⁴⁸. Fragment struktury sprawozdania przed zmianami (2013) i po zmianach (2016) przedstawiono na rysunku 14. Tak samo jak w przypadku Fonterra, te zmiany obrazują zastosowanie następujących zasad efektywnej komunikacji: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, odpowiednie uporządkowanie informacji, powiązanie informacji.

Na początku sprawozdania finansowego, tuż po *primary financial statements*, zespół dodał sekcję *O raporcie*. Wyjaśnił w niej podstawy sporządzania skonsolidowanego sprawozdania finansowego, określił, w którym miejscu znajdują się informacje dotyczące kluczowych osądów i szacunków, oraz opisał, jak informacje są uporządkowane w notach²⁴⁹. Fragment tej sekcji znajduje się na rysunku 15. Wprowadzenie jej jest przykładem zastosowania dwóch zasad efektywnej komunikacji: prosty i bezpośredni opis, powiązanie informacji.

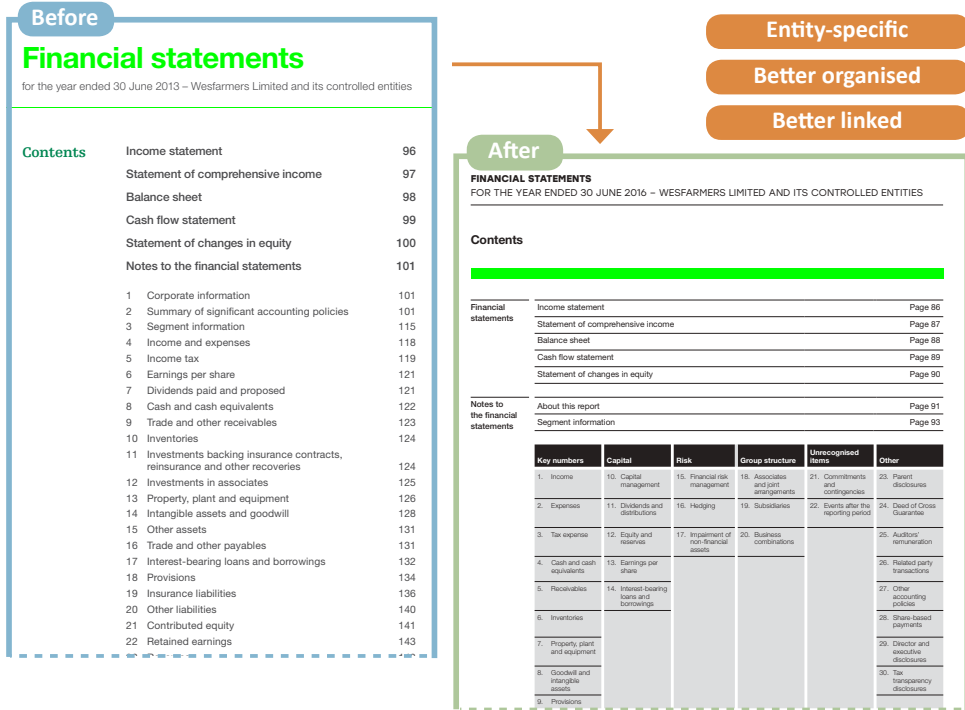
²⁴⁷ *Ibidem*, s. 15.

²⁴⁸ *Ibidem*, s. 16.

²⁴⁹ *Ibidem*.

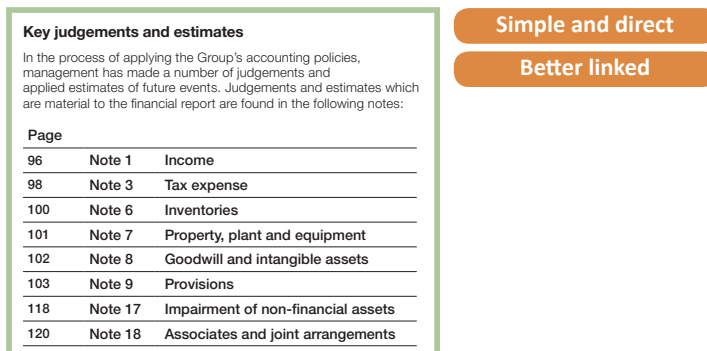

Rysunek 14. Zmiany w strukturze not w sprawozdaniu finansowym Wesfarmers

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 16.

Rysunek 15. Fragment sekcji O raporcie dotyczący kluczowych osądów i szacunków

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 16.

Sekcja *O raporcie* zawierała również informacje o najważniejszych transakcjach w danym okresie sprawozdawczym, żeby podkreślić ich znaczenie w sprawozdaniu finansowym (rysunek 16)²⁵⁰. Jest to przykład następującej zasady efektywnej komunikacji: odpowiednie uporządkowanie informacji.

Rysunek 16. Fragment sekcji *O raporcie* dotyczący ważnych zdarzeń w bieżącym okresie sprawozdawczym

Better organised	
Significant items in the current reporting period	
<p>Funding activities</p> <p>Borrowings - Proceeds</p> <p>During February 2016, Wesfarmers established three-year bank facilities totalling £515 million and £115 million of one-year facilities (totalling £630 million or A\$1,135 million) to fund the acquisition and provide working capital to Homebase Limited.</p> <p>In June 2016, Wesfarmers established A\$500 million of new three-year bank facilities. Other bank facilities held with Wesfarmers' relationship banks that matured during the financial year were renewed and extended for periods ranging from one year to three years, in line with original facility tenors.</p>	<p>Acquisition</p> <p><i>Home Improvement</i>: on 27 February 2016, Wesfarmers' acquisition of the Homebase business for £340 million (A\$665 million) was completed. Homebase is the second largest home improvement and garden retailer in the United Kingdom (UK) and Republic of Ireland. The Homebase acquisition delivers an established and scalable platform with stores that are the right size for the UK market and a low-cost operating model. Homebase will be reinvigorated to build a new Bunnings-branded business over three to five years. Refer to note 20 for further details on the acquisition.</p>

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 17.

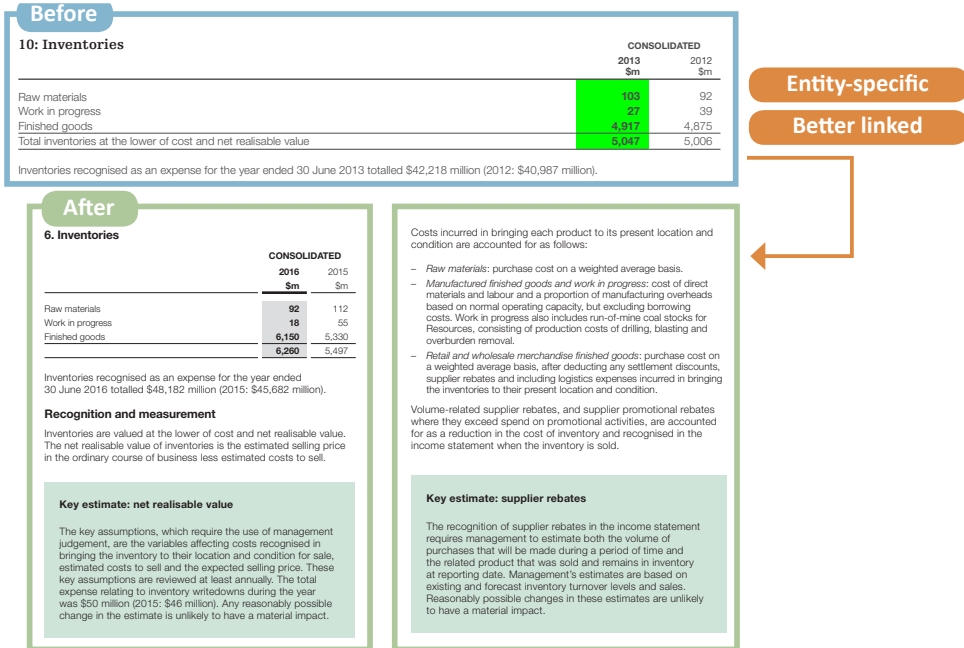
Zdaniem zespołu Wesfarmers małe zmiany w sprawozdaniu finansowym, podkreślenie przydatnych kwestii oraz komunikowanie ich w sposób jasny i zwięzły ma w sumie ogromny wpływ na komunikację²⁵¹. Niektóre z tych zmian zostały opisane poniżej.

Zespół przeniósł informacje dotyczące ważnych kwestii z zakresu polityki rachunkowości, osądów i szacunków do odpowiednich not. Fragment noty dotyczącej zapasów obrazuje te zmiany (rysunek 17) i pokazuje zastosowanie dwóch zasad efektywnej komunikacji: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, powiązanie informacji.

²⁵⁰ *Ibidem*, s. 17.

²⁵¹ *Ibidem*, s. 17.

Rysunek 17. Fragment noty dotyczącej zapasów

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 17.

Zespół zebrał opinie od analityków i inwestorów, żeby zrozumieć, jakie informacje uważają oni za przydatne w analizie Wesfarmers i podobnych spółek. Zauważono, że w ostatnich czasach inwestorzy nie podejmowali kwestii planów emerytalnych. Po analizie informacji dotyczących tego zagadnienia uznano je za nieistotne i stwierdzono, że nie jest potrzebna odrębna nota dla tego zagadnienia. Podobnie jak w spółce Fonterra niektóre odrębne noty scalono w jedną, np. te dotyczące kapitału własnego (rysunek 18)²⁵², co jest przykładem zastosowania zasady efektywnej komunikacji – powiązanie informacji.

252 *Ibidem*, s. 18.

Rysunek 18. Połączenie not dotyczących kapitału własnego

Before

21: Contributed equity

	CONSOLIDATED	
	2013 \$m	2012 \$m
Issued capital – ordinary shares (a)	23,286	23,286
Reserved shares (b)	(31)	(31)
	23,255	23,255

22: Retained earnings

	CONSOLIDATED	
	2013 \$m	2012 \$m
Balance as at 1 July	1,774	1,774
Net profit	2,126	2,126
Dividends	(1,893)	(1,793)
Actuarial gain/(loss) on defined benefit plan, net of tax	(4)	(4)
Balance as at 30 June	2,103	2,103

23: Reserves

CONSOLIDATED	Restructure tax reserve \$m	Capital reserve \$m	Foreign currency translation reserve \$m	Hedging reserve \$m	Available- for-sale reserve \$m	Share- based payments reserve	Total \$m
	Balance at 1 July 2011	150	24	(59)	189	6	-
Gains/(losses) on financial instruments recognised in equity	-	-	-	55	(7)	-	48
Tax effect of revaluation	-	-	-	(17)	2	-	(15)
Realised gains transferred to balance sheet	-	-	-	(92)	-	-	(92)
Share of associates' reserves	-	-	-	-	-	-	-
Tax effect of transfers	-	-	-	-	-	-	-
Currency translation differences	-	-	-	-	-	-	-
Balance at 30 June 2012							

After

12. Equity and reserves (continued)

The nature of the Group's contributed equity

Ordinary shares are fully-paid and have no par value. They carry one vote per share and the right to dividends. They bear no special terms or conditions affecting income or capital entitlements of the shareholders and are classified as equity.

Reserved shares are ordinary shares that have been repurchased by the company and are being held for future use. They include employee reserved shares, which are shares issued to employees under the share loan plan. Once the share loan has been paid in full, they are converted to ordinary shares and issued to the employee.

Incremental costs directly attributable to the issue of new shares are shown in equity as a deduction, net of tax, from the proceeds. There are no shares authorised for issue that have not been issued at reporting date.

CONSOLIDATED	Retained earnings \$m	Restructure tax reserve \$m	Capital reserve \$m	Foreign currency translation reserve \$m	Cash flow hedge reserve \$m	Financial assets reserve \$m	Share- based payments reserve \$m
Balance at 1 July 2014	2,901	150	24	50	167	5	12
Net profit	2,440	-	-	-	-	-	-
Dividends	(2,600)	-	-	-	-	-	-
Remeasurement gain on defined benefit plan	1	-	-	-	-	-	-
Net gain on financial instruments recognised in equity	-	-	-	-	(49)	-	-
Realised losses transferred to balance sheet/net profit	-	-	-	-	(206)	-	-
Share of associates and joint venture reserve	-	-	-	-	(13)	-	-
Tax effect of transfers and revaluations	-	-	-	-	86	-	-
Currency translation differences	-	-	-	(11)	-	-	-
Share-based payment transactions	-	-	-	-	-	-	11
Balance at 30 June 2015 and 1 July 2015	2,742	150	24	39	(15)	5	23

Better linked

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful*, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 18.

Zespół przereformował opis nowych i zmienionych standardów rachunkowości, aby zastosować prostszy język i formatowanie, co miało pomóc inwestorom zrozumieć ich znaczenie dla spółki (rysunek 19)²⁵³. Te zmiany są obrazem dwóch zasad efektywnej komunikacji: odpowiednie formatowanie informacji oraz prosty i bezpośredni opis.

²⁵³ *Ibidem*, s. 19.

Rysunek 19. Fragment noty dotyczącej nowych i zmienionych standardów rachunkowości

Before

(ai) New and revised Accounting Standards and Interpretations

All new and amended Australian Accounting Standards and Interpretations mandatory as at 1 July 2012 to the Group have been adopted, including:

- Amendments to AASB 1048 /
- The Standard identifies the AU classifies them into two group IASB interpretation and those apply each relevant Australian statements that are within the
- Amendments to AASB 2010- Accounting Standards - Deferral Assets
- These amendments address t on investment property meas reutable presumption that d measured at fair value should

Better formatted

Simple and direct

After

(b) New and amended standards and interpretations issued but not yet effective

The following standards, amendments to standards and interpretations are relevant to current operations. The adoption but have not been applied by the Group in this financial report.

Reference	Description
The effects of the following Standards are not expected to be material:	
AASB 2014-3 Amendments to Australian Accounting Standards – Accounting for Acquisitions of Interests in Joint Operations	AASB 2014-3 amends AASB 11 Joint Arrangements to provide guidance on the accounting for acquisitions of interests in joint operations in which the activity constitutes a business.
AASB 2014-4 Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation	The IASB has clarified that the use of revenue-based methods to calculate the depreciation of an asset is not appropriate because revenue generated by an activity that includes the use of an asset generally reflects factors other than the consumption of the economic benefits embodied in the asset. The amendment also clarified that revenue is generally presumed to be an inappropriate basis for measuring the consumption of an intangible asset.
AASB 2014-7 Amendments to Australian Accounting Standards arising from AASB 9 (December 2014)	This Standard makes amendments to a number of Australian Accounting Standards as a result of AASB 9 Financial Instruments (December 2014).

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 19.

Rysunek 20. Fragment noty dotyczącej jednostek zależnych

19. Subsidiaries (continued)

Entity acquired/incorporated during the year. @

Entity dissolved/deregistered during the year. ~

Audited by firms of Ernst & Young International. #

Audited by other firms of accountants. <

An ASIC-approved Deed of Cross Guarantee has been entered into by Wesfarmers Limited and these entities. +

Refer note 24 for further details.

All subsidiaries are incorporated in Australia unless identified with one of the following symbols:

- Bermuda ▲
- Botswana ▲
- Cayman Islands ▼
- China ▲
- Hong Kong ◆
- India ●
- Indonesia ▼
- New Zealand ◆
- Portugal ◆
- Republic of Ireland □

Free of duplication

19. Subsidiaries (continued)

ENTITY	2016 %	2015 %
Protex Healthcare (Aus) Pty Ltd	100	100
PT Blackwoods Indonesia ♥	100	100
PT Greencap NAA Indonesia ♥ –	-	100
Quickinstant Limited @ ▲	100	-
R & N Palmer Pty Ltd	100	100
Rapid Evacuation Training Services Pty Ltd	100	100
Relationship Services Pty Ltd	100	100
Retail Australia Consortium Pty Ltd	100	100
Retail Investments Pty Ltd	100	100

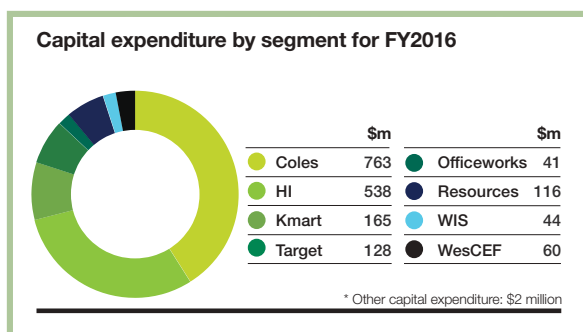
Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 19.

Ponadto w sprawozdaniu finansowym zastosowano²⁵⁴:

- symbole dla odniesień do informacji w innych częściach sprawozdania w celu uniknięcia powtórzeń (rysunek 20),
- wykresy i inne grafiki do bardziej zrozumiałej prezentacji informacji z dużą liczbą danych (rysunek 21).

Tym samym spółka zastosowała dwie zasady efektywnej komunikacji: brak duplikowania informacji, odpowiednie formatowanie informacji.

Rysunek 21. Fragment noty dotyczącej nakładów inwestycyjnych

Better formatted

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful*, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 20.

Następnie zostaną opisane zmiany kolejnych czterech spółek z analizowanego raportu. Część zmian w sprawozdaniach finansowych tych spółek była taka sama jak wcześniej analizowanych spółek Fonterra i Wesfarmers, więc żeby nie duplikować treści i ilustracji, zostaną one opisane krótko, zaś szerzej tylko te zmiany, o których wcześniej nie było mowy.

PotashCorp to kanadyjska spółka produkująca nawozy i inne produkty chemiczne i mineralne. Posiadała inwestycje w siedmiu krajach. Była notowana na giełdzie w Toronto i Nowym Jorku²⁵⁵. Spółka połączyła się z Agrium i stworzyła Nutrien (transakcja zakończyła się 1.01.2018 r.)²⁵⁶. PotashCorp poprawiał komunikację informacji finansowych w sprawozdaniach finansowych przez kilka lat z bardziej zauważalnymi zmianami w sprawozdaniu za 2011 rok. Proces tych zmian rozpoczął się w momencie, gdy kierownictwo (*senior managers*) w PotashCorp podało w wątpliwość użyteczność niektórych not (np. informacje zawarte w nocie odnośnie do polityki rachunkowości).

²⁵⁴ *Ibidem*, s. 19.

²⁵⁵ *Ibidem*, s. 21.

²⁵⁶ <https://en.wikipedia.org/wiki/PotashCorp> (dostęp: 9.07.2021).

W tym samym czasie dział rachunkowości analizował opinie inwestorów i potrzeby informacyjne. Dalszym impulsem do zmian były inicjatywy zagranicznych i krajowych instytucji (podmioty ustanawiające standardy, firmy audytorskie, regulatorzy, spółki robiące podobne przeglądy) promujące efektywną komunikację²⁵⁷.

Departament sprawozdawczości finansowej corocznie przeprowadzał analizę ostatniego sprawozdania finansowego PotashCorp, żeby zidentyfikować modyfikacje zakończone sukcesem oraz te obszary, które mogłyby być poprawione. „Podróż w kierunku poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych rozpoczyna się od identyfikacji łatwych wygranych. Podjęcie tego pierwszego kroku jest najważniejszym działaniem w tym procesie”²⁵⁸. W tej „podróży” dział rachunkowości konsultował się z innymi departamentami, jak dział prawny czy dział relacji inwestorskich, które regularnie dostarczały informacji do sprawozdań finansowych²⁵⁹.

Zmiany w sprawozdaniach finansowych PotashCorp²⁶⁰:

- zastąpienie listy not podziałem na grupy tematyczne: w latach 2011–2015 pogrupowano je według elementów sprawozdania finansowego, a w 2016 r. według funkcji, żeby lepiej odzwierciedlić opowieść spółki (*Biznes i otoczenie, Przychody, koszty i przepływy pieniężne, Aktywa operacyjne i zobowiązania, Inwestycje, finansowanie i struktura kapitału, Pracownicy, Pozostałe*) (zasady: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, odpowiednie uporządkowanie informacji, powiązanie informacji),
- zmiany w strukturze not:
  - na początku każdej noty umieszczenie krótkiego wprowadzającego akapitu o rodzaju transakcji i stosowanych zasadach rachunkowości (zasada: prosty i bezpośredni opis),
  - przeniesienie opisu zasad (polityki) rachunkowości, osądów i szacunków prezentowanych wcześniej w jednej notce do różnych odpowiednich not (zasada: powiązanie informacji),
  - wprowadzenie jasnych oznaczeń w każdej notce umożliwiających czytelnikowi odróżnienie opisu polityki rachunkowości od osądów, szacunków i od dodatkowych informacji (rysunek 22, zasada: powiązanie informacji),
- zmiany w treści not, żeby były bardziej przydatne dla inwestorów (wcześniej identyfikacja potrzeb informacyjnych inwestorów na podstawie ich opinii oraz charakterystycznych próśb o informacje); te działania pomogły spółce rozpoznać, że

²⁵⁷ IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies, op.cit.*, s. 21.

²⁵⁸ *Ibidem*, s. 21.

²⁵⁹ *Ibidem*.

²⁶⁰ *Ibidem*, s. 21–26.

- identifier les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi les mêmes conséquences négatives, et identifier les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences positives. Les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences positives peuvent être des personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences positives parce qu'elles ont des ressources personnelles, sociales ou spirituelles qui leur ont permis de faire face à l'événement de manière positive.
- reconnaître les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences négatives parce qu'elles ont des ressources personnelles, sociales ou spirituelles qui leur ont permis de faire face à l'événement de manière négative. Les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences négatives peuvent être des personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences négatives parce qu'elles ont des ressources personnelles, sociales ou spirituelles qui leur ont permis de faire face à l'événement de manière négative.
- reconnaître les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences négatives parce qu'elles ont des ressources personnelles, sociales ou spirituelles qui leur ont permis de faire face à l'événement de manière négative. Les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences négatives peuvent être des personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences négatives parce qu'elles ont des ressources personnelles, sociales ou spirituelles qui leur ont permis de faire face à l'événement de manière négative.

Exercice 23.6 : la peur et la peur de la mort

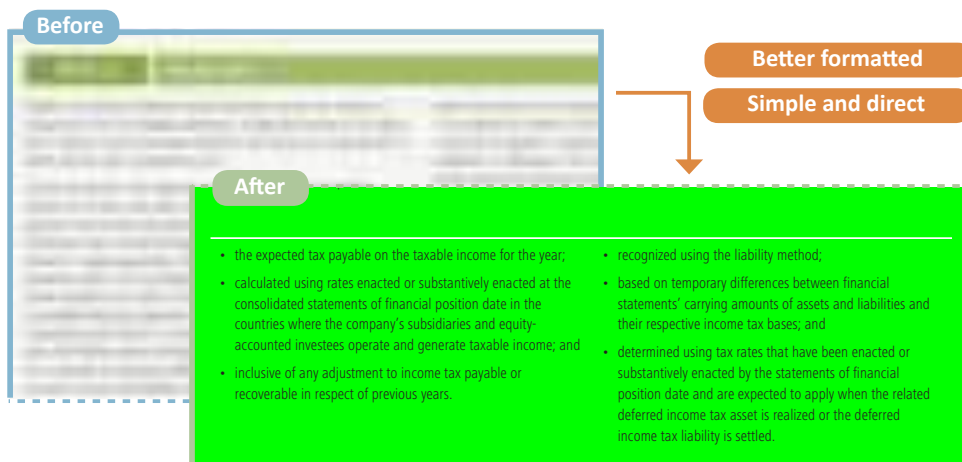
Le but de cet exercice est de vous aider à identifier les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences positives ou négatives. Les personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences positives peuvent être des personnes qui ont subi les mêmes événements et qui ont subi des conséquences positives parce qu'elles ont des ressources personnelles, sociales ou spirituelles qui leur ont permis de faire face à l'événement de manière positive.

- wprowadzenie wielu wykresów i innych form graficznych w celu bardziej zrozumiałej prezentacji informacji z dużą liczbą danych (zasada: odpowiednie formatowanie informacji),
- zmiana układu sprawozdania finansowego (*layout*) na format poziomy w celu ułatwienia jego czytelności, zwłaszcza online.

Jak widać na rysunku 22, po wprowadzonych zmianach nota rozpoczyna się od akapitu wprowadzającego, w którym spółka wyjaśnia, co to są należności i od kogo je posiada. Następnie są wyodrębnione obok siebie trzy grupy informacji dotyczących należności: polityka rachunkowości, osądy i szacunki oraz dodatkowe informacje.

Rysunek 23. Zmiany w nocie dotyczącej podatku dochodowego

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 25.

Jak widać na rysunku 23, przed zmianami fragment noty poświęconej podatkowi dochodowemu obejmował tylko kilka akapitów tekstu. Natomiast po zmianach tekst jest podzielony na dwie części (podatek bieżący i podatek odroczony), a w każdej części w formie wypunktowania przedstawione są informacje.

ITV plc to brytyjski nadawca telewizyjny, notowany na londyńskiej giełdzie, należący do indeksu FTSE 100. W 2010 r. ogłoszono zmiany w strategii biznesowej spółki, które przyczyniły się także do ponownego przemyślenia sposobu przekazywania informacji w sprawozdaniach finansowych. Spółka chciała osiągnąć większą spójność w ogólnej wiadomości dla inwestorów, w związku z czym komunikacja strategii biznesowej rozciągnęła się na sprawozdania finansowe. Zauważalne zmiany w zakresie sposobu komunikacji wprowadzono w sprawozdaniach finansowych za 2010 r.

Spółka obserwowała praktyki innych spółek w zakresie prezentacji informacji finansowych oraz pomysły omawiane w publikacjach dotyczących efektywnej komunikacji wydawanych przez instytucje tworzące standardy oraz firmy księgowe²⁶¹.

W celu przygotowania sprawozdań finansowych zespoły z różnych departamentów (rachunkowości, relacji inwestorskich, podatku, skarbu, emerytur, połączeń i przejęć, sekretariaty departamentów) ściśle współpracowały. Wszelkie zmiany w ujawnieniach były przeglądane przez wszystkie przydatne zespoły i zatwierdzane przez komitet audytu. Ponadto wszystkie istotne zdarzenia i transakcje z danego okresu sprawozdawczego wpływające na zmiany w ujawnieniach były dyskutowane z wyprzedzeniem z komitetem audytu. Przez lata głównym wyzwaniem było przygotowanie ujawnień dotyczących złożonych transakcji i zdarzeń poprzez użycie prostego i niespecjalistycznego języka²⁶² (*non-technical language*). Spółka skupiała się także na tym, żeby struktura not bardziej pasowała do innych sekcji korporacyjnej sprawozdawczości w rocznym raporcie. Głównym celem spółki nigdy nie było po prostu zmniejszenie objętości not, lecz dostarczanie przydatnych informacji interesariuszom poprzez wykorzystanie prostszego stylu²⁶³.

Zmiany w sprawozdaniach finansowych ITV plc obejmowały dwa obszary²⁶⁴:

- zastąpienie listy not według pozycji w sprawozdaniu finansowym podziałem na pięć sekcji (*Podstawa sporządzenia, Wyniki za dany rok, Aktywa operacyjne i zobowiązania, Struktura kapitału i koszty finansowania, Pozostałe noty*), celem ich wprowadzenia było podkreślenie szerszych zależności między informacjami prezentowanymi w notach (zasady: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, odpowiednie uporządkowanie informacji, powiązanie informacji),
- znaczące zmiany w strukturze i treści not w celu zwiększenia jasności ujawnianych informacji:
  - w celu pomocy w przeglądaniu sprawozdania finansowego spółki każda sekcja została opatrzona krótkim wprowadzającym akapitem o charakterze operacji, który się w niej znajduje. Akapit ten jest opatrzony tytułem: *W tej sekcji (In this section)*. Następny akapit jest opatrzony etykietą: *Wyjaśniając (Robiąc) to prosto (Keeping it simple)*, w którym zawarte są dalsze informacje dotyczące charakteru operacji i stosowanych zasad rachunkowości, opisane w jasny

²⁶¹ *Ibidem*, s. 28.

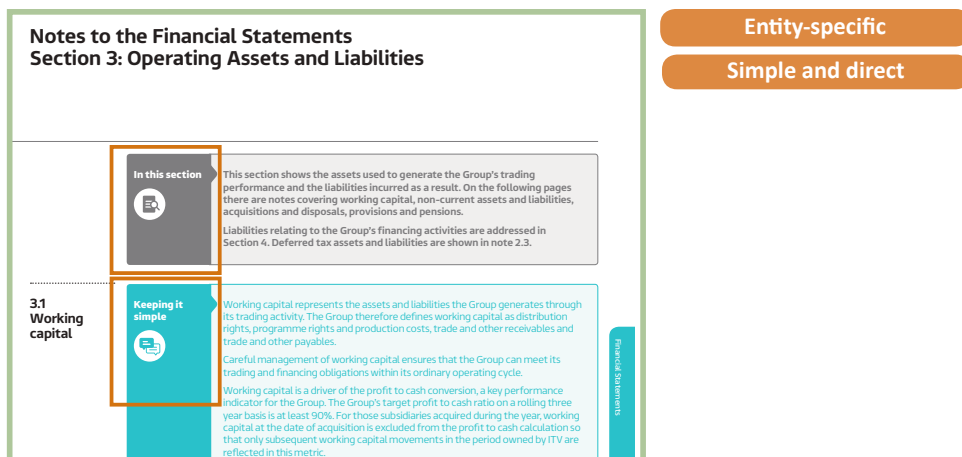
²⁶² W raporcie rocznym za 2020 spółki, w części zawierającej prezentację sprawozdania finansowego, spółka zaznacza, że w opisach stosuje prosty angielski (*plain English*) – *ITV plc annual report and accounts for the year ended 31 December 2020*, https://www.itvplc.com/~/_media/Files/1/ITV-PLC/documents/reports-and-results/annual-report-2020.pdf (dostęp: 23.07.2021), s. 157.

²⁶³ IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, *op.cit.*, s. 28.

²⁶⁴ *Ibidem*, s. 28–32.

i uproszczony sposób. Ta narracja obejmuje także istotne zmiany w rachunkowości w trakcie okresu sprawozdawczego (rysunek 24, zasady: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, prosty i bezpośredni opis),

Rysunek 24. Fragment sekcji dotyczącej aktywów operacyjnych i zobowiązań

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful*, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 29.

- przeniesienie opisu zasad (polityki) rachunkowości, osądów i szacunków do odpowiednich not (wcześniej te informacje były prezentowane w jednej notce, na początku not w sprawozdaniu finansowym). Zdaniem spółki te zmiany poprawiły płynność i zrozumiałość dyskusji w każdej notce poprzez dostarczenie szerszego kontekstu do ujawnianych liczb,
- dostarczenie więcej szczegółowych informacji o transakcjach, zdarzeniach i saldach przydatnych do zrozumienia biznesu, np. w sprawozdaniu finansowym za 2016 r. spółka ujawniła więcej informacji dotyczących nabycia udziałów, żeby pomóc interesariuszom zrozumieć wpływ tej transakcji na sprawozdanie finansowe (zasady: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, odpowiednie formatowanie informacji),
- zwiększenie liczby odnośników/odsyłaczy do innych sekcji w sprawozdaniu finansowym lub raporcie rocznym w celu uniknięcia powtórzeń (zasada: brak duplikowania informacji),
- przeredagowanie ujawnień w notach przez zastosowanie prostszego języka i lepszego formatowania (np. w notce dotyczącej ryzyka stopy procentowej w opisie użyto krótszych zdań, podzielono tekst na kilka części, każdą z nich

- opatrzone jasnym śródtytułem) (zasady: prosty i bezpośredni opis, porównywalność informacji),
- w ramach preredagowywania not wprowadzono w nich część *Pytania i odpowiedzi*, co sprawiło, że ujawnienia stały się bardziej przystępne dla czytelnika i interaktywne (rysunek 25, zasada: prosty i bezpośredni opis).

Rysunek 25. Przykład noty z częścią *Pytania i odpowiedzi*

Simple and direct

What are the Group's pension schemes?

There are two types of pension schemes. A 'Defined Contribution' scheme that is open to ITV employees, and a number of 'Defined Benefit' schemes that have been closed to new members since 2006 and will close to future accrual in 2017. In 2016 on acquisition of UTV Limited the Group took over the UTV Defined Benefit Scheme.

What is a Defined Contribution scheme?

The 'Defined Contribution' scheme is where the Group makes fixed payments into a separate fund on behalf of those employees that have elected to participate in saving for their retirement. ITV has no further obligation to the participating

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 32.

Orange SA to francuska firma telekomunikacyjna dostarczająca usługi w kilkadziesiąt krajach, notowana na giełdzie paryskiej i nowojorskiej. Proces poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych został zainicjowany przez *senior managers*, którzy powołali jednostki nadzorujące przygotowywanie sprawozdań finansowych, np. w latach 2002–2003 utworzono komitety nadzorujące spory sądowe, podatki, ujawnienia i audyt, żeby poprawić transparentność sprawozdawczości finansowej spółki w tych obszarach. Zespoły ds. konsolidacji grupy oraz relacji inwestorskich miały za zadanie wypracować nowatorskie pomysły, jak lepiej komunikować informacje w notach. Skierowano zapytania do analityków i inwestorów w sprawie oceny jakości informacji w sprawozdaniach finansowych oraz o ich sugestie w tej kwestii. Ponadto analizowano innowacje innych spółek w zakresie ujawnień w sprawozdaniach finansowych, obserwowano dyskusje środowiskowe na temat efektywnej komunikacji oraz pomysły ze strony instytucji ustanawiających standardy i instytucji nadzorujących²⁶⁵.

W celu oceny skuteczności wprowadzonych zmian w sprawozdaniach finansowych spółka przeprowadziła sondaż wśród inwestorów na temat not do sprawozdania finansowego za 2013 r., aby²⁶⁶:

- zrozumieć, czy dostarczają wystarczających informacji dla inwestorów (np. odpowiednią liczbę szczegółów w nocie dotyczącej segmentów),

²⁶⁵ *Ibidem*, s. 33.

²⁶⁶ *Ibidem*.

- zebrać opinie inwestorów na temat zmian w strukturze not (np. spółka przeniosła informacje o polityce rachunkowości do odpowiednich not),
- zebrać sugestie, co można poprawić.

Inwestorzy większość zmian zaaprobowali i potwierdzili poprawę użyteczności dostarczanych informacji. Ponadto zauważyli poprawę ogólnej czytelności i jasności sprawozdania finansowego²⁶⁷.

Zmiany w sprawozdaniach finansowych Orange SA obejmowały dwa obszary²⁶⁸:

- 1) komunikowanie informacji przydatnych dla inwestorów:
  - czasami oznaczało to ujawnienie większej liczby szczegółów w notach, innym razem usunięcie tych uznanych przez inwestorów za mało pomocne, np. inwestorzy i analitycy zgłaszali, że informacje o segmentach są jednymi z najbardziej użytecznych, w rezultacie spółka informacje o nich umieściła na początku not do sprawozdania finansowego i zwiększyła ich szczegółowość,
  - zaprzestanie prezentowania miar dokonań (*performance measures*), które inwestorzy uważali za nieużyteczne,
  - rozszerzanie lub zmniejszanie zakresu ujawnianych informacji pod wpływem rekomendacji organów regulacyjnych w Europie i Ameryce Północnej;
- 2) powiązanie not i zmiany w ich treści w celu poprawy czytelności:
  - przed 2011 r. noty w sprawozdaniu finansowym były prezentowane według kolejności odpowiednich pozycji w *primary financial statements*, po tej dacie spółka rozpoczęła łączenie not w grupy, dzięki czemu prezentacja informacji stała się bardziej zwięzła, i poprawiła się ich dostępność i zrozumiałość. W rezultacie liczba not zmniejszyła się z 35 w 2010 r. do 19 w 2016 r. (zasady: odpowiednie uporządkowanie informacji, informacje charakterystyczne dla danej jednostki, powiązanie informacji),
  - przeniesienie opisu zasad (polityki) rachunkowości zawartej dotychczas w jednej nodzie do różnych not oraz przereformowanie tych opisów, co uwypukliło osądy i szacunki przy stosowaniu zasad rachunkowości (zasady: powiązanie informacji, prosty i bezpośredni opis, odpowiednie uporządkowanie informacji),
  - dostarczenie większej liczby szczegółów dotyczących transakcji i sald, które inwestorzy wykorzystują w swoich analizach, np. spółka zwiększyła zakres ujawnianych informacji dotyczących zobowiązań z tytułu dostaw i usług (zasada: informacje charakterystyczne dla danej jednostki),
  - poprawa jasności ujawnień z dużą liczbą danych, z których zrozumieniem zmagali się inwestorzy, np. opis w nodzie dotyczącej dywidend zastąpiono

²⁶⁷ *Ibidem*.

²⁶⁸ *Ibidem*, s. 34–38.

tabelą (rysunek 26, zasady: odpowiednie formatowanie informacji, porównywalność informacji),

- wprowadzenie odsyłaczy w notach w celu podkreślenia związków między informacjami i uniknięcia powtórzeń (zasada: brak duplikowania informacji).

Rysunek 26. Fragment noty dotyczącej dywidend

Better formatted
Enhanced comparability

Before																																																																
<p>20.4 Dividends</p> <p>At its meeting of July 28, 2010, the Board of Directors decided to distribute an interim cash dividend of 0.60 euro per share in respect of 2010. This interim dividend was paid on September 2, 2010 for a total amount of 1,589 million euros.</p> <p>The France Telecom Shareholders' Meeting held on June 9, 2010 decided the distribution of a dividend of 1.40 euro per share in respect of 2009. Given the interim dividend of 0.60 euro per share, which was paid out on September 2, 2009 for a total of 1,588 million euros, the distribution on June 17, 2010, amounted to 0.80 euro per share, for a total of 2,117 million euros.</p> <p>The France Telecom Shareholders' Meeting held on May 26, 2009 had decided the distribution of a dividend of 1.40 euro per share in respect of 2008. Given the interim dividend of 0.60 euro per share, which was paid out on September 11, 2008 for a total of 1,563 million euros, the distribution on June 30, 2009, amounted to 0.80 euro per share, for a total of 2,091 million euros. This payment was made in cash for 1,553 million euros and in France Telecom shares for 538 million euros, since shareholders had the option to receive payment of 50% of the balance of the dividend, i.e. 0.40 euro per share, in France Telecom shares.</p> <p>The France Telecom Shareholders' Meeting held on May 27, 2008 had decided the distribution of a cash dividend of 1.30 euro per share in respect of 2007. The dividend was paid</p>																																																																
<p style="background-color: #27ae60; color: white; border-radius: 5px; padding: 2px 10px; display: inline-block; margin-bottom: 5px;">After</p> <p>13.3 Dividends</p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse; text-align: center;"> <thead> <tr> <th style="text-align: left;">Full Year</th> <th style="text-align: left;">Approved by</th> <th style="text-align: left;">Description</th> <th style="text-align: center;">Dividend per share (in euro)</th> <th style="text-align: center;">Payout date</th> <th style="text-align: center;">How paid</th> <th style="text-align: right;">Total (in millions of euros)</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td rowspan="3">2016</td> <td rowspan="2">Board of Directors Meeting on July 25, 2016 Shareholders' Meeting on June 7, 2016</td> <td>2016 interim dividend</td> <td>0.20</td> <td>December 7, 2016</td> <td>Cash</td> <td>532</td> </tr> <tr> <td>Balance for 2015</td> <td>0.40</td> <td>June 23, 2016</td> <td>Cash</td> <td>1,064</td> </tr> <tr> <td colspan="6">Total dividends paid in 2016</td> <td>1,596</td> </tr> <tr> <td rowspan="3">2015</td> <td rowspan="2">Board of Directors Meeting on July 27, 2015 Shareholders' Meeting on May 27, 2015</td> <td>2015 interim dividend</td> <td>0.20</td> <td>December 9, 2015</td> <td>Cash</td> <td>530</td> </tr> <tr> <td>Balance for 2014</td> <td>0.40</td> <td>June 10, 2015</td> <td>Cash</td> <td>1,059</td> </tr> <tr> <td colspan="6">Total dividends paid in 2015</td> <td>1,589</td> </tr> <tr> <td rowspan="3">2014</td> <td rowspan="2">Board of Directors Meeting on July 28, 2014 Shareholders' Meeting on May 27, 2014</td> <td>2014 interim dividend</td> <td>0.20</td> <td>December 9, 2014</td> <td>Cash</td> <td>529</td> </tr> <tr> <td>Balance for 2013</td> <td>0.50</td> <td>June 5, 2014</td> <td>Cash</td> <td>1,317</td> </tr> <tr> <td colspan="6">Total dividends paid in 2014</td> <td>1,846</td> </tr> </tbody> </table>	Full Year	Approved by	Description	Dividend per share (in euro)	Payout date	How paid	Total (in millions of euros)	2016	Board of Directors Meeting on July 25, 2016 Shareholders' Meeting on June 7, 2016	2016 interim dividend	0.20	December 7, 2016	Cash	532	Balance for 2015	0.40	June 23, 2016	Cash	1,064	Total dividends paid in 2016						1,596	2015	Board of Directors Meeting on July 27, 2015 Shareholders' Meeting on May 27, 2015	2015 interim dividend	0.20	December 9, 2015	Cash	530	Balance for 2014	0.40	June 10, 2015	Cash	1,059	Total dividends paid in 2015						1,589	2014	Board of Directors Meeting on July 28, 2014 Shareholders' Meeting on May 27, 2014	2014 interim dividend	0.20	December 9, 2014	Cash	529	Balance for 2013	0.50	June 5, 2014	Cash	1,317	Total dividends paid in 2014						1,846
Full Year	Approved by	Description	Dividend per share (in euro)	Payout date	How paid	Total (in millions of euros)																																																										
2016	Board of Directors Meeting on July 25, 2016 Shareholders' Meeting on June 7, 2016	2016 interim dividend	0.20	December 7, 2016	Cash	532																																																										
		Balance for 2015	0.40	June 23, 2016	Cash	1,064																																																										
	Total dividends paid in 2016						1,596																																																									
2015	Board of Directors Meeting on July 27, 2015 Shareholders' Meeting on May 27, 2015	2015 interim dividend	0.20	December 9, 2015	Cash	530																																																										
		Balance for 2014	0.40	June 10, 2015	Cash	1,059																																																										
	Total dividends paid in 2015						1,589																																																									
2014	Board of Directors Meeting on July 28, 2014 Shareholders' Meeting on May 27, 2014	2014 interim dividend	0.20	December 9, 2014	Cash	529																																																										
		Balance for 2013	0.50	June 5, 2014	Cash	1,317																																																										
	Total dividends paid in 2014						1,846																																																									

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 38.

Pandora A/S to duński producent i sprzedawca biżuterii. Wyroby Pandory są sprzedawane w ponad 100 krajach. Spółka jest notowana na giełdzie kopenhaskiej. Zmiany w modelu biznesowym spółki (przejście z producenta hurtownika na producenta detalicznego) skłoniły *senior managers* do przeredagowania not, żeby lepiej odzwierciedlały wejście spółki na rynek detaliczny. Pandora zaczęła postrzegać swoje sprawozdania finansowe nie tylko jako dokument zgodności (*compliance document*), lecz także jako narzędzie komunikacji z inwestorami²⁶⁹.

²⁶⁹ *Ibidem*, s. 40.

Pracownicy z różnych departamentów (społecznej odpowiedzialności biznesu, komunikacji, rachunkowości, relacji inwestorskich) pracowali wspólnie, żeby zaplanować najlepszą drogę wprowadzenia zmian w różnych sekcjach rocznego raportu, w tym w sprawozdaniu finansowym. Te zmiany dotyczyły niektórych potrzeb inwestorów zidentyfikowanych przez zespół ds. relacji inwestorskich, który analizował informacje zwrotne od inwestorów instytucjonalnych i innych otrzymane na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy. Inne zmiany były efektem wewnętrznych procesów spółki, np. po publikacji rocznego raportu następowała analiza, co można poprawić w przygotowywaniu go za przyszły rok. Sugerowane zmiany w ujawnieniach były oceniane przez *senior managers* i komitet audytu²⁷⁰.

Zmiany w sprawozdaniach finansowych Pandory A/S obejmowały dwa obszary²⁷¹:

1) reorganizację not:

- zgrupowanie not w pięć sekcji: *Podstawy sprawozdawczości, Wyniki za dany rok, Kapitał zainwestowany i kapitał obrotowy, Struktura kapitałowa i finansowanie netto, Pozostałe ujawnienia*. Zdaniem spółki ta reorganizacja pomoże interesariuszom zrozumieć strukturę not i miejsce informacji w sprawozdaniach finansowych (zasady: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, odpowiednie uporządkowanie informacji, powiązanie informacji),
- dostosowanie ujawnień w poszczególnych sekcjach do informacji w innych częściach rocznego raportu, np. sekcja zatytułowana *Kapitał zainwestowany i kapitał obrotowy* łączy się bezpośrednio z dyskusją zarządu o kapitale obrotowym w części *Przeгляд finansowy* rocznego raportu,
- rozpoczęcie każdej sekcji od strony zawierającej kluczowe miary dokonań, istotne transakcje i salda (rysunek 27, zasady: powiązanie informacji, prosty i bezpośredni opis),

2) przekazywanie przydatnych informacji w bardziej zwięzły i jasny sposób:

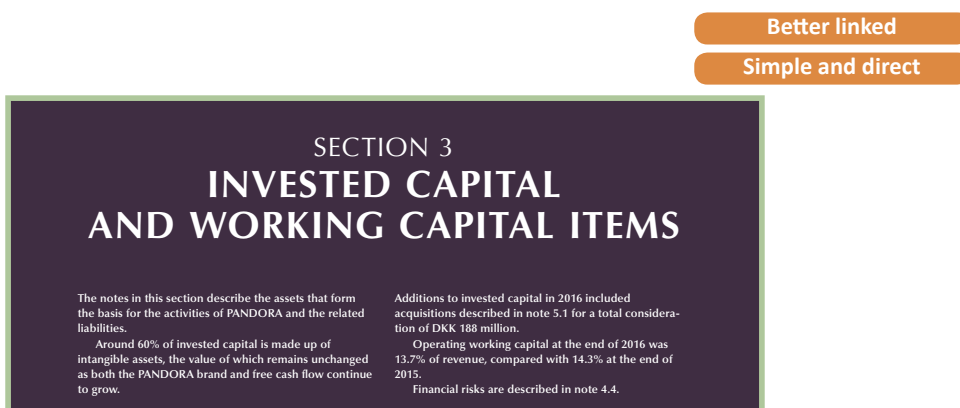
- identyfikacja i usunięcie not zawierających nieistotne informacje, np. spółka usunęła ze sprawozdania finansowego za 2013 r. notę dotyczącą kosztów rozwojowych ujętych w rachunku zysków i strat,
- przeniesienie informacji o zasadach (polityce) rachunkowości, osądach i szacunkach do odpowiednich not (zasady: informacje charakterystyczne dla danej jednostki, powiązanie informacji),
- dostarczanie dodatkowych informacji, które mogłyby być użyteczne dla inwestorów, np. włączenie do sprawozdania finansowego za 2016 r. nowej noty dotyczącej pozycji *Inne niepieniężne korekty* prezentowanej w sprawozdaniu

²⁷⁰ *Ibidem*.

²⁷¹ *Ibidem*, s. 41–44.

- z przepływów pieniężnych (zasada: informacje charakterystyczne dla danej jednostki),
- prezentowanie informacji w bardziej prosty i porównywalny sposób. Niektóre wskaźniki mogą być ustalane odmiennie przez inne spółki. Aby ułatwić inwestorom porównywania jej z innymi spółkami, Pandora wyjaśniła w notach sposób ustalania wskaźników finansowych i innych ujawnianych miar. Ponadto, aby pomóc inwestorom w dokonywaniu porównań w czasie, spółka czyniła wysiłki, aby spójnie klasyfikować, ustalać i prezentować te miary w poszczególnych okresach sprawozdawczych (rysunek 28, zasada: porównywalność informacji),
  - zrewidowanie formatowania w niektórych notach, zastąpienie opisów narracyjnych tabelami i wykresami (zasada: odpowiednie formatowanie informacji),
  - wprowadzenie symboli do oznaczenia opisu polityki rachunkowości lub ważnych szacunków w określonych notach (rysunek 29, zasada: prosty i bezpośredni opis).

Rysunek 27. Fragment noty dotyczącej kapitału zainwestowanego i kapitału obrotowego

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 41.

Rysunek 28. Fragment noty dotyczącej wskaźników**Alternative performance measures**

PANDORA presents financial measures in the Annual Report that are not defined according to IFRS. PANDORA believes these non-GAAP measures provide valuable information to investors and PANDORA's management when evaluating performance. Since other companies might calculate these differently from PANDORA, they may not be comparable to the measures used by other companies. These financial measures should therefore not be considered to be a replacement for measures defined under IFRS. For definitions of the performance measures used by PANDORA, refer to note 5.6.

Enhanced comparability

5.6 FINANCIAL DEFINITIONS

Key figures and financial ratios stated in the consolidated financial statements have been calculated in accordance with the Danish Finance Society's guidelines 'Recommendations & Financial Ratios 2015':

Revenue growth, %	$\frac{\text{(This year's revenue - last year's revenue)}}{\text{Last year's revenue}}$ (rolling 12 months)
Gross profit growth, %	$\frac{\text{(This year's gross profit - last year's gross profit)}}{\text{Last year's gross profit}}$ (rolling 12 months)
Net profit growth, %	$\frac{\text{(This year's net profit - last year's net profit)}}{\text{Last year's net profit}}$ (rolling 12 months)

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 43.

Rysunek 29. Fragment noty dotyczącej rezerw

Simple and direct

Other provisions

Other provisions include provisions for defined pension plans, obligations to restore leased property as well as other legal and constructive obligations.

Accounting policies

Provisions are recognised when PANDORA has a present obligation (legal or constructive) as a result of a past event and it is probable that an outflow of resources embodying economic benefits will be required to settle the obligation

! Significant accounting estimates

In most countries, PANDORA has provided return rights to customers. The provision is to a large extent based on historical return patterns, and changes in actual return patterns will therefore impact gross profit at the time of the return. Provisions are made on a case-by-case basis when PANDORA expects to take back specific goods for commercial reasons.

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 44.

Jak wspomiano, pięć z sześciu opisywanych spółek pogrupowały noty w sekcje tematyczne. Zestawienie nazw tych sekcji zaprezentowano w tabeli 21.

Tabela 21. Tytuły sekcji w sprawozdaniach finansowych

Nazwa spółki	Tytuły sekcji
Fonterra (siedem sekcji)	Wyniki Zadłużenie i kapitał własny Kapitał obrotowy Aktywa trwałe Inwestycje Zarządzanie ryzykiem finansowym Pozostałe
Wesfarmers (sześć sekcji)	Kluczowe liczby Kapitał Ryzyko Struktura grupy Pozycje nieznanne (<i>Unrecognised items</i>) Pozostałe
PotashCorp (sześć sekcji)	Biznes i otoczenie Przychody, koszty i przepływy pieniężne Aktywa operacyjne i zobowiązania Inwestycje, finansowanie i struktura kapitału Pracownicy Pozostałe
ITV plc (pięć sekcji)	Podstawa sporządzenia Wyniki za dany rok Aktywa operacyjne i zobowiązania Struktura kapitału i koszty finansowania Pozostałe noty
Orange	brak sekcji
Pandora (pięć sekcji)	Podstawy sprawozdawczości Wyniki za dany rok Kapitał zainwestowany i kapitał obrotowy Struktura kapitałowa i finansowanie netto Pozostałe ujawnienia

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 9, 15, 22, 28, 41.

Jak wynika z tabeli 21, spółki wyodrębniły od pięciu do siedmiu sekcji. Jedna z pierwszych we wszystkich spółkach dotyczyła wyników. Pozostałe ujawnienia były prezentowane przez spółki w różnej kolejności i w różnych częściach.

W raporcie Fundacji IFRS przytoczono wiele zmian wprowadzonych przez spółki w sprawozdaniach finansowych. Część z nich jest taka sama we wszystkich spółkach, inne są charakterystyczne tylko dla niektórych. Podsumowanie tych zmian przedstawiono w tabeli 22, w której do każdej z zasad efektywnej komunikacji przypisano przykłady odpowiednich zmian. Należy dodać, że niektóre zmiany są ilustracją kilku zasad.

Tabela 22. Podsumowanie zmian w sprawozdaniach finansowych na rzecz lepszej komunikacji

Zasada	Przykłady zmian
Informacje charakterystyczne dla danej jednostki	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pogrupowanie not w sekcje/grupy tematyczne, ▪ zmiana kolejności ujawnień, ▪ usunięcie ogólnych informacji, ▪ wprowadzanie nowych not, ▪ wprowadzanie dodatkowych informacji użytecznych dla inwestorów do wybranych not, ▪ dostarczenie większej liczby szczegółowych informacji w wybranych notach, żeby były bardziej przydatne dla inwestorów (wcześniej identyfikacja potrzeb informacyjnych inwestorów na podstawie ich opinii i zapytań)
Prosty i bezpośredni opis	<ul style="list-style-type: none"> ▪ na początku każdej noty umieszczenie krótkiego wprowadzającego akapitu o rodzaju transakcji i stosowanych zasadach rachunkowości, ▪ wprowadzenie w notach części <i>Pytania i odpowiedź</i> – ujawnienia stały się bardziej przystępne dla czytelnika i interaktywne, ▪ wprowadzenie symboli do oznaczenia opisu polityki rachunkowości lub ważnych szacunków w określonych notach, ▪ redukcja szczegółów, ▪ przeredagowanie not przy użyciu prostszego języka
Odpowiednie uporządkowanie informacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pogrupowanie not w sekcje/grupy tematyczne, ▪ zmiana kolejności ujawnień, ▪ usunięcie informacji, które zdaniem inwestorów posiadały minimalną wartość (np. przeredagowanie noty dotyczącej podstawy sporządzania sprawozdania finansowego, unikając standardowej narracji – <i>boilerplate narratives</i>, będącej powtórzeniem wymagań MSSF
Powiązanie informacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ pogrupowanie not w sekcje/grupy tematyczne, ▪ zmiana kolejności ujawnień, ▪ połączenie kilku not w jedną, ▪ przeniesienie opisu ważnych zasad (polityki rachunkowości), osądów i szacunków – prezentowanych wcześniej w jednym miejscu – do różnych odpowiednich not, ▪ wprowadzenie jasnych oznaczeń w każdej notce umożliwiających czytelnikowi odróżnić opis polityki rachunkowości od osądów, szacunków i dodatkowych informacji, ▪ usunięcie informacji, które zdaniem inwestorów posiadały minimalną wartość (np. przeredagowanie noty dotyczącej podstawy sporządzania sprawozdania finansowego, unikając standardowej narracji – <i>boilerplate narratives</i>, będącej powtórzeniem wymagań MSSF
Brak duplikowania informacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenie liczby odnośników/odsyłaczy do innych sekcji w sprawozdaniu finansowym lub raporcie rocznym w celu uniknięcia powtórzeń
Porównywalność informacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ prezentowanie informacji w bardziej prosty i porównywalny sposób. Niektóre wskaźniki mogą być ustalane odmiennie przez różne spółki. W celu ułatwienia inwestorom porównywania informacji wyjaśniono w notach sposób ustalania wskaźników finansowych i innych ujawnianych miar, ▪ spójna klasyfikacja, ustalanie i prezentacja wskaźników i innych miar w poszczególnych okresach sprawozdawczych
Odpowiednie formatowanie informacji	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zastąpienie opisów narracyjnych wypunktowaniami, tabelami i wykresami, ▪ wprowadzenie wykresów i innych grafik do prezentacji informacji z dużą liczbą danych

Źródło: opracowanie własne na podstawie IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021).

Tabela 23. Korzyści, reakcje i wyzwania w procesie poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF – doświadczenia spółek

Kluczowe korzyści i reakcje	Wyzwania
Fonterra	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawozdania finansowe stały się łatwiejsze do czytania i zrozumienia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ główne wyzwanie – od czego zacząć poprawę komunikacji w sprawozdaniach finansowych ▪ decyzje o tym, kto powinien być zaangażowany w ten proces ▪ zapewnienie zgodności z wymaganiami MSSF przy jednoczesnym usuwaniu nieistotnych informacji (np. decyzje, które informacje są przydatne, które informacje powinny być zredukowane, usunięte, które połączone z innymi)
Wesfarmers	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawozdania finansowe stały się jaśniejsze i bardziej zwarte ▪ mniej pytań do działu relacji inwestorskich; pytania bardziej skoncentrowane na określonym zagadnieniu (<i>more focused</i>) ▪ pozytywne reakcje ze strony inwestorów indywidualnych natychmiast po publikacji „ulepszonych” sprawozdania finansowego ▪ dobre oceny tego procesu ze strony audytorów („ulepszone” sprawozdanie finansowe łatwiejsze do czytania i przeglądu) ▪ znacząca redukcja czasu na przygotowanie sprawozdania finansowego (dział rachunkowości może skupić się także na innych wewnętrznych projektach i lepiej wspierać zarządczą funkcję spółki) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ utrzymanie porównywalności informacji finansowych z innymi spółkami w celu umożliwienia inwestorom porównania spółki z konkurencją
PotashCorp	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany zostały dobrze przyjęte przez inwestorów ▪ zdaniem inwestorów nowa struktura i zawartość not zwiększyła przejrzystość sprawozdań finansowych ▪ poprawa jakości dialogu między spółką a inwestorami; zdaniem zespołu ds. relacji inwestorskich pytania od inwestorów stały się bardziej konstruktywne, wnikliwe, a sami inwestorzy lepiej poinformowani; wyraźny znak, przejaw, że inwestorzy teraz lepiej rozumieją zawartość sprawozdań finansowych ▪ większa sprawność procesu przygotowywania sprawozdania finansowego ▪ lepsza dokumentacja dotycząca procesu podejmowania decyzji odnośnie do ujawnień pomogła także zespołowi ds. relacji inwestorskich w odpowiedzi na zapytania inwestorów ▪ wyciągnięte wnioski pomogły spółce w przygotowywaniu kwartalnych sprawozdań finansowych, które teraz stały się prostsze i bardziej zwarte 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ główne wyzwanie – zastosowanie zasady istotności przy decyzjach, czy jest potrzeba, a jeśli jest, to jak wypełnić niektóre wymagania w zakresie ujawnień ▪ zmiany w MSR 1 dotyczące zasady istotności częściowo pomogły w tym procesie decyzyjnym, w wyniku którego ograniczono ujawnienia dotyczące podatku dochodowego, kapitału podstawowego, emerytur i płatności w formie akcji w sprawozdaniach finansowych za 2016 rok ▪ przy zastosowaniu oceny ujawnień z perspektywy istotności widać, że część pozycji jest wyraźnie istotnych, a część jest wyraźnie nieistotnych; jednakże wiele trudnych ocen dotyczących ujawnień dotyczy pozycji pozostających

Kluczowe korzyści i reakcje	Wyzwania
<ul style="list-style-type: none"> ▪ poprawa prezentacji informacji w sprawozdaniach finansowych miała pozytywny wpływ na reputację spółki i ład korporacyjny 	<p>w ogromnej szarej strefie pomiędzy pozycjami wyraźnie istotnymi i wyraźnie nieistotnymi</p>
ITV plc	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ pozytywny odzew ze strony interesariuszy, w szczególności wskazywali, że nowa struktura i zawartość not oraz prostszy język sprawiły, że łatwiej jest zrozumieć sprawozdanie finansowe ▪ wsparcie audytorów spółki w jej wysiłkach na drodze uproszczenia komunikacji przydatnych informacji w sprawozdaniach finansowych ▪ współpraca z audytorami w zakresie zmniejszenia długości opisów narracyjnych w określonych obszarach zawierających nieistotne informacje przy jednoczesnym zachowaniu zgodności z przepisami/wymaganiami, co skutkowało ujawnieniem przydatnych informacji ▪ dialog między spółką a jej audytorami był ważną częścią tego procesu, dyskusje pomogły stworzyć lepsze sposoby prezentacji informacji 	-
Orange	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ zmiany w pytaniach inwestorów demonstrują korzyści ze zmian w sprawozdaniach finansowych, wcześniej inwestorzy głównie pytali: „gdzie znajdę informacje w sprawozdaniu finansowym”, obecnie inwestorzy głównie pytają o strategię biznesową spółki i rozwój branży ▪ wyróżnienie spółki przez lokalną instytucję nadzorującą jako przykład poprawy przydatności, spójności i czytelności swoich sprawozdań finansowych ▪ wpływ na zmianę stosunku do sprawozdań finansowych przez pracowników niezwiązanych z rachunkowością, departamenty nieodgrywające bezpośredniej roli w sprawozdawczości finansowej zaczęły cytować lub odnosić się do tych dokumentów w swoich raportach ▪ zmiany w postawie inwestorów i wewnętrznych interesariuszy wskazują, że poprzez poprawę struktury sprawozdań finansowych spółka komunikuje się efektywniej z szerszym audytorium 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zachowanie porównywalności informacji na przestrzeni lat, w których dokonywano zmian; upewnienie się, że inwestorzy rozumieją wprowadzane zmiany i mogą porównywać informacje między okresami, gdy ujawnienia zmieniały się w zakresie zarówno struktury, jak i zawartości ▪ zapewnienie spójności i zwartości w informacjach ujawnianych w sprawozdaniach finansowych przy dokonywaniu osądów, które informacje są istotne ▪ wspieranie proponowanych zmian w ujawnieniach poprzez podkreślanie stosowanego procesu decyzyjnego; personel proponował zmiany <i>senior management</i> i audytorom poprzez kontrastowanie istniejących ujawnień z proponowanymi, dzięki czemu mogli łatwiej zrozumieć dokonane osądy w tym procesie
Pandora A/S	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawozdania finansowe stały się łatwiejsze do nawigacji, czytania i przeglądania; tę opinię podzielają audytorzy, jednocześnie sugerują zastosowanie niektórych zmian wprowadzonych w rocznych sprawozdaniach finansowych do kwartalnych ▪ zmiana sposobu komunikacji informacji w sprawozdaniach finansowych nie zaoszczędziła czasu; wprowadzenie diagramów i przeredagowanie not przy użyciu prostszego języka zwiększyły ilość czasu poświęconego przygotowywaniu sprawozdań finansowych 	-

cd. tabeli 23

Kluczowe korzyści i reakcje	Wyzwania
<ul style="list-style-type: none"> ▪ próba stworzenia związku pomiędzy strategicznym kierunkiem działalności biznesowej przedstawionej w jednej z sekcji (<i>Strategia biznesowa</i>) rocznego raportu a informacjami prezentowanymi w notach do sprawozdania finansowego; ciągła ewolucja modelu biznesowego spółki oznacza, że jest stała presja, aby zmienić strukturę i zawartość not. Spółka starała się być ostrożna przy wprowadzaniu tych zmian w tempie kontrolowalnym dla inwestorów ▪ ważne, żeby inwestorzy rozumieli zmiany w informacjach ujawnianych w sprawozdaniach finansowych 	

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 14, 20, 26–27, 32, 39, 45.

Wprowadzone przez spółki zmiany na rzecz lepszej komunikacji w sprawozdaniach finansowych przyniosły określone korzyści, ale też wiązały się z określonymi wyzwaniami. Ich syntezę przedstawiono w tabeli 23.

Jak wynika z tabeli 23, spółki podkreślały, że w wyniku wprowadzonych zmian sprawozdania finansowe stały się bardziej przejrzyste i łatwiejsze do czytania. Potwierdzeniem tego była reakcja inwestorów, którzy podkreślali, że łatwiej jest zrozumieć sprawozdania finansowe. W ślad za tym zmniejszyła się liczba pytań kierowanych do działu relacji inwestorskich oraz zmienił się rodzaj pytań. W trakcie poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych spółki stawały przed różnymi wyzwaniami. Jednym z nich było zastosowanie zasady istotności przy decyzjach, które informacje są istotne i powinny być ujawnione, a które należy pominąć bądź zredukować. Innym wyzwaniem dla spółek było zapewnienie porównywalności informacji między spółkami czy też między kolejnymi okresami sprawozdawczymi.

Spółki przez wprowadzenie zmian na rzecz lepszej komunikacji w sprawozdaniach finansowych osiągnęły różne sukcesy oraz poczyniły plany na przyszłość. Ich syntezę przedstawiono w tabeli 24.

Jak wynika z tabeli 24, sukcesy w poprawie komunikacji w sprawozdaniach finansowych to efekt współpracy różnych departamentów w spółkach, jak również współpracy z audytorami zewnętrznymi. Proces ten wymaga określonych zasobów finansowych, a także dodatkowego czasu. Wszystkie spółki podkreślały, że będą kontynuowały proces poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych i poszukiwały nowych rozwiązań w tym zakresie.

Tabela 24. Sukcesy, wnioski i plany w procesie poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF – doświadczenia spółek

Sukcesy i wnioski (<i>lessons learnt</i>)	Plany na przyszłość
Fonterra	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ pierwszy krok do sukcesu – poparcie kierowników wyższego szczebla (<i>senior managers</i>) ▪ kolejne ważne kroki do sukcesu – dobranie właściwych reprezentantów spośród głównych wewnętrznych i zewnętrznych grup interesariuszy; ich dyskusje powinny być skupione na określonych tematach i realistyczne, przy uznaniu, że nie ma jednego właściwego sposobu prezentacji informacji w sprawozdaniach finansowych ▪ traktowanie poprawy komunikacji jako procesu kontynuowanego w kolejnych okresach sprawozdawczych 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontynuacja „odświeżania” sprawozdań finansowych
Wesfarmers	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ największy sukces – zmniejszenie powtórzeń, przededagowanie konkretnych ujawnień, żeby były bardziej jasne i zwięzłe („Seria subtelnych zmian w danych finansowych może sprawić ogromną różnicę w ich zrozumiałości jako całości”) ▪ w ocenie rodzaju informacji użytecznych dla inwestorów zespół konsultował się z innymi departamentami w spółce; te departamenty mogłyby być aktywniej zaangażowane na początku tego projektu, poprzez bardziej bezpośrednie zapytanie ich o sposoby poprawy komunikacji informacji w sprawozdaniach finansowych, za które są bezpośrednio odpowiedzialni 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontynuacja poprawy jakości sprawozdań finansowych, włączając opinie inwestorów i kierownictwa wyższego szczebla (<i>senior management</i>) ▪ rozszerzenie procesu na inne części rocznego raportu, jak raport w sprawie wynagrodzeń ▪ badanie problemu większej porównywalności sprawozdań finansowych spółki z innymi takimi samymi spółkami w celu ułatwienia analizy inwestorom ▪ prace w kierunku pełnej digitalizacji, interaktywnego raportu rocznego
PotashCorp	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ największy sukces – zmniejszenie niepotrzebnej złożoności, co z kolei pomogło inwestorom lepiej zrozumieć opowieść spółki (<i>story of the company</i>) ▪ proces wymaga mniej zasobów, jeśli odbywa się etapami, niż wszystko od razu – to może być niezbędne dla organizacji o ograniczonych zasobach, które zamierzają uczynić swoje sprawozdania bardziej jasnymi i udoskonalonymi (<i>more streamlined</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w celu osiągnięcia przejrzystego raportowania konieczne jest ulepszanie i poszukiwanie nowych dróg do poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych ▪ kontynuacja powyższego trendu ▪ nowocześniejsze sprawozdania finansowych, żeby były w pełni zdigitalizowane i interaktywne w nadchodzących latach

cd. tabeli 24

Sukcesy i wnioski (<i>lessons learnt</i>)	Plany na przyszłość
ITV plc	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ prostsze sprawozdania dla interesariuszy bez utraty istotnych informacji ▪ zaplanowanie przygotowania sprawozdania finansowego odpowiednio wcześniej przed zadaniami związanymi z raportowaniem na koniec roku sprawiło, że cały proces poprawy efektywności ujawnień stał się mniej intensywną operacją ▪ stała współpraca z zewnętrznymi audytorami spółki poprawiła postęp i przegląd zmian w ujawnieniach w sprawozdaniach finansowych ▪ proces ciągłego upraszczania sprawił, że sprawozdanie finansowe stało się dokumentem, do którego interesariuszom było łatwiej się odnieść i zmiany w ujawnieniach będą kontynuowane, gdyż nadal są obszary do poprawy 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontynuacja wysiłków na rzecz uczynienia rocznych raportów bardziej przyjaznymi dla użytkowników i interaktywnymi ▪ zwiększenie wysiłków w udoskonaleniu ujawnień dotyczących innych części rocznego raportu, takich jak raport dotyczący wynagrodzeń
Orange	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ należy wziąć pod uwagę, że potrzeba na te zmiany dodatkowego czasu, żeby zmienić sposób komunikacji informacji finansowych, np. zmiany w projektowaniu ujawnień za bieżący okres mogą oznaczać konieczność dokonania zmian w ujawnianiu informacji za poprzedni okres, aby zachować porównywalność; ten proces może wywierać presję w przygotowywaniu sprawozdań finansowych na koniec roku ▪ proces wymaga rozwoju umiejętności pracowników; projektowanie ujawnień w prostszy i bardziej zwięzły sposób może być czasochłonne; reorganizacja informacji wymaga ponadto dodatkowego nadzoru ze strony kadry kierowniczej ▪ proces to ćwiczenie metodą prób i błędów; trzeba być odważnym i akceptować, że w pewnych przypadkach zostaną popełnione błędy; istotne jest dążenie do ciągłego poprawiania/ulepszenia 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ sprawozdania finansowe stały się jaśniejsze, bardziej zwięzłe i łatwiejsze do czytania, zasady wypracowane w usprawnieniu sprawozdań finansowych spółka planuje zastosować do innych części rocznego raportu ▪ ponowne przeprowadzenie sondażu wśród inwestorów w 2019 r. w celu zrozumienia, jak dobrze sprawozdania finansowe komunikują informacje i jakie jeszcze ulepszenia mogłyby być wprowadzone
Pandora A/S	
<ul style="list-style-type: none"> ▪ gotowość spółki do akceptacji i nauki na błędach popełnionych w trakcie poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych miała pozytywny wpływ na wynik końcowy ▪ bycie wrażliwym i uważnym na potrzeby informacyjne inwestorów pomogło zapewnić sukces temu procesowi 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ kontynuacja ulepszenia sprawozdań finansowych przez wprowadzenie informacji zwrotnych od inwestorów i <i>senior management</i> ▪ przegląd sprawozdań finansowych w celu znalezienia i usunięcia duplikacji oraz podkreślenia związków między odpowiednimi zbiorami informacji ▪ stworzenie silniejszego związku między dyskusją i analizą zarządu w rocznym raporcie a narracjami w notach ▪ zastosowanie wyciągniętych wniosków z poprawy sprawozdań finansowych do raportu ze społecznej odpowiedzialności

Źródło: IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021), s. 14, 20, 27, 32, 39, 45.

Z przedstawionych w tym rozdziale inicjatyw sprzyjających efektywności komunikacji spółek za pomocą sprawozdań finansowych wynika, że spółki mają możliwość zastosowania wielu rozwiązań. Z jednej strony mogą wykorzystać zasady prostego języka (inicjatywa SEC oraz koncepcja prostego języka przedstawiona w rozdziale 1.). Z drugiej strony mogą wykorzystać zasady efektywnej komunikacji prezentowane przez różne instytucje zajmujące się sprawozdawczością finansową spółek (inicjatywy EFRAG, FRC, IASB). Ponadto spółki mogą czerpać inspiracje z dobrych praktyk innych spółek w zakresie poprawy komunikacji (raport Fundacji IFRS).

Praktyki spółek publicznych w zakresie efektywnej komunikacji poprzez sprawozdanie finansowe – badanie własne

4.1. Cel i metoda badania

Jak wynika z przeglądu literatury polskiej w obszarze komunikacji rachunkowości (podrozdział 2.3), brakuje badań w zakresie efektywnej komunikacji polskich spółek publicznych za pomocą sprawozdań finansowych. Raport przygotowany przez Fundację IFRS dostarcza informacji na temat rozwiązań spółek zagranicznych (podrozdział 3.4).

Celem badania jest ustalenie praktyk, jakie stosują zagraniczne i polskie spółki publiczne w zakresie efektywnej komunikacji z otoczeniem poprzez sprawozdania finansowe.

W badaniu uwzględniono tylko jedną część sprawozdania finansowego – informacje dodatkowe, gdyż – jak to przedstawiono w rozdziale 3. – właśnie w przypadku tego elementu jest brak obowiązującej szczegółowej formy sprawozdawczej, co daje spółkom znaczną swobodę w jego sporządzaniu. Jednocześnie właśnie ten element był bardzo krytykowany w kontekście efektywnej komunikacji spółki publicznej z otoczeniem za pomocą sprawozdania finansowego.

Wybrane do badania spółki zagraniczne były już przedmiotem szczegółowej analizy przez Fundację IFRS, opisaną w podrozdziale 3.4, więc zakres badania będzie węższy w porównaniu do polskich spółek. W przypadku spółek zagranicznych analizowano: (1) zmiany w notach, o których nie było mowy w raporcie Fundacji IFRS (podrozdział 3.4, tabela 22), (2) wybrane charakterystyczne rozwiązania w notach, których inne analizowane spółki nie stosowały, a które mogą być przykładem dobrych praktyk efektywnej komunikacji.

W przypadku polskich spółek zakres badania jest szerszy, gdyż analizowano: (1) zmiany w strukturze not (łącznie w sekcje/grupy tematyczne), (2) zmiany w zakresie miejsca

prezentacji polityki rachunkowości (przeniesienie z jednej noty do odpowiednich różnych not), (3) zmiany w poszczególnych grupach not (sekcjach).

W badaniu wykorzystano metodę analizy treści (*content analysis*). Sprawozdania finansowe zostały pobrane ze stron internetowych badanych spółek.

W odniesieniu do spółek zagranicznych analizowano noty w sprawozdaniach finansowych za rok 2020 (pięć spółek). Okres badania dotyczy tylko jednego roku, gdyż – jak już wspomniano – istotne zmiany w notach tych spółek w sprawozdaniach finansowych za poprzednie lata zostały już wcześniej opisane na podstawie badania Fundacji IFRS (podrozdział 3.4).

W odniesieniu do spółek polskich analizowano noty w sprawozdaniach finansowych za lata 2013–2020 (jedna spółka) i za lata 2015–2016 (jedna spółka). Badanie rozpoczęto od 2013 r. ze względu na publikację dokumentu dyskusyjnego przez EFRAG dotyczącego ujawnień w sprawozdaniach finansowych (szerzej w podrozdziale 3.3), który mógł mieć wpływ na sprawozdawczość polskich spółek publicznych²⁷².

4.2. Charakterystyka próby badawczej

Pośród zagranicznych spółek publicznych wybrano do badania te, których dobre praktyki w zakresie efektywnej komunikacji zostały przedstawione w raporcie Fundacji IFRS (podrozdział 3.4), tj. Pandora, ITV plc, Orange, Fonterra, Wesfarmers. Z analizy wykluczono PotashCorp, gdyż kilka lat temu połączył się z Agrium, tworząc Nutrien (transakcja zakończyła się 1.01.2018 r.). Powyższe spółki wybrano do analizy, ponieważ ich dyrektorzy zapowiadali, że chcą nadal ulepszać komunikację w sprawozdaniach finansowych (podrozdział 3.4, tabela 24).

Pośród polskich spółek publicznych wybrano do badania te, które najczęściej były nagradzane za jakość sporządzanych sprawozdań finansowych²⁷³. Założono, że przyznawane nagrody mogą być również odzwierciedleniem stosowanych dobrych praktyk w zakresie efektywnej komunikacji. W tabeli 25 przedstawiono laureatów kategorii „Za najlepsze zastosowanie MSSF/MSR”²⁷⁴ od 2013 r. Data została przyjęta z uwagi na pojawiające się w tamtym okresie inicjatywy na rzecz efektywnej komunikacji (szerzej rozdział 3.), w tym wspomniana inicjatywa EFRAG.

²⁷² Jak już wspomniano, w inicjatywę EFRAG włączył się także Polski Komitet Standardów Rachunkowości.

²⁷³ W Polsce od kilkunastu lat jest przeprowadzany konkurs wśród spółek publicznych na najlepszy raport roczny (*The Best Annual Report*) przez Instytut Rachunkowości i Podatków (IRiP). Jego celem jest „promowanie raportów rocznych o największej wartości użytkowej dla akcjonariuszy i inwestorów”. Obok nagród głównych, IRiP przyznaje kilka wyróżnień, w tym „Za najlepsze zastosowanie MSSF/MSR” – https://irip.pl/popzednie-edycje-czytaj?arti_id=1106 (dostęp: 16.08.2020).

²⁷⁴ W 2020 r. IRiP zmienił nazwę tej nagrody na: *Najlepsze sprawozdanie finansowe wg MSSF/MSR* – https://irip.pl/popzednie-edycje-czytaj?arti_id=1107 (dostęp: 16.11.2021).

Tabela 25. Nagrody Instytutu Rachunkowości i Podatków za najlepsze zastosowanie MSSF/MSR przez przedsiębiorstwa, banki i instytucje finansowe za lata 2013–2020

Rok	Spółki
2020	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PGE Polska Grupa Energetyczna SA ▪ PEKAO SA
2019	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PGE Polska Grupa Energetyczna SA ▪ PEKAO SA
2018	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PGNiG SA ▪ BNP Paribas SA
2017	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PGNiG SA ▪ PZU SA
2016	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Grupa Lotos SA ▪ Bank Zachodni WBK SA
2015	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PKN Orlen SA ▪ PGE SA ▪ CCC SA ▪ Bank Pocztowy SA ▪ ING Bank Śląski SA
2014	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PKN Orlen SA ▪ Bank Pocztowy SA
2013	<ul style="list-style-type: none"> ▪ PKN Orlen SA ▪ ING Bank Śląski SA

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://irip.pl/popzednie-edycje> (dostęp: 16.11.2021).

Z tabeli 25 wynika, że po 2012 r. najczęściej nagradzonymi spółkami wśród przedsiębiorstw były: PKN Orlen SA (trzy razy), PGE Polska Grupa Energetyczna SA (dwa razy) i PGNiG SA (dwa razy), i te trzy spółki zostały wybrane do badania.

W przypadku PGE Polska Grupa Energetyczna SA (PGE) i Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA (PGNiG) analizowano noty w sprawozdaniach finansowych tylko za dwa lata, rok przeniesienia polityki rachunkowości do różnych not i rok poprzedzający. Z wcześniejszej analizy spółek zagranicznych (podrozdział 3.4) wynikało, że ten moment wiązał się z dużymi zmianami w notach. W przypadku PGNiG były to sprawozdania za lata 2015–2016, zaś PGE – za lata 2017–2018.

W przypadku PGE po wstępnym przeglądzie not w sprawozdaniach finansowych za lata 2017 i 2018²⁷⁵ zrezygnowano ze szczegółowej ich analizy, ponieważ zaobserwowano bardzo mało zmian²⁷⁶ w sprawozdaniu za 2018 r. w porównaniu z rokiem poprzednim.

²⁷⁵ PGE Polska Grupa Energetyczna SA. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2017, <https://www.gkpge.pl/relacje-inwestorskie/Materialy-do-pobrania?rok=2017> (dostęp: 18.08.2021), PGE Polska Grupa Energetyczna SA. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2018, <https://www.gkpge.pl/relacje-inwestorskie/Materialy-do-pobrania?rok=2018> (dostęp: 18.08.2021).

²⁷⁶ Zaobserwowano następujące małe zmiany: połączenie dwóch tabel w jedną w nocie *Pozostałe przychody i koszty operacyjne*, dodanie tabeli w nocie *Pozostałe zobowiązania niefinansowe*, usunięcie noty *Działalność zaniechana*,

Wprawdzie opis zasad polityki rachunkowości został przeniesiony do poszczególnych not, jednakże w ślad za tym nie zaobserwowano innych istotnych zmian w konkretnych notach. W związku z powyższym uznano, że szczegółowa analiza tych sprawozdań nie wniosłaby nic nowego do tego, co już zostało opisane.

Najczęściej nagradzaną spółką w konkursie IRiP był PKN Orlen SA (Orlen) i w związku z tym ją wybrano do analizy za dłuższy okres (lata 2013–2020). Uznano, że sprawozdania finansowe spółki, która zdobyła największą liczbę nagród za najlepsze sprawozdanie finansowe według MSSF/MSR, mogą być dobrym materiałem badawczym do poszukiwania dobrych praktyk w zakresie efektywnej komunikacji. Dłuższy okres analizy sprawozdań tej spółki miał służyć identyfikacji różnych dobrych praktyk na przestrzeni kilku lat sporządzania sprawozdań finansowych, a nie tylko za te lata (dwa), w których następuje przeniesienie opisów polityki rachunkowości z jednej noty do różnych not.

4.3. Pandora, ITV plc, Orange, Fonterra, Wesfarmers

Jak przedstawiono w podrozdziale 3.4, spółki: Pandora, ITVplc, Orange, Fonterra i Wesfarmers, kilka lat temu wprowadziły liczne zmiany w notach w sprawozdaniach finansowych, żeby ulepszyć komunikację z otoczeniem. Spółki zapowiadały, że będą kontynuowały działania w tym zakresie w kolejnych latach. Wyniki badania not w sprawozdaniach finansowych tych spółek za 2020 r. przedstawiono poniżej.

W przypadku Pandory zaobserwowano jedną charakterystyczną zmianę w porównaniu z tym, co było opisane w raporcie Fundacji IFRS. Mianowicie wprowadzono zmianę orientacji stron z pionowej na poziomą. Informacje są prezentowane w dwóch lub trzech kolumnach i dzięki temu więcej informacji mieści się na jednej stronie, co w konsekwencji zmniejsza znacznie objętość sprawozdania (50 stron za 2020 r.) oraz ułatwia analizę danego zagadnienia, gdyż często na jednej zamiast na dwóch stronach są informacje liczbowe, komentarz do tych informacji oraz opis polityki rachunkowości (rysunek 30). Ponadto na dwie praktyki, o których była mowa w raporcie Fundacji IFRS, autorka chciała jeszcze raz zwrócić uwagę. Po pierwsze opis polityki rachunkowości i ważnych osądów, jeśli występuje w danej notce, jest umieszczany po prezentacji danych liczbowych i dodatkowych informacjach do tych danych (rysunek 30).

---

usunięcie niektórych tabel w notach: *Świadczenia pracownicze, Kredyty bankowe, pożyczki, obligacje i leasing, dodanie noty Podmiot uprawniony do badania sprawozdań finansowych.*

Rysunek 30. Noty Zapasy i Należności z tytułu dostaw i usług w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Pandory za 2020 r.

	2020	2019
INVENTORIES		
DKK million		
Raw materials and consumables	358	481
Work in progress	119	158
Finished goods	1,392	1,398
Point-of-sale materials	80	99
Total inventories at 31 December	1,949	2,137
Inventories write-downs at 1 January	837	539
Write-downs during the year	361	881
Utilised in the year	-458	-583
Inventories write-downs at 31 December	740	837
Write-downs		
Write-downs of inventories are recognised in cost of sales, DKK 312 million (2019: DKK 818 million), and operating expenses, DKK 49 million (2019: DKK 63 million). Write-downs include reneit costs.		
Remitting of goods (realised and unrealised) negatively impacted gross profit by DKK 110 million (2019: DKK 942 million), including costs related to product portfolio optimisation and inventory buyback from wholesale partners as part of the Commercial Reset under Programme NOW).		
Production overheads		
Production overheads are calculated using a standard cost method, which is reviewed regularly to ensure relevant		
assumptions concerning capacity utilisation, lead times and other relevant factors.		
Net realisable value		
Net realisable value is based on the estimated selling price less estimated costs of completion and distribution. Alternatively, for inventories that are not expected to be sold, net realisable value is based on the remelt value of the reusable raw materials (primarily silver and gold).		
ACCOUNTING POLICIES		
Inventories are valued at the lower of cost and net realisable value. Costs are accounted for on a first-in, first-out basis (FIFO). Besides raw materials, costs also include labour and a proportion of production overheads based on normal operating capacity, but excluding borrowing costs. Point-of-sale materials comprise purchase costs regarding equipment, displays and packaging materials etc. and are also accounted for on a FIFO basis.		
SIGNIFICANT ACCOUNTING ESTIMATES		
Estimates relating to write-downs are impacted by forecasting accuracy in the number of obsolete products which will need to be remelted. The impact from remelt is also influenced by development in the market prices of silver and gold.		
TRADE RECEIVABLES		
DKK million		
Receivables related to third-party distribution and wholesale	600	1,086
Receivables related to retail revenue sales	270	557
Total trade receivables at 31 December	870	1,643
Ageing of trade receivables at 31 December		
Not past due	746	1,419
Up to 30 days	124	184
Between 30 and 60 days	-	34
Between 60 and 90 days	-	4
Over 90 days	-	1
Total past due, not impaired	124	223
Total trade receivables at 31 December	870	1,643
Development in impairment losses on trade receivables		
Impairment at 1 January	129	103
Additions	53	78
Utilised	-11	-10
Unused amounts reversed	-44	-43
Exchange rate adjustments	-5	2
Impairment at 31 December	121	129

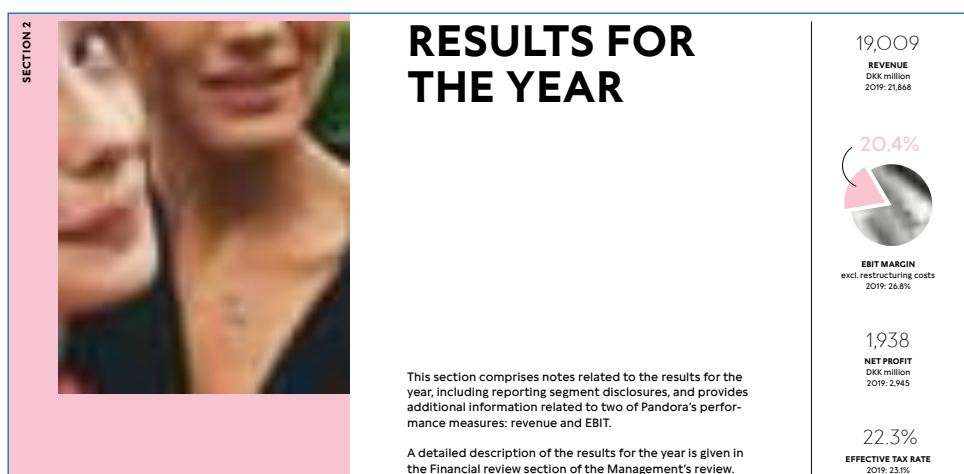
NOTE 3.6

Źródło: Pandora. Annual Report 2020. <https://pandoragroup.com/staticcontent?url=http://pandoragroup.gcs-web.com/static-files/fcc4e1f1-52ac-4c3f-8256-03ccd06ebc7c&format=pdf&title=Annual%20Report%202020> (dostęp: 25.08.2021), s. 75.

Po drugie każda sekcja ma swoją stronę tytułową, która zawiera krótką informację o tej części i wybrane dane liczbowe, jeśli w danej sekcji są prezentowane (rysunek 31 i 32).

Jak widać na rysunku 30, informacje na danej stronie są prezentowane w trzech kolumnach. W przypadku zapasów najpierw przedstawiane są w tabeli informacje liczbowe, następnie komentarz do tych danych, a dalej informacje o polityce rachunkowości i istotnych szacunkach.

Rysunek 31. Strona tytułowa sekcji *Wyniki za dany rok* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Pandory za 2020 r.

Źródło: Pandora. Annual Report 2020, <https://pandoragroup.com/staticcontent?url=http://pandoragroup.gcs-web.com/static-files/fcc4e1f1-52ac-4c3f-8256-03ccd06ebc7c&format=pdf&title=Annual%20Report%202020> (dostęp: 25.08.2021), s. 55.

Jak widać na rysunku 31, na stronie tytułowej sekcji *Wyniki za dany rok* jest krótka informacja o zawartości tej sekcji oraz kilka danych: przychody, marża EBIT, zysk netto i efektywna stawka podatku. Z kolei na stronie tytułowej sekcji *Pozycje kapitału inwestycyjnego i kapitału pracującego netto* (rysunek 32) prezentowane są: krótka informacja o zawartości tej sekcji, salda końcowe poszczególnych pozycji na koniec lat 2020 i 2019 wraz z numerami not oraz kilka innych danych, w tym CAPEX.

Prezentowane noty Pandory są ilustracją dwóch zasad efektywnej komunikacji sformułowanych przez IASB (podrozdział 3.3, tabela 19): odpowiednie uporządkowanie informacji i odpowiednie formatowanie informacji.

W przypadku ITV plc nie zaobserwowano istotnych zmian w porównaniu z tym, co było opisane w raporcie Fundacji IFRS. Jednakże na dwa zagadnienia autorka chciała jeszcze raz zwrócić uwagę.

Rysunek 32. Strona tytułowa sekcji *Pozycje kapitału inwestycyjnego i kapitału pracującego netto* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Pandory za 2020 r.

WORKING CAPITAL DKK million		Notes	2020	2019
Inventories		3.5	1,949	2,137
Trade receivables		3.6	870	1,643
Trade payables			-3,211	-3,095
Operating working capital			-391	664
Other receivables			807	1,077
Current provisions	3.7, 3.8		-683	-806
Net commodity derivatives			221	32
Other payables			-1,399	-1,281
Net working capital			-1,447	-293

In 2020 Pandora has updated the definition of net working capital to include Commodity derivatives and exclude Net tax payable. The 2019 figures has been restated to reflect the change.

INVESTED CAPITAL DKK million		Notes	2020	2019
Intangible assets		3.1	6,943	7,445
Property, plant and equipment		3.2	2,054	2,585
Right-of-use assets		3.3	3,007	4,010
Other non-current financial assets			244	290
Non-current provisions		3.7	-370	-278
Net working capital			-1,447	-293
Deferred tax, net		2.6	396	440
Currency derivatives			12	40
Income tax receivables/payable, net			-299	-29
Invested capital			10,540	14,248

INVESTED CAPITAL AND WORKING CAPITAL ITEMS

The notes in this section describe the assets that form the basis for the activities of Pandora and the related liabilities.

Operating working capital at the end of 2020 was -2.1% of revenue, compared to 3.1% at the end of 2019.

Financial risks are described in note 4.4. ↗

491
CAPEX
DKK million
2019: 822

-2.1%
OPERATING
WORKING CAPITAL/
REVENUE
2019: 3.1%

10,540
INVESTED
CAPITAL
DKK million
2019: 14,268

Źródło: Pandora. Annual Report 2020, <https://pandoragroup.com/staticcontent?url=http://pandoragroup.gcs-web.com/static-files/fcc4e1f1-52ac-4c3f-8256-03cc06ebc7c&format=pdf&title=Annual%20Report%202020> (dostęp: 25.08.2021), s. 66.

Rysunek 33. Fragment sekcji (początek) *Wyniki za dany rok* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym ITV plc za 2020 r.

Notes to the Financial Statements

Section 2: Results for the Year

In this section

This section focuses on the results and performance of the Group. On the following pages, you will find disclosures explaining the Group's results for the year, segmental information, exceptional items, taxation and earnings per share.

2.1 Profit before tax

Keeping it simple

This section analyses the Group's profit before tax by reference to the activities performed by the Group and an analysis of key operating costs.

Adjusted earnings before interest, tax and amortisation (EBITA) (as defined in the APMs) is the Group's key profit indicator. This reflects the way the business is managed and how the Directors assess the performance of the Group. This section therefore also shows each division's contribution to total revenue and adjusted EBITA.

Accounting policies

Revenue recognition

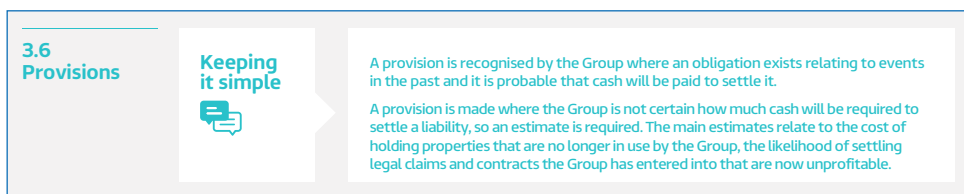
The Group derives revenue from the transfer of goods and services. Revenue recognition is based on the delivery of performance obligations and an assessment of when control is transferred to the customer. Revenue is recognised either when the performance obligation in the contract has been performed (point in time' recognition) or 'over time' as control of the performance obligation is transferred to the customer.

Źródło: ITV PLC Annual report and accounts for the year ended 31 December 2020, <https://www.itvplc.com/~media/Files/1/ITV-PLC/documents/reports-and-results/annual-report-2020.pdf> (dostęp: 25.08.2021), s. 177.

Po pierwsze nadal każda sekcja w sprawozdaniu zaczyna się od akapitu *W tej sekcji*, zaś noty w poszczególnych sekcjach zaczynają się od akapitu zatytułowanego *Keeping it simple*, który można by przetłumaczyć *Wyjaśniając (Robiąc) to prosto* (rysunek 33); w przypadku noty dotyczącej skomplikowanego zagadnienia, tj. *Pensions*, akapity *Keeping it simple* pojawiają się w kilku miejscach oraz mają formę pytań i odpowiedzi²⁷⁷. Podobnie w notcie dotyczącej pochodnych instrumentów finansowych akapit *Keeping it simple* ma formę pytań i odpowiedzi²⁷⁸.

Po drugie akapity *Keeping it simple*, jak już wspomniano, są napisane prostym językiem (rysunki 33 i 34). Warto dodać, że spółka stosuje prosty język oraz informuje o tym odbiorców raportu rocznego²⁷⁹.

Rysunek 34. Fragment noty Rezerwy w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym ITV plc za 2020 r.

Źródło: ITV PLC Annual report and accounts for the year ended 31 December 2020, https://www.itvplc.com/~/_media/Files/1/ITV-PLC/documents/reports-and-results/annual-report-2020.pdf (dostęp: 25.08.2021), s. 203.

Pierwsze zdanie fragmentu noty na rysunku 34 można przetłumaczyć w następujący sposób: „Rezerwa jest tworzona przez Grupę, gdy istnieje obowiązek wynikający z przeszłych zdarzeń i jest prawdopodobne, że gotówka będzie wypłacona w celu jego wypełnienia”.

Dla porównania w MSR 37 jest to wyjaśnione jak niżej.

„Rezerwę tworzy się wówczas, gdy:

- na jednostce ciąży obecny obowiązek (prawny lub zwyczajowo oczekiwany) wynikający z przeszłych zdarzeń,
- prawdopodobna jest konieczność wydatkowania środków zawierających w sobie korzyści ekonomiczne w celu wypełnienia obowiązku oraz
- można dokonać wiarygodnego szacunku kwoty tego obowiązku”²⁸⁰.

²⁷⁷ ITV PLC Annual report and accounts for the year ended 31 December 2020, https://www.itvplc.com/~/_media/Files/1/ITV-PLC/documents/reports-and-results/annual-report-2020.pdf (dostęp: 25.08.2021), s. 205–213.

²⁷⁸ *Ibidem*, s. 218.

²⁷⁹ W raporcie rocznym spółki za 2020 r., w części zawierającej prezentację sprawozdania finansowego, spółka zaznacza, że w opisach stosuje prosty angielski (*plain English*) – *Ibidem*, s. 157.

²⁸⁰ MSR 37 *Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe*, par. 14, w: *Standardy MSSF*, SKwP, Warszawa 2016.

Opisane noty ITV plc obrazują zastosowanie trzech zasad efektywnej komunikacji sformułowanych przez IASB: prosty i bezpośredni opis, odpowiednie uporządkowanie informacji i odpowiednie formatowanie informacji.

Rysunek 35. Informacja Ważne zdarzenia 2020 w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orange za 2020 r.

Źródło: Orange. Consolidated financial statements. Year ended December 31, 2020, <https://www.orange.com/sites/orangecom/files/documents/2021-02/Consolidated%20financial%20statements%202020.pdf> (dostęp: 25.08.2021), s. 2.

W przypadku Orange nie zaobserwowano istotnych zmian w porównaniu z tym, co było opisane w raporcie Fundacji IFRS. Jednakże na trzy rozwiązania autorka chciała zwrócić uwagę. Po pierwsze druga strona sprawozdania (bezpośrednio po stronie tytułowej) zawiera krótką informację o ważnych zdarzeniach w grupie w 2020 r. oraz odnośniki do związanych z nimi not (rysunek 35). Po drugie pierwsza grupa not w sprawozdaniu dotyczy informacji o segmentach; w sprawozdaniach innych grup kapitałowych pierwsze noty dotyczyły zawsze ogólnych informacji o podmiocie, podstawy sporządzenia sprawozdania itd. (rysunek 36). Po trzecie zwraca uwagę prezentacja danych liczbowych w formie wykresów (dziewięć wykresów kołowych

i jeden słupkowy²⁸¹) (rysunek 37), w sprawozdaniach innych spółek wykresy pojawiały się sporadycznie, z wyjątkiem Wesfarmers.

Rysunek 36. Fragment spisu treści w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orange za 2020 r.

Table of contents	
Financial statements	
Consolidated income statement.....	4
Consolidated statement of comprehensive income.....	5
Consolidated statement of financial position.....	6
Consolidated statements of changes in shareholders' equity.....	8
Analysis of changes in shareholders' equity related to components of the other comprehensive income.....	9
Consolidated statement of cash flows.....	10
Notes to the consolidated financial statements	
Note 1 Segment information.....	12
1.1 Segment revenue.....	12
1.2 Segment revenue to consolidated net income in 2020.....	14
1.3 Segment revenue to consolidated net income in 2019.....	16
1.4 Segment revenue to segment operating income in 2018.....	18
1.5 Segment investments.....	20
1.6 Segment assets.....	22
1.7 Segment equity and liabilities.....	24
1.8 Simplified statement of cash flows on telecommunication and Mobile Financial Services activities.....	26
1.9 Definition of operating segments and performance indicators.....	29
Note 2 Description of business and basis of preparation of the consolidated financial statements.....	32
2.1 Description of business.....	32
2.2 Basis of preparation of the financial statements.....	32
2.3 New standards and interpretations applied from January 1, 2020.....	33
2.4 Main standards and interpretations compulsory after December 31, 2020 with no early application elected by the Group.....	36
2.5 Accounting policies, use of judgment and estimates.....	37
Note 3 Impact of the health crisis linked to the Covid-19 pandemic.....	40

Źródło: Orange. Consolidated financial statements. Year ended December 31, 2020, <https://www.orange.com/sites/orangecom/files/documents/2021-02/Consolidated%20financial%20statements%202020.pdf> (dostęp: 25.08.2021), s. 3.

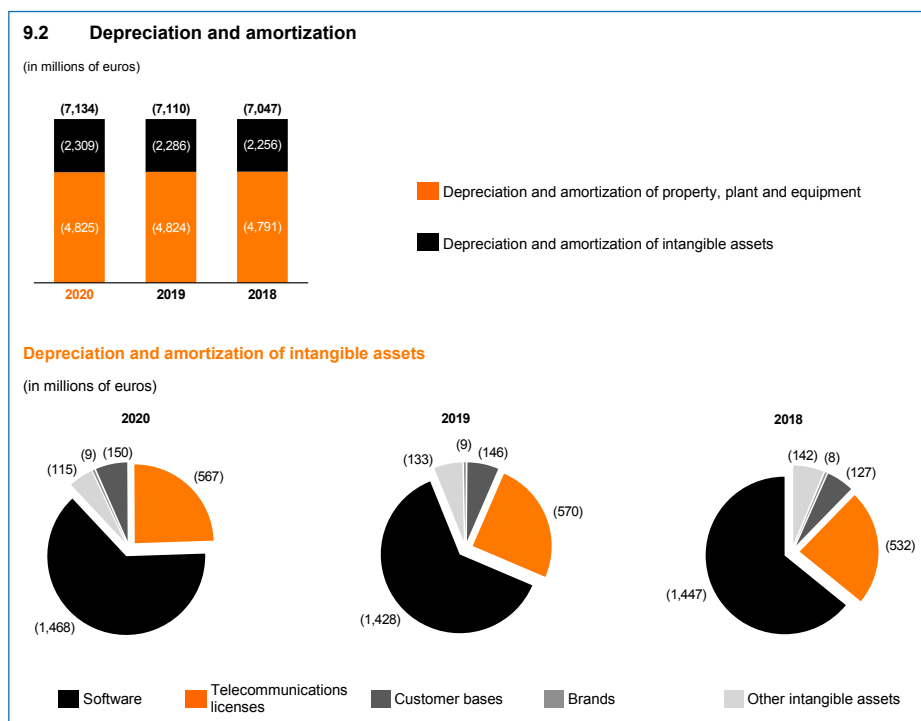
Jak widać na rysunku 36, w spisie treści not do sprawozdania finansowego pierwsza grupa not dotyczy segmentów operacyjnych.

Przytoczone noty Orange są przykładem wykorzystania trzech zasad efektywnej komunikacji sformułowanych przez IASB: odpowiednie uporządkowanie informacji, powiązanie informacji i odpowiednie formatowanie informacji.

W przypadku Fonterry nie zaobserwowano istotnych zmian w porównaniu z tym, co było opisane w raporcie Fundacji IFRS. Jednakże na jedno rozwiązanie autorka chciała zwrócić uwagę. Mianowicie każda sekcja w sprawozdaniu rozpoczyna się od krótkiej informacji o treści danej sekcji oraz o składających się na nią notach (rysunki 38 i 39).

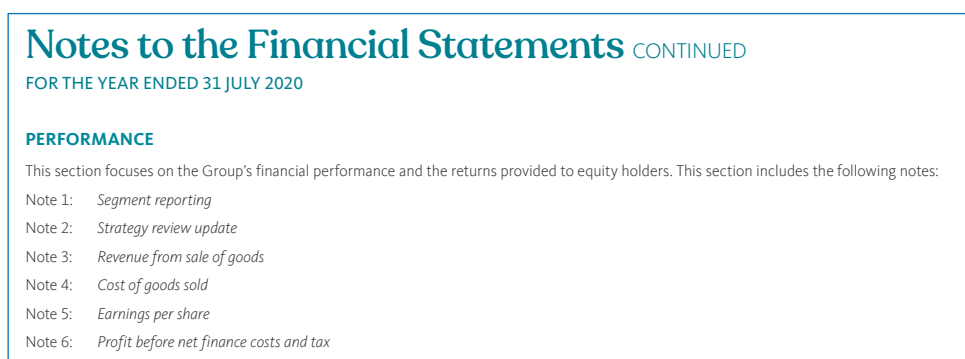
²⁸¹ Orange. Consolidated financial statements. Year ended December 31, 2020, <https://www.orange.com/sites/orangecom/files/documents/2021-02/Consolidated%20financial%20statements%202020.pdf> (dostęp: 25.08.2021), s. 48, 60, 69–70, 73, 79, 81, 102, 108.

Rysunek 37. Fragment noty Amortyzacja w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orange za 2020 r.

Źródło: Orange. Consolidated financial statements. Year ended December 31, 2020, <https://www.orange.com/sites/orange.com/files/documents/2021-02/Consolidated%20financial%20statements%202020.pdf> (dostęp: 25.08.2021), s. 69.

Rysunek 38. Fragment sekcji Dokonania w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Fonterra za 2020 r.

Źródło: Fonterra. Annual Report 2020, <https://view.publitas.com/fonterra/fonterra-annual-report-2020/page/1> (dostęp: 25.08.2021), s. 84.

Rysunek 39. Fragment sekcji *Długoterminowe aktywa* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Fonterra za 2020 r.

Notes to the Financial Statements CONTINUED
FOR THE YEAR ENDED 31 JULY 2020

LONG-TERM ASSETS

This section provides information about the investments the Group has made in long-term assets to operate the business and generate returns to equity holders. These assets include physical assets such as land and buildings, and non-physical assets such as right-of-use assets, brands and goodwill. This section also explains the estimates and judgements applied in the measurement of these assets.

This section includes the following notes:

Note 15: *Property, plant and equipment*

Note 16: *Right-of-use assets*

Note 17: *Intangible assets*

Źródło: Fonterra. *Annual Report 2020*, <https://view.publitas.com/fonterra/fonterra-annual-report-2020/page/1>, (dostęp: 25.08.2021), s. 108.

Jak widać na rysunkach 38 i 39, Fonterra każdą sekcję rozpoczyna od krótkiej informacji, czego dotyczy dana część. Opis jest krótki, napisany jasnym i prostym językiem (*simple and direct*). Następnie jest przedstawiona struktura danej sekcji, czyli składające się na nią noty.

Prezentowane noty Fonterra są ilustracją następujących zasad efektywnej komunikacji sformułowanych przez IASB: odpowiednie formatowanie informacji oraz prosty i bezpośredni opis.

W przypadku Wesfarmers nie zaobserwowano istotnych zmian w porównaniu z tym, co było opisane w raporcie Fundacji IFRS. Jednakże na dwa rozwiązania autorka chciała zwrócić uwagę. Po pierwsze w pierwszej sekcji *O raporcie* spółka zamieściła punkt *Znaczące pozycje w bieżącym okresie sprawozdawczym* (rysunek 40). Podobnie zrobił Orange, a nawet jeszcze bardziej uwypuklił te informacje, bo zamieścił je bezpośrednio po stronie tytułowej. Po drugie, podobnie jak Orange, część danych liczbowych prezentuje w formie wykresów (pięć wykresów kołowych i cztery wykresy słupkowe²⁸²) (rysunek 41).

Jak widać na rysunku 40, Wesfarmers przedstawił syntetycznie informacje o ważnych zdarzeniach w danym roku oraz przy każdym opisie jest odniesienie do określonych not, które zawierają uszczegółowienie tych informacji.

Przytoczone noty Wesfarmers, podobnie jak w przypadku Orange, są przykładem wykorzystania trzech zasad efektywnej komunikacji sformułowanych przez IASB: odpowiednie uporządkowanie informacji, powiązanie informacji i odpowiednie formatowanie informacji.

²⁸² Wesfarmers. *2020 Annual Report*, https://www.wesfarmers.com.au/docs/default-source/asx-announcements/2020-annual-report.pdf?sfvrsn=67950abb_0 (dostęp: 25.08.2021), s. 125, 127, 129, 131, 136, 140–142.

Rysunek 40. Fragment sekcji O raporcie w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Wesfarmers za 2020 r.

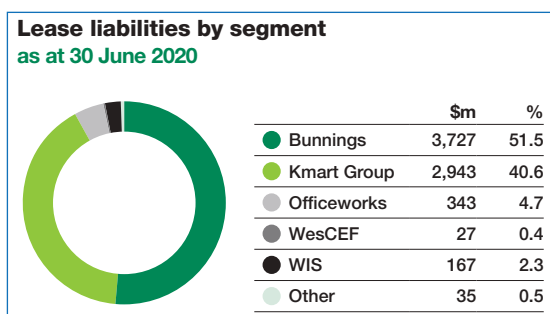
Significant items in the current reporting period	
<p>Acquisition of Catch Group Holdings Limited</p> <p>On 12 August 2019, Wesfarmers, through its wholly-owned subsidiary Wesfarmers Online Retail Holdings Pty Ltd, completed the acquisition of Catch Group Holdings Limited (Catch) for consideration of \$230 million. Refer to note 23 for further details.</p> <p>Acquisition of Kidman Resources Limited</p> <p>On 23 September 2019, Wesfarmers, through its wholly-owned subsidiary Wesfarmers Lithium Pty Ltd, completed the acquisition of all of the issued ordinary shares in Kidman Resources Limited (Kidman). The cash payment of \$1.90 per share to Kidman shareholders was funded from existing banking facilities. Wesfarmers holds a 50 per cent interest in the Mt Holland lithium project based in Western Australia. Refer to note 23 for further details.</p> <p>Sale of interest in Coles Group Limited</p> <p>On 18 February 2020, Wesfarmers announced that it had executed the sale of 4.9 per cent of the issued capital of Coles Group Limited (Coles) for proceeds of \$1,047 million, net of transaction costs. On 30 March 2020, Wesfarmers announced that it had entered into an agreement to sell a further 5.2 per cent of the issued capital of Coles for proceeds of \$1,062 million, net of transaction costs.</p> <p>The pre-tax gain on sale of the 10.1 per cent interest in Coles is \$290 million (post-tax \$203 million) and a further pre-tax gain of \$220 million (post-tax \$154 million) was recognised on the revaluation of the Group's retained interest in Coles. The retained interest in Coles at 30 June 2020 is recognised as a financial asset measured at fair value through other comprehensive income (FVOCI). Refer to note 21 for further details.</p> <p>Adoption of AASB 16 Leases</p> <p>Wesfarmers has applied AASB 16 from 1 July 2019. Wesfarmers as a lessee under AASB 16 has recognised right-of-use assets representing its right to use the underlying leased assets and lease liabilities representing its obligations to make lease payments.</p> <p>The Group has separately recognised the interest expense on the lease liabilities and the depreciation expense of the right-of-use assets. Refer to notes 11 and 30 for further details.</p>	<p>Impairment</p> <p>Industrial and Safety</p> <p>The carrying value of the Industrial and Safety CGU exceeded its recoverable amount and a pre-tax impairment of \$310 million (post-tax \$298 million) was recognised in 'impairment expenses', which included pre-tax impairments against goodwill of \$270 million (post-tax \$270 million) and other assets of \$40 million (post-tax \$28 million). Refer to note 20 for further details.</p> <p>Kmart Group</p> <p>During the year, the first phase of the strategic review into the operations of Target was completed, identifying a number of actions to accelerate the growth of Kmart and address the unsustainable financial performance of Target. These actions included the conversion of suitable Target stores to Kmart stores, the closure of a number of Target stores and a restructuring of the Target store support office.</p> <p>Restructuring costs and provisions of \$110 million (post-tax \$83 million) were recognised for the above identified actions. In conjunction with the restructuring and as a result of the under-performance of Target stores, an impairment in the Kmart Group – Target business of \$525 million (post-tax \$437 million) was recognised in 'impairment expenses'. Refer to note 20 for further details on the impairment of the Kmart Group – Target business.</p> <p>Impact of COVID-19</p> <p>COVID-19 had significant impacts on the Group in financial year 2020 including:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Retail sales being impacted by significant volatility in foot traffic, driven by government restrictions, physical distancing requirements and customers spending more time at home; • Significant variation in demand across categories temporarily impacting stock availability in some areas, while bringing forward some purchases from future periods; • Lower inventory and higher payables at year end, resulting in favourable but temporary cash flow benefit; • Government stimulus measures designed to provide income support to households and businesses having a positive impact on the Group's retail sales result; and • Approximately \$40 million in wage subsidies (less than one per cent of total team member payments) passed on to team members during financial year 2020, almost entirely relating to New Zealand.

Źródło: Wesfarmers. 2020 Annual Report, https://www.wesfarmers.com.au/docs/default-source/asx-announcements/2020-annual-report.pdf?sfvrsn=67950abb_0 (dostęp: 25.08.2021), s. 124.

Z analizy not w sprawozdaniach finansowych za 2020 r. spółek: Pandora, ITV plc, Orange, Fonterra, Wesfarmers, wynika, że nie zaobserwowano nowych ważnych zmian w zakresie efektywnej komunikacji w porównaniu z tymi sprzed kilku lat, opisanymi w raporcie Fundacji IFRS. Zaobserwowano natomiast kilka charakterystycznych rozwiązań w sprawozdaniach spółek, które tylko niektóre analizowane spółki stosowały i które można uznać za przykłady dobrych praktyk w zakresie efektywnej komunikacji. Można do nich zaliczyć: (1) prezentację informacji o ważnych wydarzeniach w grupie na początku sprawozdania (Orange, Wesfarmers); (2) prezentację informacji o segmentach operacyjnych w pierwszej grupie not w sprawozdaniu (Orange); (3) prezentację opisu polityki rachunkowości i ważnych osądów na końcu danej noty, a nie na początku (Pandora, Wesfarmers, Orange), (4) opis trudnych zagadnień w formie

pytań i odpowiedzi (ITV plc); (5) prezentację danych liczbowych w formie wykresów (Orange i Wesfarmers); (6) zmianę orientacji stron z pionowej na poziomą i prezentację większej liczby informacji na jednej stronie (Pandora).

Rysunek 41. Fragment noty *Leasing* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Wesfarmers za 2020 r.

Źródło: Wesfarmers. 2020 Annual Report, https://www.wesfarmers.com.au/docs/default-source/asx-announcements/2020-annual-report.pdf?sfvrsn=67950abb_0 (dostęp: 25.08.2021), s. 136.

Nawiązując do zasad efektywnego komunikowania informacyjnego według B. Dobek-Ostrowskiej (podrozdział 1.4, tabela 4), można stwierdzić, że prezentowane noty spółek zagranicznych są ilustracją zastosowania: zasady pierwszej – kreatywność, zasady piątej – położenie nacisku na informację, i zasady szóstej – wykorzystanie pomocy wizualnych.

4.4. PGNiG

W przypadku spółki PGNiG przedmiotem analizy były noty w sprawozdaniach finansowych za dwa lata – rok przeniesienia polityki rachunkowości do różnych not i rok poprzedzający. Jak opisano to w podrozdziale 4.1, analiza not obejmowała trzy etapy: (1) analiza zmian w strukturze not, (2) analiza zmian w zakresie miejsca prezentacji polityki rachunkowości, (3) analiza zmian w poszczególnych grupach not (sekcjach).

Zaobserwowano następujące zmiany w notach w sprawozdaniu finansowym za 2016 r.²⁸³ w porównaniu ze sprawozdaniem za 2015 r.²⁸⁴:

²⁸³ Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021).

²⁸⁴ Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021).

- zastąpienie długiej listy not (41 not) pogrupowaniem w sekcje (osiem sekcji, w każdej sekcji po kilka not, najczęściej od trzech do pięciu) (rysunek 42),
- przesunięcia w kolejności ujawnień, w tym połączenie części not,
- przeniesienie opisu najważniejszych zasad rachunkowości oraz istotnych szacunków prezentowanych w jednej nocie do różnych not,
- wprowadzenie podobnej struktury większości not dotyczących danej pozycji (danych pozycji) ze sprawozdania:
  - opis zasad rachunkowości,
  - opis istotnych szacunków,
  - informacje szczegółowe o zmianach danej pozycji (danych pozycji) za bieżący i poprzedni rok w formie tabeli (tabel),
  - dodatkowe informacje w formie opisowej,
- duże zmiany w opisie zasad rachunkowości (w tym: skrócenie lub rozszerzenie dotychczasowego opisu, zastąpienie ogólnych informacji informacjami charakterystycznymi dla PGNiG; rysunki 43 i 44, tabela 26),
- przeformatowanie niektórych not:
  - zastąpienie opisów narracyjnych tabelami (np. opisu wpływu nowych standardów na sprawozdanie grupy – rysunki 45 i 46, opis programów emisji dłużnych papierów wartościowych, opis zdarzeń po dniu bilansowym),
  - przeformatowanie tabel,
- w ramach grupowania not w sekcje niektóre noty zostały połączone w jedną (np. noty: *Kapitał podstawowy* i *Zarządzanie kapitałem*, *Aktywa z tytułu podatku odroczonego* i *Zobowiązania z tytułu podatku odroczonego* – rysunki 52 i 53, *Odpisy aktualizujące rzeczowe aktywa trwałe* i *Odpisy aktualizujące wartości niematerialne*)
- rozszerzenie zakresu informacji o zmianach w stanie danej kategorii za bieżący i poprzedni rok (np. dotyczących odroczonego podatku – rysunki 52 i 53, rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych, instrumentów finansowych) prezentowany w tabelach opisujących zmiany danych,
- usunięcie powtórzeń informacji poprzez łączenie lub przeformatowanie tabel w niektórych notach (np. dotyczących rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych, zapasów, należności z tytułu dostaw i usług, zmiany zobowiązań z tytułu odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych – rysunki 54 i 55),
- skrócenie obszernych opisów w niektórych notach (np. dotyczącego ryzyka walutowego, ryzyka płynności),
- stosowanie odsyłaczy do informacji w innych notach (tabela 26),
- zamieszczenie informacji o przyjętej definicji wyniku (EBITDA) (rysunki 50 i 51),
- zmienienie w wielu tabelach sposobu prezentacji informacji.

Poniżej zostały szerzej opisane wybrane zmiany w notach wraz z rysunkami obrazującymi efektywną komunikację.

PGNiG zastąpiło długą listę not kilkoma sekcjami. Fragmenty struktury not przedstawiono na rysunku 42.

Rysunek 42. Fragmenty struktury not w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015 i 2016

2015	
1. INFORMACJE OGÓLNE	12
2. INFORMACJE O STOSOWANYCH ZASADACH RACHUNKOWOŚCI	20
3. SEGMENTY OPERACYJNE.....	50
4. KOSZTY OPERACYJNE	53
5. PRZYCHODY I KOSZTY FINANSOWE	54
6. WYCENA JEDNOSTEK METODĄ PRAW WŁASNOŚCI	54
7. PODATEK DOCHODOWY	56
8. DZIAŁALNOŚĆ ZANIECHANA.....	59
9. ZYSK/(STRATA) NA JEDNĄ AKCJĘ	59
10. DYWIDENDY WYPŁACONE I ZAPROPONOWANE DO WYPŁATY	61
11. RZECZOWE AKTYWA TRWAŁE	61
12. NIERUCHOMOŚCI INWESTYCYJNE.....	65
13. WARTOŚCI NIEMATERIALNE	66
14. INNE AKTYWA FINANSOWE.....	69
15. AKTYWA Z TYTUŁU PODATKU ODROZCZONEGO	69
16. POZOSTAŁE AKTYWA TRWAŁE	69
17. ZAPASY	70
2016	
1. Informacje ogólne.....	7
1.1. PODSTAWOWE INFORMACJE O GRUPIE I PODSTAWA SPORZĄDZENIA SPRAWOZDANIA	7
1.2. WPŁYW NOWYCH STANDARDÓW NA SPRAWOZDANIE GRUPY KAPITAŁOWEJ	9
1.3. ZMIANY PREZENTACJI W SPRAWOZDANIU FINANSOWYM	11
2. Opis Grupy Kapitałowej i segmenty sprawozdawcze	13
2.1. GŁÓWNE INFORMACJE O GRUPIE I SEGMENTACH SPRAWOZDAWCZYCH.....	13
2.2. DANE LICZBOWE DOTYCZĄCE SEGMENTÓW SPRAWOZDAWCZYCH.	15
2.3. INFORMACJE O TRANSAKCIACH Z PODMIOTAMI POWIĄZANYMI.....	17
2.4. INWESTYCJE W JEDNOSTKACH WYCENIANYCH METODĄ PRAW WŁASNOŚCI.	19
3. Noty objaśniające do rachunku zysków i strat.....	22
3.1. PRZYCHODY ZE SPRZEDAŻY	22
3.2. KOSZTY OPERACYJNE	24
3.3. POZOSTAŁE PRZYCHODY I KOSZTY OPERACYJNE.....	25
3.4. KOSZTY FINANSOWE NETTO	25
3.5. DYWIDENDY WYPŁACONE I ZAPROPONOWANE DO WYPŁATY	25
4. Noty objaśniające dotyczące opodatkowania.....	26
4.1. PODATEK DOCHODOWY	26

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 6 i Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 2.

W sprawozdaniu za 2016 r. noty pogrupowano następująco²⁸⁵:

- *Informacje ogólne,*
- *Opis Grupy Kapitałowej i segmenty sprawozdawcze,*
- *Noty objaśniające do rachunku zysków i strat,*
- *Noty objaśniające dotyczące opodatkowania,*
- *Noty objaśniające do sprawozdania z przepływów pieniężnych oraz informacje dotyczące zadłużenia,*
- *Noty objaśniające do sprawozdania z sytuacji finansowej,*
- *Noty dotyczące instrumentów finansowych i zarządzania ryzykiem finansowym,*
- *Noty pozostałe.*

Jak widać, noty są pogrupowane według elementów sprawozdania finansowego i pozostałych zagadnień. Taka sama struktura not jest w sprawozdaniu za 2020 r.²⁸⁶

Należy zauważyć, że takie samo rozwiązanie, tj. zastąpienie długiej listy not kilkoma sekcjami, wprowadziły wcześniej spółki zagraniczne opisane w raporcie Fundacji IFRS (podrozdział 3.4, np. rysunki 8, 14). Różnica dotyczy jedynie kryteriów grupowania not. Jak wynika z tabeli 21 (podrozdział 3.4), spółki zagraniczne nie grupowały not według elementów sprawozdania finansowego.

Rysunek 43. Fragment noty *Stosowane zasady rachunkowości w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2015 r.*

Rzeczowe aktywa trwałe to aktywa, które Grupa zamierza wykorzystywać w procesie produkcyjnym lub przy dostawach towarów i świadczeniu usług, w celu oddania do użytkowania innym podmiotom na podstawie umowy najmu lub w celach administracyjnych, przez czas dłuższy niż jeden rok, co do których istnieje prawdopodobieństwo, że w przyszłości spowodują wpływ korzyści ekonomicznych do Grupy. Rzeczowe aktywa trwałe obejmują również środki trwałe w budowie. Nakłady na rzeczowe aktywa trwałe obejmują:

- nakłady inwestycyjne poniesione w momencie początkowego ujęcia,
- nakłady stanowiące ulepszenie (modernizację) skutkujące zwiększeniem przyszłych korzyści ekonomicznych.

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 25.

W sprawozdaniu za 2015 r. opis zasad rachunkowości dotyczący rzeczowych aktywów trwałych zaczynał się od definicji tej kategorii i ogólnych informacji, z czego się składają (rysunek 43). W sprawozdaniu za 2016 r. te ogólne wiadomości zastąpiono informacjami charakterystycznymi dla PGNiG, czyli wymieniono najistotniejsze

²⁸⁵ Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e-24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 2.

²⁸⁶ Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2020 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/3137952/Sprawozdanie_Skonsolidowane_GKPGNiG_Y2020_PL.pdf/7f46e3ea-09ba-48e2-baed-3eb7f2cb5e37 (dostęp: 18.08.2021), s. 2.

pozycje rzeczowych aktywów trwałych, w tym środków trwałych w budowie (rysunek 44). Tę samą konwencję zachowano w sprawozdaniu za 2020 r.²⁸⁷.

Rysunek 44. Fragment noty Rzeczowe aktywa trwałe i związane z nimi rezerwy w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.

6.1. Aktywa trwałe rzeczowe i niematerialne
6.1.1. Rzeczowe aktywa trwałe i związane z nimi rezerwy
Zasady rachunkowości
Rzeczowe aktywa trwałe
Najistotniejsze pozycje rzeczowych aktywów trwałych stanowią budynki i budowle oraz urządzenia techniczne i maszyny związane przede wszystkim z poszukiwaniem i wydobyciem gazu ziemnego i ropy naftowej oraz obrotem, magazynowaniem i dystrybucją gazu. Poza tym Grupa posiada również środki transportu oraz grunty. W ramach środków trwałych w budowie Grupa wykazuje głównie aktywowane koszty prac związanych z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż gazu ziemnego i ropy naftowej do momentu rozpoczęcia eksploatacji lub odpisania (szczegółowa polityka rachunkowości przedstawiona została w akapicie Nakłady na prace poszukiwawcze i rozpoznawcze).

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 36.

Bardzo dobrze zasadę prezentacji informacji charakterystycznych dla jednostki obrazują także zmiany w opisie polityki rachunkowości dotyczącej zapasów. W sprawozdaniu za 2015 r. opis zaczyna się od ogólnej definicji zapasów oraz ogólnych pozycji składających się na nie. Z kolei w sprawozdaniu za 2016 r. te ogólne informacje zastąpiło informacją o najistotniejszych pozycjach zapasów grupy (tabela 26). Tę samą konwencję zachowano w sprawozdaniu za 2020 r.²⁸⁸.

Tabela 26. Fragmenty opisów zasad rachunkowości dotyczących zapasów w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015 i 2016

2015	2016
Zapasy są to aktywa przeznaczone do sprzedaży w toku zwykłej działalności gospodarczej, będące w trakcie produkcji przeznaczonej na sprzedaż oraz mające postać materiałów lub surowców zużywanych w procesie produkcyjnym lub w trakcie świadczenia usług. Zapasy Grupy obejmują: materiały, towary, produkty gotowe, produkcję w toku oraz świadczenia pochodzenia energii.	Najistotniejsze pozycje zapasów w Grupie stanowią: <ul style="list-style-type: none"> ▪ paliwo gazowe oraz paliwa do produkcji energii i ciepła, ▪ świadectwa pochodzenia energii uzyskane w związku z wytworzeniem energii elektrycznej oraz zakupione w celu przedstawienia ich do umorzenia, ▪ świadectwa efektywności energetycznej, ▪ części zamienne niekwalifikujące się do pozycji rzeczowych aktywów trwałych (nota 6.1.1) służące lub mogące służyć różnym obiektom.

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 36 i Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 44.

²⁸⁷ *Ibidem*, s. 35.

²⁸⁸ *Ibidem*, s. 45.

Zmiany w notach PGNiG w zakresie opisu polityki rachunkowości dotyczącej rzeczowych aktywów trwałych i zapasów (rysunki 43–44, tabela 26) są podobne do rozwiązań przyjętych przez spółki zagraniczne z raportu Fundacji IFRS. One również w opisach polityki rachunkowości usuwały ogólne informacje, a w ich miejsce wprowadzały te bardziej szczegółowe, charakterystyczne dla danej jednostki i ważne dla inwestorów (np. rysunek 10).

Rysunek 45. Fragment noty *Zmiany stosowanych zasad rachunkowości i zakresu ujawnień* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2015 r.

Na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego Grupa nie zastosowała następujących standardów, zmian standardów i interpretacji, które zostały opublikowane i zatwierdzone do stosowania w UE, ale nie weszły jeszcze w życie:

- Zmiany do MSR 27 „Metoda praw własności w jednostkowym sprawozdaniu finansowym” obowiązujące w odniesieniu do okresów sprawozdawczych rozpoczynających się w dniu lub po 1 stycznia 2016 roku,
- Zmiany do MSR 1 „Inicjatywa w zakresie ujawniania informacji” obowiązujące w odniesieniu do okresów sprawozdawczych rozpoczynających się w dniu lub po 1 stycznia 2016 roku,

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 21.

Rysunek 46. Fragment noty *Wpływ nowych standardów na sprawozdanie Grupy Kapitałowej* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.

W niniejszym skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Grupa nie zdecydowała o wcześniejszym zastosowaniu następujących opublikowanych standardów, interpretacji lub poprawek do istniejących standardów dotyczących działalności Grupy przed ich datą wejścia w życie:

Standard	Opis	Szacowany wpływ	Data wejścia standardu w życie
MSSF 9 „Instrumenty finansowe”	Standard wprowadza model przewidujący następujące kategorie klasyfikacji aktywów finansowych: wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy, wyceniane w wartości godziwej przez pozostałe całkowite dochody i wyceniane według zamortyzowanego kosztu. Klasyfikacja jest dokonywana na moment początkowego ujęcia i uzależniona jest od przyjętego przez jednostkę modelu zarządzania instrumentami finansowymi oraz charakterystyki umownych przepływów pieniężnych z tych instrumentów.	Grupa jest w trakcie analizy wpływu MSSF 9 na skonsolidowane sprawozdanie finansowe. Wstępnie oceniono, iż MSSF 9 może mieć wpływ na skonsolidowane sprawozdanie finansowe w obszarze rachunkowości zabezpieczeń oraz tworzenia odpisów na należności na bazie oczekiwanych strat kredytowych, w odniesieniu do których Grupa spodziewa się wpływu bilansowego poprzez zwiększenie odpisów	1 stycznia 2018 roku. Na dzień sporządzenia niniejszego skonsolidowanego sprawozdania finansowego, MSSF 9 nie został jeszcze zatwierdzony przez Unię Europejską.

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 9.

Jak wskazują rysunki 45 i 46, opis nowych standardów i ich szacowanego wpływu na sprawozdanie w formie narracji z wypunktowaniami (rysunek 45) spółka zastąpiła

w 2016 r. tabelami z kilkoma kolumnami (standard, opis, szacowany wpływ i data wejścia standardu w życie, jeśli standard jeszcze nie obowiązywał) (rysunek 46). W 2020 r. w podobny sposób są prezentowane te informacje (rysunek 47).

Rysunek 47. Fragment noty Wpływ nowych standardów na sprawozdanie Grupy Kapitałowej w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2020 r.

Na niniejsze skonsolidowane sprawozdanie finansowe miały wpływ następujące nowe i zmienione standardy oraz interpretacje, które weszły w życie od 1 stycznia 2020 roku:	
Zmiany do MSR 1 „Prezentacja sprawozdań finansowych” oraz MSR 8 „Zasady (polityka) rachunkowości, zmiany wartości szacunkowych i korygowanie błędów” – definicja terminu „istotny”	
Grupa zastosowała zmiany do MSR 1 oraz MSR 8 od 1 stycznia 2020 roku	
Opis	<p>Informacje są istotne, jeżeli w racjonalny sposób można oczekiwać, że ich pominięcie, zniekształcenie lub ich nieprzejrzystość może wpływać na decyzje głównych użytkowników sprawozdania finansowego ogólnego przeznaczenia podejmowane na podstawie takiego sprawozdania, zawierającego informacje finansowe dotyczące konkretnej jednostki sprawozdawczej. Istotność uzależniona jest od charakteru lub wielkości informacji bądź od obu tych czynników. Jednostka ocenia, czy informacje, same w sobie lub w połączeniu z innymi informacjami, są istotne w kontekście całości sprawozdania finansowego.</p> <p>Informacje są nieprzejrzyste, jeżeli są przekazywane w sposób, który dla głównych użytkowników sprawozdań finansowych ma podobne skutki jak pominięcie lub zniekształcenie tych informacji.</p>
Wpływ wdrożenia standardu	Zmiana definicji pojęcia „istotny” nie miało znaczącego wpływu na sprawozdanie finansowe Grupy.

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2020 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/3137952/Sprawozdanie_Skonsolidowane_GKPGNIG_Y2020_PL.pdf/7f46e3ea-09ba-48e2-baed-3eb7f2cb5e37 (dostęp: 18.08.2021), s. 9.

Można zauważyć, że wprowadzone przez PGNiG zmiany w formie opisu nowych standardów i ich szacowanego wpływu na sprawozdanie (rysunki 45–47) są bardzo podobne do tych dokonanych przez spółkę Wesfarmers (rysunek 19).

Istotne zmiany zostały dokonane także w nocie dotyczącej segmentów sprawozdawczych. Po pierwsze połączono informacje o grupie kapitałowej z informacjami o segmentach. Po drugie dokonano przeformatowania not. Strukturę grupy i segmenty operacyjne zilustrowano rysunkiem 48. Opis segmentów sprawozdawczych w formie narracji zastąpiono tabelą z elementami graficznymi (rysunek 49). Wprowadzono zmiany w tabelach z danymi liczbowymi dotyczącymi segmentów sprawozdawczych. Wstawiono wykres *Struktura EBITDA w podziale na segmenty*, wykres uzupełniono informacją o przyjętej definicji EBITDA (rysunek 50). W 2020 r. w podobny sposób są prezentowane te informacje z drobnymi zmianami w zakresie grafiki (rysunek 51)²⁸⁹. PGNiG podobnie zatem do spółek zagranicznych (rysunki 12, 21, 26, 28, 37, 41) w miejsce narracji wprowadza tabelę z elementami graficznymi, część danych liczbowych prezentuje w formie wykresu, wykres uzupełnia o definicję analizowanego wyniku.

²⁸⁹ *Ibidem*, s. 11–14.

Rysunek 48. Fragment noty *Główne informacje o Grupie i segmentach sprawozdawczych* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 13.

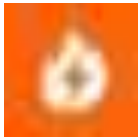
Rysunek 49. Fragmenty not opisujących segmenty sprawozdawcze w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015 i 2016

2015

c) *Segment Dystrybucja.* Podstawową działalność segmentu stanowi przesyłanie gazu ziemnego siecią dystrybucyjną. Dystrybucją gazu ziemnego zajmuje się Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o., która dostarcza gaz do odbiorców indywidualnych, przemysłowych i hurtowych. Ponadto, spółka ta odpowiada za eksploatację, remonty oraz rozbudowę sieci dystrybucyjnej.

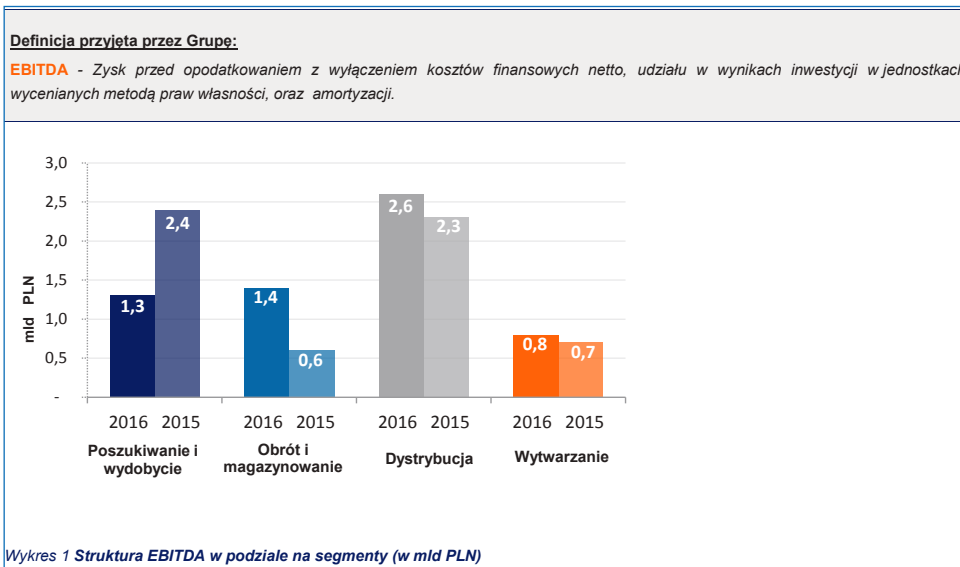
d) *Segment Wytwarzanie.* Segment obejmuje swym zakresem działalność polegającą na wytwarzaniu oraz sprzedaży energii elektrycznej i ciepła. W ramach segmentu ewidencjonowane są składniki majątkowe, przychody oraz koszty spółki PGNiG TERMIKA S.A.

2016

Segment	Opis segmentu	Segmenty operacyjne i kryteria agregacji
Dystrybucja 	Podstawową działalność segmentu stanowi dystrybucja gazu ziemnego siecią dystrybucyjną do odbiorców indywidualnych, przemysłowych i hurtowych oraz eksploatacja, remonty i rozbudowa sieci dystrybucyjnej.	Segment operacyjny pokrywa się z segmentem sprawozdawczym Dystrybucja, w jego skład wchodzi jedna spółka - Polska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o.
Wytwarzanie 	Segment obejmuje swym zakresem działalność polegającą na wytwarzaniu oraz sprzedaży energii elektrycznej i ciepła.	Segmenty operacyjne wchodzące w skład tego segmentu sprawozdawczego to spółka PGNiG TERMIKA S.A. oraz poszczególne spółki od niej zależne, wskazane na Rysunku 1 . Główne przesłanki stanowiące podstawę do dokonania agregacji segmentów operacyjnych do segmentu sprawozdawczego to podobieństwo produktów i usług, podobieństwo w zakresie rodzaju klientów odbierających produkty/usługi oraz podobna charakterystyka ekonomiczna.

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 46 i Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 14.

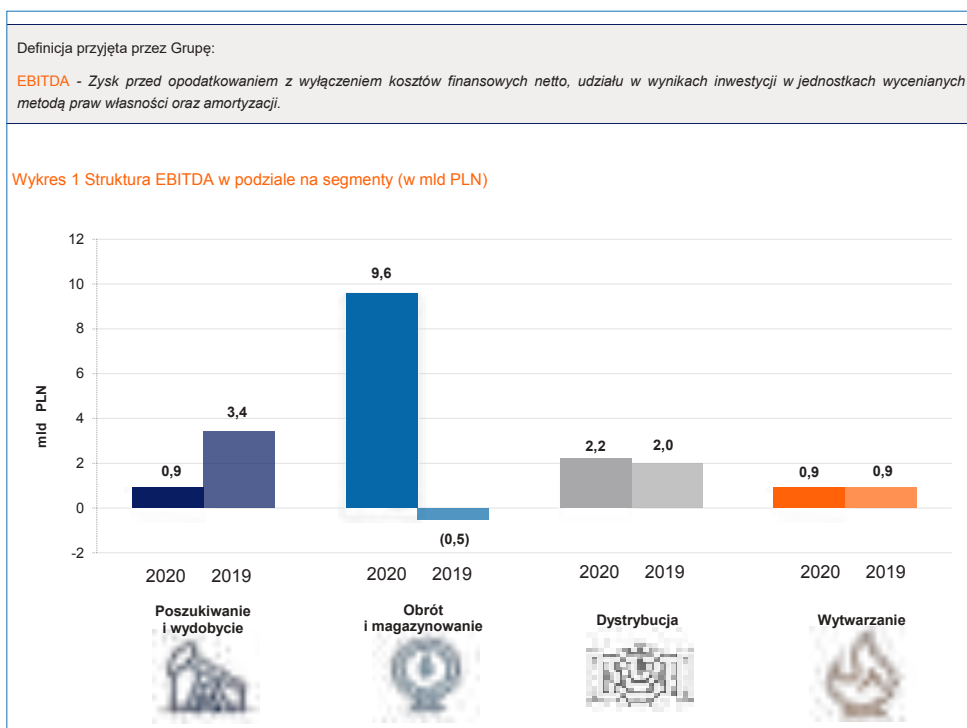
Rysunek 50. Fragment noty zawierającej analizę wyników segmentów w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 16.

Rysunek 51. Fragment noty zawierającej analizę wyników segmentów w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2020 r.

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2020 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/3137952/Sprawozdanie_Skonsolidowane_GKPGNIG_Y2020_PL.pdf/7f46e3ea-09ba-48e2-baed-3eb7f2cb5e37 (dostęp: 18.08.2021), s. 14.

W sprawozdaniu za 2015 r. informacje o aktywach i zobowiązaniach z tytułu podatku odroczonego były prezentowane w odrębnych notach (rysunek 52). W następnym roku połączono je w jedną. Ponadto rozszerzono zakres prezentowanych informacji o szczegóły dotyczące miejsc ujmowania odroczonego podatku, tj. wynik finansowy, pozostałe całkowite dochody, różnice kursowe z przeliczenia, pozostałe zmiany (rysunek 53). W sprawozdaniu za 2020 r. sposób prezentacji był taki sam jak za 2016 r. Na podstawie praktyk spółek zagranicznych można zauważyć, że łączenie not w jedną było częstym rozwiązaniem (rysunek 11, 18).

Rysunek 52. Noty Aktywa z tytułu podatku odroczonego i Zobowiązania z tytułu podatku odroczonego w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2015 r.

15. AKTYWA Z TYTUŁU PODATKU ODROZONEGO		
	Stan na 31 grudnia 2015	Stan na 31 grudnia 2014
Zobowiązania z tyt. wypłat odpraw emerytalnych i nagród jubileuszowych	115	120
Rezerwa na koszty likwidacji odwiertów	127	141
Pozostałe rezerwy	178	157
Odpisy aktualizujące rzeczowe aktywa trwałe	204	145
Pozostałe odpisy	67	33
Wycena negatywna pochodnych instrumentów finansowych	274	136
Opłata przyłączeniowa	55	57
Ulgi inwestycyjne (Norwegia)	289	305
Strata podatkowa	217	602
Pozostałe aktywa z tytułu podatku odroczonego	49	87
Razem	1 575	1 783

28. ZOBOWIĄZANIA Z TYTUŁU PODATKU ODROZONEGO		
	Stan na 31 grudnia 2015	Stan na 31 grudnia 2014
Różnica pomiędzy wartością podatkową i rachunkową aktywów trwałych	2 829	2 985
Wycena pochodnych instrumentów finansowych oraz innych aktywów i zobowiązań finansowych	181	120
Pozostałe zobowiązania z tytułu podatku odroczonego	80	145
Razem	3 090	3 250

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 69, 79.

Rysunek 53. Nota Odroczoney podatek dochodowy w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.

4.1.2. Odroczoney podatek dochodowy											
UZNIANIE/(OBCIĄŻENIE)						UZNIANIE/(OBCIĄŻENIE)					
	1 stycznia 2015	Wynik finansowy	Pozostałe całkowite dochody	Różnice kursowe z przeliczenia	Pozostałe zmiany	31 grudnia 2015	Wynik finansowy	Pozostałe całkowite dochody	Różnice kursowe z przeliczenia	Pozostałe zmiany	31 grudnia 2016
Aktywa z tytułu podatku odroczonego											
Zobowiązania z tyt. świadczeń pracowniczych	120	(6)	1	-	-	115	5	8	-	4	132
Rezerwa na koszty likwidacji odwiertów	141	(14)	-	-	-	127	10	-	-	-	137
Pozostałe rezerwy	157	31	1	-	(11)	178	(71)	(3)	-	3	107
Ulgi inwestycyjne (Norwegia)	305	4	-	(20)	-	289	(73)	-	26	-	242
Wycena instrumentów pochodnych	136	137	-	1	-	274	(140)	-	4	-	138
Utrata wartości aktywów rzeczowych aktywów trwałych	144	59	-	-	-	203	38	-	-	(1)	240
Strata podatkowa	602	(350)	-	(18)	(17)	217	(120)	-	16	-	113
Pozostałe	177	8	-	-	(13)	172	(47)	-	-	47	172
Razem	1 782	(131)	2	(37)	(41)	1 575	(398)	5	46	53	1 281
Zobowiązania z tytułu podatku odroczonego											
Różnica pomiędzy wartością podatkową i rachunkową aktywów trwałych	2 985	(79)	-	(77)	-	2 829	(965)	-	84	6	1 954
Wycena pochodnych instrumentów finansowych	120	141	(82)	2	-	181	(144)	149	4	-	190
Pozostałe	144	(12)	-	-	(52)	80	860	-	27	2	969
Razem	3 249	50	(82)	(75)	(52)	3 090	(249)	149	115	8	3 113
Kompensata aktywów i zobowiązań	(1 724)					(1 533)					(1 181)
Stan po kompensacie											
Aktywa	58					42	(398)				100
Zobowiązania	1 525					1 557	(249)				1 932
Wpływ netto zmian w okresie		(181)	84	38	11		(149)	(144)	(69)	45	

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 28.

W sprawozdaniu za 2015 r. informacje o zmianach zobowiązań z tytułu nagród jubileuszowych i odpraw emerytalnych prezentowano w ten sposób, że pierwsza część tabeli dotyczyła nagród, a druga część – odpraw, przy czym część informacji z pierwszej kolumny powtarzała się w drugiej (rysunek 54). Po przeformatowaniu tabeli (rysunek 55) duplikacja znikła. W sprawozdaniu za 2020 r. spółka została przy tej zmienionej formie prezentacji. Patrząc na praktyki spółek zagranicznych, można zauważyć, że także wprowadzały odpowiednie zmiany w celu uniknięcia powtórzeń (rysunek 20).

Rysunek 54. Fragment noty Zobowiązania z tytułu świadczeń pracowniczych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2015 r.

	Stan na 31 grudnia 2015	Stan na 31 grudnia 2014
Nagrody jubileuszowe		
Wartość zobowiązania ujęta w sprawozdaniu z sytuacji finansowej na początek okresu	491	425
Koszty odsetek	5	11
Koszty bieżącego zatrudnienia	23	24
Koszty przeszłego zatrudnienia	(25)	17
Wyplacone świadczenia	(53)	(61)
Aktuarialny zysk/(strata)	41	69
Zysk/(Strata) z tytułu ograniczeń i rozliczeń	(1)	5
Reklasyfikacja do zobowiązań dotyczących grup aktywów przeznaczonych do sprzedaży	-	1
Wartość zobowiązania ujęta w sprawozdaniu z sytuacji finansowej na koniec okresu	481	491
Odprawy emerytalne		
Wartość zobowiązania ujęta w sprawozdaniu z sytuacji finansowej na początek okresu	100	78
Koszty odsetek	1	2
Koszty bieżącego zatrudnienia	4	4
Koszty przeszłego zatrudnienia	(10)	(1)
Wyplacone świadczenia	(15)	(14)
Aktuarialny zysk/(strata)	35	30
Zysk/(Strata) z tytułu ograniczeń i rozliczeń	-	1
Wartość zobowiązania ujęta w sprawozdaniu z sytuacji finansowej na koniec okresu	115	100
Razem wartość zobowiązania ujęta w sprawozdaniu z sytuacji finansowej na koniec okresu	596	591

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 77.

Rysunek 55. Fragment noty Zobowiązania z tytułu świadczeń pracowniczych w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.

	Nagrody jubileuszowe		Odprawy emerytalne	
	2016	2015	2016	2015
Wartość zobowiązania na początek okresu	481	491	115	100
Koszty odsetek	17	5	4	1
Koszty bieżącego zatrudnienia	24	23	7	4
Koszty przeszłego zatrudnienia	-	(25)	-	(10)
Wyplacone świadczenia	(51)	(53)	(16)	(15)
Aktuarialny zysk/(strata) - zmiany w założeniach finansowych	9	(14)	4	(6)
Aktuarialny zysk/(strata) - zmiany w założeniach demograficznych	87	55	38	41
Zysk/(Strata) z tytułu ograniczeń i rozliczeń	(63)	(1)	24	-
Zmiany w Grupie	14	-	6	-
Wartość zobowiązania na koniec okresu	518	481	182	115

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 48.

Niektóre ogólne informacje zastąpiono bardziej szczegółowymi, np. w prezentacji danych liczbowych dotyczących zmian w stanie wartości niematerialnych ogólny charakter zmiany – zwiększenia/zmniejszenia – zastąpiono szczegółowymi nazwami zmian, w tym nabycie/zbycie (rysunek 56). Podobnie postąpiono w przypadku rzeczowych aktywów trwałych. W sprawozdaniu za 2020 r. spółka została przy tej zmienionej formie prezentacji. Zastępowanie ogólnych informacji bardziej szczegółowymi było też częstą praktyką spółek zagranicznych (rysunki 10, 22).

Rysunek 56. Fragmenty opisów rodzajów zmian w stanie wartości niematerialnych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015 i 2016

2015	2016
Zwiększenie stanu	Różnice kursowe z przeliczenia jednostek zagranicznych
Zmniejszenie stanu	Przeniesienie ze środków trwałych w budowie
Różnice kursowe z przeliczenia	Przeniesienie pomiędzy grupami oraz pomiędzy pozycjami sprawozdania z sytuacji finansowej
Przeniesienia ze środków trwałych w budowie i pomiędzy grupami	Nabycie
Odpis aktualizujący z tytułu utraty wartości	Zbycie
Amortyzacja za okres sprawozdawczy	Amortyzacja
	Odpis z tytułu utraty wartości
	Likwidacja
	Pozostałe zmiany

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 66 i Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 41.

Część obszernych opisów narracyjnych zastąpiono tabelami, np. w sprawozdaniu za 2015 r. opis programów emisji dłużnych papierów wartościowych (rysunek 57) zawierał około półtorej strony tekstu z dużą liczbą danych (m.in. daty, rodzaj emisji, banki jako strony emisji, terminy zapadalności, kwoty). W sprawozdaniu za 2016 r. tekst zastąpiono tabelą (rysunek 58). To jest przykład zastąpienia informacji z dużą liczbą danych prezentowanej w formie opisowej tabelą. Tak samo postąpiono w przypadku noty *Zdarzenia po dniu bilansowym*, w której obszerny tekst w formie wypunktowania zastąpiono tabelą²⁹⁰. Takie rozwiązanie było też stosowane przez spółki zagraniczne (rysunki 12, 26).

²⁹⁰ Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 122 i Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 77.

Rysunek 57. Fragmenty not opisujących programy emisji dłużnych papierów wartościowych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za 2015 r.

Grupa Kapitałowa na bieżąco kontroluje i planuje poziom płynności finansowej. Zabezpieczając się przed ryzykiem płynności, Grupa na dzień 31 grudnia 2015 roku realizowała następujące programy emisji dłużnych papierów wartościowych:

- zawarta w dniu 10 czerwca 2010 roku przez Jednostkę Dominującą Umowa programu emisji obligacji, w ramach którego Spółka może emitować obligacje dyskontowe lub kuponowe z terminem zapadalności od jednego do dwunastu miesięcy na łączną kwotę 7 000 milionów złotych. Pierwotnie umowa podpisana była z sześcioma bankami (Bank Pekao S.A., ING Bank Śląski S.A., PKO BP S.A., Bank Handlowy w Warszawie S.A., Societe Generale S.A., BNP Paribas S.A. Oddział w Polsce), natomiast na mocy postanowień aneksu do umowy z dnia 25 listopada 2011 roku do programu dołączyły: BRE Bank S.A. (aktualnie mBank S.A.), Bank Zachodni WBK S.A. oraz Nordea Bank Polska S.A. Na mocy postanowień aneksu z dnia 8 sierpnia 2014, lista banków została pomniejszona o Nordea Bank Polska. jednocześnie wydłużony został termin obowiązywania Umowy do dnia 31 lipca 2020 roku. Na dzień 31 grudnia 2015 roku nie wystąpiło zadłużenie z tytułu Umowy;
- Podpisana w dniu 25 sierpnia 2011 roku, przez Jednostkę Dominującą ze spółką zależną PGNiG Finance AB oraz z bankami Societe Generale S.A., BNP Paribas S.A. oraz Unicredit Bank AG, dokumentacja Programu emisji średnioterminowych euroobligacji, w ramach której PGNiG Finance AB może emitować obligacje z terminem zapadalności do dziesięciu lat do kwoty 1 200 milionów euro. Emisja pierwszej transzy euroobligacji, o wartości 500 milionów euro z 5-letnim okresem zapadalności, przeprowadzona przez PGNiG Finance AB nastąpiła 10 lutego 2012 roku. Zadłużenie nominalne z tytułu emisji euroobligacji na dzień 31 grudnia 2015 roku wynosiło 2 131 milionów złotych (według średniego kursu NBP z dnia 31 grudnia 2015 roku);
- Podpisany w dniu 22 maja 2012 roku przez Jednostkę Dominującą z Bankiem Pekao S.A. oraz ING Bankiem Śląskim S.A. Program emisji obligacji do kwoty 4 500 milionów złotych. W dniu 30 lipca 2012 roku wyemitowane pięcioletnie obligacje zadebiutowały na rynku Catalyst, w alternatywnym systemie obrotu BondSpot. W okresie objętym niniejszym sprawozdaniem finansowym emisje nie wystąpiły. Na dzień 31 grudnia 2015 roku zadłużenie nominalne z tytułu tego Programu wynosiło 2 500 milionów złotych;
- Podpisana w dniu 2 października 2014 przez Jednostkę Dominującą z Bankiem Gospodarstwa Krajowego Umowa programu emisji obligacji do kwoty 1 000 milionów złotych. Umowa obowiązuje do 30 września 2024 roku. W ramach programu PGNiG może emitować obligacje z terminem wykupu równym co najmniej 12 miesięcy. Zgodnie z zapisami umowy, celem emisji obligacji mogą być wyłącznie wydatki inwestycyjne związane m.in. z utrzymaniem zdolności wydobywczych, dywersyfikacją źródeł dostaw gazu, działalnością związaną z poszukiwaniem i rozpoznawaniem złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, budową sektora energetycznego oraz rozpoczętymi projektami związanymi z budową infrastruktury magazynowej. W okresie objętym niniejszym sprawozdaniem finansowym PGNiG nie emitowało obligacji w ramach tego programu. Na dzień 31 grudnia 2015 roku nie wystąpiło zadłużenie z tytułu Umowy;

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021), s. 98.

Rysunek 58. Fragmenty not opisujących programy emisji dłużnych papierów wartościowych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za 2016 r.

Data zawarcia umowy emisji	Termin obowiązywania umowy	Przedmiot umowy	Banki będące stroną emisji na dzień bilansowy	Limit emisji	wykorzystany limit (%) na 31 grudnia 2016	Zadłużenie z tytułu emisji (mld PLN)	
						2016	2015
Spółka na dzień 31 grudnia 2016 roku realizowała programy emisji dłużnych papierów wartościowych:							
Spółka uprawniona do emisji: PGNiG S.A.							
10 czerwca 2010 r.	31 lipca 2020 r.	Program emisji obligacji dyskontowych lub kuponowych z terminem zapadalności od 1 do 12 miesięcy	Bank Pekao S.A., ING Bank Śląski S.A., PKO BP S.A., Bank Handlowy w Warszawie S.A., Societe Generale S.A., BGŻ BNP Paribas S.A., Oddział w Polsce, mBank S.A. oraz Bank Zachodni WBK S.A.	7 mld PLN	-	-	-
22 maja 2012 r.	22 maja 2027 r.	Program emisji obligacji	Bank Pekao S.A. oraz ING Bank Śląski S.A.	4,5 mld PLN	55,6 %	2,5	2,5
2 października 2014 r.	30 września 2024 r.	Program emisji obligacji z terminem wykupu równym co najmniej 12 miesięcy ¹	Bank Gospodarstwa Krajowego	1 mld PLN	-	-	-
Spółki uprawnione do emisji: PGNiG S.A. i PGNiG Finance AB							
25 sierpnia 2011 r.	14 lutego 2017 r.	Program emisji średnioterminowych euroobligacji (obligacje z terminem zapadalności do 10 lat)	Societe Generale S.A., BGŻ BNP Paribas S.A. oraz Unicredit Bank AG	1,2 mld EUR	41,6 %	2,2	2, 1
Spółka uprawniona do emisji: PGNiG TERMIKA S.A.							
4 lipca 2012 r.	29 grudnia 2019 r. ²	Program emisji obligacji kuponowych lub dyskontowych	ING Bank Śląski S.A., PKO Bank Polski S.A., Nordea Bank Polska S.A. oraz Bank Zachodni WBK S.A.	1,5 mld PLN	-	-	0,1
Spółka uprawniona do emisji: Spółka Energetyczna „Jastrzębie” S.A.							
17 października 2013 r.	20 grudnia 2017 r. ³ 20 września 2017 r. ³	Program emisji obligacji	Bank Gospodarstwa Krajowego, Alior Bank S.A.	0,42 mld PLN	4,8 %	0,2	-

Źródło: Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021), s. 31.

Aby podsumować analizę not w sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015–2016, można stwierdzić, że wprowadzono wiele zmian. Gdy porówna się powyższe rozwiązania z praktykami zagranicznych spółek na rzecz poprawy komunikacji prezentowanymi w raporcie Fundacji IFRS (podrozdział 3.4, w tym tabela 22), należy stwierdzić, że PGNiG wprowadziła zmiany podobne do spółek zagranicznych i zastosowała wszystkie zasady efektywnej komunikacji sformułowane przez IASB (podrozdział 3.3, tabela 19), mianowicie: zasadę pierwszą – informacje charakterystyczne

dla danej jednostki (np. zastąpienie długiej listy not podziałem na sekcje; duże zmiany w opisie zasad rachunkowości (w tym: skrócenie lub rozszerzenie dotychczasowego opisu, zastąpienie ogólnych informacji informacjami charakterystycznymi dla PGNiG), rozszerzenie zakresu informacji o zmianach w stanie danej kategorii za bieżący i poprzedni rok), zasadę drugą – prosty i bezpośredni opis (np. skrócenie obszernych opisów w niektórych notach), zasadę trzecią – odpowiednie uporządkowanie informacji (np. zastąpienie długiej listy not podziałem na sekcje; przesunięcia w kolejności ujawnień, usunięcie niektórych informacji), zasadę czwartą – powiązanie informacji (np. przeniesienie opisu najważniejszych zasad rachunkowości oraz istotnych szacunków z jednej obszernej noty do różnych not, przesunięcia w kolejności ujawnień, połączenie niektórych not w jedną), zasadę piątą – brak duplikowania informacji (np. stosowanie odsyłaczy do informacji w innych notach; usunięcie powtórzeń informacji poprzez łączenie lub przeformatowanie tabel w niektórych notach), zasadę szóstą – porównywalność informacji (np. wprowadzenie podobnej struktury większości not dotyczących danej pozycji lub kilku ze sprawozdania; zamieszczenie informacji o przyjętej przez PGNiG definicji EBITDA) oraz zasadę siódmą – odpowiednie formatowanie informacji (np. zmiana sposobu prezentacji informacji w wielu tabelach – przeformatowanie tabel, zastąpienie opisów narracyjnych tabelami, grafikami, zastosowanie wykresów do prezentacji wybranych danych).

4.5. Orlen

Analizę sprawozdań finansowych spółki Orlen podzielono na trzy etapy:

- analiza zmian w strukturze not (łączenie w sekcje/grupy tematyczne),
- analiza zmian w zakresie miejsca prezentacji polityki rachunkowości (przeniesienie z jednej noty do odpowiednich różnych not),
- analiza poszczególnych sekcji w sprawozdaniach finansowych.

Ze wstępnej analizy not w sprawozdaniach finansowych Orlenu wynika, że istotna zmiana w strukturze not nastąpiła między 2013 a 2015 r. Długa lista not (46 not w 2013 r.) została zastąpiona notami połączonymi w grupy tematyczne (kilkanaście grup w 2015 r.), co przedstawiono na rysunkach 59 i 60.

Rysunek 59. Fragment struktury not w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlen za 2013 r.

SKONSOLIDOWANY RAPORT ROCZNY ZA ROK 2013	2
Skonsolidowane sprawozdanie z sytuacji finansowej.....	7
Skonsolidowane sprawozdanie z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów.....	8
Skonsolidowane sprawozdanie z przepływów pieniężnych.....	9
Skonsolidowane sprawozdanie ze zmian w kapitale własnym.....	10
POLITYKA RACHUNKOWOŚCI I INNE INFORMACJE OBJAŚNIAJĄCE	11
1. Informacje ogólne	11
1.1. Podstawowa działalność Grupy ORLEN.....	11
1.2. Posiadane koncesje.....	11
1.3. Struktura akcjonariatu.....	12
1.4. Skład Zarządu i Rady Nadzorczej Jednostki Dominującej.....	12
2. Oświadczenia Zarządu	12
2.1. W sprawie rzetelności sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego.....	12
2.2. W sprawie podmiotu uprawnionego do badania sprawozdań finansowych.....	12
3. Polityka rachunkowości	13
3.1. Podstawa sporządzenia sprawozdania finansowego.....	13
3.2. Wpływ zmian standardów i interpretacji MSSF na skonsolidowane sprawozdanie finansowe Grupy ORLEN.....	13
3.3. Opis stosowanych zasad rachunkowości.....	15
4. Istotne wartości oparte na profesjonalnym osądzie i szacunkach	33
4.1. Profesjonalny osąd.....	33
4.2. Niepewność szacunków.....	33
5. Spółki objęte konsolidacją metodą pełną i proporcjonalną	35
5.1. Zmiany w strukturze Grupy ORLEN w 2013 roku.....	37
NOTY OBJASNIAJĄCE DO SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	38
6. Segmenty operacyjne	38
6.1. Przychody, wyniki finansowe, zwiększenia nakładów inwestycyjnych segmentów operacyjnych.....	38
6.2. Pozostałe informacje segmentowe.....	39
6.3. Przychody ze sprzedaży.....	41
6.4. Informacje o wiodących klientach.....	41
7. Rzeczowe aktywa trwałe	41
7.1. Zmiany stanu rzeczowych aktywów trwałych według grup rodzajowych.....	42
7.2. Zmiana stanu odpisów aktualizujących rzeczowe aktywa trwałe.....	43
7.3. Pozostałe informacje dotyczące rzeczowych aktywów trwałych.....	43
7.4. Kwoty ujęte w sprawozdaniu finansowym, wynikające z poszukiwań i oceny zasobów mineralnych.....	43
8. Nieruchomości inwestycyjne	44
8.1. Ustalenie wartości godziwej.....	44
9. Wartości niematerialne	45
9.1. Zmiana stanu wartości niematerialnych wytworzonych we własnym zakresie.....	45
9.2. Zmiana stanu pozostałych wartości niematerialnych.....	46
9.3. Zmiana stanu odpisów aktualizujących pozostałe wartości niematerialne.....	47
9.4. Pozostałe informacje dotyczące wartości niematerialnych.....	47
9.5. Prawa majątkowe.....	47
10. Prawa wieczystego użytkowania gruntów	48
11. Akcje i udziały w jednostkach wycenianych metodą praw własności	49
12. Spółki współkontrolowane konsolidowane metodą proporcjonalną	49
13. Aktywa finansowe dostępne do sprzedaży	50
14. Pozostałe aktywa długoterminowe	51
15. Utrata wartości aktywów trwałych	51
16. Zapasy	52
16.1. Zmiana stanu odpisów aktualizujących wartość zapasów do wartości netto możliwej do uzyskania.....	52
16.2. Zapasy obowiązkowe.....	52
17. Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności	52
17.1. Zmiana stanu odpisów aktualizujących wartość należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałych należności.....	53
18. Pozostałe aktywa finansowe	53
19. Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	53
20. Aktywa trwałe przeznaczone do sprzedaży	53
21. Kapitał własny	54
21.1. Kapitał podstawowy.....	54
21.2. Kapitał z emisji akcji powyżej ich wartości nominalnej.....	54

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2013, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 5.

Rysunek 60. Struktura not w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlen za 2015 r.

1. WPROWADZENIE	4	8. NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	12
1.1. PODSTAWOWA DZIAŁALNOŚĆ GRUPY ORLEN	4	8.1. NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO SPRAWOZDANIA Z ZYSKÓW LUB STRAT I INNYCH CAŁKOWITYCH DOCHODÓW	12
1.2. PODSTAWA SPORZĄDZENIA SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	4	8.2. NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO SPRAWOZDANIA Z SYTUACJI FINANSOWEJ	15
2. SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z ZYSKÓW LUB STRAT I INNYCH CAŁKOWITYCH DOCHODÓW	5	8.3. NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO SPRAWOZDANIA Z PRZEPEŁYWÓW PIENIĘŻNYCH	26
3. SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ	6	8.4. NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH ORAZ RYZYK FINANSOWYCH	27
4. SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE ZE ZMIAN W KAPITALE WŁASNYM	7	8.5. POZOSTAŁE NOTY OBJAŚNIAJĄCE	35
5. SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z PRZEPEŁYWÓW PIENIĘŻNYCH	8	8.6. POLITYKA RACHUNKOWOŚCI	37
6. DANE SEGMENTOWE	9	8.7. ISTOTNE WARTOŚCI OPARTE NA OSADACH I SZACUNKACH	43
6.1. PRZYCHODY, KOSZTY, WYNIKI FINANSOWE, NAKŁADY INWESTYCYJNE	9	8.8. INFORMACJE O ISTOTNYCH POSTĘPOWANIACH TOCZĄCYCH SIĘ PRZED SADEM, ORGANEM WŁAŚCIWYM DLA POSTĘPOWANIA ARBITRAŻOWEGO LUB ORGANEM ADMINISTRACJI	44
6.2. AKTYWA W PODZIALE NA SEGMENTY OPERACYJNE	10	9. STRUKTURA GRUPY ORLEN ORAZ WSPÓLNE POROZUMIENIA UMOWNE	47
6.3. AKTYWA TRWAŁE W PODZIALE NA OBSZARY GEOGRAFICZNE	10	9.1. SCHEMAT GRUPY	47
7. OPIS ISTOTNYCH CZYNNIKÓW MAJĄCYCH WPLYW NA DANE FINANSOWE ZA 2015 ROKU	11	9.2. JEDNOSTKI ZALEŻNE	49
		9.3. INWESTYCJE WE WSPÓLNE POROZUMIENIA UMOWNE	51
		10. WYDARZENIA PO ZAKOŃCZENIU OKRESU SPRAWOZDAWCZEGO	52
		11. OŚWIADCZENIA ZARZĄDU I ZATWIERDZENIE SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	53

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2015, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 3.

Spółka Orlen dokonywała pewnych zmian w strukturze not i ich kolejności po 2015 r. (rysunek 61), jednakże najbardziej widoczne są te w sprawozdaniach finansowych za lata 2013 i 2015.

Z analizy struktury not Orlenu wynika, że są one połączone w grupy tematyczne według elementów sprawozdania finansowego i pozostałych zagadnień. Podobne kryterium zastosowało PGNiG (rysunek 42). Jak już wcześniej zauważono, takiego kryterium nie stosowały spółki zagraniczne (tabela 21).

Opis istotnych zasad rachunkowości oraz wartości opartych na osądach i szacunkach zawarty w jednej obszernej notcie w sprawozdaniu finansowym za 2015 r. (rysunek 62) spółka przeniosła do różnych odpowiednich not w sprawozdaniach za 2016 r. i lata następne (rysunek 63). Takie samo rozwiązanie przyjął zarówno PGNiG, jak i spółki zagraniczne (rysunki 9, 17).

Rysunek 61. Fragment struktury not w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlen za 2020 r.

SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z ZYSKÓW LUB STRAT I INNYCH CAŁKOWITYCH DOCHODÓW	5
SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z SYTUACJI FINANSOWEJ	6
SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE ZE ZMIAN W KAPITALE WŁASNYM	7
SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE Z PRZEPLÝWÓW PIENIĘŻNYCH	8
PODSTAWOWE INFORMACJE	9
1. PODSTAWOWA DZIAŁALNOŚĆ GRUPY ORLEN	9
2. PODSTAWA SPORZĄDZENIA SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	9
3. WALUTA FUNKCJONALNA I WALUTA PREZENTACJI SPRAWOZDAŃ FINANSOWYCH ORAZ ZASADY PRZELICZENIA DANYCH FINANSOWYCH DLA CELÓW KONSOLIDACJI	10
4. POLITYKA RACHUNKOWOŚCI	10
5. WPLÝW ZMIAN STANDARDÓW MSSF NA SKONSOLIDOWANE SPRAWOZDANIE FINANSOWE GRUPY ORLEN	11
6. RÓŻNICE POMIĘDZY DANymi UJAWNIONYMI W SKONSOLIDOWANYM SPRAWOZDANIU FINANSOWYM A UPRIEDNIO SPORZĄDZONYMI I OPUBLIKOWANYMI SPRAWOZDANIAMI FINANSOWYMI	13
7. STRUKTURA GRUPY ORAZ JEJ ZMIANY	14
7.1. Struktura Grupy	14
7.2. Zmiany w strukturze udziałowej GRUPY ORLEN od 1 stycznia do 31 grudnia 2020	16
7.3. Rozliczenie transakcji nabycia akcji ENERGA zgodnie z MSSF 3 Połączenia jednostek	17
7.4. Rozliczenie transakcji nabycia akcji RUCH S.A. zgodnie z MSSF 3 Połączenia jednostek	21
7.5. Zmiany w strukturze Grupy ORLEN zakończeniu okresu sprawozdawczego	22
SYTUACJA FINANSOWA GRUPY	24
8. WPLÝW PANDEMII KORONAWIRUSA NA DZIAŁALNOŚĆ GRUPY ORLEN	24
9. WYNIKI FINANSOWE I OPERACYJNE	26
DANE SEGMENTOWE	29
10. SEGMENTY DZIAŁALNOŚCI	29
11. PRZYCHODY, KOSZTY, WYNIKI FINANSOWE, ZWIĘKSZENIA AKTYWÓW TRWAŁYCH	29
12. AKTYWA W PODZIALE NA SEGMENTY OPERACYJNE I OBSZARY GEOGRAFICZNE	30
12.1. Aktywa w podziale na segmenty operacyjne	30
12.2. Aktywa trwałe w podziale na obszary geograficzne	31
NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO SKONSOLIDOWANEGO SPRAWOZDANIA FINANSOWEGO	32
13. NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO SPRAWOZDANIA Z ZYSKÓW LUB STRAT I INNYCH CAŁKOWITYCH DOCHODÓW	32
13.1. Przychody ze sprzedaży	32
13.2. Przychody ze sprzedaży według segmentów operacyjnych w podziale na asortymenty	34
13.3. Podział geograficzny przychodów ze sprzedaży - zaprezentowany według kraju siedziby zleceńodawcy	35
13.4. Przychody z tytułu umów z klientami według kryterium rodzaju umowy	35
13.5. Przychody z tytułu umów z klientami według terminu przekazania	35
13.6. Przychody z tytułu umów z klientami według okresu obowiązywania umowy	36
13.7. Przychody z tytułu umów z klientami według kanałów sprzedaży	36
13.8. Koszty	36
13.9. Pozostałe przychody operacyjne	37
13.10. Pozostałe koszty operacyjne	37
13.11. Przychody i koszty finansowe	38
13.12. (Strata)/odwrocenie straty z tytułu utraty wartości należności handlowych oraz wartości pożyczek i odsetek od należności handlowych	38
13.13. Podatek dochodowy	39
14. NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO SPRAWOZDANIA Z SYTUACJI FINANSOWEJ	41
14.1. Rzeczowe aktywa trwałe	41
14.2. Wartości niematerialne	43
14.3. Inwestycje wyceniane metodą praw własności	45
14.4. Utrata wartości rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych i aktywów z tytułu praw do użytkowania	47
14.5. Kapitał pracujący netto	52
14.6. Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	55
14.7. Kredyty, pożyczki i obligacje	55
14.8. Dług netto i zarządzanie kapitałem	57
14.9. Kapitał własny	58
14.10. Instrumenty pochodne oraz pozostałe aktywa i zobowiązania	60
14.11. Rezerwy	61
15. NOTY OBJAŚNIAJĄCE DO SPRAWOZDANIA Z PRZEPLÝWÓW PIENIĘŻNYCH	65
15.1. Zysk/(Strata) z tytułu różnic kursowych	65
15.2. Odsetki netto	65
15.3. (Zysk)/Strata na działalności inwestycyjnej	65
15.4. Zmiana stanu rezerw	65
15.5. Pozostałe korekty	65
15.6. Podatek dochodowy (zapłacony)	65

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2020, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 3.

Rysunek 62. Fragment noty *Opis istotnych zasad rachunkowości w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlen za 2015 r.*

8.6.3.4. Koszty

Koszt własny sprzedaży obejmuje koszt sprzedanych wyrobów, towarów, materiałów i usług oraz odpisy wartości zapasów do ich cen sprzedaży netto możliwych do uzyskania.

Koszty są korygowane o zyski lub straty z tytułu rozliczenia instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne dotyczące powyższych kosztów.

Koszty sprzedaży obejmują koszty pośrednictwa w sprzedaży, koszty handlowe, koszty reklamy i promocji oraz koszty dystrybucji.

Koszty ogólnego zarządu obejmują koszty związane z zarządzaniem i administrowaniem Grupą jako całością.

8.6.3.5. Podatek dochodowy

Podatek dochodowy obejmuje podatek bieżący oraz odroczony. Bieżący podatek dochodowy jest to kwota ustalona na podstawie przepisów podatkowych, która jest naliczona od dochodu do opodatkowania za dany okres i ujmuje się jako zobowiązanie w kwocie, w jakiej nie został zapłacony lub należność, jeśli kwota dotychczas zapłacona z tytułu bieżącego podatku dochodowego przekracza kwotę do zapłaty.

Aktywa i zobowiązania z tytułu odroczonego podatku dochodowego podlegają kompensacie na poziomie sprawozdań jednostkowych poszczególnych spółek z Grupy.

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2015, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 39.

Na powyższym rysunku widać fragment noty dotyczącej polityki rachunkowości opisujący stosowane zasady rachunkowości w zakresie kosztów i podatku dochodowego. W sprawozdaniu finansowym za 2016 r. opisy polityki rachunkowości znajdują się w różnych notach, np. opis zasad rachunkowości w zakresie kosztów umieszczono w nocie *Koszty według rodzaju* (rysunek 63), w zakresie podatku dochodowego w *Podatku dochodowym* (rysunek 64). W kolejnych latach obrotowych spółka została przy tym zmienionym sposobie prezentacji polityki rachunkowości.

Rysunek 63. Fragment noty *Koszty według rodzaju w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.*

7.1.3. Koszty według rodzaju

WYBRANE ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Koszty

Koszt własny sprzedaży obejmuje koszt sprzedanych wyrobów, towarów, materiałów i usług oraz odpisy wartości zapasów do ich cen sprzedaży netto możliwych do uzyskania. Koszty są korygowane o zyski lub straty z tytułu rozliczenia instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne dotyczące powyższych kosztów.

Koszty sprzedaży obejmują koszty pośrednictwa w sprzedaży, koszty handlowe, koszty reklamy i promocji oraz koszty dystrybucji.

Koszty ogólnego zarządu obejmują koszty związane z zarządzaniem i administrowaniem Grupą jako całością.

	2016	2015	Udział %	
			2016	2015
Zużycie materiałów i energii	(43 512)	(54 542)	59,0%	65,8%
Wartość sprzedanych towarów i materiałów	(20 247)	(18 303)	27,4%	22,1%
Usługi obce	(4 073)	(4 352)	5,5%	5,3%
Świadczenia pracownicze, w tym:	(2 206)	(2 110)	3,0%	2,5%
wynagrodzenia	(1 740)	(1 700)	2,3%	2,0%
ubezpieczenia społeczne	(377)	(354)	0,5%	0,3%
Amortyzacja	(2 110)	(1 895)	2,9%	2,3%
Podatki i opłaty	(1 129)	(1 152)	1,5%	1,4%
Pozostałe	(529)	(481)	0,7%	0,6%
	(73 806)	(82 835)	100,0%	100,0%

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 12.

Rysunek 64. Fragment noty Podatek dochodowy w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.

7.1.7. Podatek dochodowy		
WYBRANE ZASADY RACHUNKOWOŚCI		
Podatek dochodowy		
Podatek dochodowy obejmuje podatek bieżący oraz odroczony. Bieżący podatek dochodowy jest to kwota ustalona na podstawie przepisów podatkowych, która jest naliczona od dochodu do opodatkowania za dany okres i ujmuje się jako zobowiązanie w kwocie, w jakiej nie został zapłacony lub należność, jeśli kwota dotychczas zapłacona z tytułu bieżącego podatku dochodowego przekracza kwotę do zapłaty.		
Aktywa i zobowiązania z tytułu odroczonego podatku dochodowego traktowane są w całości jako długoterminowe i nie podlegają dyskontowaniu oraz podlegają kompensacie na poziomie sprawozdań jednostkowych poszczególnych spółek z Grupy, jeżeli istnieje możliwość wyegzekwowania tytułu prawnego do przeprowadzania kompensat ujmowanych kwot.		
7.1.7.1. Różnice pomiędzy kwotą podatku dochodowego wykazanego w wyniku finansowym a kwotą obliczoną według stawki od zysku przed opodatkowaniem		
	2016	2015
Zysk przed opodatkowaniem	6 887	3 698
Podatek dochodowy obliczony odpowiednio w 2016 i 2015 roku według obowiązującej w Polsce stawki (19%)	(1 309)	(703)
Różnice stawek podatkowych	22	57
Litwa (15%)	39	34
Niemcy (29%)	(19)	(14)
Kanada (26%)	2	37
Straty podatkowe	213	135
Odpisy aktualizujące rzeczowe aktywa trwałe i wartości niematerialne	(90)	-
Inwestycje wyceniane metodą praw własności	56	48
Pozostałe	(39)	(2)
Podatek dochodowy	(1 147)	(465)

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016, <https://www.ornlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 13.

Rysunek 65. Fragment sekcji Podstawowe informacje dotyczący polityki rachunkowości w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.

Wybrane zasady rachunkowości	Nota	Strona
Segmenty działalności	6.1	10
Przychody ze sprzedaży	7.1.1	11
Koszty	7.1.3	12
Podatek dochodowy	7.1.7	13
Rzeczowe aktywa trwałe	7.2.1	14-15
Działalność poszukiwań i wydobycia zasobów mineralnych	7.2.1	14-15
Wartości niematerialne	7.2.2	16
Utrata wartości rzeczowych aktywów trwałych i wartości niematerialnych	7.2.4	18
Zapasy	7.2.5.1	20
Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności	7.2.5.2	21
Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	7.2.5.3	22
Dług netto	7.2.6	22
Kapitał własny	7.2.7	24
Rezerwy	7.2.9	27-28
Instrumenty finansowe	7.3	30
Ustalanie wartości godziwej	7.3	30
Leasing	7.4.2	37
Aktywa i zobowiązania warunkowe	7.4.4	38
Inwestycje w jednostkach zależnych, współkontrolowanych i stowarzyszonych	9.1	42

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016, <https://www.ornlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 9.

W celu szybkiego odnalezienia opisu określonych zasad rachunkowości w sprawozdaniach od 2016 r. spółka przedstawia tabelkę z zagadnieniami, numerami not i numerami stron (rysunek 65). Tabela jest prezentowana na początku sprawozdania finansowego w sekcji *Podstawowe informacje*. Podobne rozwiązania stosowały zagraniczne

spółki, prezentowały dodatkowe wypunktowania czy tabele ułatwiające znalezienie określonych informacji (rysunki 15, 38, 39).

Ponadto w tych notach, w których oprócz prezentacji opisu polityki rachunkowości przedstawiane są również informacje dotyczące osądów czy szacunków, spółka stosuje przejrzysty podział na dwie sekcje: *Wybrane zasady rachunkowości* i *Szacunki* lub *Wybrane zasady rachunkowości* i *Profesjonalny osąd* (rysunek 66). Podobną przejrzystą prezentacją informacji z zakresu polityki rachunkowości, osądów i szacunków stosowały zagraniczne spółki (rysunki 17, 22, 30).

Rysunek 66. Fragment noty Zapasy dotyczący polityki rachunkowości i szacunków w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.

7.2.5.1. Zapasy		
WYBRANE ZASADY RACHUNKOWOŚCI		
Zapasy		
Zapasy, w tym zapasy obowiązkowe są to produkty, półprodukty i produkty w toku, towary i materiały.		
Produkty, półprodukty i produkty w toku wycenia się na moment początkowego ujęcia według kosztu wytworzenia. Przez koszty wytworzenia należy rozumieć koszty wsadu i koszty przerobu produktów, półproduktów i produktów w toku przypadających na okres ich wytworzenia. Koszty wytworzenia obejmują także alokację stałych i zmiennych pośrednich kosztów produkcji, ustalonych dla normalnego poziomu produkcji.		
Produkty, półprodukty i produkty w toku wycenia się na koniec okresu sprawozdawczego według kosztu wytworzenia lub też według wartości netto możliwej do uzyskania, w zależności od tego, która z kwot jest niższa. Rozchody produktów, półproduktów i produktów w toku ujmuje się według średnioważonych kosztów ich wytworzenia.		
Towary i materiały wycenia się na moment początkowego ujęcia w cenie nabycia natomiast na koniec okresu sprawozdawczego w cenie nabycia lub według wartości netto możliwej do uzyskania, w zależności od tego, która z kwot jest niższa. Rozchody towarów i materiałów ujmuje się według cen średnioważonych nabycia.		
Wartość początkowa zapasów jest korygowana o zyski lub straty z tytułu rozliczenia instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne ich dotyczących.		
Testy sprawdzające utratę wartości poszczególnych pozycji zapasów przeprowadza się na bieżąco w trakcie okresu sprawozdawczego. Przealenie do poziomu cen sprzedaży netto możliwych do uzyskania podlegają zapasy, które utraciły swoje cechy użytkowe, przydatność lub spadły ich ceny sprzedaży.		
Wartości materiałów przeznaczonych do wykorzystania w procesie produkcji nie odpisuje się poniżej ceny nabycia, jeżeli oczekuje się, że produkty, do produkcji których będą wykorzystane, zostaną sprzedane za kwoty wyższe lub równe kosztom wytworzenia. Jeżeli jednak koszt wytworzenia produktów będzie wyższy od wartości netto możliwej do uzyskania, wartość materiałów odpisuje się do poziomu wartości netto możliwej do uzyskania.		
Utworzenie i odwrócenie odpisów aktualizujących wartość zapasów ujmuje się w koszcie własnym sprzedaży.		
SZACUNKI		
Wartości netto możliwe do uzyskania ze sprzedaży zapasów		
Ustalenie odpisów wartości zapasów wymaga oszacowania ich wartości netto możliwych do uzyskania bazując na najbardziej aktualnych cenach sprzedaży na moment dokonania szacunków.		
	31/12/2016	31/12/2015
Materiały	6 367	5 869
Półprodukty i produkty w toku	1 154	883
Produkty gotowe	3 139	3 547
Towary	522	416
Zapasy netto	11 182	10 715
Odpisy aktualizujące wartość zapasów do wartości netto możliwej do uzyskania	158	288
Zapasy brutto	11 340	11 003

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016, <https://www.ornlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 20.

W ostatnim etapie badania przeanalizowano poszczególne sekcje not w celu identyfikacji zmian na rzecz efektywnej komunikacji. Analizą objęto noty w sprawozdaniach finansowych za lata 2015–2020. Rok 2015 wybrano jako początek analizy, gdyż w sprawozdaniach finansowych za lata 2015–2016 nastąpiła zmiana w zakresie miejsca prezentacji polityki rachunkowości. Wyniki analizy zmian w poszczególnych sekcjach przedstawiono w kilku kolejnych tabelach. Niektóre zmiany przedstawiono na rysunkach.

Pierwsza sekcja dotyczy podstawowych informacji, wyniki zmian w jej zakresie przedstawiono w tabeli 27.

Tabela 27. Analiza zmian w sekcji Podstawowe informacje

Zagadnienie*	Zmiany w treści i formie opisu
Podstawowa działalność grupy Orlen	Przeformatowanie noty w sprawozdaniu za 2017 r., zastąpienie części opisu tabelą (rysunek 67)
Podstawa sporządzenia skonsolidowanego sprawozdania finansowego	brak
Waluta funkcjonalna i waluta prezentacji sprawozdań finansowych oraz zasady przeliczenia danych finansowych dla celów konsolidacji	brak
Polityka rachunkowości	<ul style="list-style-type: none"> ▪ w sprawozdaniu za 2015 r. jedna obszerna nota, w sprawozdaniach za kolejne lata (2016–2020) przeniesienie większości informacji do różnych not, w nich opis polityki w podziale na dwie sekcje: <i>Wybrane zasady rachunkowości</i>, <i>Profesjonalny osąd/ Szacunki</i> ▪ w sprawozdaniach za lata 2016–2020 jest nadal nota <i>Polityka rachunkowości</i>, jednakże bardzo krótko informuje, gdzie można znaleźć opis zasad rachunkowości dotyczący poszczególnych zagadnień oraz o przyjętych zmianach w polityce rachunkowości ▪ usunięcie ogólnej informacji o osądach i szacunkach w sprawozdaniu za 2020 r., która była prezentowana w sprawozdaniach za lata 2015–2019
Wpływ zmian standardów MSSF na skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy Orlen	<ul style="list-style-type: none"> ▪ zwiększenie zakresu informacji o MSSF 9 <i>Instrumenty finansowe</i>, MSSF 15 <i>Przychody z umów z klientami</i> i MSSF 16 <i>Leasing</i> w sprawozdaniu za ten rok, od którego spółka zaczęła stosować dany standard
Różnice pomiędzy danymi ujawnionymi w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym a uprzednio sporządzonymi i opublikowanymi sprawozdaniami finansowymi (ta nota pojawia się od ssf za 2018 rok)	brak
Struktura grupy oraz jej zmiany	<ul style="list-style-type: none"> ▪ przeniesienie noty z końcowej części sprawozdania (2015, 2016) do początkowej części sprawozdania (od 2017) ▪ zamieszczenie opisu polityki rachunkowości w zakresie zasad konsolidacji oraz informacji o profesjonalnym osądzie (od 2016) ▪ zastąpienie tabeli z informacjami o strukturze grupy schematem grupy (od 2020) (rysunkach 68, 69) ▪ zastąpienie opisu narracyjnego tabelą (dotyczy informacji o zmianach w strukturze udziałowej grupy, zmiana od 2016)

* Kolejność i nazwy zagadnień pochodzą ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego za 2020 rok.

Źródło: opracowanie własne.

Pośród zmian w sekcji *Podstawowe informacje* warto podkreślić przeformatowanie noty dotyczącej podstawowej działalności grupy Orlen (rysunek 67). Podobne zmiany w formie zaprezentowania informacji można było zaobserwować w spółkach zagranicznych i PGNiG (np. rysunki 12, 26, 57, 58).

Rysunek 67. Nota Podstawowa działalność grupy Orlen w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orleń za lata 2016 i 2017

5.1. PODSTAWOWA DZIAŁALNOŚĆ GRUPY ORLEN

Polski Koncern Naftowy ORLEN Spółka Akcyjna z siedzibą w Płocku przy ul. Chemików 7 („Spółka”, „PKN ORLEN”, „Emitent”, „Jednostka Dominująca”) powstał z połączenia Petrochemii Płock S.A. z Centralą Produktów Naftowych S.A. w dniu 7 września 1999 roku.

PKN ORLEN wraz ze spółkami tworzącymi Grupę Kapitałową Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN S.A. („Grupa ORLEN”, „Grupa”) jest jednym z największych i najbardziej nowoczesnych koncernów paliwowo - energetycznych w Europie Środkowej działającym na rynku polskim, litewskim, czeskim i niemieckim. Grupa ponadto posiada jednostki zlokalizowane na terenie Malty, Szwecji, Holandii, Słowacji, Węgier, Estonii i Lotwy oraz USA i Kanady.

Podstawowym przedmiotem działalności Grupy ORLEN jest przerób ropy naftowej oraz produkcja paliw, wyrobów petrochemicznych i chemicznych, jak również sprzedaż hurtowa i detaliczna produktów paliwowych. Grupa ORLEN prowadzi także poszukiwania, rozpoznawanie i wydobycie węglowodorów oraz wytwarzanie, prowadzi dystrybucję i obrót energią elektryczną i ciepłą.

Przedmiotem działalności spółek Grupy ORLEN jest również działalność usługowa: magazynowanie ropy naftowej i paliw, usługi transportowe, usługi konserwacyjno-remontowe, laboratoryjne, ochrony, projektowe, administracyjne oraz ubezpieczeniowe i finansowe. Dodatkowe informacje przedstawiono w [nocie 9.1](#).

Od 26 listopada 1999 roku akcje PKN ORLEN są notowane na rynku podstawowym Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW) w systemie notowań ciągłych. Na rynku kapitałowym obecna jest także jedna ze spółek zależnych PKN ORLEN - Unipetrol a.s., której akcje są notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Pradze.

5.1. PODSTAWOWA DZIAŁALNOŚĆ GRUPY ORLEN

PODSTAWOWE INFORMACJE O GRUPIE

NAZWA JEDNOSTKI DOMINUJĄCEJ Polski Koncern Naftowy ORLEN Spółka Akcyjna

SIEDZIBA ul. Chemików 7, 09-411 Płock

KRS 0000028860

REGON 610188201

NIP 774-00-01-454

PODSTAWOWY PRZEDMIOT DZIAŁALNOŚCI

- przerób ropy naftowej
- produkcja paliw, wyrobów petrochemicznych i chemicznych,
- sprzedaż hurtowa i detaliczna produktów paliwowych,
- poszukiwanie, rozpoznawanie i wydobycie węglowodorów,
- wytwarzanie, dystrybucja i obrót energią elektryczną i ciepłą,
- działalność usługowa: magazynowanie ropy naftowej i paliw, usługi transportowe, usługi konserwacyjno-remontowe, laboratoryjne, ochrony, projektowe, administracyjne oraz ubezpieczeniowe i finansowe.

Polski Koncern Naftowy ORLEN Spółka Akcyjna („Spółka”, „PKN ORLEN”, „Emitent”, „Jednostka Dominująca”) powstał z połączenia Petrochemii Płock S.A. z Centralą Produktów Naftowych S.A. w dniu 7 września 1999 roku.

PKN ORLEN wraz ze spółkami tworzącymi Grupę Kapitałową Polskiego Koncernu Naftowego ORLEN S.A. („Grupa ORLEN”, „Grupa”) jest jednym z największych i najbardziej nowoczesnych koncernów paliwowo - energetycznych w Europie Środkowej działającym na rynku polskim, litewskim, czeskim, niemieckim i kanadyjskim. Grupa ponadto posiada jednostki zlokalizowane na terenie Malty, Szwecji, Holandii, Słowacji, Węgier, Estonii i Lotwy oraz USA.

Od 26 listopada 1999 roku akcje PKN ORLEN są notowane na rynku podstawowym Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie (GPW) w systemie notowań ciągłych. Na rynku kapitałowym obecna jest także jedna ze spółek zależnych PKN ORLEN - Unipetrol a.s., której akcje są notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych w Pradze.

Źródło: *Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016*, <https://www.orken.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 8 i *Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2017*, <https://www.orken.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 8.

Ponadto należy zauważyć, że w sprawozdaniach za lata 2015–2019 informacje o strukturze grupy i metodzie konsolidacji były prezentowane w formie tabeli (rysunek 68). W sprawozdaniu za 2020 r. spółka zastąpiła tabelę schematem, co zwiększyło przejrzystość informacji (rysunek 69).

Rysunek 68. Fragment noty Struktura grupy w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2019 r.

Nazwa spółki	Spółka matka	Udział w liczbie głosów		Metoda konsolidacji/ Metoda wyceny
		31/12/2019	31/12/2018	
ORLEN Aviation Sp. z o.o.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
ORLEN Eko Sp. z o.o.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
Baltic Power Sp. z o.o.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
ORLEN KolTrans S.A.	PKN ORLEN S.A.	100%	99,91%	pełna
Ship-Service S.A.	PKN ORLEN S.A.	60,86%	60,86%	pełna
Grupa ORLEN Serwis				
ORLEN Serwis S.A.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
UAB Emas	ORLEN Serwis S.A.	100%	-	pełna
ORLEN Service Česká Republika s.r.o.	ORLEN Serwis S.A.	100%	-	pełna
Segment Detail				
AB ORLEN Baltics Retail ¹	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
Grupa ORLEN Deutschland				
ORLEN Deutschland GmbH	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
ORLEN Deutschland Betriebsgesellschaft mbH	ORLEN Deutschland GmbH	100%	-	pełna
ORLEN Budonafi Sp. z o.o.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
ORLEN Centrum Serwisowe Sp. z o.o.	PKN ORLEN S.A.	99,33%	99,33%	pełna
UNIPETROL RPA, s.r.o.	UNIPETROL, a.s.	100%	100%	pełna
Segment Wydobywcze				
Grupa ORLEN Upstream				
ORLEN Upstream Sp. z o.o.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
ORLEN Upstream Canada Ltd.	ORLEN Upstream Sp. z o.o.	100%	100%	pełna
1426628 Alberta Ltd.	ORLEN Upstream Canada Ltd.	100%	100%	pełna
OneEx Operations Partnership	ORLEN Upstream Canada Ltd.	100%	100%	pełna
Pieridae Production GP Ltd	ORLEN Upstream Canada Ltd.	50%	50%	praw własności
671519 NB Ltd	Pieridae Production GP Ltd	100%	100%	praw własności
KCK Atlantic Holdings Ltd.	ORLEN Upstream Canada Ltd.	100%	100%	pełna
Pieridae Production LP*	KCK Atlantic Holdings Ltd.	80%	80%	praw własności
FX Energy, Inc.	ORLEN Upstream Sp. z o.o.	100%	100%	pełna
Frontier Exploration, Inc.	FX Energy, Inc.	100%	100%	pełna
FX Energy Netherlands Partnership C.V.	FX Energy, Inc.	100%	100%	pełna
FX Energy Netherlands B.V.	FX Energy Netherlands Partnership C.V.	100%	100%	pełna
FX Energy Poland Sp. z o.o.	FX Energy Netherlands Partnership C.V.	100%	100%	pełna
Funkcje Korporacyjne				
AB ORLEN Lietuva	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
Grupa UNIPETROL				
UNIPETROL, a.s.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
UNIPETROL RPA, s.r.o.	UNIPETROL, a.s.	100%	100%	pełna
Unipetrol vyzkumné vzdélavaci centrum, a.s.	UNIPETROL, a.s.	100%	100%	pełna
HC Viena Livnov, a.s.	UNIPETROL RPA, s.r.o.	70,95%	70,95%	pełna
ORLEN Usługi Finansowe Sp. z o.o.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna
Sigma BIS S.A.	PKN ORLEN S.A.	66%	-	pełna
ORLEN Administracja Sp. z o.o.	PKN ORLEN S.A.	100%	100%	pełna

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony grudnia 2019. <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 15.

W ramach analizy sekcji *Podstawowe informacje* można także zaobserwować, że część ogólnych informacji została usunięta, np. spółka Orlen usunęła bardzo ogólne informacje o osądach i szacunkach w sprawozdaniu finansowym za 2020 r. W poprzednich latach (2015–2019) usunięta informacja brzmiała następująco: „Sporządzenie skonsolidowanego sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF wymaga od Zarządu dokonania profesjonalnych osądów oraz szacunków i założeń, które mają wpływ na prezentowane wartości aktywów, pasywów, przychodów oraz kosztów²⁹¹. Szacunki oraz związane z nimi założenia opierają się na doświadczeniu historycznym oraz innych czynnikach, które są uznawane za racjonalne w danych okolicznościach, a ich wyniki dają podstawę profesjonalnego osądu co do wartości księgowej aktywów i zobowiązań, która nie wynika bezpośrednio z innych źródeł. W istotnych kwestiach Zarząd,

²⁹¹ W sprawozdaniach za lata 2016–2019 to zdanie jest nieznacznie krótsze i brzmi: „Sporządzenie skonsolidowanego sprawozdania finansowego zgodnie z MSSF wymaga od Zarządu dokonania profesjonalnych osądów oraz szacunków i założeń, które mają wpływ na prezentowane wartości”.

dokonując osądów, szacunków czy też przyjmując założenia, może opierać się na opiniach niezależnych ekspertów. Osądy, szacunki i związane z nimi założenia podlegają bieżącej weryfikacji”²⁹².

Jak wskazuje powyższy cytat, informacja ta jest bardzo ogólna i szablonowa, i nie należy ona do grupy informacji „charakterystycznych dla jednostki”.

Rysunek 69. Fragment noty *Struktura grupy w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2020 r.*

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2020, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 15.

Kolejna sekcja dotyczy informacji o segmentach działalności. Analizę zmian w poszczególnych notach przedstawiono w tabeli 28.

W sekcji *Dane segmentowe* na uwagę zasługuje zmiana w nocie *Segmenty działalności*. W sprawozdaniach za lata 2015 i 2016 opis rodzajów segmentów działalno-

²⁹² Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2015. <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 43.

• **Religion** is a system of beliefs, practices, and rituals that are shared by a group of people and that give meaning to their lives. Religion is a social institution that is organized and institutionalized. It is a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives.

religion is a social institution that is organized and institutionalized

Religion	Social Institution
• a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives	• a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives
• a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives	• a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives

religion is a social institution that is organized and institutionalized

Religion is a social institution that is organized and institutionalized

Religion is a social institution that is organized and institutionalized

Religion is a social institution that is organized and institutionalized

Religion	Social Institution
• a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives	• a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives
• a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives	• a system of beliefs and practices that are shared by a group of people and that give meaning to their lives

religion is a social institution that is organized and institutionalized

Religion is a social institution that is organized and institutionalized

Tabela 29. Analiza zmian w sekcji Noty objaśniające do sprawozdania z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów

Zagadnienie	Zmiany w treści i formie opisu
Przychody operacyjne	<ul style="list-style-type: none"> poszerzenie zakresu informacji w notach w związku z wdrożeniem MSSF 15 (od 2018 r.) prezentacja przychodów ze sprzedaży w podziale na asortymenty w sprawozdaniu za 2018 r. w formie dwóch tabel, w pozostałych latach w formie jednej tabeli (powrót do jednej tabeli zwiększył porównywalność i przejrzystość informacji)
Koszty operacyjne	<ul style="list-style-type: none"> dodanie krótkiej noty <i>Koszt własny sprzedaży</i> w związku ze zmianą w sposobie prezentacji kosztów operacyjnych w sprawozdaniu z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów
Pozostałe przychody i koszty	brak
Podatek dochodowy	brak

Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 72. Fragment noty Przychody ze sprzedaży według asortymentów w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2017 r.

	2017	2016	Udział %	
			2017	2016
Segment Downstream				
Średnie destylaty	28 325	22 714	29,7%	28,6%
Lekkie destylaty	12 071	10 513	12,7%	13,2%
Frakcje ciężkie	5 691	3 786	6,0%	4,8%
Monomery	2 994	2 025	3,1%	2,5%
Polimery	2 557	1 135	2,7%	1,4%
PTA	1 399	1 571	1,5%	2,0%
Tworzywa sztuczne	1 466	1 218	1,5%	1,5%
Nawozy sztuczne	805	821	0,8%	1,0%
Aromaty	1 100	625	1,2%	0,8%
Pozostałe	5 017	4 794	5,2%	6,0%
	61 425	49 202	64,4%	61,8%
Segment Detal				
Średnie destylaty	16 471	14 305	17,3%	18,0%
Lekkie destylaty	13 086	11 838	13,7%	14,9%
Pozostałe**	3 793	3 698	3,9%	4,6%
	33 350	29 841	34,9%	37,5%
Segment Wydobycie				
NGL*	249	178	0,2%	0,3%
Ropa naftowa	62	84	0,1%	0,1%
Gaz ziemny	196	172	0,2%	0,2%
Pozostałe	8	8	0,0%	0,0%
	515	442	0,5%	0,6%
Funkcje Korporacyjne	74	68	0,2%	0,1%
	95 364	79 553	100,0%	100,0%

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2017, <https://www.ornlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 18.

W sekcji dotyczącej sprawozdania z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów na uwagę zasługuje nota dotycząca przychodów ze sprzedaży. Przychody ze sprzedaży w podziale na asortymenty spółka prezentowała w latach 2015–2017 oraz 2019–2020 w formie jednej tabeli z kilkoma kolumnami (rysunek 72), natomiast w sprawozdaniu za 2018 r. przedstawiła to w dwóch tabelach, odrębnie dla każdego

roku (rysunek 73). Ta zmiana była jednak niekorzystna z punktu widzenia porównywalności i przejrzystości informacji. Ponadto, jak widać na rysunku, brakuje kolumny *Udział %*, która w sprawozdaniach za inne lata była prezentowana.

Rysunek 73. Fragment noty Przychody ze sprzedaży według segmentów operacyjnych w podziale na asortymenty w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2018 r.

		2018
Segment Downstream		
Przychody z tytułu umów z klientami MSSF 15		71 568
Lekkie destylaty		12 925
Średnie destylaty		34 787
Frakcje ciężkie		7 339
Monomery		3 260
Polimery		2 643
Aromaty		1 096
Nawozy sztuczne		825
Tworzywa sztuczne		1 409
PTA		1 528
Pozostałe*		5 756
Wyłączone z zakresu MSSF15		95
		71 663
Segment Detal		
Przychody z tytułu umów z klientami MSSF 15		37 232
Lekkie destylaty		14 266
Średnie destylaty		19 879
Pozostałe **		3 087
Wyłączone z zakresu MSSF15		107
		37 339
Segment Wydobycie		
Przychody z tytułu umów z klientami MSSF 15		605
NGL ***		337
Ropa naftowa		95
Gaz ziemny		168
Pozostałe		5
		605
Funkcje Korporacyjne		
Przychody z tytułu umów z klientami MSSF 15		79
Wyłączone z zakresu MSSF15		20
		99
		109 706
<hr/>		
		2017
Segment Downstream		
Lekkie destylaty		12 071
Średnie destylaty		28 325
Frakcje ciężkie		5 691
Monomery		2 994
Polimery		2 557
Aromaty		1 100
Nawozy sztuczne		805
Tworzywa sztuczne		1 466
PTA		1 399
Pozostałe*		5 017
		61 425
Segment Detal		
Lekkie destylaty		13 086
Średnie destylaty		16 471
Pozostałe **		3 793
		33 350
Segment Wydobycie		
NGL ***		249
Ropa naftowa		62
Gaz ziemny		196
Pozostałe		8
		515
Funkcje Korporacyjne		
		74
		95 364

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2018, <https://www.orklen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 21.

W przypadku opisu polityki rachunkowości w poszczególnych notach można zauważyć, że np. spółka w sprawozdaniu za 2016 r. wprowadziła zmiany w opisie przychodów ze sprzedaży w porównaniu z 2015 r. Przy porównaniu rysunków 74 i 75 można zauważyć, że spółka rozwinęła dotychczasowy opis. Warto przypomnieć, że w sprawozdaniu za 2016 r. zmieniła miejsce prezentacji polityki rachunkowości w sprawozdaniu finansowym (zamiast jednej noty widać rozproszenie po różnych). Ta istotna zmiana była dla spółki jednocześnie okazją do zrewidowania tego opisu, podobnie jak w przypadku spółek zagranicznych i PGNiG. Kolejną istotną zmianą było wdrożenie MSSF 15, który wymusił dalsze zmiany w opisie zasad rachunkowości dotyczących przychodów ze sprzedaży.

Rysunek 74. Fragment noty Opis istotnych zasad rachunkowości w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2015 r.

8.6.3.3. Przychody ze sprzedaży

Przychody obejmują kwoty otrzymane i należne z tytułu dostarczonych dóbr i usług, pomniejszone o rabaty oraz podatek od towarów i usług (VAT), podatek akcyzowy i opłatę paliwową. Przychody ze sprzedaży są korygowane o zyski lub straty z tytułu rozliczenia instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne dotyczące powyższych przychodów.

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2015, <https://www.ornen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 38.

Rysunek 75. Fragment noty Przychody ze sprzedaży według asortymentów w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.

WYBRANE ZASADY RACHUNKOWOŚCI

Przychody ze sprzedaży

Przychody ze sprzedaży dóbr i usług ujmuje się, gdy znaczące ryzyko i korzyści związane z ich własnością zostało przekazane nabywcy oraz gdy Grupa przestaje być trwale zaangażowana w zarządzanie sprzedanymi dobrami w stopniu, w jakim zazwyczaj funkcję taką realizuje się wobec dóbr, do których ma się prawo własności, ani też nie sprawuje nad nimi efektywnej kontroli. Przychody obejmują kwoty otrzymane i należne z tytułu dostarczonych wyrobów, towarów, materiałów i usług, pomniejszone o rabaty oraz podatek od towarów i usług (VAT), podatek akcyzowy i opłatę paliwową. Wysokość przychodów ustala się według wartości godziwej zapłaty otrzymanej bądź należnej. Przychody ze sprzedaży dóbr i usług są korygowane o zyski lub straty z tytułu rozliczenia instrumentów zabezpieczających przepływy pieniężne dotyczące powyższych przychodów.

Przychody i koszty dotyczące usług, których moment rozpoczęcia i zakończenia przypadają w różnych okresach sprawozdawczych, ujmuje się na podstawie stopnia zaawansowania usługi, jeżeli można w wiarygodny sposób wycenić wynik z transakcji, w innych przypadkach, przychody ujmuje się tylko do wysokości kosztów poniesionych do danego dnia, nie wyższych jednak od kosztów, które Grupa spodziewa się odzyskać.

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016, <https://www.ornen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 11.

W kolejnych dwóch tabelach przedstawiono zmiany w sekcji dotyczącej sprawozdania z sytuacji finansowej (tabela 30) oraz zmiany w pozostałych sekcjach (tabela 31). Z tych tabel wynika, że Orlen, podobnie jak inne badane spółki, zmieniał miejsce prezentacji niektórych informacji, dodawał nowe noty, dotychczasowe łączył w jedną, zwiększał bądź zmniejszał zakres prezentowanych informacji.

Tabela 30. Analiza zmian w sekcji Noty objaśniające do sprawozdania z sytuacji finansowej

Zagadnienie*	Zmiany w treści i formie opisu
Rzeczowe aktywa trwałe Wartości niematerialne Inwestycje wyceniane metodą praw własności Utrata wartości**	<ul style="list-style-type: none"> zmiana miejsca prezentacji informacji o inwestycjach wycenianych metodą praw własności: lata 2015–2016 – w sekcji <i>Struktura grupy Orlen oraz wspólne porozumienia umowne</i>, lata 2016–2018 – w sekcji <i>Noty objaśniające do sprawozdania z sytuacji finansowej</i>
Kapitał pracujący netto	<ul style="list-style-type: none"> dodanie noty w 2016 <i>Kapitał pracujący</i> (od 2017 nazwa noty brzmi <i>Kapitał pracujący netto</i>), na którą zostały złożone prezentowane w poprzednim roku odrębnie następujące noty: <i>Zapasy</i>, <i>Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności</i>, <i>Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania</i> zmiany w treści opisu polityki rachunkowości dotyczącej należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałych należności (najbardziej znaczące w 2018 – wdrożenie MSSF 9, i 2019) oraz w zakresie prezentowanych informacji (wdrożenie MSSF 9) zmiana miejsca prezentacji analizy wiekowej należności z noty <i>Ryzyko płynności i kredytowe</i> (2015) do noty <i>Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności</i> (od 2016)
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty	<ul style="list-style-type: none"> pojawienie się noty w sprawozdaniu za 2019 r. i nast. (2019 – jako element noty <i>Dług netto i zarządzanie kapitałem</i>, 2020 – jako odrębna nota)
Kredyty, pożyczki i obligacje	<ul style="list-style-type: none"> zmiany miejsca prezentacji (2015, 2020 – jako odrębna nota, 2016–2019 – jako element noty <i>Dług netto i zarządzanie kapitałem</i>)
Dług netto i zarządzanie kapitałem	<ul style="list-style-type: none"> pojawienie się noty w sprawozdaniu za 2016 r. i następne. (2015 – prezentacja w różnych notach) zmniejszenie zakresu noty w sprawozdaniu za 2020 r. (przeniesienie informacji o środkach pieniężnych i ich ekwiwalentach oraz o kredytach, pożyczkach i obligacjach do odrębnych not) nieznaczne rozszerzenie informacji w notce <i>Polityka zarządzania kapitałem własnym</i> w sprawozdaniu za 2017 r. w porównaniu z latami ubiegłymi
Kapitał własny	brak
Instrumenty pochodne oraz pozostałe aktywa i zobowiązania	<ul style="list-style-type: none"> połączenie w jedną notę prezentowanych wcześniej oddzielnie instrumentów pochodnych (od 2016) (w 2015 prezentacja w dwóch notach: <i>Pozostałe aktywa finansowe</i>, <i>Pozostałe zobowiązania finansowe</i>)
Rezerwy	<ul style="list-style-type: none"> zwiększenie zakresu informacji w notce <i>Rezerwa środowiskowa</i> w sprawozdaniu za 2017 r. w porównaniu z latami ubiegłymi

* Kolejność i nazwy zagadnień pochodzą ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego za 2020 r.

** Utrata wartości rzeczowych aktywów trwałych, wartości niematerialnych i aktywów z tytułu praw do użytkowania.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 31. Analiza zmian w pozostałych sekcjach

Sekcja*	Zmiany w treści i formie opisu
Noty objaśniające do sprawozdania z przepływów pieniężnych	<ul style="list-style-type: none"> odrębna sekcja tylko w sprawozdaniu za 2015 i 2020, w pozostałych latach noty do tego elementu sprawozdania w innych sekcjach
Noty objaśniające do instrumentów finansowych oraz ryzyka finansowego	<ul style="list-style-type: none"> w sprawozdaniu za 2019 i 2020 w opisie polityki rachunkowości dodanie obszernego akapitu dotyczącego utraty wartości aktywów finansowych

cd. tabeli 31

Sekcja*	Zmiany w treści i formie opisu
Pozostałe noty objaśniające	<ul style="list-style-type: none"> zastąpienie krótkiego opisu zasad rachunkowości w zakresie leasingu obszernym opisem w sprawozdaniu za 2020 (skutek wdrożenia MSSF 16)
Wydarzenia po zakończeniu okresu sprawozdawczego	brak

* Kolejność i nazwy sekcji pochodzą ze skonsolidowanego sprawozdania finansowego za 2020 rok.

Źródło: opracowanie własne.

W niektórych notach spółka przesuwiała pewne informacje, co można zobaczyć na rysunkach (76 i 77) fragmentów not dotyczących kapitału pracującego (netto). W 2017 r. spółka przeniosła definicję tego kapitału na początek noty, co zwiększyło przejrzystość w porównaniu z prezentacją definicji na końcu noty. Jednakże wydaje się, że samo wyjaśnienie tego kapitału jest bardziej przejrzyste w nocie z 2016 r., gdyż ma formę równania.

Rysunek 76. Fragment noty *Kapitał pracujący* w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.

7.2.5. Kapitał pracujący					
	Zapasy	Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności	Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	Kapitał pracujący*	
	NOTA				
31/12/2015	10 715	6 597	10 658	6 654	
31/12/2016	11 182	8 553	13 591	6 144	
Zmiana kapitału pracującego w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	(467)	(1 956)	2 933	510	
Korekty	180	277	(151)	306	
<i>Reklasyfikacja</i>	25	-	-	25	
<i>Zmiana stanu praw majątkowych i zaliczek na niefinansowe aktywa trwałe</i>	7.2.5.2	-	(77)	(77)	
<i>Zmiana stanu zobowiązań inwestycyjnych</i>	7.2.5.3	-	110	110	
<i>Zmiana stanu należności z tytułu odszkodowań</i>	7.2.5.2	222	-	222	
<i>Różnice kursowe</i>	153	133	(235)	51	
<i>Pozostałe</i>	2	(1)	(26)	(25)	
Zmiana kapitału pracującego w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych	(287)	(1 679)	2 782	816	

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 20.

Ponadto z badania poszczególnych sekcji wynika, że spółka stosowała odsyłacze do innych not, żeby nie duplikować informacji czy też żeby odesłać do bardziej szczegółowych informacji. Jak widać na rysunku 78, przy dwóch pozycjach są odnośniki do innych not. Podobnie na rysunku 79 – żeby nie dublować opisu zasad rachunkowości odnośnie do leasingu, jest odesłanie do wcześniejszej noty (nr 5), gdzie to zostało już opisane. Odsyłacze do innych not były także stosowane przez inne badane spółki (rysunki 20, 35, tabela 26).

Rysunek 77. Fragment noty Kapitał pracujący netto w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2017 r.

9.2.6. Kapitał pracujący netto				
Kapitał pracujący netto				
Grupa definiuje kapitał pracujący netto jako zapasy i należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności pomniejszone o zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania.				
	Zapasy	Należności z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe należności	Zobowiązania z tytułu dostaw i usług oraz pozostałe zobowiązania	Kapitał pracujący netto
	NOTA			
31/12/2016	11 182	8 553	13 591	6 144
31/12/2017	12 440	9 518	14 469	7 489
Zmiana kapitału pracującego w sprawozdaniu z sytuacji finansowej	(1 258)	(965)	878	(1 345)
Korekty	(187)	(614)	179	(622)
Zmiana stanu praw majątkowych i zaliczek na niefinansowe aktywa trwałe	9.2.6.2	-	-	(269)
Zmiana stanu zobowiązań inwestycyjnych	9.2.6.3, 9.2.9	-	-	(34)
Zmiana stanu zobowiązań finansowych z tytułu leasingu finansowego	9.2.6.3, 9.2.9	-	-	(28)
Zobowiązanie z tytułu podatku u źródła	9.1.7.3	-	-	(57)
Zmiana stanu należności z tytułu odszkodowań	9.2.6.2	-	(222)	(222)
Różnice kursowe	(218)	(135)	288	(65)
Reklasyfikacja	12	-	-	12
Pozostałe	19	12	10	41
Zmiana kapitału pracującego w sprawozdaniu z przepływów pieniężnych	(1 445)	(1 579)	1 057	(1 967)

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2017, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 29.

Rysunek 78. Nota Podatek dochodowy (zapłacony) w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.

7.1.7.3. Podatek dochodowy (zapłacony)			
	NOTA	2016	2015
Podatek dochodowy od zysku przed opodatkowaniem	7.1.7.1	(1 147)	(465)
Zmiana stanu aktywów i zobowiązań z tytułu podatku odroczonego		333	619
Zmiana stanu należności i zobowiązań z tytułu podatku dochodowego		420	111
Podatek odroczonej ujęty w innych całkowitych dochodach	7.1.7.2	75	(292)
Nabycie jednostki zależnej		-	(166)
Różnice kursowe		(17)	(11)
		(336)	(204)

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 14.

Podsumowując analizę not w sprawozdaniach finansowych Orlenu, można stwierdzić, że spółka poprzez wprowadzenie odpowiednich zmian zastosowała – podobnie jak spółki zagraniczne z raportu Fundacji IFRS (podrozdział 3.4, w tym tabela 22) oraz PGNiG (podrozdział 4.4) – wszystkie zasady efektywnej komunikacji sformułowane przez IASB (podrozdział 3.3, tabela 19), mianowicie: zasadę pierwszą – informacje charakterystyczne dla danej jednostki (np. zastąpienie długiej listy not podziałem na sekcje; zmiany w opisie polityki rachunkowości: skrócenie, rozszerzenie, wprowadzanie nowych not), zasadę drugą – prosty i bezpośredni opis (np. skrócenie opisów polityki rachunkowości w niektórych notach), zasadę trzecią – odpowiednie uporządkowanie

informacji (np. zastąpienie długiej listy not podziałem na sekcje, przesunięcia niektórych informacji między notami, usunięcie niektórych informacji, przejrzysta prezentacja opisu polityki rachunkowości w różnych notach w podziale na dwie sekcje: *Wybrane zasady rachunkowości* i *Szacunki* lub *Wybrane zasady rachunkowości* i *Profesjonalny osąd*), zasadę czwartą – powiązanie informacji (np. przeniesienie opisu polityki rachunkowości zawartego pierwotnie w jednej obszernej notce do różnych odpowiednich not, przesunięcia niektórych informacji między notami, łączenie kilku not w jedną), zasadę piątą – brak duplikowania informacji (np. stosowanie odsyłaczy do informacji w innych notach), zasadę szóstą – porównywalność informacji (np. prezentacja opisu polityki rachunkowości w różnych notach według podobnej struktury; dwie sekcje: *Wybrane zasady rachunkowości* i *Szacunki* lub *Wybrane zasady rachunkowości* i *Profesjonalny osąd*) oraz zasadę siódmą – odpowiednie formatowanie informacji (np. zastąpienie opisów narracyjnych tabelami, grafikami).

Rysunek 79. Fragment noty Leasing w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2019 r.

<p>14.2. Leasing</p> <p>WYBRANE ZASADY RACHUNKOWOŚCI</p> <hr/> <p>Leasing Szczegółowe zasady rachunkowości zostały opisane w notcie 5. Wpływ zmian Standardów MSSF na skonsolidowane sprawozdanie finansowe.</p> <hr/> <p>PROFESJONALNY OSĄD</p> <p><i>W zakresie umów, w których Grupa jest leasingobiorcą, gdy ocena czy umowa zawiera leasing nie jest jednoznaczna, Grupa dokonuje profesjonalnego osądu w zakresie czy definicja leasingu zgodnie z MSSF 16 jest spełniona.</i> <i>W zakresie umów, w których Grupa jest leasingodawcą, Grupa dokonuje osądu kwalifikując umowy leasingowe jako leasing finansowy lub leasing operacyjny na podstawie analizy treści ekonomicznej transakcji.</i></p>

Źródło: Grupa kapitałowa Orlen. Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2019, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021), s. 62.

4.6. Wnioski z badania

Z analizy not w sprawozdaniach finansowych za 2020 r. spółek zagranicznych wynikają dwa główne wnioski. Po pierwsze nie zaobserwowano nowych ważnych zmian w zakresie efektywnej komunikacji w porównaniu z tymi sprzed kilku lat, opisanymi w raporcie Fundacji IFRS (podrozdział 3.4). Po drugie zaobserwowano kilka charakterystycznych rozwiązań w sprawozdaniach, które tylko niektóre analizowane spółki stosowały i jednocześnie można je uznać za przykłady dobrych praktyk w zakresie efektywnej komunikacji.

Warto się zastanowić, dlaczego w notach w sprawozdaniach finansowych spółek zagranicznych nie zidentyfikowano nowych ważnych zmian. Jak już wspomniano,

powyższe spółki zapowiadały, że będą kontynuowały proces poprawy komunikacji za pomocą sprawozdań finansowych oraz będą się konsultowały z inwestorami (podrozdział 3.4, tabela 24). Istotne zmiany w notach opisane w raporcie Fundacji IFRS dotyczyły sprawozdań finansowych z lat 2010–2016. Od tamtego czasu minęło zatem już kilka lat. Jedna ze spółek stwierdziła, że „w celu osiągnięcia przejrzystego raportowania kluczowe jest ciągłe udoskonalanie i poszukiwanie nowych sposobów poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych”²⁹³. Istotne jest pytanie, czy spółki nadal szukają nowych sposobów na poprawę komunikacji poprzez sprawozdanie finansowe, czy może swoje działania skoncentrowały na innych częściach rocznego raportu lub innych raportach. Spółki Wesfarmers i ITV plc zapowiadały, że proces poprawy komunikacji poprzez sprawozdania finansowe chciałyby rozszerzyć na inne elementy raportu rocznego, takie jak raport dotyczący wynagrodzeń²⁹⁴. Z kolei Pandora planowała wykorzystać doświadczenia z poprawy komunikacji poprzez sprawozdania finansowe do raportów ze społecznej odpowiedzialności²⁹⁵.

Drugi wniosek z badania spółek zagranicznych oraz raport Fundacji IFRS (podrozdział 3.4) pokazuje, że część rozwiązań w zakresie poprawy komunikacji jest wspólna dla różnych spółek, zaś część to indywidualne rozwiązania poszczególnych podmiotów. Te indywidualne rozwiązania spółek świadczą o tym, że można oryginalnie i kreatywnie prezentować informacje w notach. W tym miejscu warto się odwołać do zasad efektywnego komunikowania informacyjnego według B. Dobek-Ostrowskiej (podrozdział 1.4, tabela 4). Na pierwszym miejscu wymienia ona kreatywność, która jest zdeterminowana jakością przekazywanych informacji, sposobem ich prezentacji oraz propozycjami alternatywnych wyborów²⁹⁶. Jak zauważyła brytyjska FRC, noty w sprawozdaniach finansowych są dobrym obszarem do eksperymentowania²⁹⁷, a wybrane praktyki niektórych spółek pokazują, że potrafią być w tym zakresie kreatywne.

Z analizy not w sprawozdaniach finansowych polskich spółek wynikają dwa główne wnioski. Po pierwsze badane spółki wprowadziły różne zmiany w notach w celu poprawy komunikacji poprzez sprawozdanie finansowe. Rodzaje zmian wprowadzonych przez obie spółki świadczą o tym, że zastosowano wszystkie zasady efektywnej komunikacji według IASB (podrozdział 3.3, tabela 19).

Po drugie zaobserwowane zmiany w notach polskich spółek są podobne do tych wprowadzonych przez zagraniczne spółki. Jednocześnie należy zauważyć, że niektóre rozwiązania spółek zagranicznych w ramach poprawy komunikacji różnią się od

²⁹³ IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful*, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies, *op.cit.*, s. 27.

²⁹⁴ *Ibidem*, s. 20, 32.

²⁹⁵ *Ibidem*, s. 45.

²⁹⁶ B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, *op.cit.*, s. 32.

²⁹⁷ *Thinking about Disclosures in a Broader Context*, Discussion Paper, FRC, October 2012, *op.cit.*, s. 42.

rozwiązań polskich spółek. Dotyczy to np. grupowania not w sekcje i różnych kryteriów tego podziału przez spółki zagraniczne i polskie. Dotyczy to także zakresu wykorzystywania elementów wizualnych (wykresy, obrazki, zdjęcia). Spółki zagraniczne korzystały z tych narzędzi w większym zakresie niż polskie. Warto w tym miejscu przypomnieć, że o zaletach stosowania wykresów w miejsce tabel czy tekstu narracyjnego w sprawozdawczości korporacyjnej pisano w podrozdziale 2.2 na podstawie badania V. Beattie i M.J. Jonesa²⁹⁸.

Wprowadzone liczne zmiany przez zagraniczne i polskie spółki pokazują, że dyskusje na temat efektywnej komunikacji spółek z otoczeniem poprzez sprawozdanie finansowe i publikowane w ramach nich różne dokumenty (rozdział 3.) wpłynęły na praktyki spółek publicznych.

Na podstawie rozważań zawartych w rozdziale 1. i 3. monografii oraz własnego badania w rozdziale 4., autorka proponuje następujące rozwinięcie zasad efektywnej komunikacji według IASB, które przedstawiono w tabeli 32.

Tabela 32. Zasady efektywnej komunikacji za pomocą sprawozdań finansowych – rekomendacje dla spółek publicznych

Zasada	Wyjaśnienie zasady	Dodatkowe wskazówki i uwagi
Prezentuj informacje charakterystyczne dla jednostki	Prezentuj te informacje, które mają znaczenie dla jednostki; oceniaj ujawnienia z punktu widzenia związku z jednostką i dostosowania do potrzeb odbiorców; prezentuj informacje aktualne; unikaj powtórzeń informacji w innych notach lub w innych częściach raportu rocznego; traktuj sprawozdanie finansowe jako narzędzie komunikacji z inwestorami, a nie tylko dokument wymagany przez prawo	Stwórz profil swoich obecnych i potencjalnych odbiorców (szerzej w podrozdziale 3.2); prowadź dialog z odbiorcami (poznaj ich opinie o sprawozdaniu finansowym)
Powiąz informacje	Grupuj powiązane ze sobą informacje; twórz powiązania informacji w jednej nocie z informacjami w innych notach lub w innych częściach raportu rocznego	Wprowadź przejrzyste odnośniki
Uporządkuj informacje	Prezentuj informacje według ich znaczenia/ważności dla odbiorców i jeśli to konieczne, zmieniaj kolejność not każdego roku; przedstawiaj pełny obraz przed szczegółami (<i>big picture before details</i>)	–
Zapewnij porównywalność informacji	Prezentuj informacje w sposób, który ułatwia porównywalność między spółkami oraz okresami sprawozdawczymi	Priorytetem jest przydatność informacji dla odbiorców, a porównywalność to jeden z jej aspektów

²⁹⁸ V. Beattie, M.J. Jones, *Corporate Reporting Using Graphs: A Review and Synthesis*, op.cit.

Zasada	Wyjaśnienie zasady	Dodatkowe wskazówki i uwagi
Pisz prostym językiem	Stosuj proste i zwarte opisy (w tym: krótkie zdania, strona czynna, akapity, tytuły i podtytuły)	Wykorzystaj zasady prostego języka (szerzej w podrozdziałach 1.4, 3.2)
Sformatuj informacje	Wybierz odpowiednią formę przekazu w zależności od rodzaju informacji (tekst narracyjny, wypunktowanie, tabela, schemat, wykres, obrazek, zdjęcie itp.)	Wykorzystaj jak najwięcej różnych form przekazu (szerzej w podrozdziałach 3.2, 3.3, tabela 20)

Źródło: opracowanie własne.

Warto zwrócić uwagę, że część z tych zasad jest dość prosta do zastosowania i nie wymaga dużego nakładu czasu. Dotyczy to pisanego prostym językiem i formatowania. Z kolei inne zasady są trudniejsze do wdrożenia. Dotyczy to prezentacji informacji charakterystycznych dla jednostki oraz porządkowania informacji. Przygotowanie not według tych zasad wymaga od spółek wnikliwej analizy ujawnień z punktu widzenia związku z jednostką, dostosowania ich do potrzeb informacyjnych obecnych i potencjalnych odbiorców oraz prezentacji według ważności dla odbiorców. Można zauważyć, że przy ujawnieniach część pozycji jest istotna, część pozycji – nieistotna oraz bardzo duża szara strefa pozycji pomiędzy nimi i ta szara strefa sprawia najwięcej trudności²⁹⁹. Spółki muszą podjąć decyzję, które informacje są istotne i powinny być ujawnione, a które są mniej istotne i można je pominąć bądź zredukować. Wyzwaniem dla spółek może też być zasada związana z zachowaniem porównywalności, dotyczy to przede wszystkim porównywalności z innymi spółkami. Dążenie do tego nie może się odbywać kosztem użyteczności informacji dla odbiorców. Ponadto dążenie do porównywalności z innymi spółkami może w pewnym stopniu ograniczać kreatywność przekazu informacji (czyli główną zasadę komunikowania informacyjnego według B. Dobek-Ostrowskiej³⁰⁰).

Należy dodać, że zaprezentowane w tabeli zasady efektywnej komunikacji poprzez sprawozdanie finansowe mogą być również zastosowane do innych raportów przygotowywanych przez spółki w ramach sprawozdawczości korporacyjnej.

²⁹⁹ IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful*, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies, *op.cit.*, s. 27

³⁰⁰ B. Dobek-Ostrowska, *Podstawy komunikowania społecznego*, *op.cit.*, s. 32.

Podsumowanie

Sprawozdania finansowe należą do jednych z narzędzi komunikacji spółek z otoczeniem. Sposoby przekazywania informacji za pomocą sprawozdań finansowych to istotny problem, gdyż nieefektywna komunikacja może zmniejszyć ich przydatność, zrozumiałość czy też porównywalność informacji.

Do efektywnej komunikacji spółek poprzez sprawozdania finansowe można wykorzystać – z nauki o komunikacji – zasady skutecznego komunikowania informacyjnego oraz koncepcję prostego języka. Zdaniem autorki wszystkie zasady efektywnego komunikowania informacyjnego sformułowane przez B. Dobek-Ostrowską mogą być przeniesione na grunt sprawozdań finansowych jako narzędzia komunikacji. Warto zwrócić uwagę, że B. Dobek-Ostrowska na pierwszym miejscu wymienia kreatywność. Należy tę zasadę skonfrontować z częstą opinią odbiorców o sprawozdaniach finansowych, w szczególności o notach, że są szablonowe i bardzo trudno się je czyta³⁰¹. Dużym wsparciem dla efektywnej komunikacji spółek za pomocą sprawozdań finansowych może być zastosowanie koncepcji prostego języka. W literaturze wymienia się cztery efekty takiego sposobu pisania: (1) szeroki zasięg odbiorców, (2) krótki czas przetwarzania tekstu, (3) mniejsze straty informacji w odbiorze, (4) efektywniejsze działanie na ich podstawie³⁰². Korzyści płynące ze stosowania prostego języka są dobrym argumentem do stosowania go w notach w sprawozdaniach finansowych.

Warto podkreślić, że efektywna komunikacja zależy nie tylko od nadawcy, lecz także od odbiorcy. Przenosząc to na grunt praktyki rachunkowości, należy zauważyć, że na efektywną komunikację pomiędzy spółką a jej otoczeniem ma wpływ nie tylko spółka, która tworzy sprawozdanie finansowe, lecz także odbiorcy tych sprawozdań, w tym: (1) ich wiedza ekspercka lub jej brak, (2) czas na analizę sprawozdania, (3) zaangażowanie (jak bardzo zależy im na zdobyciu informacji), (4) stres informacyjny (przeładowanie informacjami z różnych źródeł).

³⁰¹ *Disclosure Framework, op.cit.*, par. 5.1; *Towards a Disclosure Framework for the Notes, op.cit.*, s. 59.

³⁰² T. Piekot, G. Zarzeczny, E. Moron, *Standard plain language w polskiej sferze publicznej, op.cit.*, s. 199.

Oprócz nauki o komunikacji inspiracje oraz różne zalecenia dla efektywnej komunikacji spółek za pomocą sprawozdań finansowych można też znaleźć na gruncie nauki i praktyki rachunkowości. Wydany pod koniec ubiegłego wieku przez amerykański SEC poradnik dla emitentów³⁰³, jak przygotowywać prospekty emisyjne i inne dokumenty, można w dużym stopniu wykorzystać także do opracowywania not w sprawozdaniach finansowych. Przenosząc się na grunt europejski, należy wspomnieć o inicjatywie EFRAG i jej dokumencie dyskusyjnym dotyczącym ujawnień³⁰⁴ oraz dokumencie dyskusyjnym brytyjskiej FRC³⁰⁵. Znamienny tytuł brytyjskiego dokumentu dyskusyjnego *Mysząc o ujawnieniach w szerszym kontekście* (*Thinking about Disclosures in a Broader Context*) bardzo dobrze oddaje zamysł EFRAG, FRC i wszystkich instytucji z innych krajów europejskich z nimi współpracujących, żeby patrzeć na noty w sprawozdaniach finansowych jako komunikację z użytkownikami tych sprawozdań, a nie jako przede wszystkim obowiązek przygotowania tych ujawnień zgodnie z przepisami. Do dyskusji nad ujawnieniami, w tym efektywnej komunikacji, włączyła się również IASB³⁰⁶. Sformułowane przez nią zasady opierają się w dużym stopniu na tych zaproponowanych w dokumentach EFRAG i FRC. Jak te zasady można zastosować w praktyce, bardzo dobrze ilustruje raport przygotowany przez Fundację IFRS³⁰⁷.

Z przeglądu literatury wynika, że brakuje w Polsce badań z zakresu efektywnej komunikacji spółek za pomocą sprawozdań finansowych. Z raportu Fundacji IFRS³⁰⁸ wynika, że w latach 2010–2016 badane zagraniczne spółki dokonały wielu zmian w notach w ramach poprawy efektywności komunikacji. Z kolei z przeprowadzonego przez autorkę badania wynika, że w notach w sprawozdaniach finansowych za 2020 r. powyższych spółek nie zaobserwowano nowych ważnych zmian. Być może jedną z przyczyn jest położenie przez badane spółki większego nacisku na efektywną komunikację poprzez inne części raportu rocznego czy też inne raporty. Prawdopodobnie coraz szybszy rozwój raportowania niefinansowego oraz raportowania zintegrowanego nie pozostał bez wpływu na podejście badanych spółek do sprawozdania finansowego jako narzędzia komunikacji z otoczeniem. Jednocześnie w badanych spółkach zagranicznych zaobserwowano także określone rozwiązania w notach, których inne spółki nie stosowały i które można uznać za przykłady dobrych praktyk w zakresie efektywnej komunikacji. To pokazuje, że „komunikacja ujawnień jest tym obszarem,

³⁰³ *A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents, op.cit.*

³⁰⁴ *Towards a Disclosure Framework for the Notes, op.cit.*

³⁰⁵ *Thinking about Disclosures in a Broader Context, op.cit.*

³⁰⁶ *Disclosure Initiative – Principles of Disclosure, op.cit.*

³⁰⁷ IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies, op.cit.*

³⁰⁸ *Ibidem.*

gdzie jednostki mają możliwość wprowadzania innowacji i eksperymentowania³⁰⁹. Duże możliwości daje tu postęp technologiczny i możliwość wykorzystania różnych narzędzi wizualizacji. W przypadku polskich spółek zaobserwowano, że wprowadziły one różne zmiany w notach. Podczas tego procesu zastosowały wszystkie zasady efektywnej komunikacji sformułowane przez IASB. Jednocześnie zaobserwowano wiele podobieństw między rozwiązaniami polskich i zagranicznych spółek w ramach poprawy komunikacji.

Przeprowadzone przez autorkę badanie ma kilka ograniczeń. Po pierwsze w badaniu uwzględniono małą liczbę spółek oraz krótki okres badania. Może być ono zatem punktem wyjścia do dalszych pogłębionych badań, umożliwiających identyfikację i ewolucję praktyk efektywnej komunikacji większej grupy spółek. Ponadto w badaniu wykorzystano tylko jedną metodę badawczą – analizę treści. Analizę not w sprawozdaniach finansowych z perspektywy efektywnej komunikacji można uzupełnić o inne metody badawcze, takie jak pomiar czytelności not za pomocą różnych miar czy też wywiady z menedżerami i inwestorami. Jeśli chodzi o pomiar czytelności not, to przy tej metodzie badawczej można by także sprawdzić, czy spółki stosują koncepcję prostego języka i czy w ogóle o niej wspominają w sprawozdaniach finansowych³¹⁰. Z kolei przeprowadzenie wywiadów oprócz pogłębienia wiedzy o zmianach w procesie poprawy efektywności komunikacji mogłoby również dostarczyć informacji, czy i w jakim stopniu obserwuje się ewolucję komunikacji spółek za pomocą sprawozdania finansowego od transmisyjnego, jednokierunkowego modelu komunikacji ku temu interaktywnemu, dwukierunkowemu³¹¹. Warto jeszcze wspomnieć o tym, że w badaniu były uwzględnione tylko duże spółki. Analiza not w sprawozdaniach finansowych średnich i małych spółek publicznych pozwoliłaby stwierdzić, jakie zmiany w zakresie efektywnej komunikacji mają miejsce w tej grupie podmiotów i czy są istotne różnice między nimi a dużymi podmiotami oraz z czego wynikają ewentualne różnice.

³⁰⁹ *Thinking about Disclosures in a Broader Context, op.cit.*, s. 42.

³¹⁰ Brytyjska spółka ITVplc w raporcie rocznym za 2020 rok spółki, w części zawierającej prezentację sprawozdania finansowego, informuje, że w opisach stosuje prosty język angielski (*plain English*) – *ITV plc annual report and accounts for the year ended 31 December 2020, op.cit.*, s. 157.

³¹¹ Por. N.M. Brennan, D.M. Merkl-Davies, *Do firms effectively communicate with financial stakeholders?*, *op.cit.*; J. Krasodomska, E. Zarzycka, D. Dobija, *Determinanty dialogu z interesariuszami w dużych jednostkach zainteresowania publicznego działających w Polsce, op.cit.*; R. Napieček, *Rachunkowość partycypacyjna, czyli koniec z monopolem na wiedzę, op.cit.*

Bibliografia

- A Plain English Handbook. How to Create Clear SEC Disclosure Documents*, U.S. Securities and Exchange Commission, August 1998, <https://www.sec.gov/pdf/handbook.pdf> (dostęp: 10.07.2021).
- A Statement of Basic Accounting Theory*, American Accounting Association, 1966, za: S. T. Surdykowska, *Rachunkowość międzynarodowa*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Zakamycze 1999.
- Abdelsalam O.H., Street D.L., *Corporate governance and the timeliness of corporate internet reporting by U.K. listed companies*, „Journal of International Accounting, Auditing and Taxation” 2007, vol. 16.
- Adelberg A.H., Razek J.R., *The Cloze procedure: a methodology for determining the understandability of accounting textbooks*, „Accounting Review” 1984, vol. 59, no. 1.
- Adelberg A.H., *The accounting syntactic complexity formula: a new instrument for predicting the readability of selected accounting communications*, „Accounting and Business Research” 1983, Summer.
- Aerts W., *Picking up the pieces: impression management in the retrospective attributional framing of accounting outcomes*, „Accounting, Organizations and Society” 2005, vol. 30, no. 6.
- Ahmed A.O., Mohamed F.K., *Accounting students' perceptions of important business communication skills for career success*, „Journal of Financial Reporting and Accounting” 2017, vol. 15, no. 2.
- Amin H.M., Mohamed E.K., *Auditors' perceptions of the impact of continuous auditing on the quality of Internet reported financial information in Egypt*, „Managerial Auditing Journal” 2016, vol. 31, iss. 1.
- Artienwicz N., *Sztuka pomiaru i komunikowania z perspektywy umiejętności księgowego*, w: *Rachunkowość. Sztuka pomiaru i komunikowania*, pracownicy Katedry Rachunkowości (red.), Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2011.
- Artienwicz N., *Zarządzanie wrażeniem w rachunkowości a rzetelność informacji sprawozdawczych*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 2015, vol. 13, no. 4/1.
- Babu M.A., Hossain M.M., *Usefulness of the corporate annual reports: evidence from Dhaka stock exchange*, „Asian Business Review” 2019, vol. 9, no. 1.
- Bailey III K.E., Bylinksi J.H., Shields M.D., *Effects of audit report wording changes on the perceived message*, „Journal of Accounting Research” 1983, vol. 21.
- Baker C.R., *Epistemological objectivity in financial reporting: does internet accounting require a new model?*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2006, vol. 19.

- Baker H.K., Haslem J.A., *Information needs of individual investors*, „The Journal of Accountancy” 1973, vol. 136.
- Bandara S., Falta M., *The usefulness of IFRS-compliant reports: perceptions of Sri Lankan investors and lenders*, „Asian Review of Accounting” 2021, vol. 29, iss. 4.
- Barrett M., Gendron Y., *WebTrust and the “commercialistic auditor”: the unrealized vision of developing auditor trustworthiness in cyberspace*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2006, vol. 19.
- Bayerlein L., Davidson P., *The influence of connotation on readability and obfuscation in Australian chairman addresses*, „Managerial Auditing Journal” 2012, vol. 27.
- Beattie V., Jones M.J., *A comparative study of the use of financial graphs in the corporate annual reports of major U.S. and U.K. companies*, „Journal of International Financial Management and Accounting” 1997, vol. 8.
- Beattie V., Jones M.J., *Australian financial graphs: an empirical study*, „ABACUS” 1999, vol. 35.
- Beattie V., Jones M.J., *Corporate Reporting Using Graphs: A Review and Synthesis*, „Journal of Accounting Literature” 2008, vol. 27.
- Beattie V., Jones M.J., *The use and abuse of graphs in annual reports: theoretical framework and empirical study*, „Accounting and Business Research” 1992, vol. 22.
- Bellucci M., Manetti G., *Facebook as a tool for supporting dialogic accounting? Evidence from large philanthropic foundations in the United States*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2017, vol. 30, no. 4.
- Biernacki M., *Social media – komunikacja ze studentami rachunkowości z pokolenia Z*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica” 2014, vol. 311(75).
- Bitzer L.F., *The rhetorical situation*, „Philosophy and Rhetoric” 1968, vol. 1.
- Błażyńska J., *Użyteczność informacji finansowych sprawozdań finansowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu, Poznań 2015.
- Bonsall S.B., Miller B.P., *The impact of narrative disclosure readability on bond ratings and the cost of debt*, „Review of Accounting Studies” 2017, vol. 22, no. 2.
- Brennan N.M., Guillamon-Saoron E., Pierce A., *Impression management: developing and illustrating a scheme of analysis for narrative disclosures – a methodological note*, „Accounting, Auditing and Accountability Journal” 2009, vol. 22.
- Brennan N.M., Merkl-Davies D.M., *Do firms effectively communicate with financial stakeholders? A conceptual model of corporate communication in a capital market context*, „Accounting and Business Research” 2018, vol. 48, no. 5.
- Budnikowski A., Dąbrowski D., Gąsior U., Macioł S., *Pracodawcy o poszukiwanych kompetencjach i kwalifikacjach absolwentów uczelni – wyniki badania*, „E-mentor” 2012, nr 4(46).
- Buk H., *Czytelność informacji o kapitałach własnych prezentowanych w sprawozdaniu finansowym*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Oeconomica” 2012, nr 262.
- Burzyńska-Kamieniecka A., *Wykorzystanie koncepcji plain language w upraszczaniu tekstów do testowania znajomości języka polskiego jako obcego*, „Acta Universitatis Lodziensis. Kształcenie Polonistyczne Cudzoziemców” 2020, nr 27.
- Cairo A., *The Truthful Art: Data, Charts, and Maps for Communication*, New Riders, Berkeley 2013.

- Chambers R., *Accounting, Evaluation and Economic Behaviour*, Prentice Hall (original) and Sydney University Press, Englewood Cliffs, NJ and Sydney 1966/2006.
- Chenhall R., Juchau R., *Information needs of Australian investors*, „Journal of the Securities Institute of Australia” 1976, vol. 2.
- Ciach K., *Komunikowanie wizualne danych pozafinansowych w spółkach sektora energetycznego*, „Ekonomiczne Problemy Usług” 2017, nr 1(126), t. 2.
- Cicha K., *Komunikacja wizualna-humanistyczne oblicze informatyki?*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2017, nr 317.
- Clatworthy M., Jones M.J., *The effect of thematic structure on the variability of annual report readability*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2001, vol. 14.
- Clor-Proell S.M., Kadous K., Proell C.A., *Do as I Say: A Look at the Supervisor Behaviors that Encourage Upward Communication on Audit Teams*, „Accounting Horizons” 2022, (in press).
- Conceptual Framework for Financial Reporting, Chapter 8, Notes to Financial Statements*, Statement of Financial Accounting Concepts No. 8, FASB, August 2018, https://www.fasb.org/Page/ShowPdf?path=Conceptual_Framework_for_Financial_Reporting_Chapter_8.pdf&title=CONCEPTS+STATEMENT+NO.+8%E2%80%94CONCEPTUAL+FRAMEWORK+FOR+FINANCIAL+REPORTING%E2%80%94CHAPTER+8+NOTES+TO+FINANCIAL+STATEMENTS&acceptedDisclaimer=true&Submit= (dostęp: 1.08.2022).
- Conceptual Framework for Financial Reporting*, IASB, <https://www.ifrs.org/issued-standards/list-of-standards/> (dostęp: 12.06.2020).
- Conrad C., Poole M.S., *Strategic Organizational Communication: Into the Twenty-First Century*, Harcourt Brace College Publishers, Fort Worth, TX 1998.
- Courtis J.K., *Corporate report obfuscation: artefact or phenomenon?*, „British Accounting Review” 2004, vol. 36.
- Courtis J.K., Hassan S., *Reading ease of bilingual annual reports*, „Journal of Business Communication” 2002, vol. 39.
- Courtis J.K., *Readability of annual reports: Western versus Asian evidence*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1995, vol. 8, no. 2.
- Cumpstone E.A., Dixon B.R., Foster M.D., Jansen L.T., *Company reporting; the needs of shareholders*, „The Accountant’s Journal” 1980, September.
- Czajkowska K., *Narzędzia pomiaru czytelności sprawozdań narracyjnych*, „Zeszyty Naukowe Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego w Zielonej Górze” 2020, nr 12.
- Daff L., Parker L.D., *A conceptual model of accountants’ communication inside not-for-profit organisations*, „The British Accounting Review” 2021, vol. 53, iss. 3.
- Daff L., Parker L.D., *Accountants’ perceptions of communication in not-for-profit organisations: inhibitors, enablers and strategies*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2020, vol. 33, no. 6.
- David C., *Mythmaking in annual reports*, „Journal of Business and Technical Communication” 2001, Vol. 15 No. 2;
- Davidson R.A., *Analysis of the complexity of writing used in accounting textbooks over the past 100 years*, „Accounting Education: An International Journal” 2005, vol. 14.

- Davison J., *Visualising accounting: an interdisciplinary review and synthesis*, „Accounting and Business Research” 2015, vol. 45, no. 2.
- Davison J., *Visual rhetoric and the case of intellectual capital*, “Accounting, Organizations and Society” 2014, vol. 39, no. 1.
- de Saussure F., in Engler W. (ed.), *Cours de Linguistique Générale. Édition Critique*, 1916/1967.
- Dirsmith M.W., Covalleski M.A., *Informal communications, nonformal communications and mentoring in public accounting firms*, „Accounting, Organizations and Society” 1985, vol. 10.
- Disclosure Framework*, Discussion Paper, FASB, July 2012, https://www.fasb.org/jsp/FASB/Document_C/DocumentPage?cid=1176160160107&acceptedDisclaimer=true (dostęp: 29.10.2020).
- Disclosure Initiative – Principles of Disclosure*, Discussion Paper DP/2017/1, IASB, March 2017, <http://www.ifrs.org/-/media/project/disclosure-initiative/disclosure-initiative-principles-of-disclosure/discussion-paper/published-documents/discussion-paper-disclosure-initiative-principles-of-disclosure.pdf> (dostęp: 29.10.2020).
- Ditlevsen M.G., *Revealing corporate identities in annual reports*, „Corporate Communications: An International Journal” 2012, vol. 17, no. 3.
- Dobek-Ostrowska B., *Podstawy komunikowania społecznego*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2007.
- Doxey M., Ewing R., *Modeling Client Knowledge Sharing And Withholding To Reduce Audit Communication Risk In External Audits*, „The Journal of Theoretical Accounting Research” 2021, vol. 16, iss. 2,
- Dyczkowska J., *Ujawnienia niefinansowe w obszarze działalności badawczo-rozwojowej. Praktyki europejskich spółek biofarmaceutycznych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2019.
- Dyczkowska J., *Assessment of Quality of Internet Financial Disclosures Using a Scoring System. A Case of Polish Stock Issuers*, „Accounting and Management Information Systems” 2014, vol. 13, no. 1.
- Dyczkowska J., *Ocena punktowa jakości ujawnień finansowych dokonywanych przez emitentów giełdowych za pośrednictwem korporacyjnych serwisów inwestorskich*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2012, t. 69(125).
- Dyczkowski T., *Strategie ujawnień internetowych organizacji pożytku publicznego*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2017, nr 474.
- Ettredge M., Richardson V.J., Scholz S., *The presentation of financial information at corporate web sites*, „International Journal of Accounting Information Systems” 2001, vol. 2.
- Farkas M., Keshk W., *How Facebook influences non-professional investors’ affective reactions and judgments: The effect of disclosure platform and news valance*, „Journal of Financial Reporting and Accounting” 2019, vol. 17, no. 1.
- Feedback Statement, *Thinking about Disclosures in a Broader Context*, FRC, June 2013, <https://www.frc.org.uk/getattachment/332a8350-c717-45c5-8549-e39e5db05c78/Disclosure-framework-Feedback-statement-Draft-FINAL-25-June-2013.pdf> (dostęp: 1.08.2022).
- Fichnová K., Gołuchowski J., Paliszkievicz J., Walentukiewicz W., Zdanowicz-Cyganiak K., *Komunikacja cyfrowa współczesnych organizacji*, w: *Cyfrowa komunikacja organizacji*, B. Filipczyk, J. Gołuchowski (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Katowice 2020.

- Fijałkowska D., Klimczak K.M., Pauka M., *Nadmierny optymizm w listach do akcjonariuszy wybranych spółek GPW w Warszawie*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2015, nr 74, t. 1.
- Fisher R., Oyelere P., Lasward F., *Corporate reporting on the internet: audit issues and content analysis of practices*, „Managerial Auditing Journal” 2004, vol. 19.
- Fiske J., *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 1999.
- Fiske J., *Wprowadzenie do badań nad komunikowaniem*, Wydawnictwo Astrum, Wrocław 2008.]
- Floquet M., Nikitin M., *La diffusion d'information financière aux salariés dans trois entreprises sidérurgiques françaises (1945-1982): une lecture bourdieusienne [The disclosure of information to employees in three French steel companies (1945-1982) A reading seen through the sociology of Pierre Bourdieu]*, „Comptabilité-Contrôle-Audit” 2018, vol. 24, iss. 3.
- Fong C.C.S., *Strategic management accounting of social networking site service company in China*, „Journal of Technology Management in China” 2011, vol. 6.
- Fonterra. *Annual Report 2020*, <https://view.publitas.com/fonterra/fonterra-annual-report-2020/page/1>, (dostęp: 25.08.2021).
- Foy F.C., *Annual reports don't have to be dull*, „Harvard Business Review” 1973, January – February.
- Gaik B.B., Rymkiewicz B., *Raport społeczny jako współczesne narzędzie komunikowania się spółek z interesariuszami w świetle koncepcji zintegrowanego raportowania*, w: E. Walińska, B.B. Gaik, J. Gad, B. Rymkiewicz, *Sprawozdawczość przedsiębiorstwa jako narzędzie komunikacji z otoczeniem. Wymiar finansowy i niefinansowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015.
- Gmytrasiewicz M., Karmańska A., *Rachunkowość finansowa*, Difin, Warszawa 2006, s. 26.
- Gmytrasiewicz M., *Rachunkowość. Podstawowe założenia i zasady*, Difin, Warszawa 2008.
- Golen S.P., Catanach A.H., Jr Moeckel C., *The frequency and seriousness of communication barriers in the auditor – client relationship*, „Business Communication Quarterly” 1997, vol. 60.
- Gosselin A.M., Le Maux J., Smaili N., *Readability of accounting disclosures: a comprehensive review and research agenda*, „Accounting Perspectives” 2021, vol. 20, no. 4.
- Gowthorpe C., *Asymmetrical dialogue? Corporate financial reporting via the internet*, „Corporate Communications: An International Journal” 2004, vol. 9.
- Gray F.E., Murray N., *A distinguishing factor?: oral communication skills in new accountancy graduates*, „Accounting Education: An International Journal” 2011, vol. 20.
- Gray F.E., *Specific oral communication skills desired in new accountancy graduates*, „Business Communication Quarterly” 2010, vol. 73.
- Griffin E., *Podstawy komunikacji społecznej*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
- Grupa kapitałowa Orlen. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2013*, <https://www.orklen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021).
- Grupa kapitałowa Orlen. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2014*, <https://www.orklen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021).

- Grupa kapitałowa Orlen. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2015*, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021).
- Grupa kapitałowa Orlen. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2016*, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021).
- Grupa kapitałowa Orlen. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2017*, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021).
- Grupa kapitałowa Orlen. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2018*, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021).
- Grupa kapitałowa Orlen. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2019*, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021).
- Grupa kapitałowa Orlen. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok zakończony 31 grudnia 2020*, <https://www.orlen.pl/PL/RelacjeInwestorskie/InformacjeFinansowe/Strony/SprawozdaniaFinansowe.aspx> (dostęp: 18.08.2021).
- Habib A., Hasan M.M., *Business strategies and annual report readability*, „Accounting & Finance” 2020, vol. 60(3).
- Hadro D., Klimczak K.M., Pauka M., *Impression Management in Letters to Shareholders: Evidence from Poland*, „Accounting in Europe” 2017, vol. 14, no. 3.
- Hadro D., Pauka M., *Strategie zarządzania wrażeniem w polskich raportach finansowych*, „Zarządzanie i Finanse. Journal of Management and Finance” 2018, vol. 16, no. 2.
- Hanafi S.R. B.M., Kasim M.A.B., Ibrahim M.K.B., Hancock D.R., *Business reporting on the internet: development of a disclosure quality index*, „International Journal of Business and Economics” 2009, vol. 8.
- Haried A.A., *An inquiry into the semantic problems of external accounting communication: a comparative study of research techniques*, (niepublikowana praca doktorska), Urbana-Champaign, University of Illinois 1970.
- Hassan A., Elmaghrabi M., Burton B., Dunne T., *Corporate internet reporting in Egypt: a pre-and peri-uprising analysis*, „International Journal of Organizational Analysis” 2022, vol. ahead-of-print, no. ahead-of-print.
- Hassan M.K., Abbas B.A., Garas S.N., *Readability, governance and performance: a test of the obfuscation hypothesis in Qatari listed firms*, „Corporate Governance” 2019, vol. 19, no. 2.
- Havemo E., *Visual trends in the annual report: the case of Ericsson 1947–2016*, „Corporate Communications: An International Journal” 2018, vol. 23, no. 3.
- Hewaidy A.M., *Readability of financial statement footnotes of Kuwaiti corporations*, „European Journal of Economics, Finance and Administrative Sciences” 2007, vol. 8.
- Hines R.D., *Are annual reports used by shareholders?*, „The Chartered Accountant in Australia” 1981, vol. 51.
- Hopwood A.G., *Introduction*, „Accounting, Organizations and Society” 1996, vol. 21, no. 1.

- <https://en.wikipedia.org/wiki/PotashCorp>
- https://irip.pl/popzednie-edycje-czytaj?arti_id=1106
- Hussey R., Craig R.J., *Employee reports: what employees think*, „The Chartered Accountant in Australia” 1979, May.
- IFRS Foundation, *Better Communication in Financial Reporting. Making Disclosures More Meaningful, IFRS Disclosure Initiative – Case Studies*, October 2017, <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/disclosure-initiative/better-communication-making-disclosures-more-meaningful.pdf> (dostęp: 29.06.2021).
- Irafahmi D.T., Williams P.J., Kerr R., *Written communication: the professional competency often neglected in auditing courses*, „Accounting Education” 2021, vol. 30, iss. 3.
- ITV PLC *Annual report and accounts for the year ended 31 December 2020*, <https://www.itvplc.com/~media/Files/1/ITV-PLC/documents/reports-and-results/annual-report-2020.pdf> (dostęp: 25.08.2021).
- Iwasieczko B., Kwiecień M., *Ujawnianie i prezentacja informacji sprawozdawczej (rachunkowość jako sztuka komunikacji)*, w: *Rachunkowość. Sztuka pomiaru i komunikowania*, pracownicy Katedry Rachunkowości (red.), Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2011.
- Iwasieczko B., *Wizualizacja danych i informacji jako narzędzie wspomagania audytu ryzyka*, „Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2017, nr 3(87), cz. 1.
- Iwasieczko B., *Wizualizacja danych i informacji w raportowaniu danych niefinansowych*, w: *Sprawozdawczość i rewizja finansowa. Wyzwania i szanse nauki i dydaktyki rachunkowości*, K. Grabiński, M. Kędzior (red.), Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2017.
- Iwasieczko B., *Wizualizacja jako narzędzie wspomagania raportowania niefinansowego*, „Marketing i Rynek” 2017, nr 11.
- Jack L., *Accounting communication inside organizations*, w: *The Routledge Companion to Accounting Communication*, L. Jack, J. Davison, R. Craig (Eds.), Routledge Taylor & Francis Group, London and New York 2013.
- Jaworska E., Bucior G., *Atrybucja jako strategia zarządzania wrażeniem w raportowaniu zewnętrznym – przykład spółki z większościowym udziałem Skarbu Państwa*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2018, nr 514.
- Jaworska E., Bucior G., *Impression Management in Financial Reporting: Evidence on Management Commentary*, „IBIMA Business Review” 2020, vol. 2020.
- Jaworska E., Bucior G., *Self-presentation. Enterprise impression management as part of external reporting*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2017, nr 474.
- Johnson D.T., Bauerly R.J., Waggle D., *Are mutual fund prospectuses written in plain English?*, „Managerial Finance” 2002, vol. 45.
- Jones C.G., *Written and computer-mediated accounting communication skill: an employer perspective*, „Business Communication Quarterly” 2011, vol. 74.
- Jones M.J., *Critical appraisal of the Cloze procedure's use in the accounting domain*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1997, vol. 10, no. 1.

- Jones M.J., Melis A., Gaia S., Aresu S., *Impression management and retrospective sense-making in corporate annual reports: Banks' graphical reporting during the global financial crisis*, „International Journal of Business Communication” 2020, vol. 57, iss. 4.
- Jones M.J., Shoemaker P., *Accounting narratives: a review of empirical studies of content and readability*, „Journal of Accounting Literature” 1994, vol. 13.
- Jones M.J., Xiao J.Z., *Financial reporting on the internet by 2010: a consensus view*, „Accounting Forum” 2004, vol. 28.
- Jones M., Smith M., *Traditional and alternative methods of measuring the understandability of accounting narratives*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2014, vol. 27, no. 1.
- Kaplan A.M., Haenlein M., *Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media*, „Business Horizons” 2010, vol. 53.
- Karmańska A., *Wielowymiarowość polityki rachunkowości i etyki z nią związanej (artykuł dyskusyjny)*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2010, t. 56(112).
- Kartadjumena E., Jayanti D., Hadi D.A., *The Use of Schematic Faces as an Alternative Communication Formats in Sending Accounting Information*, 2011, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1867804 (dostęp: 29.07.2022).
- Kasperowicz A., *Znaki i kody rachunkowości w procesie komunikacji*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2015, t. 81(137).
- Kawczyńska M., *Postrzeganie kompetencji specjalistów rachunkowości zarządczej w kontekście zmian otoczenia biznesowego przedsiębiorstw*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2020, nr 107(163).
- Khlifi F., *Re-examination of the internet financial reporting determinants*, „EuroMed Journal of Business” 2021, vol. ahead-of-print, no. ahead-of-print.
- Khlifi F., *Web-based financial reporting, social media and information asymmetry: the case of Saudi Arabia*, „Journal of Financial Reporting and Accounting” 2021, vol. ahead-of-print, no. ahead-of-print.
- Kinserdal A., *Financial Accounting. An International Perspective*, Pitman Publishing, London 1995.
- Klimczak K.M., Dynel M., *Aspekty lingwistyczne raportów analityków*, „Nauki o finansach” 2016, nr 1(26).
- Klimczak K.M., Dynel M., Pikos A., *Corporate financial communication in Poland*, edu-Libri, Kraków-Legionowo 2017.
- Koski T.R., Ehlen C.R., Saxby C.L., *The impact of communication the accounting firm/client relationship*, „Journal of Applied Business Research” 2004, vol. 20.
- Krasodomska J., *Ocena zrozumiałości sprawozdania z działalności grupy LOTOS SA z wykorzystaniem aplikacji JASNOPIS*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 268.
- Krasodomska J., *Raport roczny spółki publicznej*, w: K. Grabiński, M. Kędzior, J. Krasodomska, *Współczesna rachunkowość na rynkach kapitałowych*, Difin, Warszawa 2014.
- Krasodomska J., Zarzycka E., Dobija D., *Determinanty dialogu z interesariuszami w dużych jednostkach zainteresowania publicznego działających w Polsce*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2021, vol. 45, nr 3.

- KSR 9, *Sprawozdanie z działalności*, Komunikat Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 4 stycznia 2018 r.
- Kulczycki E., *Teoretyzowanie komunikacji*, Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2012.
- Kulczycki E., Wendland M., *Słowo wstępne*, w: *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, E. Kulczycki, M. Wendland (red.), Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2012.
- Laidroo L., *Are annual report graphs being used for making performance attributions?*, „International Journal of Business Communication” 2019, vol. 56, iss. 4.
- Laksmiana I., Tietz W., Yang W., *Compensation discussion and analysis (CD&A): readability and management obfuscation*, „Journal of Accounting and Public Policy” 2011, vol. 31.
- Lee T.A., *Chambers and accounting communication*, „Abacus” 1982, vol. 18, no. 2.
- Lee T.D., Tweedie D.P., *Accounting information: an investigation of private shareholder usage*, „Accounting and Business Research” 1975, vol. 6.
- Lepsza komunikacja w sprawozdawczości finansowej. Jak sprawić, aby ujawnienia miały większe znaczenie*, https://www.pibr.org.pl/static/items/publishing/Better_Communication_in%20FR_PL.pdf (dostęp: 25.08.2021).
- Leventis S., Weetman P., *Impression management: dual language reporting and voluntary disclosure*, „Accounting Forum” 2004, vol. 28.
- Lewis N., Parker L.D., Pound G.D., Sutcliffe P., *Accounting report readability: the use of readability techniques*, „Accounting and Business Research” 1986, vol. 16.
- Lewis N., Parker L.D., Sutcliffe P., *Financial reporting to employees: the pattern of development 1919 to 1979*, „Accounting, Organizations and Society” 1984, vol. 9.
- Li F., *Annual report readability, current earnings, and earnings persistence*, „Journal of Accounting and Economics” 2008, vol. 45.
- Linsley P.M., Lawrence M.J., *Risk reporting by the largest UK companies: readability and lack of obfuscation*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2007, vol. 20.
- Littlejohn S.W., Foss K.A., *Theories of Human Communication*, 10th ed., Waveland Press, Long Grove, IL 2011.
- Lulek A., *Sprawozdawczość jako sposób komunikowania się z inwestorami*, w: *Rachunkowość. Sztuka pomiaru i komunikowania*, pracownicy Katedry Rachunkowości (red.), Oficyna Wydawnicza Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie, Warszawa 2011.
- Lymer A., Debreceny R., *The auditor and corporate reporting on the internet: challenges and institutional responses*, „International Journal of Auditing” 2003, vol. 7.
- Łada M., Ziarkowski P., *Usługi finansowo-księgowo w obrazkach*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2018, nr 522.
- Manetti G., Bellucci M., *The use of social media for engaging stakeholders in sustainability reporting*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2016, vol. 29, no. 6.
- Marcinkowska M., *Promocja najlepszych praktyk w zakresie raportów rocznych*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania” 2008, nr 9.
- Marston C., *Financial reporting on the internet by leading Japanese companies*, „Corporate Communications: An International Journal” 2003, vol. 8.

- Masztalerz M., *Komunikacja w rachunkowości – aspekty językowe*, Wydawnictwo UEP, Poznań 2018.
- Masztalerz M., *Komunikacja w rachunkowości zarządczej*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2015, nr 399.
- Masztalerz M., *Kreatywna sprawozdawczość 2.0 – czyli o zarządzaniu wrażeniem w raportach*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH” 2016, nr 152.
- Masztalerz M., *O narracjach w rachunkowości, czyli jak zarządzać wrażeniem*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2016, nr 274.
- Mather P., Ramsey A., Steen A., *The use and representational faithfulness of graphs in Australian IPO prospectuses*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2000, vol. 13.
- Matulewski M., *Informacja, komunikacja a zarządzanie wiedzą*, „Język, Komunikacja, Informacja” 2007, t. 2.
- Matuszyk I., *Raportowanie zintegrowane w komunikacji przedsiębiorstwa z otoczeniem*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2015, nr 74, t. 2.
- May G.S., May C.B., *Communication instruction: what is being done to develop the communication skills of accounting students?*, „Journal of Accounting Education” 1989, vol. 7.
- McKinstry S., *Designing the annual reports of Burton PLC from 1930 to 1994*, „Accounting, Organizations and Society” 1996, Vol. 21 No. 1.
- Merkel-Davies D.M., Brennan N.M., *A theoretical framework of external accounting communication: Research perspectives, traditions, and theories*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2017, vol. 30, iss. 2.
- Merkel-Davies D.M., Brennan N.M., *Discretionary disclosure strategies in corporate narratives: incremental information or impression management?*, „Journal of Accounting Literature” 2007, vol. 26.
- Michalak J., *Metody pomiaru i determinanty jakości informacji w raportach spółek giełdowych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2018.
- Michalak J., *Prezentacja sprawozdań finansowych w formie elektronicznej przez największe jednostki gospodarcze w Polsce w kontekście oczekiwań interesariuszy*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2010, t. 59(115).
- Miodek J., Zaśko-Zielińska M. (red.), *O trudnym łatwo. Materiały sesji poświęconej popularyzacji nauki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
- Mogilski M., *Internet Reporting Index of Companies Listed in the Alternative Trading System New Connect Organized by the Warsaw Stock Exchange*, „Studia i Materiały” 2018, nr 1(27), cz. 2.
- Moreno A., Jones M.J., *Impression management in corporate annual reports during the global financial crisis*, „European Management Journal” 2021, (in press).
- Moreno A., Jones M.J., Quinn M., *A longitudinal study of the textual characteristics in the chairman's statements of Guinness: An impression management perspective*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2019, vol. 32, iss. 6.
- Moriarty S., *Communicating financial information through multi-dimensional graphics*, „Journal of Accounting Research” 1979, April.
- Most K.S., Chang L.S., *How useful are annual reports to investors?*, „Journal of Accountancy” 1979, vol. 148.

- MSR 37 Rezerwy, zobowiązania warunkowe i aktywa warunkowe, w: *Standardy MSSF*, SKwP, Warszawa 2016.
- Nadeem M., *Board gender diversity and managerial obfuscation: Evidence from the readability of narrative disclosure in 10-K reports*, „Journal of Business Ethics” 2022, vol. 179.
- Napiecek R., *Rachunkowość partycypacyjna, czyli koniec z monopolem na wiedzę*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2015, nr 224.
- Narula U., *Communication models*, Atlantic Publishers & Dist., New Delhi 2006.
- Nelson M.W., Proell C.A., *Is silence golden? Audit team leader reactions to subordinates who speak up “in the moment” and at performance appraisal*, „The Accounting Review” 2018, vol. 93, iss. 6.
- Nowak T., Wysocka K., *Badanie stanu relacji inwestorskich na polskim rynku giełdowym*, „Ekonomia Międzynarodowa” 2020, nr 30.
- Nowy słownik języka polskiego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002.
- Ogden S., Clarke J., *Customer disclosures, impression management and the construction of legitimacy*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2005, vol. 18.
- Orange. *Consolidated financial statements. Year ended December 31, 2020*, <https://www.orange.com/sites/orangecom/files/documents/2021-02/Consolidated%20financial%20statements%202020.pdf> (dostęp: 25.08.2021).
- Pandora. *Annual Report 2020*, <https://pandoragroup.com/staticcontent?url=http://pandoragroup.gcs-web.com/static-files/fcc4e1f1-52ac-4c3f-8256-03ccd06ebc7c&format=pdf&title=Annual%20Report%202020> (dostęp: 25.08.2021).
- Parker L.D., *Communicating Financial Information through the Annual Report*, Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London 1986.
- Parker L.D., *Communication in the corporate budgetary system*, „Accounting and Business Research” 1978, vol. 31.
- Parker L.D., *Photo-elicitation: an ethno-historical accounting and management history research prospect*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2009, vol. 22.
- Parker L.D., *The accounting responsibility towards corporate financial reporting to employees*, „Accounting Education” 1977, vol. 17.
- Parker L.D., *The Reporting of Company Financial Results to Employees*, Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London 1976.
- Parker L., *The accounting communication research landscape*, w: *The Routledge Companion to Accounting Communication*, L. Jack, J. Davison, R. Craig (Eds.), Routledge Taylor & Francis Group, London and New York 2013.
- Pärl Ü., *Modelling communication processes in management accounting and control systems*, „International Journal of Critical Accounting” 2012, vol. 4, iss. 1.
- Pascual-Ezama D., Paredes M.R., de Liaño B.G.G., *Shorter and easier is more useful: A longitudinal analysis of how financial report enforcement affects individual investors*, „Journal of Behavioral and Experimental Economics” 2018, vol. 74.
- Paszkwicz A., Silska-Gembka S., *Główny księgowy a księgowy – oczekiwania pracodawców w zakresie kompetencji miękkich*, „Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis. Oeconomica” 2014, vol. 311(75).

- Paszkievicz A., Silska-Gembka S., *Rola kompetencji miękkich w pracy księgowego – wyniki badań empirycznych*, „Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH” 2013, nr 130.
- Pawłowski J., *Rachunkowość instrumentów finansowych wobec potrzeb informacyjnych inwestorów*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2019.
- Pawłowski J., *Znaczenie sprawozdawczości finansowej w opinii inwestorów indywidualnych*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2018, nr 503.
- PGE Polska Grupa Energetyczna S.A. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2017*, <https://www.gkpge.pl/relacje-inwestorskie/Materialy-do-pobrania?rok=2017> (dostęp: 18.08.2021),
- PGE Polska Grupa Energetyczna S.A. *Skonsolidowane sprawozdanie finansowe za rok 2018*, <https://www.gkpge.pl/relacje-inwestorskie/Materialy-do-pobrania?rok=2018> (dostęp: 18.08.2021).
- Piekot T., Zarzeczny G., Moroń E., *Standard plain language w polskiej sferze publicznej*, w: *Lingwistyka kryminalistyczna. Teoria i praktyka*, M. Zaśko-Zielińska, K. Kredens (red.), Uniwersytet Wrocławski, Wrocław 2019.
- Pinker S., *A theory of graph comprehension*, w: *Artificial Intelligence and the Future of Testing*, R. Fredle (ed.), Lawrence Erlbaum Associates, New Jersey 1990.
- Preston A.M., Wright C., Young J.J., *Imag[in]ing annual reports*, „Accounting, Organizations and Society” 1996, vol. 21, no. 1.
- Proell C.A., Zhou Y.D., Nelson M.W., *It's Not Only What You Say... How Communication Style and Team Culture Affect Audit Issue Follow-Up and Auditor Performance Evaluations*, „The Accounting Review” 2022, vol. 97, iss. 2.
- Purdy D., *The provision of financial information to employees: a study of the reporting practices of some large public companies in the United Kingdom*, „Accounting, Organizations and Society” 1981, vol. 6.
- Racine N., *Visual Communication: Understanding Maps, Charts, Diagrams, and Schematics*, Learning Express, New York 2002.
- Radin A.J., *Have We Created Financial Statement Disclosure Overload?*, „The CPA Journal” 2007, vol. 77, no. 11, <http://archives.cpajournal.com/printversions/cpaj/2007/1107/p6.htm> (dostęp: 9.08.2022).
- Rennekamp K.M., Witz P.D., *Linguistic Formality and Audience Engagement: Investors' Reactions to Characteristics of Social Media Disclosures*, „Contemporary Accounting Research” 2021, vol. 38, iss. 3.
- Rennekamp K., *Processing fluency and investors' reactions to disclosure readability*, „Journal of Accounting Research” 2012, vol. 50, no. 5.
- Riley T.J., Simons K.A., *The written communication skills that matter most for accountants*, „Accounting Education” 2016, vol. 25, no. 3.
- Rjiba H., Saadi S., Boubaker S., Ding X.S., *Annual report readability and the cost of equity capital*, „Journal of Corporate Finance” 2021, vol. 67.
- Rutherford B.A., *Obfuscation, textual complexity and the role of regulated narrative accounting disclosure in corporate governance*, „Journal of Management and Governance” 2003, vol. 7.
- Saiewitz A., *Email versus in-person audit inquiry: Recent research and additional survey data*, „Current Issues in Auditing” 2018, vol. 12, iss. 2.

- Saiewitz A., Kida T., *The effects of an auditor's communication mode and professional tone on client responses to audit inquiries*, „Accounting, Organizations and Society” 2018, vol. 65.
- Shannon C.E., Weaver W., *The Mathematical Theory of Communication*, University of Illinois Press, Urbana-Champaign, Illinois 1949.
- Sia C.J., Brahmana R., Memarista G., *Corporate internet reporting and firm performance: Evidence from Malaysia*, „Contemporary Economics” 2018, vol. 12, no. 2.
- Simons K., Higgins M., Lowe D., *A profile of communication apprehension in accounting majors: implications for teaching and curriculum revision*, „Journal of Accounting Education” 1995, vol. 13.
- Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2016 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1442967/Skonsolidowany+raport+roczny_GKPGNiG_2016.pdf/43da523f-95e1-4021-8e8a-e24a10bfe50b (dostęp: 18.08.2021).
- Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2015 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/1440701/Sprawozdanie+Skonsolidowane_GK+PGNiG_2015_PL.pdf/00ba7545-fc48-45f9-9e6a-d5a68573d918 (dostęp: 18.08.2021).
- Skonsolidowane sprawozdanie finansowe grupy kapitałowej PGNiG za 2020 rok, https://pgnig.pl/documents/10184/3137952/Sprawozdanie_Skonsolidowane_GKPGNiG_Y2020_PL.pdf/7f46e3ea-09ba-48e2-baed-3eb7f2cb5e37 (dostęp: 18.08.2021).
- Smaili N., Gosselin A.M., Le Maux J., *Corporate financial disclosures and the importance of readability*, „Journal of Business Strategy” 2022, vol. ahead-of-print, no. ahead-of-print.
- Smith M., Jamil A., Johari Y.C., Ahmad S.A., *The chairman's statement in Malaysian companies: a test of the obfuscation hypothesis*, „Asian Review of Accounting” 2006, vol. 14.
- Smith M., Taffler R.J., *Readability and understandability: different measures of the textual complexity of accounting narrative*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1992, vol. 5, no. 4.
- Smith M., Taffler R., *Improving the communication function of published accounting statements*, „Accounting and Business Research” 1984, vol. 14.
- Smith M., Taffler R., *Improving the communication of accounting information through cartoon graphics*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1996, vol. 9.
- Smith M., Taffler R., *Readability and understandability: different measure of the textual complexity of accounting narrative*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 1992, vol. 5.
- Spoz A., *Zakres i użyteczność informacji sprawozdawczej w procesie komunikacji przedsiębiorstwa z otoczeniem*, „Przedsiębiorczość i Zarządzanie” 2017, t. XVIII, z. 12, cz. 3.
- Sriram R.S., Coppage R.E., *A comparison of educators and CPA practitioners views on communication training in the accounting curriculum*, „Journal of Applied Business Research” 1992, vol. 8.
- Stone G.W., *Let's talk: adapting accountants' communications to small business managers' objectives and preferences*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2011, vol. 24.
- Stone G.W., *Readability of accountants' communications with small business – some Australian evidence*, „Accounting Forum” 2011, vol. 35.
- Stone G.W., *The effectiveness of newsletters in accountants' client relations with small business managers: an Australian qualitative study*, „Qualitative Research in Accounting & Management” 2012, vol. 9.
- Stowers R.H., White G.T., *Connecting accounting and communication: a survey of public accounting firms*, „Business Communication Quarterly” 1999, vol. 62.

- Sun L., Johnson G., Bradley W., *CEO power and annual report reading difficulty*, „Journal of Contemporary Accounting & Economics” 2022, vol. 18, iss. 2.
- Sun M., *An exploratory study of the understandability of listed companies' annual reports*, „Frontiers of Business Research in China” 2007, vol. 1.
- Surdykowska S.T., *Rachunkowość międzynarodowa*, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Zakamycze 1999.
- Szczepankiewicz E.I., *Modele współpracy biegłego rewidenta z audytorami wewnętrznymi w polskich jednostkach*, „Zeszyty Teoretyczne Rachunkowości” 2017, t. 92(148).
- Szczepankiewicz E.I., *Zintegrowane sprawozdanie przedsiębiorstwa jako narzędzie komunikacji z interesariuszami*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2014, nr 329.
- Szczepankiewicz M., Zaorska U., *Zastosowanie Portali Społecznościowych jako narzędzi wspomaganie informacyjnej funkcji rachunkowości*, w: *Rachunkowość u progu nowej dekady*, B. Lorenc (red.), Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Kraków 2010.
- Szczypa P., Lulek A., *Media społecznościowe jako źródło informacji sprawozdawczych w przyszłości*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2017, nr 341.
- Szychta A., *Specjaliści do spraw rachunkowości zarządczej w przedsiębiorstwach małych, średnich i dużych w świetle wyników badania empirycznego w Polsce*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” 2019, vol. 63, nr 11.
- Śnieżek E., Krasodomska J., Szadziewska A., *Informacje niefinansowe w sprawozdawczości biznesowej przedsiębiorstw*, Wydawnictwo Nieoczywiste, 2018.
- Śnieżek E., Wiatr M., *Refleksje na temat współczesnych form komunikacji z interesariuszami*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach” 2017, nr 345.
- Tarabasz A., *E-komunikacja na rynku usług bankowych. Modele, narzędzia, zastosowanie*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2012.
- Thinking about Disclosures in a Broader Context*, Discussion Paper, FRC, October 2012, <https://www.frc.org.uk/getattachment/26c02307-8a2e-4517-851e-f7e451221b94/-;.aspx> (dostęp: 10.11.2020).
- Thoms C., Degenhart A., Wohlgemuth K., *Is bad news difficult to read? A readability analysis of differently connoted passages in the annual reports of the 30 DAX companies*, „Journal of Business and Technical Communication” 2020, vol. 34, iss. 2.
- Towards a Disclosure Framework for the Notes*, Discussion Paper, EFRAG, ANC, FRC, July 2012, https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F121015_Disclosure_Framework_-_FINAL1.pdf (dostęp: 10.11.2020).
- Towards a Disclosure Framework for the Notes*, Feedback Statement on Discussion Paper, EFRAG, ANC, FRC, April 2013, https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FProject%20Documents%2F169%2F130423_Disclosure_Framework_-_feedback_stmt.pdf (dostęp: 1.08.2022).
- Walińska E., *Rachunkowość jako nauka – jej współzależność z dyscypliną finanse*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Finanse, Rynki Finansowe, Ubezpieczenia” 2014, nr 66.

- Warren S., Parker L., *Bean counters or bright young things? Towards the visual study of identity construction among professional accountants*, „Qualitative Research in Accounting and Management” 2009, vol. 6.
- Warren S., *Photography and voice in critical qualitative management research*, „Accounting, Auditing & Accountability Journal” 2005, vol. 18.
- Wendland M., *Działania komunikacyjne a przekazywanie informacji*, w: *Komunikologia. Teoria i praktyka komunikacji*, E. Kulczycki, M. Wendland (red.), Wydawnictwo Naukowe Instytutu Filozofii UAM, Poznań 2012.
- Wesfarmers. *2020 Annual Report*, https://www.wesfarmers.com.au/docs/default-source/asx-announcements/2020-annual-report.pdf?sfvrsn=67950abb_0 (dostęp: 25.08.2021).
- Wilton R.L., Tabb J.B., *An investigation into private shareholder usage of financial statements in New Zealand*, „Accounting Education” 1978, vol. 18.
- Winfield R.R., *Shareholder opinion of published financial statements*, in: J. Courtis (ed.), *Corporate Annual Report Analysis*, AFM Exploratory Series No. 5, University of New England, Armidale 1978.
- Worthington J., *More understanding with simpler footnotes*, „CA Magazine” 1979, July.
- Xiang Y., Birt J.L., *Internet reporting, social media strategy and firm characteristics – an Australian study*, „Accounting Research Journal” 2020, vol. 34, iss. 1.
- Xu H., Dao M., Wu J., Sun H., *Political corruption and annual report readability: evidence from the United States*, „Accounting and Business Research” 2022, vol. 52, iss. 2.
- Xu H., Pham T.H., Dao M., *Annual report readability and trade credit*, „Review of Accounting and Finance” 2020, vol. 19, no. 3.
- Yassin M.M., *Internet financial reporting and expected stock return*, „Journal of Accounting, Finance & Management Strategy” 2019, vol. 14, iss. 1.
- Zarzewny G., Piekot T., *Przystępność tekstów urzędowych w internecie*, Atut, Wrocław 2017, http://ppp.uni.wroc.pl/pliki/przystepnosc_tekstow_urzedowych.pdf (dostęp: 21.05.2021).
- Zarzycka E., *Koncepcje i tendencje rozwoju zawodu specjalisty rachunkowości zarządczej. Wymiar krajowy i międzynarodowy*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016.

Spis rysunków

Rysunek 1. Piramida komunikacji społecznej McQuaila	14
Rysunek 2. Uwarunkowania sprawnej komunikacji organizacji	22
Rysunek 3. Rachunkowość jako system informacyjny	32
Rysunek 4. Relacje między komunikacją a rachunkowością	33
Rysunek 5. Dwa modele komunikacji rachunkowości	38
Rysunek 6. Strona tytułowa prospektu emisyjnego spółki MBNA z 1997 r.	65
Rysunek 7. Strona tytułowa prospektu emisyjnego spółki MBNA z 1998 r.	66
Rysunek 8. Zmiany w strukturze not w sprawozdaniu finansowym Fonterra	83
Rysunek 9. Zmiany w nocie <i>Koszty sprzedanych produktów</i>	84
Rysunek 10. Zmiany w nocie <i>Podstawy konsolidacji</i>	85
Rysunek 11. Połączenie not dotyczących zobowiązań warunkowych, rezerw i <i>commitments</i>	86
Rysunek 12. Zmiany w nocie <i>Wyłacone dywidendy</i>	87
Rysunek 13. Nota <i>Kwoty należne dostawcom</i>	87
Rysunek 14. Zmiany w strukturze not w sprawozdaniu finansowym Wesfarmers	89
Rysunek 15. Fragment sekcji <i>O raporcie</i> dotyczący kluczowych osądów i szacunków	89
Rysunek 16. Fragment sekcji <i>O raporcie</i> dotyczący ważnych zdarzeń w bieżącym okresie sprawozdawczym	90
Rysunek 17. Fragment noty dotyczącej zapasów	91
Rysunek 18. Połączenie not dotyczących kapitału własnego	92
Rysunek 19. Fragment noty dotyczącej nowych i zmienionych standardów rachunkowości	93
Rysunek 20. Fragment noty dotyczącej jednostek zależnych	93
Rysunek 21. Fragment noty dotyczącej nakładów inwestycyjnych	94
Rysunek 22. Zmiany w nocie dotyczącej należności	96
Rysunek 23. Zmiany w nocie dotyczącej podatku dochodowego	97
Rysunek 24. Fragment sekcji dotyczącej aktywów operacyjnych i zobowiązań	99
Rysunek 25. Przykład noty z częścią <i>Pytania i odpowiedzi</i>	100
Rysunek 26. Fragment noty dotyczącej dywidend	102
Rysunek 27. Fragment noty dotyczącej kapitału zainwestowanego i kapitału obrotowego	104

Rysunek 28. Fragment noty dotyczącej wskaźników	105
Rysunek 29. Fragment noty dotyczącej rezerw	105
Rysunek 30. Noty <i>Zapasy i Należności z tytułu dostaw i usług</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Pandory za 2020 r.	119
Rysunek 31. Strona tytułowa sekcji <i>Wyniki za dany rok</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Pandory za 2020 r.	120
Rysunek 32. Strona tytułowa sekcji <i>Pozycje kapitału inwestycyjnego i kapitału pracującego netto</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Pandory za 2020 r.	121
Rysunek 33. Fragment sekcji (początek) <i>Wyniki za dany rok</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym ITV plc za 2020 r.	121
Rysunek 34. Fragment noty <i>Rezerwy</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym ITV plc za 2020 r.	122
Rysunek 35. Informacja <i>Ważne zdarzenia 2020</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orange za 2020 r.	123
Rysunek 36. Fragment spisu treści w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orange za 2020 r.	124
Rysunek 37. Fragment noty <i>Amortyzacja</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orange za 2020 r.	125
Rysunek 38. Fragment sekcji <i>Dokonania</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Fonterra za 2020 r.	125
Rysunek 39. Fragment sekcji <i>Długoterminowe aktywa</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Fonterra za 2020 r.	126
Rysunek 40. Fragment sekcji <i>O raporcie</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Wesfarmers za 2020 r.	127
Rysunek 41. Fragment noty <i>Leasing</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Wesfarmers za 2020 r.	128
Rysunek 42. Fragmenty struktury not w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015 i 2016	130
Rysunek 43. Fragment noty <i>Stosowane zasady rachunkowości</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2015 r.	131
Rysunek 44. Fragment noty <i>Rzeczowe aktywa trwałe i związane z nimi rezerwy</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.	132
Rysunek 45. Fragment noty <i>Zmiany stosowanych zasad rachunkowości i zakresu ujawnień</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2015 r.	133
Rysunek 46. Fragment noty <i>Wpływ nowych standardów na sprawozdanie Grupy Kapitałowej</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.	133
Rysunek 47. Fragment noty <i>Wpływ nowych standardów na sprawozdanie Grupy Kapitałowej</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2020 r.	134
Rysunek 48. Fragment noty <i>Główne informacje o Grupie i segmentach sprawozdawczych</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.	135

Rysunek 49. Fragmenty not opisujących segmenty sprawozdawcze w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015 i 2016	135
Rysunek 50. Fragment noty zawierającej analizę wyników segmentów w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.	136
Rysunek 51. Fragment noty zawierającej analizę wyników segmentów w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2020 r.	137
Rysunek 52. Noty <i>Aktywa z tytułu podatku odroczonego</i> i <i>Zobowiązania z tytułu podatku odroczonego</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2015 r.	138
Rysunek 53. Nota <i>Odroczony podatek dochodowy</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.	139
Rysunek 54. Fragment noty <i>Zobowiązania z tytułu świadczeń pracowniczych</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2015 r.	140
Rysunek 55. Fragment noty <i>Zobowiązania z tytułu świadczeń pracowniczych</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym PGNiG za 2016 r.	140
Rysunek 56. Fragmenty opisów rodzajów zmian w stanie wartości niematerialnych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015 i 2016	141
Rysunek 57. Fragmenty not opisujących programy emisji dłużnych papierów wartościowych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za 2015 r.	142
Rysunek 58. Fragmenty not opisujących programy emisji dłużnych papierów wartościowych w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za 2016 r.	143
Rysunek 59. Fragment struktury not w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlen za 2013 r.	145
Rysunek 60. Struktura not w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlen za 2015 r.	146
Rysunek 61. Fragment struktury not w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlen za 2020 r.	147
Rysunek 62. Fragment noty <i>Opis istotnych zasad rachunkowości</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlen za 2015 r.	148
Rysunek 63. Fragment noty <i>Koszty według rodzaju</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.	148
Rysunek 64. Fragment noty <i>Podatek dochodowy</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.	149
Rysunek 65. Fragment sekcji <i>Podstawowe informacje</i> dotyczący polityki rachunkowości w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.	149
Rysunek 66. Fragment noty <i>Zapasy</i> dotyczący polityki rachunkowości i szacunków w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.	150
Rysunek 67. Nota <i>Podstawowa działalność grupy Orlen</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za lata 2016 i 2017	152

Rysunek 68. Fragment noty <i>Struktura grupy</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2019 r.	153
Rysunek 69. Fragment noty <i>Struktura grupy</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2020 r.	154
Rysunek 70. Fragment noty <i>Dane segmentowe</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2015 r.	155
Rysunek 71. Fragment noty <i>Dane segmentowe</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2017 r.	155
Rysunek 72. Fragment noty <i>Przychody ze sprzedaży według asortymentów</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2017 r.	156
Rysunek 73. Fragment noty <i>Przychody ze sprzedaży według segmentów operacyjnych w podziale na asortymenty</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2018 r.	157
Rysunek 74. Fragment noty <i>Opis istotnych zasad rachunkowości</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2015 r.	158
Rysunek 75. Fragment noty <i>Przychody ze sprzedaży według asortymentów</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.	158
Rysunek 76. Fragment noty <i>Kapitał pracujący</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.	160
Rysunek 77. Fragment noty <i>Kapitał pracujący netto</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2017 r.	161
Rysunek 78. Nota <i>Podatek dochodowy (zapłacony)</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2016 r.	161
Rysunek 79. Fragment noty <i>Leasing</i> w skonsolidowanym sprawozdaniu finansowym Orlenu za 2019 r.	162

Spis tabel

Tabela 1. Funkcje komunikatu według R. Jakobsona	13
Tabela 2. Charakterystyka tradycji w dziedzinie teorii komunikacji – koncepcja R. Craiga	15
Tabela 3. Charakterystyka wybranych modeli komunikacyjnych	17
Tabela 4. Zasady efektywnego komunikowania informacyjnego	19
Tabela 5. Zasady skutecznego komunikowania perswazyjnego	20
Tabela 6. Przykłady zasad prostego języka	26
Tabela 7. List amerykańskich władz do weteranów	27
Tabela 8. Fragment instrukcji wypełniania wniosku o dotację PARP	28
Tabela 9. Analiza pierwotnych wersji tekstów i wersji zgodnych ze standardami prostego języka	28
Tabela 10. Dostosowywanie tekstów do wymogów prostego języka – podstawowe zasady i techniki transformacji	29
Tabela 11. Poziomy komunikacji w rachunkowości	34
Tabela 12. Struktura komunikacji korporacyjnej z interesariuszami finansowymi	36
Tabela 13. Definicje komunikacji rachunkowości – dwie perspektywy	37
Tabela 14. Kluczowe obszary badań dotyczące komunikacji rachunkowości według L. Parkera	40
Tabela 15. Badania w obszarze komunikacji rachunkowości przez polskich naukowców	49
Tabela 16. Elementy sprawozdania finansowego spółki publicznej	60
Tabela 17. Rady dotyczące przygotowywania prospektów emisyjnych i innych dokumentów	63
Tabela 18. Zasady dobrej komunikacji ujawnień według FRC	71
Tabela 19. Zasady efektywnej komunikacji w sprawozdaniach finansowych według IASB	79
Tabela 20. Powszechne rodzaje formatowania informacji w sprawozdaniach finansowych	80
Tabela 21. Tytuły sekcji w sprawozdaniach finansowych	106
Tabela 22. Podsumowanie zmian w sprawozdaniach finansowych na rzecz lepszej komunikacji	107

Tabela 23. Korzyści, reakcje i wyzwania w procesie poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF – doświadczenia spółek	108
Tabela 24. Sukcesy, wnioski i plany w procesie poprawy komunikacji w sprawozdaniach finansowych sporządzanych zgodnie z MSSF – doświadczenia spółek	111
Tabela 25. Nagrody Instytutu Rachunkowości i Podatków za najlepsze zastosowanie MSSF/MSR przez przedsiębiorstwa, banki i instytucje finansowe za lata 2013–2020	117
Tabela 26. Fragmenty opisów zasad rachunkowości dotyczących zapasów w skonsolidowanych sprawozdaniach finansowych PGNiG za lata 2015 i 2016	132
Tabela 27. Analiza zmian w sekcji <i>Podstawowe informacje</i>	151
Tabela 28. Analiza zmian w sekcji <i>Dane segmentowe</i>	155
Tabela 29. Analiza zmian w sekcji <i>Noty objaśniające do sprawozdania z zysków lub strat i innych całkowitych dochodów</i>	156
Tabela 30. Analiza zmian w sekcji <i>Noty objaśniające do sprawozdania z sytuacji finansowej</i>	159
Tabela 31. Analiza zmian w pozostałych sekcjach	159
Tabela 32. Zasady efektywnej komunikacji za pomocą sprawozdań finansowych – rekomendacje dla spółek publicznych	164